

Forsvarets doktrine for maritime operasjoner.

**Forsvaret
2015**

© Sjøforsvarsstaben (SST), 2015 Bergen

Tittel:

Forsvarets doktrine for maritime operasjoner

Utgitt av:

Forsvarsstaben

Trykk:

07 Media as

Papir:

115 Arctic Matt

Fotografier:

Forsvarets Mediesenter og Sjøforsvarsstaben Presse – og informasjon

Satt med:

Cambria 10,5/13 pkt

Lay-out: Per-Arne Pedersen, Fakt OGF Grafisk

1. opplag

ISBN 978-82-690215-0-9

Korttittel:	FDMO
Sikkerhetsgradering:	Ugradert
Hjemmel:	Organisasjons- og instruksjonsmyndigheten
Gjelder for:	Forsvaret
Fagmyndighet:	Generalinspektøren for Sjøforsvaret (GIS)
Fagansvar:	Stabssjef SST
Ikrafttredelse:	2015-15-12
Forrige versjon:	2002-12-31

Forsvarssjefens forord

Norge er en maritim og arktisk nasjon med globale maritime interesser. Vårt velferdsgrunnlag og nasjonaløkonomi er i stor grad knyttet til de maritime næringer.

Forsvarets virksomhet i det maritime miljø foregår kontinuerlig i fred og gjennom krise og krig. Denne virksomheten er nært knyttet til statens maritime interesser. For Norge, som har betydelige økonomiske og miljømessige interesser knyttet til sjøen og havet, har Forsvarets maritime virksomhet betydning langt ut over den rent militære. Derfor er det også naturlig at Forsvarets maritime doktrine synliggjør sammenhenger mellom statens maritime interesser og Forsvarets virksomhet på det maritime området.

Som kyststat har Norge særlige rettigheter i og ansvar for store havområder. Opprettholdelse av internasjonalt aksepterte normer og regler for utøvelse av virksomhet knyttet til havet og havbunnen er viktig for Norge. Sjøforsvaret, særlig Kystvakten, har en betydelig rolle i denne sammenhengen.

Som maritim nasjon har Norge globale interesser innenfor et bredt spekter av maritime virksomheter. Vi er også en betydelig aktør på felt av strategisk interesse for andre stater. Det er i nasjonens interesse å opprettholde og bidra til havenes frihet, og tilgang til havet som transportvei. Derfor er det naturlig at vi også bidrar internasjonalt når denne friheten utfordres.

Forsvarets doktrine for maritime operasjoner fokuserer på det maritime domenet og den maritime dimensjon. Den utdyper og kompletterer Forsvarets fellesoperative doktrine på anvendelsen av militær sjømakt, og maritime operasjoner.

Det må fremheves at det er målene som skal styre metodene og midlene. Midlene har verdi bare i den grad de er hensiktsmessige og effektive for

å nå målene. En avgjørende faktor for norske maritime styrkers relevans er at disse kan bidra til å løse den norske statens behov for aktiv støtte til sikring av nasjonal maritim aktivitet, og ivaretagelse av norske interesser, rettigheter og ansvar i det maritime domenet. Dette innebærer evne til tydelig og målrettet tilstedeværelse og engasjement både på den nasjonale og internasjonale arena, kombinert med troverdig evne til strid, alene og sammen med våre allierte.

Gjennom beskrivelsen av maritime styrkers særtrekk og anvendelse av disse knyttet til tre prinsipielle roller – krigføring, maritim sikkerhet og diplomati – gir den maritime doktrinen et grunnleggende fundament for anvendelse og utvikling av *nasjonal* militær sjømakt.

Haakon Bruun-Hanssen
Admiral
Forsvarssjef

Innhold

1.	Innledning og introduksjon	7
1.1	Bakgrunn.....	7
1.2	Doktrinenes plass i dokumenthierarkiet.....	9
1.3	Hvorfor en maritim doktrine.....	10
1.4	Doktrinenes utgangspunkt.....	11
1.5	Doktrinenes gyldighetsområde.....	13
1.6	Doktrinenes oppbygging.....	14
2.	Norske interesser og maritime styrkers oppgaver	15
2.1	Innledning.....	15
2.2	Det internasjonale system.....	15
2.3	Sikkerhetspolitisk bakgrunn.....	19
2.4	Grunnlag for anvendelsen av militær sjømakt.....	24
2.4.2.	FNs havrettskonvensjon, folkerett og krigens folkerett.....	34
2.4.3.	Maritime soner.....	38
2.5	Forsvarets oppgaver.....	39
2.5.1	Utdypning av oppgavene i en maritim kontekst.....	41
3	Anvendelse av maritime styrker	48
3.1	Særtrekk og egenskaper ved maritime styrker.....	51
3.2	Maritime styrkers roller.....	57
3.2.1	Rollen krigføring.....	60
3.2.2	Rollen maritim sikkerhet.....	98
3.2.3	Roller diplomati (marinediplomati) og diplomatisk effekt.....	115
3.3	Avslutning.....	121
4	Virkemidler for utøvelse av sjømakt	122
4.1	Moralske virkemidler.....	122
4.1.1	Operativt lederskap.....	122
4.2	Konseptuelle virkemidler.....	132
4.2.1	Ledelse, planlegging og organisering.....	132
4.2.2	Erfaringshåndtering og kunnskapsdeling.....	162
4.2.3	Styrkeproduksjon og styrkeoppbygging.....	164
4.2.4	Flernasjonale løsninger.....	167
4.3	Fysiske virkemidler.....	170

4.3.1	Marinen.....	170
4.3.2	Kystvakten	179
4.3.3	Maritime luftressurser	186
4.3.4	Heimevernet/Sjøheimevernet	187
4.3.5	Elektronisk krigføring (EK).....	193
4.3.6	Logistikk	194
4.3.7	Sanitet i maritime operasjoner	197
4.3.8	NCAGS (Naval Coordination and Guidance for Shipping)	200
4.3.9	Spesialstyrker - Maritime spesialoperasjoner	202
5. Maritim operativ evne - utvikling, konsekvenser og muligheter		206
Vedlegg A - Forholdet til NATO doktriner og begreper.....		212
Vedlegg B - Litteraturliste		216

1. Innledning og introduksjon

1.1 Bakgrunn

01001. Forsvaret trenger nasjonale doktriner for å sikre samsvar mellom norske sikkerhets- og forsvarspolitiske rammer og bruken av norske militære styrker. En norsk doktrine skal også ivareta nasjonale særtrekk, beskrive forhold som ikke dekkes i NATO-doktriner og tydeliggjøre nasjonale syn som avviker fra NATO, samt oppfylle de forventninger og behov som brukere av doktriner har.¹

01002. Eldre materiell er i løpet av et ti-år erstattet av nytt og moderne. Dette tilfører teknologiske muligheter og kapasiteter som krever en ny tilnærming til anvendelse og utnyttelse av tilgjengelig struktur – ikke minst i en fellesoperativ sammenheng. Samtidig stilles det større krav til Forsvaret fra det sivile samfunn og myndighetene om tilgjengelighet og fleksibel innsats, over et stadig bredere oppgave- og innsatsspektrum. Disse forholdene setter store krav til organisasjonens- og den enkeltes forståelse og erkjennelse av militærmaktens muligheter og begrensninger i det totale innsatsspektrum - hjemme og ute, fra fred til krig.

01003. Et grunnleggende fundament for effektiv nasjonal militær innsats er forståelse forkompetanse innen og evne til overflateoperasjoner, ubåtoperasjoner, bekjempelse av lufttrusler og trusler i undervannsdomenet. Denne kompetansen må kontinuerlig fornyes og oppdateres. Tre forhold vil være avgjørende for etablering av en troverdig maritim innsatsevne. Det første er nødvendigheten av godt trent personell som er i stand til å operere og vedlikeholde systemene effektivt. Det andre er moderne og kapable plattformer (fartøyer og tilknyttede luftressurser). Det tredje er et antall plattformer/enheter og personell som samsvarer med aksepterte forpliktelser, og som sikrer utholdenhet i operasjoner både i tid og rom.

¹ FFOD 2014 pkt. 01001

1.2 Doktrinens plass i dokumenthierarkiet

01006. Det strategiske konseptet for Forsvaret - "Evne til innsats" - angir sammen med gjeldende langtidsmelding de overordnede prinsipper for Forsvarets videre utvikling og virksomhet. Forsvarets Fellesoperative Doktrine (FFOD) er grunnlaget for et helhetlig syn på Forsvarets operative virksomhet, og bidrar til en felles forståelse og begrepsapparat.

01007. Forsvarets Fellesoperative Doktrine (FFOD 2014) gir det doktrine - eller idemessige grunnlaget for bruk av Norges militære maktmidler, og er det overordnede doktrinedokumentet. Den redegjør for de prinsipper som skal ligge til grunn for operasjoner samt planlegging av disse, hvor flere forsvarsgrener deltar, ledet av det operasjonelle hovedkvarteret. Samtidig beskriver FFOD operativ anvendelse og styring av fellesfunksjoner. FFOD angir også sammenhengene mellom det nasjonale og NATOs doktrinehierarki. De dimensjons- og funksjonsspesifikke doktrinene vil bruke FFOD som grunnlag.

01008. Den maritime doktrinen fokuserer på det maritime domenet og den maritime dimensjon. Den dupliserer i liten grad forhold som er beskrevet i FFOD og NATO-doktriner, men utfyller FFOD på maritime forhold og anvendelsen av militær sjømakt i en nasjonal kontekst. I sin funksjon er den maritime doktrinen retningsgivende for underliggende nasjonale maritime taktiske publikasjoner og konsepter.

01009. Doktrinen kan leses som et selvstendig dokument, men må for en helhetlig forståelse sees i sammenheng med den fellesoperative doktrinen og funksjonsvise doktriner som for eksempel Etterretningsdoktrinen.

1.3 Hvorfor en maritim doktrine

01010. Den maritime doktrinen skal i første rekke gi et autoritativt grunnlag for anvendelse av sjømakt (sjømilitære maktmidler) til de enheter og det personell som er involvert i utøvelsen av en slik makt i fred, krise og krig. Dette omfatter avdelinger og personell fra Sjøforsvaret, og fra andre forsvarsgrener og fellesavdelinger som bidrar i utøvelse av sjømakt.

01011. Den maritime doktrinen skal også bidra til å skape forståelse for sjømaktens grunnleggende prinsipper samt anvendelse blant dem som påvirker eller påvirkes av denne. Dette gjelder relevante aktører både i og utenfor forsvaret. Videre omtaler doktrinen utviklingstrekk som støtte til kapabilitets- og kapasitetsvurderinger.

01012. Norge har særlige rettigheter og ansvar for store havområder. En betydelig andel av Norges fornybare levende ressurser, energiforsyning, inntekter, næringsliv, forskning, bosetting og generelle samfunnsutvikling er direkte knyttet til dette. Dette gir mange muligheter, men også utfordringer. Hensikten er først å beskrive Norges maritime interesser og norsk politikk i forhold til disse interessene, slik dette er nedfelt i vedtatte politiske dokumenter. Videre beskrives hvordan Forsvarets oppgaver i det maritime domenet er knyttet opp mot statens interesser. Enhver doktrine vil, eksplisitt eller implisitt, bygge på visse oppfatninger og perspektiver om hvordan verden ser ut. Fordelen med en eksplisitt framstilling er at forutsetningene og premissene er tydelige. Dersom de endres, må man vurdere doktrinen på nytt.

01013. Forsvarets fellesoperative doktrine slår fast at «kommando og kontroll i Forsvaret er basert på oppdragsbasert ledelse».³ Det innebærer at «oppdrag må ses i lys av intensjonen med oppdraget».⁴ FFOD slår også fast at «En av de viktigste kvalitetene ved oppdragsbasert ledelse er å gjøre sjefen i stand til å ta beslutninger

³ FFOD, kapittel 6.2, avsnitt 06008, side 166.

⁴ FFOD, kapittel 6.2 avsnitt 06009, side 166.

i uforutsette og uklare situasjoner».⁵ Gitt at Forsvarets maritime virksomhet foregår i fred, krise og krig, og at offiserer og befal kan komme i situasjoner der man raskt må håndtere overgangene mellom disse tilstandene, er det viktig at disse har en klar forståelse av maritime interesser og målsettinger. Den maritime doktrinen vil, i tillegg til FFOD, forholde seg til norsk lovverk, overordnede politiske dokumenter fra Storting og regjering og Strategisk konsept for Forsvaret. I Kapittel 2 beskrives et strategisk grunnlag med en kortfattet omtale av noen av de viktigste begrepene og perspektivene som benyttes i de nevnte dokumentene.

1.4 Doktrinenes utgangspunkt

01014. I FFOD er det militærteoretiske tonet ned, og det henvises til mer utførlige fagbøker i temaet militærteori. Den maritime doktrinen omfatter tilstrekkelig sjømaktsteori til at det gir grunnlag for en helhetlig forståelse av sjømaktens særtrekk og sjømilitære grunnbegreper. Historien har dannet grunnlag for de tanker og prinsipper som selv i dag legges til grunn når man diskuterer militærrett (inkludert sjørett) og anvendelsen av denne. På samme måte som den maritime doktrinen må sees i sammenheng med Forsvarets øvrige doktriner, vil en mer inngående innsikt i sjørettsteori og sjøkrigshistorie komplettere doktrinen og forståelsen av sjørettens prinsipper og anvendelse i et historisk perspektiv. Et felles og samlende utgangspunkt – en akseptert og kjent maritim doktrine – gir rammer og grunnlag for effektiv planlegging og anvendelse av sjømilitære maktmidler alene eller i samvirke med andre.

01015. Sjørett kan i hovedsak defineres på to ulike vis – en bred definisjon som omfatter politiske, økonomiske, merkantile og militære aspekt (maritime power), og en smalere definisjon som primært fokuserer på de militære sidene (naval power). Følgende sitat er et eksempel på en moderne definisjon av sjørett i sin videste forstand:

⁵ FFOD, kapittel 6.6, avsnitt 06032, side 172.

*«The combination of a nation-state's capacity for international maritime commerce and utilization of oceanic resources, with its ability to project military power **into** the sea, for the purposes of sea and area control, and **from** the sea, in order to influence events on land by means of naval forces.»⁶*

Forståelse for den militære anvendelsen av sjømakt må baseres på forståelse for det strategiske utgangspunktet; hvilke (maritime) interesser som skal beskyttes og fremmes, og utfordringer knyttet til disse. I en slik sammenheng ivaretar nasjonale maritime styrker viktige roller. Doktrinen har til hensikt å gi en kortfattet og samlet beskrivelse av det strategiske grunnlaget, den militære sjømaktens anvendelse knyttet til i dette, og samspillet mellom strukturens ulike elementer. Doktrinen beskriver maritime operasjoner i en nasjonal kontekst, men detaljerer ikke forhold knyttet til taktisk eller strids-teknisk gjennomføring (jf. vedlegg A).

01016. Innenfor det snevrere sjømilitære perspektivet kan sjømakt også analyseres på geo-strategiske, strategiske og taktiske nivåer. Det geo-strategiske nivået har historisk sett hatt en klar sammenheng mellom staters militære og sivile sjømakt. Ikke minst har det vært en nær sammenheng mellom britisk og amerikansk flåtemakt i de siste 200 år, og framveksten av den eksisterende liberale verdensorden. Både Storbritannia og USA hadde store geografiske fordeler da de bygde seg opp som flåtemakter.⁷ Ingen av dem var truet av invasjon over land. Således kunne flåtene prioriteres over lange perioder uten å måtte konkurrere med andre forsvarsgrener om ressursene. Storbritannia og USA har vært utfordret av sterke landmakter både under begge verdenskrigene og under Den kalde krigen. Flåtemaktens evne til å bruke havene militært ga dem i disse konfliktene mulighet til å trekke på globale ressurser som ikke var tilgjengelige for landmaktene når krigen først var brutt ut.

⁶ John Baylis, side 114

⁷ I militærteorien skilles det gjerne mellom «landmakter» og «flåtemakter». Flåtemakter har gjerne hatt en geografisk posisjon som i noen grad har beskyttet dem fra direkte trusler mot grensene til lands. Dermed har de både hatt større nytte av, og større anledning til å bygge opp, mariner som er relativt store i forhold til bakkestyrkene.

01017. I Norge omtaler vi ofte landet vårt som et lite land - en småstat. Det er imidlertid svært viktig å erkjenne at selv i global målestokk er Norge en meget viktig maritim aktør på mange felter; en betydelig sivil sjømakt med meget sterke og omfattende maritime interesser. Norges posisjon som sivil sjømakt har styrket seg de siste tiårene. Norges militære sjømakt er ikke ubetydelig, men den står på ingen måte i forhold til den sivile. Det er en ubalanse mellom omfanget av norske maritime interesser, og evnen til å beskytte disse selvstendig militært. Denne ubalansen gjør også at norske interesser i høy grad er knyttet opp mot utviklingen av sterke multilaterale institusjoner på den ene siden, og til alliansen med de dominerende militære sjømaktene på den andre.

1.5 Doktrinenes gyldighetsområde

01018. Doktriner varierer etter i hvilken grad de trekker inn den konteksten de skal brukes i. En rent generisk doktrine gir en oversikt over definisjoner, begreper og metoder uten å prioritere mellom disse. Det vil likevel være slik at små avdelinger og organisasjoner som det norske Forsvaret utgjør, vil være tvunget til å velge hvilke oppgaver som skal prioriteres, hvilke kapasiteter som skal utvikles og hvilke teknikker og taktikker det skal brukes mest tid og penger på å øve på. Flåter og tilknyttede militære maritime kapasiteter har et svært vidt spenn av oppgaver de er forventet å utføre i fred, krise og krig. Disse oppgavene krever i sin tur ofte svært ulike forberedelser, og med begrensede ressurser vil det være utfordrende å beherske alle like godt. For at den maritime doktrinen skal gi organisasjonen en retning og overordnede prioriteringer, må den derfor utvikles i forhold til den nasjonale og internasjonale konteksten organisasjonen forholder seg til. I en tid med meget omfattende og raske endringer i det internasjonale system betyr dette imidlertid at doktriner vil ha begrenset varighet. Vi lever i en slik tid. Doktrinen er også skrevet parallelt med studier som ventelig vil anbefale relativt store endringer for Forsvaret. Derfor har doktrinen også tatt hensyn til de sterke signaler som er gitt fra Forsvarsdepartementet i Prop. 1 S (2014-2015).

01019. FFOD er utarbeidet med et tidsperspektiv på fem til syv år. Da den maritime doktrinen er fundamentert på FFOD er det nærliggende å legge samme tidsperspektiv til grunn. Endrede politiske føringer, prinsipielle endringer i FFOD, erfaringer fra operasjoner og anvendelse av tilført materiell kan, samlet eller hver for seg, nødvendiggjøre revisjon av den maritime doktrinen. Den maritime doktrinen gjennomgås i tråd med revisjonssyklus for FFOD.

1.6 Doktrinenes oppbygging

01020. Doktrinen er inndelt i 5 kapitler. Kapittel 1 gir en introduksjon til den maritime doktrinen og dens plass. I kapittel 2 settes Forsvarets oppgaver i en maritim kontekst sammen med en beskrivelse av nasjonale interesser som påvirker anvendelsen av maritime styrker. Kapittel 3 gir en mer detaljert omtale av anvendelsen av maritime styrker og de roller disse kan fylle. I kapittel 4 beskrives sjømilitære innsatsmidler med utgangspunkt i stridsevne modellen.⁸ Kapittel 5 gir en kortfattet omtale av mulig videreutvikling av maritim operative evne.

⁸ Omfatter moralske, konseptuelle og fysiske virkemidler

2. Norske interesser og maritime styrkers oppgaver

2.1 Innledning

02001. Forsvarets virksomhet i det maritime domenet bidrar til å sikre statens interesser på mange felter, i fred, krise og krig.

I kapittel 2 synliggjøres sammenhenger mellom nasjonale interesser, sikkerhets- og forsvarspolitiske mål og Forsvarets oppgaver og roller i det maritime domenet. Sjømakt kan utøves gjennom flere roller eller funksjoner.

Disse utdypes i kapittel 3.

2.2 Det internasjonale systemet

02002. Det internasjonale systemet består av stater, men også andre aktører kan spille viktige roller. I sikkerhetspolitikken er terroristorganisasjoner, piratbander og andre ikke-statlige væpnede aktører viktige, men også ikke-statlige organisasjoner (NGO), kommersielle selskaper og internasjonale organisasjoner av ulike slag kan være viktige aktører og/eller arenaer. Innen området maritim sikkerhet er for eksempel FN-organisasjonen International Maritime Organization (IMO) svært viktig.

02003. Det er ikke enighet om hvordan dagens internasjonale system skal karakteriseres. Svaret avhenger av hvilke faktorer man legger vekt på. I militær forstand er det internasjonale systemet multipolart. Det finnes mange stormakter med betydelig militær kapasitet, og det har betydning for maktbalansen i verden hvilke stater som er alliert med hverandre.

02004. Internasjonale systemer karakteriseres også av hvordan økonomisk, politisk og militær makt er fordelt. Antallet stormakter, eller poler, som til enhver tid finnes i det internasjonale systemet har stor betydning i sikkerhetspolitikken. Under Den kalde krigen var det internasjonale systemet bipolar, med USA og Sovjetunionen som poler. Supermaktene var veldig mye sterkere enn alle andre stater. Selv om supermaktene sto skarpt mot hverandre var systemet stabilt.

02005. Et multipolart internasjonalt system der mange stormakter konkurrerer om posisjoner og innflytelse regnes i statsvitenskapen for å være spesielt ustabil. Trusselvurderinger gjøres normalt ut i fra en analyse av en potensiell motstanders hensikter og kapasiteter. I et ustabil multipolart system må man også ta høyde for at det med større sannsynlighet enn i et bipolar eller unipolart system vil oppstå situasjoner der en stormakt kan føle seg tvunget til å handle for at en motpart ikke skal få strategiske fordeler. Det er også større sannsynlighet for at det oppstår situasjoner hvor en krise mellom to eller flere stormakter aktualiseres, og der en tredje stormakt kan se denne krisen som en anledning til å forbedre sin strategiske posisjon et helt annet sted.

02006. Internasjonale systemer kan også beskrives på en skala med rent anarki i den ene enden og rent hierarki i den andre. I et rent anarki kan stater bare stole på seg selv. Det er ingen internasjonale lover og regler som regulerer hvordan statene handler. Det er heller ikke noen overnasjonal autoritet som kan innføre lover og sørge for at de overholdes. I et rent hierarkisk internasjonalt system vil man derimot ha en sterk rettsorden og en «verdensregjering» som har makt til å straffe lovbrutere. Både det rene anarki og det rene hierarkiet er idealtyper som ikke finnes. I praksis vil internasjonale systemer ha elementer av begge deler, og det vil variere over tid fra region til region.

02007. Det er et helt sentralt mål for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk å arbeide for å styrke den internasjonale rettsorden. Internasjonale lover, traktater og konvensjoner bidrar til å gjøre det internasjonale systemet mer forutsigbart, noe som er svært viktig

for en liten stat som Norge. Norges sterke maritime interesser gjør at havretten er spesielt viktig for Norge. Norge er en sjøfartsnasjon og har sterke interesser i havenes frihet. Norge er også en kyststat og har sterke interesser i kyststatenes rettigheter. Havenes frihet og kyststatenes rettigheter er prinsipper som av og til kan komme i konflikt med hverandre. Det er norsk politikk å balansere disse hensynene.

02008. I sikkerhetspolitiske analyser kan man skille mellom det globale systemet på den ene siden og ulike regionale systemer på den andre. Alle regioner har sine egne mønstre av konflikt og samarbeid, og det varierer sterkt i hvilken grad statene samarbeider med hverandre. I noen regioner har statene, eller noen av dem, bygd ut et svært omfattende samarbeid. Dette har i betydelig grad redusert sannsynligheten for krig dem i mellom. Europa er det beste eksempelet på dette.

02009. Et område der krig mellom statene nærmest er utenkelig kalles et sikkerhetsfellesskap. Norden og Vest-Europa er i dag eksempler på slike områder. Det er en grunnleggende forutsetning for norsk forsvarspolitik at vi deler et sikkerhetsfellesskap med nesten alle våre naboland. Det betyr at bruk av militærmakt, eller trusler om slik bruk, ikke anses relevant innenfor området. Videre er det også slik at norske militære bidrag til dette fellesskapet gir innflytelse. Oppfølging av norske forpliktelser og ivaretagelse av suverene rettigheter i havområdene rundt Norge er oppgaver som hver for seg har relevans og betydning (se pkt 2.5 og kapittel 3 for utdypning).

02010. De ulike regionale systemene er knyttet sammen av havet og luftrommet over havet. De globale stormaktene, eller verdensmaktene, har som nevnt vært flåtemakter historisk sett. En flåtemakt, eller sjømakt, er en stat med store maritime interesser og stor militær kapasitet til sjøs. De siste to hundre årene har Storbritannia og USA vært de sterkeste sjømaktene. Det er også disse maktene som har vært de sterkeste pådrivere for den nåværende internasjonale rettsorden. Siden 1814 har det også vært et kjernepunkt i norsk sikkerhetspolitikk å unngå å komme i krig med de dominerende flåtemaktene.

02011. En sentral målsetting for de dominerende flåtemaktene har vært å sikre havenes frihet. Alle stater skal ha rett til å bruke havet til handel og andre fredelige formål. De argumenterte for at det var et felles ansvar å sikre handel mot pirater og å nekte bruk av havet til ulovlige aktiviteter, som for eksempel slavehandel. I 1828 fikk norske marinefartøyer i Middelhavet ordre om å beskytte alle lands handelsskip mot pirater, og ikke bare egne skip. Med den beslutningen sluttet Norge seg til en gruppe av stater som i fellesskap bidro til å trygge havene.

02012. Det er viktig å skille mellom regionale og globale stormakter. En global stormakt kan anvende skalerbar militær makt over hele kloden. At militær makt er skalerbar betyr at man kan tilpasse bruken av militærmakt til behovet. En stat er altså ikke en global militærmakt selv om den kan skyte ballistiske missiler med kjernefysiske sprengladninger fra et kontinent til et annet. Global militær makt avhenger av om man kan bruke verdenshavene og luftrommet over dem for egne militære formål selv om andre skulle forsøke å hindre det. I dag har bare USA slik makt.

02013. En global makt er ikke nødvendigvis militært sterkere enn en regional makt i en konflikt på den regionale maktens hjemmebane. Overlegen sjømakt har gitt visse stormakter eller flåtemakter evne til å forme det globale internasjonale systemet. Dette har imidlertid

krevd jevnlig nærvær av krigsskip mer eller mindre over hele kloden, og spesielt langs viktige kommunikasjonslinjer. Det er krevende å opprettholde slikt globalt nærvær. Det fordrer enten et stort antall baser langt hjemmefra, eller en meget betydelig total styrke. I perioder der flåtemaktene har blitt utfordret militært har de alltid stått overfor et dilemma: skal de konsentrere sine styrker på ett sted for å kunne slå fienden i et avgjørende slag, eller skal de holde flåten spredt for å opprettholde kontrollen over kommunikasjonslinjene? For en utfordrer er valget lettere. Denne kan, om man ønsker å utfordre den dominerende sjømakten, velge å konsentrere alle sine kapasiteter i tid og rom, og dermed kanskje oppnå lokal overlegenhet. På denne måten kan regionale stormakter utfordre en global stormakt – også til sjøs. Overlegen sjømakt gir imidlertid heller ikke stormakter evne til å dominere de regionale sub-systemene automatisk. Ofte har flåtemaktene brukt sine ressurser for å påvirke den regionale maktbalansen, gjerne ved å alliere seg med den svakere part i et regionalt sub-system for å hindre at én makt oppnår dominans der og dermed får anledning til å prioritere bygging av egen sjømakt. Slik har flåtemaktene effektivt hindret framvekst av nye konkurrenter.

2.3 Sikkerhetspolitisk bakgrunn

02014. Da den forrige doktrinen for maritime operasjoner ble utgitt i 2002, kunne man slå fast at den sikkerhetspolitiske utviklingen hadde ført til at kravene til Forsvaret var kvalitativt forandret, men også at Norges sikkerhetspolitiske situasjon var overveiende positiv.⁹ Selv om forsvar av landet fremdeles var kjernevirksomheten, måtte Forsvaret også forholde seg til stor usikkerhet i andre deler av verden. I 2002 var erkjennelsen av at «vi må være forberedt på å ivareta et bredere spekter av norske interesser» svært viktig. I årene som fulgte ble disse interessene drøftet og formulert og man fikk en ny norsk konsensus om utenriks- og sikkerhetspolitiske målsettinger. For Forsvaret innebar endringene et betydelig skifte fra et invasjonforsvar som skulle stå i mot en eksistensiell trussel til et innsatsforsvar som skulle ivareta landets interesser både hjemme og ute. På den maritime

⁹ *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner (2002), side 15.*

siden betød dette en prioritering av de daglige oppgavene rundt suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse på den ene siden, og på den andre siden deltakelse med enheter av høy kvalitet som effektivt kunne integreres i flernasjonale styrker i internasjonale operasjoner.¹⁰ I store deler av perioden har også mye tid og ressurser gått med til å håndtere innfasing av nytt materiell og å endre innretningen på den maritime forsvarsstrukturen. Beredskap og øvelser i nasjonale fellesoperasjoner for krise og krig i Norges nærområder ble i mindre grad prioritert. Den internasjonale situasjonen tilsa heller ikke at dette var nødvendig.

02015. Ved utgivelsen av den forrige maritime doktrinen i 2002 oppfattet også de aller fleste det internasjonale systemet som hegemonisk eller unipolart. Vesten, med USA i spissen, var nærmest enerådende økonomisk, politisk og militært. Kapitalisme, demokrati og vestlige verdier var på fremmarsj. De viktigste sikkerhetspolitiske utfordringene var såkalte kaos-trusler; borgerkriger, svake stater som kollapset og terrorisme. Sju år senere var kaos-truslene like aktuelle, men i *Evne til innsats*, Forsvarets strategiske konsept, observerte man også andre foruroligende trender;

«Parallelt med økende globalisering ser vi i dag også andre tunge utviklingstrekk av en litt annen karakter; nemlig endrede geopolitiske og maktpolitiske forhold. I tiåret etter den kalde krigen fremstod USA, NATO og det vestlige fellesskapet som vinnere av den ideologiske maktkampen. Forestillingen om en unipolar verden under amerikansk ledelse er imidlertid ikke dekkende i dag. Særlig fremveksten av Kina som global aktør med økende innflytelse, Russlands økte selvhevdelse i sine nærområder og Indias økonomiske vekst og ambisjoner, preger den geopolitiske utviklingen. Den maktpolitiske forskyvningen mellom verdens stormakter har allerede bidratt til en mer multipolar verden. Vestens relative maktposisjon kan gradvis svekkes – demografisk, økonomisk og ressursmessig – og konsekvensene kan på sikt bli store.»¹¹

¹⁰ Slik interoperabilitet er ofte omtalt som evne til «plug and play».

¹¹ *Evne til innsats – Strategisk konsept for Forsvaret*, punkt 8, side 17

02016. I løpet av de siste 10-15 årene har altså den globale fordelingen av økonomisk makt endret seg dramatisk. Mange asiatiske land, noen med betydelige stormakts ambisjoner, har hatt en meget sterk økonomisk vekst, mens vesten har vært rammet av flere økonomiske kriser. Militær styrke over tid er helt avhengig av økonomisk styrke. Historisk har endringer i fordelingen av økonomisk makt som regel også ledet til en tilsvarende endring i militære maktforhold. Slik er det også i vår tid.

02017. Forsvarsbudsjettene og den militære kapasiteten i de aller fleste av NATOs medlemsland har blitt kraftig redusert i løpet av få år, mens Kina, Russland og mange andre stater har startet store opprustningsprogrammer.¹² Dette er allerede merkbart i styrkeforholdene til sjøs; man må tilbake til 1500-tallet for å finne en tid der Royal Navy hadde færre fartøy enn i dag, og US Navy har ikke hatt så få krigsskip siden før Den andre verdenskrig. Samtidig må man tilbake til første halvdel av 1400-tallet for å finne en kinesisk sjømakt som er sterkere enn i 2015.

I 1990 hadde Norge og våre fem allierte rundt Nordsjøen; Belgia, Danmark, Nederland, Storbritannia og Tyskland til sammen 85 destroyere og fregatter og 80 undervannsbåter. I 2000 var tallene 66 destroyere og fregatter og 57 undervannsbåter. I 2015 var tallene redusert til 46 jagere og fregatter og 27 undervannsbåter. Reduksjonene var på henholdsvis 30 % og 47 % fra 2000 til 2015. I 1990 hadde Norge, Danmark og Tyskland til sammen 98 korvetter og missilbåter. I 2000 var tallet 59. I 2015 var det bare 17 tilbake og av disse var 6 planlagt å gå ut av tjeneste i 2017.

02018. I Evne til innsats fra 2009 ble det også pekt på at «Den geopolitiske utviklingen tilsier at mellomstatlige konflikter og klassisk realpolitikk igjen kan komme til å gjøre seg mer gjeldende»¹³. Utviklingen siden 2009 har bekreftet og forsterket de trender man observerte den gang. I analysen av den sikkerhetspolitiske situasjonen

¹² Forsvarsdepartementet Prop.1 S (2014-2015), side 12 og «Et felles løft» side 38 (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge).

¹³ Evne til innsats – Strategisk konsept for Forsvaret, punkt 10, side 17

høsten 2014, i etterkant av den russiske anneksjonen av Krim, pekte Forsvarsdepartementet på at:

« Dei tryggingspolitiske utfordringane speglar ei global politisk utvikling med stort konfliktpotensial, og der kriser kan dukke opp på kort varsel. Dette gjeld ikkje berre i andre delar av verda, men i høgste grad også i NATOs nærområde. Stormakter både i Europa og Asia med autoritære trekk set vestlege demokratiske interesser og verdier under press, og aukar betydinga av arbeidet for ein verdsorden basert på folkeretten og menneskerettane. For Noreg styrkjer det rolla til NATO som den fremste garantisten for norsk tryggleik.»¹⁴

02019. De fleste NATO-land har redusert sine militære kapasiteter. Dette inkluderer USA, Storbritannia, Tyskland, Nederland og Danmark – de land som Norge tradisjonelt har stått nærest i forsvarspolitikken. På grunn av den økte spenningen mellom Kina og flere av USAs allierte i Asia, har også USA fokusert på Stillehavsområdet i deployeringen av sine militære styrker. Samtidig har Storbritannia og Frankrike, Europas sterkeste militærmakter, valgt å prioritere Midt-Østen og Afrika høyt og holder store styrker der. Søreuropeiske flåtemakter som Italia og Spania er tvunget til å prioritere egne nærområder på grunn av den pågående krisen i Nord-Afrika. NATO-landene i Baltikum, Polen og ved Svartehavet har også store utfordringer og ønsker et sterkere NATO-nærvær der. Situasjonen er derfor slik at Norge ikke kan ta for gitt at det i en krise vil være mulig å få store maritime forsterkninger raskt til norske nærområder.

02020. Utviklingen mot et internasjonalt system med klare multipolare trekk og tiltakende motsetninger mellom stormakter innebærer økt risiko for konflikt og krig mellom stater. Det er spesielt viktig å erkjenne at i en dynamisk rivalisering mellom stormakter kan det oppstå situasjoner der noen enten ser seg tvunget til å handle for å beskytte egne interesser, eller ser en anledning til å handle for å fremme slike interesser. **For Norge blir det viktig etter beste evne å hindre at slike situasjoner oppstår i norske nærområder, og**

¹⁴ Forsvarsdepartementet Prop.1 S (2014-2015), side 38.

at landet for det første har troverdige egne militære midler til å håndtere dem dersom de skulle oppstå, og for det andre er sikret troverdig alliert støtte i slike situasjoner.

02021. Etter en periode med sterk vestlig dominans er andre makter nå i stand til å utfordre vestlig militærmakt i enkelte regioner. Norge er svært avhengig av havet. Norsk eksport er i meget høy grad avhengig av et lite antall høyt kompetente maritime næringer. De viktigste av disse næringene har i løpet av et drøyt tiår ekspandert fra norsk sokkel til å operere nærmest globalt. Dermed har også norske interesser i enda større grad enn tidligere blitt globale.

02022. Norge er ikke lenger en klassisk småstat. På mange felt, og spesielt i det maritime domenet, er Norge en viktig global aktør. Norge må forholde seg til den globale sikkerhetspolitiske utviklingen av blant annet følgende grunner: kriser andre steder kan spille over til norske nærområder, Norges allierte kan være involvert i slike kriser, sikkerheten til norske næringsinteresser og selskaper kan bli berørt og ikke minst fordi disse krisene kan komme til å handle om spørsmål som er av fundamental, prinsipiell interesse for Norge. I Norges nærområder kan slike situasjoner oppstå i tilknytning til havområdene. Dette innebærer at Forsvaret fortsatt må legge stor vekt på evnen til krisehåndtering i disse områdene. Siden slik evne avhenger av troverdig avskrekking innebærer det også at Forsvarets beredskap for og evnen til krigføring må vektlegges.

02023. Norges første forsvarslinje vil i midlertid fortsatt ligge i de mange institusjoner og regimer som til sammen utgjør det internasjonale samfunn, samt i den vestlige alliansen. Selv i en situasjon med økt spenning i Norges nærområder vil det være viktig at Norge står fram som en god bidragsyter og alliert. Det fordrer at Forsvaret vektlegger evnen til å bidra ute samtidig som evnen til å forsvare eget territorium og egne interesser ivaretas.

2.4 Grunnlag for anvendelsen av militær sjømakt

02024. I et rent anarkisk internasjonalt system kan aktørene, som regel stater, bare stole på seg selv og sine egne maktmidler i internasjonal politikk, og et stort og kapabelt militærapparat er en forutsetning for overlevelse. I et internasjonalt system med en høy grad av lover, regler, normer og spilleregler hvor aktørene i høy grad etterlever spillereglene – i en internasjonal rettsorden - kan selv små stater føle seg trygge. Disse teoriene og perspektivene preger også utforming og utøvelse av politikk og strategi. I Norge er det bred politisk enighet om at Norge og norske interesser er best tjent med klare internasjonale spilleregler: *«Regjeringen anser at det er av vital og overgripende utenrikspolitisk interesse for Norge å hindre at internasjonal rettsorden og multilaterale styringssystemer og -regimer blir svekket. Internasjonal rettsorden er en grunnpilar i norsk sikkerhetspolitikk»*.¹⁵

02025. Norske maritime interesser er en viktig årsak til dette: *«Dagens globale utviklingstrekk og sammensetningen av norske sikkerhetspolitiske, ressursmessige og økonomiske interesser til havs tydeliggjør at Norge har en fundamental interesse av en velfungerende regional og global rettsorden, der rett går foran makt og der forhold mellom stater reguleres gjennom en stadig tettere vev av forpliktende normer, konvensjoner og lover.»*¹⁶

02026. Norsk velstand er i stor grad bygget på varer og tjenester knyttet til havet, slik som fiskeri og havbruk, skipsbygging, skipsfart, offshore-virksomhet og marin bioteknologi.¹⁷ Norge er blant de 10 eller 20 største aktørene i verden på offshore produksjon av olje og gass, på sjøtransport og støtte til offshore utvinning av olje og gass, og på fiske og havbruk. I tilknytning til disse maritime næringene har man i Norge også svært viktige miljøer i verksteds- og verftsindustri og innenfor forsikring og finans. Det er etablert en svært sterk næringsklynge rundt de maritime næringene. Norge er

¹⁵ Utenriksdepartementet St. meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*, side 11.

¹⁶ *Ibid*, side 10-11. Videreført i Meld.St. 37 (2014-2015).

¹⁷ *Ibid*, side 120.

både en kyststat med suverene rettigheter i store havområder og en sjøfartsnasjon med hele verden som arbeidsområde. Det er først og fremst utviklingen av havretten som har gitt Norge råderett over ressursene i havet og på havbunnen i et havområde som er mange ganger større enn fastlandet. Derfor er det også en norsk erkjennelse at *«I et langsiktig perspektiv ville en mulig svekkelse av respekten for havrettens system kunne utgjøre en betydelig kilde til enkelttrusler, og trolig være den viktigste utfordringen mot grunnleggende norske interesser og norsk sikkerhet»*.¹⁸

02027. Den økonomiske utviklingen har også gjort havet viktigere. Fra 1975 til 2012 ble verdens samlede brutto nasjonalprodukt mer enn tredoblet. Den samlede varehandelen ble imidlertid seksdoblet, og varetransport på kjøll ble nesten femdoblet. Havet har altså blitt stadig viktigere som transportvei. Antallet containere som ble fraktet økte fra rundt 50 millioner TEU i 1996 til 155 millioner TEU i 2012.¹⁹ Samtidig som varehandelen har vokst meget kraftig, har også avhengigheten av maritim transport økt utover økningen i volum. Siden det maritime transportsystemet fungerer så godt, har mange bedrifter avskaffet lagre for å spare penger. Man baserer seg i stedet på at råvarer og komponenter til produksjonen ankommer akkurat i tide. Dette innebærer også økt sårbarhet. Forstyrrelse eller nektelse av skipstrafikk kan meget raskt få store økonomiske konsekvenser. Fordi mange land også har avskaffet sine beredskapslagre av eksempelvis matvarer kan selv en relativ kortvarig forsinkelse av maritim transport få alvorlige sosiale følger. Havner er svært viktige flaskehals for verdenshandelen. Havner er sårbare og selv en midlertidig stenging av viktige havner kan gi store negative ringvirkninger. For eksempel går 74 % av Europas import og eksport av varer sjøveien. Hele 20 % av disse varene går via bare tre havner, nemlig Rotterdam, Hamburg og Antwerpen.

02028. På 1980-tallet førte krig mellom Iran og Irak til at også tredjelandsskipsfart ble rammet, og USA og andre vestlige land

¹⁸ Utenriksdepartementet St. meld. nr. 15 (2009-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*, side 36-37.

¹⁹ Unctad tabell 1.5a, side 23

gjennomførte både konvoiering og mer offensive operasjoner for å sikre skipsfarten. I 2014 har et stort antall stater, spesielt i Asia, økt sin militære slagkraft til sjøs. Dette kan innebære sannsynlighet for at kriger mellom disse statene i større grad enn tidligere også vil bli ført på havet. Mange av disse statene ligger nær viktige kommunikasjonslinjer til sjøs. På denne måten kan også risikoen øke for at tredjelands skipsfart kan bli rammet i en konflikt.

02029. Den endrete fordelingen av økonomisk og militær makt i verden er ikke minst synlig i det maritime domenet. I den globale fordelingen av økonomisk makt har mange asiatiske land hatt stor fremgang. Dette reflekteres også i at de to største handelsrutene til sjøs, målt i antallet containere, går mellom Asia og henholdsvis Nord-Amerika og Europa. Langs begge disse rutene går det tre ganger så mange containere årlig som mellom Nord-Amerika og Europa. Målt i antall containere var sju av de ti største eksportørene og de seks største importørene også østasiatiske land. 11 av de 20 største fiskerinasjonene i verden er asiatiske land og det samme er fire eller fem av de ti største sjøfartsnasjonene, avhengig av hvordan man måler. Samtidig er mer enn 90 % av alle skip i verden, målt i tonnasje, bygd i Kina, Korea eller Japan.

02030. Mange stater i Asia øker sine forsvarsbudsjetter og militære kapasiteter. De fleste har prioritert maritime kapasiteter høyt. Mange asiatiske stater har også meget store maritime interesser, og har hatt en kraftig økning i sivil maritim virksomhet og kapasitet. Økende nasjonalisme i mange stater og utbredt frykt for andre staters hensikter bidrar til å øke de militære spenningene. Det er først og fremst i Asia at man finner aktive disputer om grenser og territorium, med betydelig militær spenning mellom stater. De fleste av disse disputtene handler om eierskap til øyer, holmer og skjær som i sin tur underbygger krav om kontroll over betydelige havområder, og antatt store marine og fossile ressurser.

Tidligere har kriger ofte blitt utkjempet på havet, men årsakene til krigen lå på land. I framtiden er det en betydelig risiko for kriger om havet og om ressursene i havet, og på og under havbunnen.

02031. Havretten er et produkt av en global multilateral rettsorden. Både USA og Russland, land som på hver sin måte er svært viktige i norsk sikkerhetspolitikk, er viktige sikkerhetspolitiske aktører i Asia. Dersom hendelser i Asia skulle påvirke forholdet mellom de to stormaktene, kan dette også gi seg utslag i økt spenning i Norges nærområder. Derfor er også utviklingen i Øst-Asia viktigere for Norge enn den geografiske avstanden skulle tilsi.

Fra framveksten av de moderne statene og moderne mariner i Europa på 1600-tallet var kamp mot pirater en svært viktig del av marinenes oppgaver. Slik var det også i Danmark-Norge. Da en norsk flåte av såkalte defensjonsskip, handelsskip subsidiert av staten mot tjeneste som orlogsskip i krig, ble opprettet på 1620-tallet, var den første oppgaven å håndtere sjørøvere og sjørøveri i Nordsjøen. I Middelhavet utgjorde sjørøvere fra de såkalte Barbarstatene en konstant og alvorlig trussel helt fram til den siste av disse, Tangier; ble ødelagt i 1844. Fram til 1820-årene var det opp til hver enkelt stat å beskytte sine egne fartøyer, men fra da av ble kamp mot sjørøvere oppfattet som en felles oppgave. I 1828 fikk norske korvetter i Middelhavet i oppdrag å beskytte alle staters skip mot pirater, ikke bare norske og svenske. I 1844, da den franske flåten angrep Tangier, sendte mange europeiske stater krigsskip for å støtte operasjonen. Norge sendte sin eneste fregatt og en av sine to korvetter. Disse episodene viser framveksten av et internasjonalt regime der trygg og fri ferdsel på havet blir ansett som et felles gode, og noe som alle ansvarlige stater bør bidra til å fremme.

02032. Det er viktig for Norge å bidra til krisehåndtering om havretten skulle trues. Operasjonene for å sikre skipsfart mot pirater i Adenbukta er et eksempel på slike operasjoner. De nevnte operasjonene i Den persiske gulf er et annet. Bistand til å bygge opp lokal eller regional kapasitet for å styrke regionale maritime sikkerhetsregimer, slik Norge har gjort i Øst-Afrika,²⁰ kan også være aktuelle bidrag. Omfanget av Forsvarets deltakelse i slike operasjoner må imidlertid avveies mot tilgjengelighet av styrker og behovet for nasjonal beredskap i våre nærområder. **Siden slike operasjoner ofte er primært innrettet mot maritim sikkerhet, kan også kystvakten gi meget relevante bidrag. En fleksibel anvendelse av hele den maritime strukturen i internasjonale operasjoner gir økt evne til internasjonal innsats, samtidig som kampenheter kan prioritere aktivitet knyttet til sine kjerneoppgaver.**

²⁰ Støtte til regional kapasitetsbygging (East African Standby Force), i tråd med ambisjonen i Africa Capacity Building (ACB) og Nordic Advisory and Coordination Staff.

02033. Norge er en betydelig aktør på mange felter av stor strategisk interesse for mange stater. Tradisjonelt har Norge hatt sterke interesser både knyttet til kyststatens rettigheter og til havenes frihet. Norge har tunge økonomiske interesser i næringsvirksomhet langs egen kyst samtidig som landets viktige rolle som sjøfartsnasjon har gitt Norge sterke interesser i verdenshandelen forøvrig. I de første tiårene med storstilt produksjon av olje og gass fra norsk sokkel ble kyststatsperspektivet viktigere. I løpet av det siste tiåret har både norske oljeprodusenter og leverandørindustrien ekspandert fra norske havområder og ut i verden. Mange av selskapene innenfor leverandørindustrien har nå over 60 prosent av sin aktivitet i andre staters økonomiske soner.

Norge har rettigheter i og utøver jurisdiksjon i havområder på omtrent 2 140 000 kvadratkilometer i nord. I tillegg kommer områdene rundt Bouvetøya i Sør-Atlanteren. Disse utgjør ytterligere ca 540 000 kvadratkilometer.

Totalt utgjør dette ca 7 ganger Norges fastland.

02034. Norge har på mange felt hatt et godt forhold til Russland. Norge og Russland har flere sammenfallende interesser i nord, og samarbeider generelt godt om forvaltning av fiskeriressursene. Det er lite som tyder på at Russland, isolert sett, har fiendtlige hensikter overfor Norge. Russland har imidlertid vist vilje til å bruke militærmakt for å tvinge sine interesser gjennom, og har klart signalisert at landet ønsker å være en av stormaktene i et multipolart internasjonalt system. I den russiske militærdoktrinen av 2010 ble

NATO sett på som en trussel/fare mot Russland. I den nye doktrinen (2014) ble dette forsterket. De store russiske investeringene i moderne militært materiell på den ene siden, og de betydelige kutt i militære kapasiteter som har blitt gjennomført i mange NATO-land på den andre, gir samlet sett grunn til bekymring for det framtidige styrkeforholdet mellom Russland og NATO i Europa. I krigen i Ukraina (fra 2014) har Russland anvendt hybrid krigføring. Operasjoner har blitt gjennomført fordekt, og uten at Russland har tatt ansvar for det. Det er viktig å erkjenne at også Norge kan bli utsatt for slike virkemidler, og at en motstanders hensikt nettopp kan være å tilsløre de faktiske forhold for å unngå at NATOs artikkel 5 blir tatt i bruk. Et direkte angrep på Norge vil utløse NATOs artikkel 5 slik at en angriper må regne med å stå overfor en samlet allianse.

02035. Siden Norge er en nabostat til Russland, og også er medlem av en allianse som Russland oppfatter som en motstander, er det en fare for at det kan oppstå situasjoner der russiske interesser vil komme i konflikt med norske. I en konfrontasjon mellom Russland og NATO vil Norge ligge i frontlinjen selv om årsakene til konflikten ligger helt andre steder. Det er også en viss fare for at dersom USA skulle bli trukket inn i en konflikt i Asia der Russland, direkte eller indirekte, befinner seg på motsatt side, så kan spenningen øke i norske nærområder.

02036. Svalbard er en ubestridt del av Norge. Norge har suverenitet over Svalbard, og vedtar lover og regler som gjelder for øygruppen. Svalbard har samtidig en spesiell status der borgere av alle stater som har underskrevet Svalbardtraktaten skal ha like rettigheter med tanke på næringsaktivitet. Kontinentalsokkelen rundt Svalbard er en forlengelse av norsk sokkel. Svalbardtraktaten gjelder for Svalbards territorialfarvann. Noen stater bestrider disse fakta uten at det foreligger formelle innsigelser.²¹ I ulike tolkninger av

²¹ I 2006 leverte norske myndigheter inn sin dokumentasjon av norsk kontinentalsokkel til FNs kontinentalsokkelkommisjon. Slik dokumentasjon kan danne grunnlag for bl.a. etablering av økonomiske soner. Som en reaksjon på dette leverte Russland og Spania noter til kommisjonen som understreket deres uenighet med den norske tolkningen av Svalbardtraktaten. Se: http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/rus_07_00325.pdf og http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/esp_0700348.pdf

Svalbardtraktatens geografiske virkeområde kan det ligge en viss risiko for at norsk politikk kan bli utfordret. Norge er med andre ord ikke uten potensielle utfordringer hva angår råderetten over ressurser i de områder Norge gjør krav på.

02037. Selv om den nordlige regionen preges av samarbeid og lav spenning, vil ulike land og aktører kunne ha motstridende interesser. Dette utgjør en sårbarhet som stiller store krav til norsk politikk og myndighetsutøvelse. Norge må unngå at det oppstår situasjoner der norsk politikk kan stilles under press. De norske krav er best sikret gjennom en robust, forutsigbar, ansvarlig og bærekraftig forvaltning av området. Dette krever i sin tur at Norge evner å utføre myndighetsutøvelse i området og å stille adekvate ressurser for søk og redning. I verste fall fordrer det at Norge har troverdige og relevante militære kapasiteter som utgjør en krigsforebyggende terskel.

02038. I 2009 gikk handelsskip for første gang gjennom Nordøstpassasjen.²² Antallet har økt for hvert år inntil 2014 hvor det var en nedgang fra 2013. Det er grunn til å anta at antallet skip gjennom Nordøstpassasjen vil kunne øke, men det er høyst usikkert hvor raskt en slik økning vil komme. Økning i trafikk gjennom Nordøstpassasjen /den nordlige sjørute, endringer i

²² Ruten fra Yokohama til Rotterdam via Suezkanalen er 20 751 km, mens ruten mellom de to havnebyene gjennom Nordøstpassasjen er 13 602 km. I 2012 gikk bare 46 skip gjennom Nordøstpassasjen mot 17 225 gjennom Suez.

fiskestammene andre steder i verden, og migrasjon av fisk som følge av klimaendringer, kan bidra til å øke den relative betydningen av nordområdene. Dette kan gjøre Forsvarets oppgaver i nord mer omfattende.

Utdyping om militær aktivitet på Svalbard.

Svalbardtraktatens art. 9:

«Med forbehold av de rettigheter og plikter for Norge som følger av dets til-tredelse av Folkenes Forbund forplikter Norge sig til ikke å opprette eller tillate opprettet nogen flåtebasis i de egner som er nevnt i artikkel 1 eller anlegge nogen befestning i de nevnte egner som aldri må nyttes i krigsøiemed.»

Stortingsmelding nr. 22 (2008-2009) om Svalbard gir noen føringer og avklaringer:

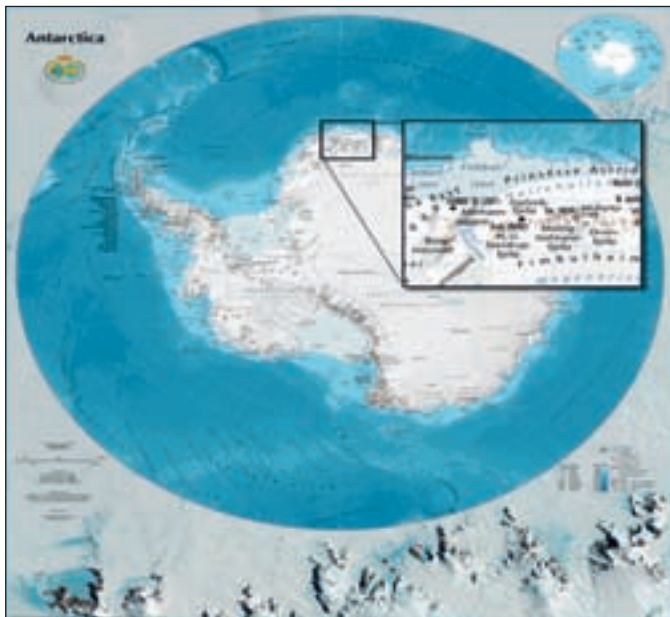
«Også på det militære og forsvarsmessige området har Norge i utgangspunktet full råderett i kraft av suvereniteten. Artikkel 9 i Svalbardtraktaten gir likevel be-grensninger på utøvelsen av suvereniteten når det gjelder å opprette – eller tillate opprettet – flåtebaser, anlegge befestninger og bruke Svalbard i krigsøyemed. Disse begrensningene – og da særlig forbudet mot bruk i krigsøyemed, må ses på bakgrunn av den såkalte fortalen («preambelen») i traktaten. Partene uttrykker her at man ved anerkjennelsen av Norges suverenitet ønsker at Svalbard gis et rettferdig styre som sikrer øygruppens utvikling og fredelige utnyttelse. Norge har som suverenitetsinnehaver en særlig plikt til å sørge for at ingen bryter forbudet mot å nytte Svalbard i krigsøyemed, som er generelt og gjelder for alle partene. Bestemmelsen er imidlertid ikke et forbud mot all militær aktivitet. Det retter seg mot krigshandlinger eller aktivitet som har krigsformål. Forsvarstiltak og andre defensive militære tiltak omfattes derfor ikke av ordlyden. Dette berører kjerneområdet i suvereniteten, og bestemmelsen tolkes derfor strengt. Forbudet mot flåtebase betyr at det ikke kan etableres noen fast militær installasjon med det formål å utstasjonere og forsyne militære fartøyer med leveranser eller tjenester som er naturlig ved en flåtebase. Derimot er bestemmelsen ikke til hinder for at Kystvakten og andre fartøyer ved havnebesøk på Svalbard mottar tjenester og forsyninger fra sivile leverandører ved behov. Forbudet mot befestning retter seg mot særlige fysiske konstruksjoner som er forsterket for å motstå angrep og dessuten gjerne utstyrt med artilleristillinger. Det rammer derfor ikke enhver installasjon eller byggverk av militær art eller betydning.

Det er dermed ikke noe generelt forbud mot all norsk militær aktivitet på Svalbard. Blant annet besøk av norske marinefartøyer, kystvaktskip eller Forsvarets luftfartøyer eller av norsk militært personell, krenker ikke traktaten og er i tråd med langvarig praksis. Norge kan dessuten både individuelt og kollektivt bl.a. iverksette forsvarstiltak i krig eller hvis krig truer. Norsk politikk har vært innrettet på en korrekt overholdelse av traktaten og

en restriktiv praksis når det gjelder norsk militær virksomhet på Svalbard. Momenter som hyppighet og varighet, enhetenes karakter og behovet for å gjennomføre oppdraget har vært tillagt spesiell vekt ved den praktiske håndteringen av dette spørsmålet. Det er f.eks. naturlig med hyppige anløp av Kystvaktens skip i lys av de oppgaver Kystvakten har i farvannene ved Svalbard. Norge har for øvrig i en erklæring i 1971 meddelt til traktatpartene at flyplassen i Longyearbyen «skal være reservert utelukkende for sivil luftfart». Erklæringen er en selvpålagt restriksjon og ble gitt uavhengig av Svalbardtraktaten. Flytøktets formål er avgjørende for hva som anses som «sivil luftfart». Militære fly med sivile oppdrag gis derfor tillatelse til å benytte flyplassen, f.eks. Forsvarets luftfartøyer i forbindelse med søk og redning og i kystvaktoppdrag. Enhver fremmed militær aktivitet på Svalbard er forbudt og ville innebære en grov suverenitetskrenkelse. Fremmede militære og sivile statsfartøyer som ønsker å gå inn i norsk territorialfarvann ved Svalbard må søke om diplomatisk klarering i god tid med mindre det dreier seg om uskyldig gjennomfart i sjøterritoriet. Det samme gjelder ved anløp til havn på Svalbard og landing på flyplasser. Kravet om slik klarering følger av alminnelig folkerett, men er for klarhetens skyld også fastsatt i forskrift om adgang til og opphold på norsk territorium under fredsforhold for fremmede militære og sivile statsfartøyer av 2. mai 1997. Norske myndigheter fører en meget restriktiv praksis når det gjelder å gi slik klarering.»

02039. Norge er det eneste landet med territorielle besittelser både i Arktis og Antarktis. Mens Svalbard er en del av Kongeriket Norge, er Dronning Maud Land, Peter Is øy og Bouvetøya definert som biland. Dronning Maud Land og Peter Is øy er underlagt Antarktistraktaten. Denne slår fast at området bare skal brukes til fredelige formål. Militære ressurser kan brukes til å støtte slike fredelige formål, men all ren militær aktivitet er forbudt. Traktaten gir frihet til alle medlemsstater for forskning i området, men også rett til å inspisere andre staters virksomhet. Australia, Frankrike, New Zealand, Storbritannia og Norge har anerkjent hverandres krav i Antarktis. Ingen andre stater har anerkjent kravene. Det er imidlertid bare de britiske kravene som er direkte omstridt da Argentina og Chile også krever det samme området. Ingen andre stater har krav som er overlappende med de norske. Antarktistraktaten verken støtter eller bestrider eksisterende krav og slår fast at ingen nye krav kan framsettes så lenge traktaten er i kraft. Noen stater, som USA og Russland, har reservert seg rett til å kreve territorium dersom traktaten ikke lenger er i kraft.

02040. Bouvetøya ligger utenfor Antarktistraktatens virkeområde. I 1971 ble Bouvetøya etablert som et naturreservat. Utvidelsen av norske territorialfarvann til 12 nautiske mil i 2003 har foreløpig ikke blitt gjort gjeldende for Dronning Maud Land og Peter Is øy. For Bouvetøya trådte loven i kraft 1. april 2005.²³ Den 4. mai 2009 sendte Norge dokumentasjon over kontinentalsokkelens utstrekning utenfor 200 nautiske mil ved Bouvetøya og Dronning Maud Land til FNs kontinentalsokkelkomisjon. Norge ba samtidig om at dokumentasjonen for Dronning Maud land ikke ble realitetsbehandlet på grunn av Antarktistraktaten. For Bouvetøya kan kommisjonens anbefaling bli lagt til grunn for å etablere norsk jurisdiksjon over en sone på opp til 540.000 km², hvorav 430.000 km² er innenfor 200 nautiske mil og 110.000 km² er basert på sjøbunnens topografi. Ingen stater reserverte seg mot eventuelle norske krav rundt Bouvetøya. Australia og Frankrike har allerede etablert økonomiske soner rundt sine besittelser utenfor området dekket av Antarktistraktaten.

²³ Lov om Norges territorialfarvann og tilstøtende sone, note til § 7, LOV-2003-06-27-57.

02041. Norge har både interesser og forpliktelser i Antarktis.²⁴ Dette må knyttes både til de landområder som er nevnt, til miljø samt forholdet mellom vern og utnyttelse av ressurser i havet. Etablering av en økonomisk sone kan medføre økte oppgaver for Forsvaret og Sjøforsvaret, og kanskje spesielt for Kystvakten.

2.4.2. FNs havrettskonvensjon, folkerett og krigens folkerett

02042. Maritime næringer har fått økt betydning verden over i takt med den globale velstandsøkningen og veksten i verdenshandelen. Dette er trender som med stor sannsynlighet kommer til å fortsette. Norge har nytt godt av denne utviklingen på mange områder. Historisk har det vært til dels sterke motsetninger mellom kyststatene og stormakter som har vært opptatt av havenes frihet. Norge har alltid hatt interesser på begge sider av denne tautrekkingen. Som kyststat har Norge vært opptatt av å sikre sine rettigheter til å utnytte ressursene i sine nære havområder, men som sjøfartsnasjon har Norge samtidig vært opptatt av havenes frihet og av å trygge havene for handel.

02043. UNCLOS (United Nations Convention on the Law Of the Sea) er en av flere folkerettslig bindende traktater og konvensjoner. Den har endret de maritime omgivelsene og aktivitet på havet gjennom formelle rettigheter og forpliktelser for både kyststaten og flaggstaten (juridisk bindende for traktatpartene – signaturlandene). Havretten er ikke statisk og gitt en gang for alle, den er i stadig utvikling. Enkelte stater mener at kyststaten skal være suveren, ikke bare ha suverene rettigheter innenfor sin økonomiske sone. Det vil for eksempel kunne gi kyststaten rett til å nekte andre å drive militærøvelser nær sin kyst. Andre stater har oppfattet slike utspill som "lawfare;" et forsøk på å bedre sine strategiske posisjoner ved å påvirke internasjonal lov. Norge må til enhver tid vurdere hva som er i norsk interesse. Det er åpenbart viktig for Norge at endringer i havrettens bokstav og praksis oppnås gjennom forhandlinger og ikke gjennom våpenbruk eller trusler om slikt.

²⁴ Meld.St. 32 (2014-2015) Norske interesser og politikk i Antarktis og Meld.St. 33 (2014-2015) Norske interesser og politikk for Bouvetøya.

Utdrag fra havretten (UNCLOS) – grunnlag for rettigheter og jurisdiksjon

Med grunnlag i **havretten** (UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea) og **nasjonal lovgivning** hevder kyststaten Norge suverenitet, forvalter suverene rettigheter og utøver jurisdiksjon i nærmere definerte og fastsatte maritime områder.

Nasjonal lovgivning danner grunnlag for håndhevelse og eventuell straffefølgning. Lover som har aktualitet i havområdene eksemplifiseres med: Lov om Norges territorialfarvann, Lov om Norges økonomiske sone, Lov 2 om vitenskapelig utforskning, undersøkelse etter og utnyttelse av andre undersjøiske naturforekomster enn petroleumsforekomster, Lov om petroleumsvirksomhet, Havressursloven, Kystvaktloven, Lov om forsvarshemmeligheter, Straffeloven, Lov om forebyggende sikkerhet, Tolloven, Losloven, Lov om vitenskapelige undersøkelser, Havne og farvannsloven, Forurensningsloven. Oppregningen er ikke uttømmende.

- **I norsk territorialfarvann** (sjøterritoriet og indre farvann) har kyststaten full suverenitet tilsvarende landterritoriet med eksklusiv kompetanse til å utøve offentlig myndighet (lovgivende – utøvende – dømmende). I sjøterritoriet (fra grunnlinjen til 12 nautiske mil) er denne suvereniteten normalt begrenset av fremmede fartøyers rett til uskyldig gjennomfart.

- **I den tilstøtende sone** (sone fra 12 nautiske mil og ut til maksimum 24 nautiske mil) kan kyststaten utøve den kontroll som er nødvendig for å hindre og straffe overtredelser på dens territorium, indre farvann eller sjøterritorium av dens lover om toll, skatt, innvandring eller helse.

- **I den eksklusive økonomiske sonen** har kyststaten suverene rettigheter til undersøkelse og utnyttelse, bevaring og forvaltning av både levende og ikke-levende naturforekomster i vannmassene, på havbunnen og i undergrunnen. Med hensyn til annen virksomhet med sikte på økonomisk utnyttelse og utforskning av sonen, har kyststaten suverene rettigheter til f.eks energiproduksjon fra vann, vind, strøm.

Med suverene rettigheter menes ikke full suverenitet, men enerett for de listede formål med mindre begrensninger foreligger. Grunnlaget for jurisdiksjon er at sonen er formelt proklamert. Prinsipielt er hovedregelen at reglene for det åpne hav også gjelder for den økonomiske sonen, med mindre disse er uforenelig med de særlige regler

som gjelder der. Dette innebærer at fiske, havforskning og bygging av kunstige øyer m.v i sonen ikke omfattes av det åpne havs friheter, da konvensjonen på disse områdene gir kyststaten suverene rettigheter og jurisdiksjon. Det åpne havs friheter når det gjelder skipsfart, overflyging, legging av undersjøiske kabler og rørledninger og rettmessig bruk av havet i tilknytning til disse frihetene generelt, vil imidlertid gjelde for alle stater i kyststatens økonomiske sone. Sonens utstrekning er maksimalt 200 nautiske mil. Den avgrenses mot andre staters økonomiske soner i tråd med prinsippene i havretten og gjennom avtaler mellom de berørte stater.

- **Kontinentalsokkelen** anses som en rettighet og krever i utgangspunktet ingen proklamasjon. Kontinentalsokkelen omfatter havbunnen og undergrunnen i de undersjøiske områdene som strekker seg utover kyststatens sjøterritorium i en utstrekning ut til 200 nautiske mil fra grunnlinjene. Dersom kyststaten mener at sokkelens utstrekning strekker seg utover 200 nautiske mil (max 350 nautiske mil) skal dette kartlegges gjennom særskilte oppmålinger og forelegges FNs kontinentalsokkelkommissjon for gjennomgang. Også på kontinentalsokkelen utøver kyststaten suverene rettigheter. I motsetning til i den økonomiske sone er rettighetene på kontinentalsokkelen eksklusive ved at kyststaten alene forvalter og utnytter rettighetene, eller tildeler slike rettigheter til annen stat. Utnyttelsen av havbunnens mineralressurser er nasjonalt regulert i kontinentalsokkelovgivningen,² ikke i sonelovgivningen³.
- Både på kontinentalsokkelen og i den økonomiske sonen har kyststaten rett til å fastsette trasé for undersjøiske rørledninger, og til å regulere vitenskapelig havforskning.
- **Det åpne hav** er havområder som ikke omfattes av noen stats eksklusive økonomiske sone, sjøterritorium eller indre farvann. Havretten fastslår at det åpne hav skal forbeholdes fredelige formål.
- FNs konvensjon om fiske på det åpne hav og tildeling av ansvar for forvaltning av levende ressurser til regionale organisasjoner som NEAFC (North East Atlantic Fishery Commission) har gitt Norge som kyststat et ansvar for bidrag til forvaltning av levende ressurser også utenfor de definerte norske jurisdiksjonsområdene til havs. Dette kommer til anvendelse for områdene benevnt «Smutthullet», «Smutthavet» og et havområde vest av Irland (for Smutthavet og Smutthullet – se påfølgende tekstboks).

Retten til uskyldig gjennomfart kan suspenderes – jf Havrettskonvensjonens artikkel 25 (3)

2 Lov av 21. juni 1963 nr. 12 om vitenskapelig utforskning, undersøkelse etter og utnyttelse av andre undersjøiske naturforekomster enn petroleumsforekomster, og Lov av 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet.

3 Lov av 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone.

«Smutthullet» (eng. Loophole) er betegnelsen på et havområde i Barentshavet, som er omgitt av Norges Økonomiske Sone, Fiskevernsone ved Svalbard og Russlands økonomiske sone. Området er å betrakte som internasjonalt farvann eller «åpent hav».

Også «Smutthavet» (eng. Banana Hole) er internasjonalt farvann. Dette er et havområde omkranset av Norges, Islands, Færøyenes og Grønlands økonomiske soner samt Fiskerisonen ved Jan Mayen og Fiskevernsone ved Svalbard.

Det internasjonale farvannet i «Smutthullet» og «Smutthavet» fremkommer fordi en økonomisk sone (og fiskeri-/fiskevernsone) ikke kan ha større utstrekning enn 200 nautiske mil. Kontinentalsokkelen har imidlertid ikke en slik begrensning, og sokkelen under vannsøylen er derfor helt eller delvis underlagt kyststatsjurisdiksjon i både «Smutthullet» og «Smutthavet».

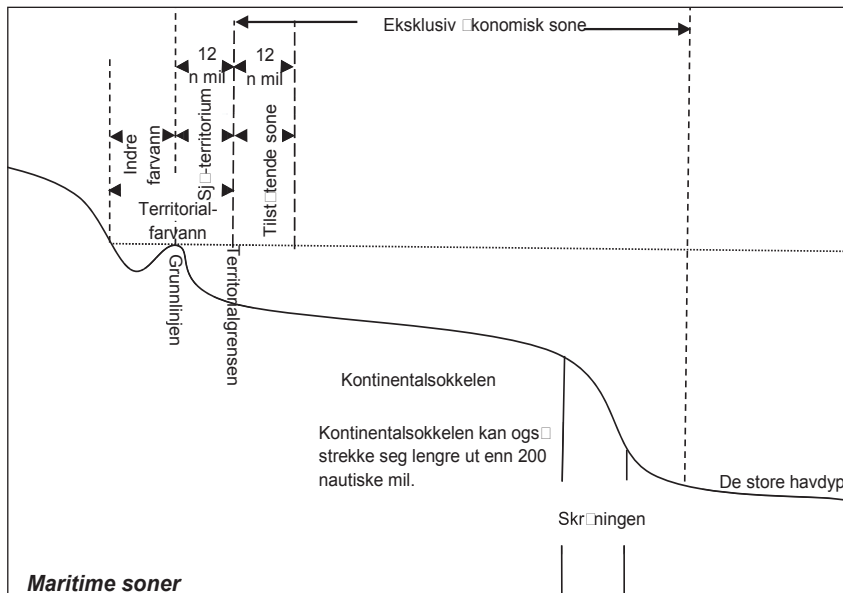
Forvaltning av levende ressurser (fisk) i de to nevnte områdene foregår innenfor rammen av North Atlantic Fisheries Commission (NEAFC), hvor Norge deltar og har forpliktet seg til håndhevelse.

Norge og Russland inngikk i 2010 avtale om enhetlig maritim avgrensning (og jurisdiksjon) i Barentshavet og Polhavet. I denne avtalen trekkes også avgrensningene for kontinentalsokkelens utstrekning på norsk og russisk side i området (Ref overenskomst av 15. september 2010 mellom Norge og Russland (Prop. 43 S 2010-2011) og Stortingets godkjenning av overenskomsten (Innst.182 S (2010-2011)).

02044. Havrettskonvensjonen inneholder særlige bestemmelser om retten som krigsskip, kystvaktfartøy samt andre særlig bemyndigede og merkede skip i statlig tjeneste har til inngripen og håndhevelse, inkludert utøvelse av tvangsmakt i fred. Forhold knyttet til utøvelse av jurisdiksjon og myndighet, tvangsmakt og voldsmakt omtales nærmere i kapittel 3 i beskrivelsen av de prinsipielle rollene knyttet til anvendelse og utøvelse av militær sjømakt.

02045. FOD beskriver i punktene 02081 tom 02093 folkerettslige forhold knyttet til legitimitet (*jus ad bellum* – retten til bruk av væpnet makt/krigføring) og legalitet (*jus in bello* – krigens folkerett). Dette omtales i maritim kontekst i pkt 3.2.1.3 om sjøkrigens folkerett.

2.4.3. Maritime soner

02046. Figuren viser en prinsippskisse for soneavgrensninger i tråd med Havretten. Norge har fastsatt en territorialgrense på 12 nautiske mil – jf. Lov om Norges territorialfarvann (territorial waters). Denne grensen omfatter også nasjonalt luftrom. I samme lov fastsettes også en tilstøtende sone (contiguous zone) på 24 nautiske mil. Lovens

virkeområde dekker fastlandet, Svalbard, Jan Mayen, Bouvetøya, Peter 1s øy og Dronning Maud Land. Ikrafttredelse for Peter 1s øy og Dronning Maud Land er utsatt.

02047. Alle kyststater har rett til å fastsette territorialgrense på inntil 12 nautiske mil, og også en eksklusiv økonomisk sone på 200 nautiske mil. Andre nasjoners fartøy (inkl krigsfartøy) har imidlertid rett til uskyldig gjennomfart i sjøterritoriet mellom grunnlinjen og territorialgrensen (territorial sea) (jf. UNCLOS art 17-19), og til uhindret transittgjennomfart i internasjonale streder (jf. UNCLOS art 37-39). Videre gjelder med få unntak det åpne havs frihet også i en kyststats økonomiske sone (se tekstboks og UNCLOS for utdypninger). Dette inkluderer krigsskips rett til operasjoner og øvingsvirksomhet i en annen stats økonomiske sone. Flaggstaten utøver, med noen unntak, jurisdiksjon over fartøyer som seiler under dennes flagg. Unntak knyttes eksempelvis til kyststatens forvaltning av levende ressurser i egen økonomisk sone og inngripen ved forurensning eller fare for forurensning.

2.5 Forsvarets oppgaver

02048. Norske målsettinger er fastsatt av Stortinget i ulike stortingsdokument. Forsvarets oppgaver er en operasjonalisering av Norges forsvarspolitiske målsettinger. Disse er i sin tur basert på Norges sikkerhetspolitiske mål – jf. *Et forsvar for vår tid*.²⁵

Sikkerhetspolitiske mål

- *Å forebygge krig og fremveksten av ulike trusler mot norsk og kollektiv sikkerhet.*
- *Å bidra til fred, stabilitet og videre utvikling av en FN-ledet internasjonal rettsorden.*
- *Å ivareta norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier og*

²⁵ Forsvarsdepartementet Prop. 73 S (2011-2012), kapittel 2.1.1.

- *beskytte norsk handlefrihet overfor politisk, militært og annet press.*
- *Sammen med våre allierte, forsvare Norge og NATO mot anslag og angrep.*
- *Å sikre samfunnet mot anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører*

02049. Forsvaret er bare ett av virkemidlene staten har til sin disposisjon for å nå de sikkerhetspolitiske målene. For Forsvarets aktivitet ligger følgende forsvarspolitiske mål til grunn.²⁶

Forsvarspolitiske mål

- *Alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press.*
- *Gjennom deltakelse i internasjonale fredsoperasjoner med utvetydig forankring i FN-pakten og internasjonalt forsvarssamarbeid, bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet.*
- *Sammen med allierte, bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte iht. Norges allianseforpliktelser, og til å møte ulike typer anslag og angrep for å sikre norsk og kollektiv sikkerhet*
- *Bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.*

02050. Forsvarets ni **oppgaver**²⁷ med utgangspunkt i de løpende oppgaver som ivaretas kontinuerlig i fredstid utgjør en helhet som er grunnlaget og forutsetningen for Forsvarets evne til å håndtere hele konfliktspekteret og til å forebygge krig. Oppgavene utdypes i direktiver, planverk, operative plangrunnlag og Beredskapssystemet for Forsvaret. Oppgavene er i en fellesoperativ kontekst beskrevet i FFOD. Oppgave 3 tom 6 er oppgaver som må kunne løses med nasjonale ressurser, i utgangspunktet uten særlig grad av løpende alliert medvirkning.

²⁶ Forsvarsdepartementet Prop. 73 S (2011-2012)

²⁷ Forsvarsdepartementet Prop. 73 S (2011-2012)

- Oppgave 1:** Utgjøre en krigsforebyggende terskel med basis i NATO-medlemskapet
- Oppgave 2:** Forsvare Norge og allierte mot alvorlige trusler, anslag og angrep, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar
- Oppgave 3:** Avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser, herunder å legge til rette for alliert engasjement om nødvendig
- Oppgave 4:** Sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom tidsmessig overvåkning og etterretning.
- Oppgave 5:** Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter
- Oppgave 6:** Ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder
- Oppgave 7:** Delta i flernasjonalt krisehåndtering, herunder fredsstøttende operasjoner
- Oppgave 8:** Bidra til internasjonalt samarbeid på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området
- Oppgave 9:** Bidra til ivaretagelse av samfunnsikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

2.5.1 Utdypning av oppgavene i en maritim kontekst

02051. *Grunnlaget for anvendelsen av militær sjømakt ligger i Forsvarets oppgaver.*

Den daglige utøvelsen, og anvendelsen av maritime styrker, knyttes til de fredsoperative oppgavene som overvåkning, suverenitetshevdelse, ivaretagelse av suverene rettigheter og myndighetsutøvelse, samt løpende vurderinger av nasjonalt og internasjonalt situasjonsbilde. Oppgavene glir over i hverandre, og overgangen mellom dem er ikke alltid entydig. Oppgavene uttrykker i seg selv heller ikke alltid entydige kvantitative militære ambisjonsnivåer.

02052. En analyse av Forsvarets oppgaver tilsier at følgende generelt må legges til grunn.

Vi må med nasjonale ressurser kunne håndtere en alvorlig sikkerhetspolitisk krise i våre nærrområder. I dette ligger evne til å gjennomføre en fellesoperasjon med nasjonale styrker, og legge til rette for allierte forsterkninger om nødvendig.

Utløser en trussel mot Norge kollektivt forsvar i NATO, må Forsvaret ha evne til å gjennomføre operasjoner inntil allierte forsterkninger er på plass. I en slik situasjon må Forsvaret også kunne motta og understøtte allierte forsterkninger, samt delta i allierte fellesoperasjoner.

Styrker må være tilgjengelig for bidrag i internasjonale operasjoner utenfor Norge, inkludert artikkel 5-operasjoner. Omfanget for slik deltakelse avveies mot tilgjengelighet av styrker og behovet for nasjonal beredskap i våre nærrområder.

Forsvaret skal samtidig være i stand til å ivareta en rekke fredsoperative oppgaver som overvåking, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Et nasjonalt beslutningsgrunnlag skal sikres gjennom tidsmessig overvåking og etterretning.

02053. Det stilles større krav til tilgjengelighet og fleksibel innsats av nasjonale maritime styrker. Dette skjer samtidig som det internasjonale samfunn utvikles multipolart med kaostrusler og stormakter som utfordrer verdensordenen. Videre er tilgjengelige sjøstridskrefter i Europa redusert, og et større ansvar må tas nasjonalt. Det vil ikke være realistisk å legge til grunn lang varslings- og reaksjonstid for sikkerhetspolitiske kriser i våre nærrområder. Evne til styrkeoppbygging på et tidlig tidspunkt i en konfliktsituasjon vil bidra til avskrekking, og være avgjørende for å sikre allierte forsterkninger.

02054. I en doktrinell sammenheng er det hensiktsmessig å sammenstille forsvarets oppgaver på en slik måte at hensikten med- og kriteriene for effektiv anvendelse av sjømakt- trer tydelig

frem. Dette gjøres ved å koble dem mot de tre prinsipielt ulike rollene som maritime styrker kan ivareta, som utdypes i kapittel 3.

02055. **Overvåkning og etterretning** representerer i sin videste form et fundament for utøvelse av all militær maritim virksomhet. Overvåkning gjennomføres for å bygge et sanntids situasjonsbilde, mens etterretning gjennomføres for å tolke og forstå intensjoner, evner og kapasiteter for å kunne vurdere potensielle trusler. Overvåkning kan inngå som et grunnlag for en etterretningsprosess, men kan også gjennomføres uten en slik direkte tilknytning for å etablere og opprettholde situasjonsforståelse. Overvåkning og etterretning kan ses på som komplementære prosesser som skal underbygge situasjonsforståelse på alle operative nivåer. En målrettet og effektiv anvendelse av militære styrker, enheter og systemer sikres gjennom disse prosessene.

02056. I en krigførsoperasjon inngår overvåking og etterretning i alle fysiske domener som en integrert del av operasjonen på alle operative nivåer. I krigsscenarier blir billedbygging og formidling av felles situasjonsforståelse på tvers av domenene en meget kompleks prosess som stiller store krav til informasjonsinfrastruktur, organisasjon, prosedyrer og kompetanse på alle operative nivåer. Samtidig representerer felles situasjonsforståelse en helt grunnleggende forutsetning for effektiv operativ innsats.

02057. Ved deltaking i internasjonale operasjoner vil overvåkning og etterretning bli ivaretatt innenfor rammen av den aktuelle flernasjonale styrkeorganisasjonen. Norske enheter og avdelinger vil samtidig kunne understøttes direkte gjennom nasjonale overvåkings- og etterretningskanaler, både i en forberedelses- og gjennomføringsfase av operasjonen. I praksis ligger det betydelige elementer av overvåkning og etterretning implisitt i alle de øvrige primær oppgaver og roller som er gitt for det maritime domenet, og temaet blir senere omtalt i den nærmere beskrivelsen av maritime styrkers roller og virkemidler for anvendelse av sjømakt.

02058. *Myndighetsutøvelse og bidrag til ivaretaking av samfunnssikkerhet* har det til felles at de representerer oppgaver som Forsvaret i utgangspunktet ivaretar på vegne av- eller som støtte til sivile etater og myndigheter. En forutsetning for Forsvarets rolle i myndighetsutøvelse er at oppgaven best løses av Forsvaret, samtidig som Forsvarets øvrige oppgaver, i første rekke suverenitetshevdelse, kan løses i tilknytning til myndighetsutøvelsen.

02059. Som bidrag til det samlede samfunnssikkerhetsarbeidet skal maritime styrker i tillegg yte ulike former for støtte til det sivile samfunn ved behov, ihht «Instruks for Forsvarets bistand til politiet». Dette dreier seg om oppgaver som er sivile etaters ansvar, men hvor disse etatene i en gitt situasjon selv ikke har tilstrekkelige ressurser til å ivareta oppgavene alene, og hvor forsvaret innehar relevante kapasiteter som kan gi slik støtte. Oppgavene omfatter bistand ved ulykker, naturkatastrofer og alvorlig kriminalitet, inkludert terroraksjoner. Håndtering av terror blir imidlertid forsvarets ansvar når angrepet får et omfang som truer norsk suverenitet. Bistandsoppgaven kan også inkludere støtte til sivil krisehåndtering utenfor Norge, der hvor norske statsborgere er rammet.

02060. Forsvarets rolle i myndighetsutøvelse og ivaretaking av samfunnssikkerhet i det maritime domenet omtales videre i doktrinen under begrepet maritim sikkerhet.

02061. *Suverenitetshevdelse* innebærer å forsvare norske grunnrettigheter som stat mot andre stater som direkte eller indirekte utfordrer norsk suverenitet på norsk territorium, eller norske suverene rettigheter i norske jurisdiksjonsområder utenfor norsk territorium. Dette innebærer også å forebygge og håndtere krenkelsers av norsk suverenitet og norske suverene rettigheter fra slike aktører. Sammen med *episode- og krisehåndtering representerer* dette på mange måter det grunnleggende rasjonale for Forsvarets eksistens. Suverenitetshevdelse glir over i krisehåndtering når krenkelsen får et visst omfang, og slik sett representerer de sammenfallende oppgaver en glidende overgang på konfliktskalaen.

02062. Dersom en krisesituasjon eskalerer i norsk sjøterritorium eller i et norsk jurisdiksjonsområde til havs, skal Forsvaret ha en selvstendig evne til rask å kunne projisere en militær slagkraft (ildkraft) som er tilstrekkelig til at en motstander vil vurdere videre bruk av militær tvangsmakt eller voldsmakt mot oss som et lite hensiktsmessig virkemiddel for å nå sine mål. Som grunnlag for en slik ambisjon må det ligge et forsvar med evne til rask innsats kombinert med en reell og troverdig evne til å true og angripe militære styrker som kan benyttes for å utfordre våre rettigheter og interesser i hele vårt maritime interesseområde. Troverdig evne til å føre strid inngår på denne måten som et helt sentralt bidrag til ivaretagelse av nasjonal suverenitetshevdelse og forbygging og håndtering av kriser i sjødomenet.

02063. Forsvar mot større eksistensielle militære trusler er for Norge basert på en allianse-ramme, og NATO utgjør derfor grunnsteinen i Norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Det er NATO-medlemskapet sammen med vårt nasjonale bidrag inn mot NATOs kollektive forsvar som reelt sett skaper en krigsforebyggende terskel.

02064. Overgangen mellom en nasjonal krise og en NATO-operasjon vil imidlertid ikke nødvendigvis være helt entydig avgrenset. Et (overraskende) militært angrep vil i en initiell fase måtte møtes med rene nasjonale militære styrker.²⁸ Mål og innretning for egen militær innsats vil i en slik situasjon åpenbart avhenge av angrepets omfang og innretning. Et meget begrenset militært angrep skal kunne håndteres i en ren nasjonal ramme, dersom dette er nødvendig eller vurderes som ønskelig. Dersom dette ikke er mulig vil ambisjonsnivået for egen militær innsats i første rekke være å yte tilstrekkelig militær motstand til at det etableres en entydig stridstilstand som hjemler kollektivt forsvar. Videre nasjonal militær innsats i sjødomenet vil i en slik overgangsfase være innrettet mot overvåkning og operasjoner for å begrense en motstanders handlingsrom for anvendelse av sjømakt, inkludert understøttelse og oppbygning av egne landstyrker fra sjøsiden.

²⁸ «Plakaten på veggen» (Kgl. Res av 10. juni 1949 – Direktiver for befalingsmenn og militære sjefer ved væpnet angrep på Norge).

Videre vil nasjonale militære styrker ha oppgaver som forventes ivaretatt av oss som vertsnasjon for å sikre sjøveis fremføring og mottak av NATO-forsterkninger.

02065. Det er i oppgavespennt mellom nasjonal krisehåndtering og en full NATO-operasjon i Norge at vi eventuelt vil møte de militære utfordringene som gir grunnlag for kravet om et balansert nasjonalt forsvar med evne til å føre selvstendig strid. **For sjødomenets del er denne ambisjonen nærmere kvantifisert som evne til sjønektelse og begrenset sjøkontroll. Dette oppgavespennt utgjør derved også det viktigste dimensjonerende grunnlaget for utvikling av våre maritime kapasiteter.** I doktrinen videre omtale av roller og virkemidler for anvendelse av sjømakt vil denne nasjonale konteksten bli vektlagt spesielt.

02066. Forsvaret skal *gi bidrag i flernasjonale krisehåndtering og fredstøttende operasjoner*. Slike operasjoner kan i prinsippet organiseres gjennom flere ulike flernasjonale institusjonelle rammer, hvor FN, NATO og EU vil være de viktigste. Militære bidrag støtter vår nasjonale interessesfære på flere måter. En grunnleggende sikkerhetsinteresse for Norge vil som omtalt tidligere i doktrinen alltid være opprettholdelse av en stabil og robust internasjonal rettsorden hvor folkerettslige prinsipper og grunnleggende menneskerettigheter respekteres. Derfor vil vi generelt sett være tjent med- og ønske å bidra til - at internasjonale kriser og konflikter løses på en slik måte at denne rettsordenen underbygges og forsterkes. Det kan også være knyttet mer konkrete nasjonale sikkerhetsinteresser til utfallet av en internasjonal episode eller krise. Eksempelvis vil episoder og kriser som begrenser fri ferdsel på havet, eller som direkte eller indirekte utfordrer kyststatens rettigheter, kunne ramme oss direkte. Våre nasjonale sikkerhetsgarantier i et kollektivt sikkerhetsfelleskap som NATO hviler til sist på en grunnleggende forventning om at vi også selv bidrar substansielt med troverdige og relevante kapasiteter der hvor fellesskapet er engasjert.

02067. Innenfor rammen av denne interessesfæren står våre politiske myndigheter i prinsippet fritt til å velge volum og innretning på våre

militære bidrag til flernasjonal krisehåndtering og fredstøttende operasjoner. Vurderinger omkring bruk av maritime bidrag i slike operasjoner vil i prinsippet være knyttet både opp til vår rolle som et diplomatisk virkemiddel og/eller som et direkte bidrag for å bidra til internasjonal maritim sikkerhet. Militære bidrag i disse rollene omtales nærmere i kapittel 3 i doktrinen.

02068. *Internasjonalt samarbeid på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området* håndteres for Forsvarets del i hovedsak på militærstrategisk nivå. Deltagelse med maritime enheter på taktisk eller stridsteknisk nivå i ulike typer militære aktiviteter kan imidlertid også inngå som viktige, supplerende diplomatiske virkemidler som støtter og underbygger arbeidet på strategisk nivå for å bygge relasjoner mot andre nasjoner. Noen aktiviteter kan være organisert direkte med dette som formål. Øvelse RIMPAC (amerikansk maritim øvelse med internasjonal deltakelse) og POMOR (norsk-russisk samøvelse) fremstår som eksempler på en slik aktivitet. Samtidig ligger det generelt sett et betydelig potensiale i å styre og utnytte løpende maritim deltagelse i flernasjonale treningsaktiviteter. Dette er øvelser og operasjoner som på denne måten kan underbygge og støtte aktuelle internasjonale strategisk samarbeidsprosjekter på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området. En forutsetning for å utnytte disse mulighetene er at prioriterte strategiske samarbeidsområder og/eller partnere er tydelig formidlet i organisasjonen. Militære bidrag omtales nærmere under rollen diplomati i kapittel 3.

3. Anvendelse av maritime styrker

03001. Militærmaktens funksjon er først og fremst å bidra til å skape et grunnlag for å etablere og gjennomføre politiske løsninger. Slik er i siste instans militær voldsbruk og væpnet strid, eller trusselen om slike, virkemidler for å oppnå en tilstand som legger til rette for at politiske mål nås. I en nasjonal kontekst vil anvendelsen av sjømakt i form av maritime stridskrefter være knyttet til å løse Forsvarets oppgaver i sin videste forstand. Oppgavene (jf. kapittel 2), og de ulike rollene og funksjonene vil kunne gli over i hverandre. Overgangen mellom dem vil heller ikke alltid være entydig. Maritime styrker kjennetegnes av at de kan fylle flere roller, samtidig eller adskilt i tid/rom. Like mye som oppgaven vil det være konteksten maritime styrker anvendes innenfor som definerer hvilken rolle eller roller som fylles, eller legges til grunn. I kapittelet beskrives distinkte egenskaper og særtrekk ved maritime stridskrefter. I tillegg utdypes tre prinsipielle roller knyttet til sjømakt.

03002. Sjømakt kan i hovedsak defineres på to ulike vis – en bred definisjon som omfatter politiske, økonomiske, merkantile og militære aspekt²⁹, og en smalere definisjon som primært fokuserer på de militære sidene. Dette er et eksempel på en moderne definisjon av sjømakt i sin videste forstand:

*The combination of a nation-state's capacity for international maritime commerce and utilization of oceanic resources, with its ability to project military power into the sea, for the purposes of sea and area control, and from the sea, in order to influence events on land by means of naval forces.*³⁰

03003. Sjømakt skal i dette kapittelet forstås som den *politiske og militære anvendelse* av stridskrefter i det maritime domenet i fred,

²⁹ Jf kapittel 2.

³⁰ Sam Tancredi 2007

krise og krig. Slik anvendelse kan bidra til å skape effekt i det kognitive, fysiske, informasjons eller sosiale domenet i form av «soft power» eller «hard power».

03004. Utøvelse av *sjømakt* inkluderer anvendelse av styrker som opererer på og under havoverflaten, i luften, og i noen tilfeller på eller fra land. Maritime operasjoner vil omfatte støtte til og koordinering med operasjoner innenfor de andre dimensjonene og kreve synkronisering med disse for å oppnå ønskede mål.

03005. Generelt kan det hevdes at *militær maktutøvelse* omfatter alt fra indirekte å påvirke en motstander til en bestemt fremferd (å overtale), til bruk av militær vold for å *frarøve* motstanderen noe (utøve voldsmakt). Mellom disse ytterpunktene for maktbruk finner man *avskrekking* og *tvangsmakt*. Avskrekking har som formål å få en motstander til å avstå fra handlinger denne ellers ville ønsket å gjennomføre fordi konsekvensene kan oppleves som for store/alvorlige. Gjennom tvangsmakt vil vi søke å tvinge en motstander til å handle på en måte denne ellers ikke hadde ønsket. Anvendelse av militær sjømakt inneholder alle disse fire komponentene og utgjør den del av den generelle maktutøvelse som skjer på, fra og i tilslutning til havet.

03006. Prinsippet om å bruke krigsmakten som krigsforebyggende terskel er primært knyttet til hvor effektivt man kan avskrekke. Avskrekking militært er tett knyttet til kapasitet, og den oppfattelse en potensiell motstander har av ens vilje og evne til dødelig maktbruk. Hva som er avskrekkende vil kunne avhenge av den politiske og militære situasjonen, av motstanderens oppfattelse av hvor viktig målet er, og av hvilke verdier som vektlegges av staten eller aktøren man ønsker å avskrekke.

03007. Hvordan man oppnår avskrekking er heller ikke konstant. **I fredstid vil eksempelvis synlig tilstedeværelse og demonstrasjon av kampkraft være et vesentlig element i å avskrekke.** Kan en potensiell motstander overbevises om at vår vilje og evne til dødelig maktbruk overgår gevinsten motstanderen kan oppnå dersom denne likevel velger å utfordre, så vil man effektivt kunne avskrekke. Er man derimot i en (politisk) situasjon der motstanderen viser vilje til å bruke makt, og det er grunn til å tro at en væpnet konflikt kan utløses, så vil ikke lenger synlighet og tilstedeværelse i seg selv være effektiv avskrekking. Det viktigste tiltak man kan foreta seg i en slik situasjon er å sikre at det vesentlige av egne plattformer og kampkraft skjermes og beskyttes mot et initielt angrep og at operasjoner for å bestribe motstanderens videre maktbruk deretter kan iverksettes. Opptrer man på en måte som eksponerer vesentlige deler av egen slagkraft, altså en videreføring av fredstidsmønstrene, vil ikke det være avskrekkende men snarere en invitasjon til motstanderen.

03008. Er konflikten allerede en realitet, vil avskrekking fortsatt kunne ha effekt og relevans. Avskrekking vil i en slik situasjon først og fremst bidra til å kontrollere maktbruk og konfliktintensitet. Egen kapasitet til å levere dødelig makt benyttes til å kontrollere graden av eskalering. En aktør i en bilateral konflikt med Norge vil for eksempel kunne bestrebe seg på å hindre en eskalering som trekker inn NATO i konflikten. NATOs involvering vil endre konfliktens realiteter vesentlig, og vil neppe være ønskelig for en aggressor uansett målsetning med dennes militære maktbruk. Dette medfører en betydelig avskrekking mot ulike midler og fremgangsmåter, og vil gi Norge som den defensive siden et betydelig spillerom. Samtidig betyr dette at det er avgjørende

for Norge å kunne opptre på en måte som gjør NATOs involvering mulig og sannsynlig dersom vi blir presset utover vår tåleevne.

Helt sentralt i en slik sammenheng er viljen til å gå til kamp. Er man ikke villig til å risikere egne tap, eller gir opp og søker politiske løsninger uten substansielle forsøk på å forsvare seg selv, så vil man neppe oppnå avskrekking av en potensiell motstander, ei heller engasjere allierte til støtte med mindre deres egne nasjonale interesser er alvorlig truet.

3.1 Særtrekk og egenskaper ved maritime styrker

03009. Maritime styrker har en del distinkte egenskaper som må sees som sjømaktens iboende styrke. Det er disse som utgjør hva vi kaller sjømaktens særtrekk. Allierte doktriner som britiske Joint Doctrine Publication 0-10 British Maritime Doctrine og NATOs AJP 3.1 Allied Joint Maritime Operations, sammenfaller i stor grad med hverandre i sine beskrivelser av maritime styrkers egenskaper og karakteristika – sjømaktens særtrekk. Felles for disse er at de tar utgangspunkt i tankegods og realiteter som gjelder for en atlantisk stormaktsmarine med de fartøy, oppgaver og operasjonsmønstre som disse har. Norges militære sjømakt avviker på mange områder tydelig fra stormaktenes. Vi har en annen styrkesammensetning, delvis andre oppgaver, og vi opererer med et annet geografisk og strategisk ståsted. Særtrekkene, slik de presenteres nedenfor, reflekterer vårt nasjonale ståsted. De er imidlertid bevisst lagt tett opp til NATO sin tilnærming for å gi et sammenligningsgrunnlag og for å vise sammenhengen med denne.

Tilgang (access)

03010. En nasjonal strategisk faktor er kysten. Dette skyldes at Norges befolkning og det aller meste av strategisk verdifull infrastruktur ligger langs kysten eller i umiddelbar nærhet av denne. Tilsvarende, så utgjør kystnær trafikk og oversjøisk trafikk de viktigste transportlinjene, og de maritime næringene er av avgjørende betydning for vår økonomi og velstand. Den som har kontroll med vår kyst og leden langs den, den vil kunne kontrollere Norge.

03011. Disse fakta gjør at vår sjømakt står i en særstilling gjennom at den har direkte tilgang til tilnærmet ethvert strategisk viktig objekt, aktivitet eller område i Norge. Men denne erkjennelsen betyr også at andre sjømakter vil ha et tilsvarende utgangspunkt for å kunne påvirke gjennom direkte eller indirekte maktprojeksjon fra havet.

03012. Videre har mer enn tre fjerdedeler av alle stater i verden en kystlinje med relativ nærhet til internasjonale farvann. Våre maritime styrker kan derfor generelt utnytte havet til å utplassere seg til det fleste sentrale interessereområder og relativt til de fleste trusler uten å måtte krenke nasjonale grenser. Slik tilgang muliggjør at maritime styrker i stor grad kan settes inn på den tid og det sted en ønsker. Selv om våre nasjonale maritime styrker har denne muligheten, så er vi i større grad enn stormaktene avhengig av nærliggende baser. Dette fordi vi i hovedsak disponerer mindre enheter tilpasset kystnære operasjoner og fordi vi mangler dekkende sjøbasert logistikk.

Mobilitet (mobility)

03013. Våre større sjømilitære enheter (fartøyer) har innebygd strategisk mobilitet gjennom at de kan forflytte seg selvstendig og relativt raskt til de fleste aktuelle innsatsområder. Samtidig kan de selv føre med seg det meste av effektorer og sensorer, en viss grad av forsyninger samt de kommando- og kontrollkapasitetene som man trenger for å kunne operere med øyeblikkelig effekt når en ankommer et operasjonsteater, og i noe tid etterpå.

03014. De mindre enhetene har svært begrenset organisk logistikk og utholdenhet og vil i stor grad vil være avhengig av fast landbasert infrastruktur for å kunne operere effektivt. De vil også ha begrensninger i operasjoner i åpent hav. Nasjonalt vil dette i første rekke være en utfordring i havområdene langt utenfor fra kysten, for eksempel ved Svalbard og Jan Mayen. En deployering av eksempelvis Marinen til Svalbard vil med unntak av våre store enheter være utfordrende og vanskelig å understøtte over tid uten vesentlig tilføring av logistikkressurser.

Løfte-/transportkapasitet (lift capacity)

03015. Nesten alle militære operasjoner av noe størrelse som Norge kan bli involvert i, nasjonalt som internasjonalt, vil ha behov for maritim støtte for å utplassere, forsterke, understøtte, trekke tilbake og eller omfordele fellesoperative styrker. Luftmakt kan bli brukt for å få rask effekt med lette styrker i korte perioder og kan underholde/ forsyne tyngre styrker gjennom en luftbro. Luftmakt kan også forflytte forholdsvis mye personell raskt, men maritim løftekapasitet er den eneste praktiske løsningen for transport av tyngre materiell, og for logistikk og etterforsyning av substansielle bidrag/operasjoner. Selv når operasjonen finner sted i et territorium/land uten egen kysttilgang, så vil majoriteten av utplassering og understøttelse av en fellesoperativ styrke fremdeles bli ført frem over havet før omlasting til dertil egnet jernbane, veitransport eller sågar lufttransport.

03016. Havet benyttes også til fremføring og innsetting av amfibiestyrker. Slike styrker gir et mulighetsrom for indirekte påvirkning gjennom at de er klar like ved et konfliktområde, og de kan være det eneste midlet som kan etablere vår tilgang til et område. Norge har ikke egne amfibiestyrker utover lette rekognoserings og oppklaringsstyrker, men vil kunne være en aktiv bidragsyter til en større internasjonal amfibiestyrke.

03017. I den maritime styrkestrukturen er det svært begrenset løfte-/transport kapasitet. Skal det gjennomføres strategisk løft eller sjøbasert taktisk innsetning av landstyrker må det enten tilføres ressurser fra totalforsvaret (rekvirert struktur) eller det må leies inn sivil kapasitet. Maritime styrkers funksjon vil da først og fremst være relatert til beskyttelse av slik løftekapasitet der det måtte være nødvendig. Et mer sannsynlig scenario er at maritime styrker vil få oppgaver i den hensikt å sikre adkomst og mottakshavner for allierte forsterkninger og etterforsyninger.

Opprettholdelse av kampevne fjernt fra baser (sustained reach)

03018. Maritime styrker har generelt en integrert logistikk som tillater dem å operere selvstendig, på stor avstand fra egne baser, uten ekstern støtte og i lange tidsrom. Slik opprettholdelse av

kampevne optimaliseres dersom enhetene eller styrken understøttes av spesialiserte logistikkfartøy som kan operere under den samme trussel som kampenhetene. Dette inkluderer havgående medisinske kapabiliteter. Bare en maritim kampstyrke som innehar disse kapabilitetene kan utnytte sjømaktens fulle potensiale. Et nytt havgående logistikkfartøy vil tilføre vår maritime styrkestruktur noe av denne særegenheten.

03019. Pr i dag er vår havgående logistikk begrenset til kystnær støtte for mindre enheter, og den logistikk fartøyene selv medbringer. Vi har begrenset evne til organisk og mobil understøttelse av hele strukturen i operasjoner. Uten tilgang på lokale baser i aktuelle operasjonsområder, eller støtte fra andre nasjoners logistikkressurser, vil vi i begrenset grad kunne opprettholde operasjoner med alle strukturelementene fjernt fra egne baser.

Allsidighet og fleksibilitet (versatility)

03020. Orlogsfartøy, inkludert kystvaktfartøyer, kan enkelt og hurtig endre fremtoning, fra eksempelvis fredelig, rutinemessig og tilbakeholden til aggressiv og proaktiv. Omverdenens oppfattelse av vår aktivitet kan påvirkes gjennom å endre tonefall og ordlyd i kommunikasjonen, samt gjennom å være bevisst hvordan man manøvrerer og posisjonerer seg. En slik effekt kan oppnås uten at det medfører behov for omkonfigurering eller endret utrustning. Man beholder derved ens kapasitet til å løse flere ulike oppgaver samtidig og er hurtig tilgjengelig for nye eller endrede oppgaver uten å måtte hente inn nye ressurser eller endre sin konfigurasjon. Maritime styrker kan derfor presentere en rekke fleksible og kalibrerte maktytringer tilpasset de politiske signal en ønsker å formidle. Dessuten gir maritime kommando- og kontrollsystemer ofte svært fleksible løsninger for å koordinere de militære aktivitetene med diplomatiets.

Fleksibel respons (flexibility in response)

03021. Maritime styrker med høyt kampkraftnivå og beredskap er alltid bemannet og utrustet for kamp. Mannskapene er individuelt og kollektivt oppøvd før fartøyet erklæres som operativt og klar for operasjoner. Derfor kan et kampfartøy respondere raskt på kriser og

hendelser, og raskt konvertere fra rutinemessige fredstidsoppgaver, via forhøyet beredskap og krisehåndtering til kamphandlinger. Enkeltfartøyer kan også raskt og relativt enkelt settes sammen til en styrke. Det må likevel påpekes at for å være effektiv som styrke må en også gjennomgå omfattende trening i å operere i styrker. Operasjoner med en styrke/som styrke involverer langt mer en bare felles geografisk gruppering av en rekke enkeltfartøy.

Tilpasningsevne og allsidighet (adaptability)

03022. På et taktisk nivå vil eksempelvis en fregatt ha kapasitet og kampevne innen alle dimensjoner (luft, overflate, undervanns og i det elektromagnetiske spekteret). De kan derfor operere i en rekke ulike trusselsituasjoner. Også våre mindre kampfartøy, som korvettene og minerydderne, har evner til å løse oppgaver innen flere dimensjoner, men har ikke den samme bredden i sin kapasitet. For å omgå dette opererer kampfartøy normalt i styrker hvor det enkelte fartøys individuelle karakteristika kombineres for å gi gjensidig støtte og utfyller hverandre på en måte som gir oss et potent maktmiddel. En slik utnyttelse av ulike spesialiteter muliggjør ofte at en maritim kampstyrke kan operere i situasjoner med langt høyere trussel enn hva et enkelt fartøy kan operere under. Dette gjør også at maritime styrker meget raskt kan skifte mellom ulike roller og oppgaver.

Fellesoperativ og multinasjonal (Joint and multinational)

03023. Maritime styrker deltar rutinemessig i operasjoner og aktiviteter som involverer andre forsvarsgrener og dimensjoner (land, luft, sjø). En maritim styrke kan på mange måter sees som fellesoperativ i sin natur. Dette fordi den kan bestå av luftkapasiteter, rene maritime kapasiteter og til og med noe landkapasitet. Alt dette er normalt samlet under en felles kommandostruktur. Videre er maritime styrker kapable til å bidra med nødvendig kommando og kontroll også for andre styrkeelementer enn ens egne. Dette er særlig aktuelt i fremskutte operasjoner og under utplassering i et område. Maritime styrker, basert til havs, kan også bidra med logistikk, områdeovervåkning og områdenekting. Dette tilfører det fellesoperative betydelige fordeler i fleksibilitet, understøttelse og styrkebeskyttelse. Maritime styrker er sammensatt av enheter som

er vant med å operere i multinasjonale styrker. Gjennom sin iboende mobilitet kan maritime styrker fra mange nasjoner raskt samles til en styrke. Ved bruk av NATO doktriner og prosedyrer, som utgjør basis i all vår aktivitet, kan slike multinasjonale styrker også samarbeide og løse oppdrag med et minimum av planlegging og forberedelser.

Fremtoning (poise)

03024. Når en maritim styrke er på plass i et innsatsområde, så kan den forbli der - synlig eller skjult - så lenge som nødvendig, og raskt tilpasses operasjonstempoet. Den kan signalisere politisk vilje, overtale og avskrekke. Maritime styrkers mulighet for å operere i internasjonalt farvann, men i umiddelbar nærhet til det geografiske området en ønsker å påvirke, reduserer avtrykk i land. En kan gjennom bruk av maritime styrker redusere de politiske kostnader og militære risiki betydelig sammenlignet med land og luftstyrker. Samtidig kan styrken og enhetene indirekte påvirke og være forberedt på kunne levere direkte effekt. Denne anvendelse av fremtoning utnytter mobilitet, rekkevidde, løftekapasitet og allsidighet for å muliggjøre ulike militære og politiske handlingsalternativ.

Overlevningsevne – motstandsdyktighet (resilience)

03025. Orlogsfartøy er bygget og trent for å kunne absorbere betydelig skade, og forbli operative. Skader vil redusere fartøyenes totale operative evne, men mannskapene er trent for å gjenopprette kritiske system, operere i alternative moder og løse oppgaver på sekundære/alternative måter. Denne iboende overlevningsevnen blir ytterligere styrket gjennom bruk av fremskutt sanitet, og ikke minst fremskutt evne til vedlikehold og reparasjoner som muliggjør hurtige tekniske utbedringer uten å måtte trekke seg ut fra et operasjonsteater. Verdien av dette særtrekket reduseres med økende dødelighet på enkeltvåpen, og er også mindre markant for våre mindre enheter enn for de større.

Påvirkningsevne (leverage)

03026. Særtrekkene som er forklart ovenfor gir samlet uttrykk for maritime styrkers påvirkningsevne. Påvirkning er både et strategisk og et operasjonelt konsept, med effekt som kan være både politisk

og/eller primært, militær. Påvirkningen oppnås gjennom å bruke sjømaktens særtrekk og karakteristika for å gi beslutningstakerne handlingsalternativer. Dette kan strekke seg fra synlig demonstrasjon av vilje og evne, men uten å binde seg til en oppgave, via avskrekking til overtaling og i siste instans ødelegging av fienden. På et strategisk nivå kan en maritim stat, eller en koalisjon, bruke maritime styrker til forming og utnyttelse av slagmarken og til å true en fiendes bakrom og flanker.

03027. Nasjonalt vil en strategisk defensiv tilnærming bli vektlagt. Vår sjømilitære aktivitet vil normalt handle om å hindre andre i utnytte sin sjømakt til å oppnå vesentlige politiske eller militære fordeler mot oss. I et strategisk perspektiv er derfor Norges maritime styrker grunnleggende defensivt innrett. Unntaket fra dette vil kunne være knyttet til fremføring av eller støtte til fremføring av allierte forsterkninger. I tillegg kommer taktiske offensiver for å fravriste en motstander kontroll eller for å projisere makt på et taktisk nivå. Våre undervannsbåter kan gjennom usynlighet, rekkevidde og utholdenhet selvstendig ha en strategisk effekt.

3.2 Maritime styrkers roller

“Maritime forces are facing a new, much more politicised, complex and messy set of situations in which they may be called upon to deliver everything from bombs to babies. In many foreseeable situations, conventional forms of military power have their limits. Navies, therefore, need to diversify, to include in their repertoire an additional range of constabulary and stabilization functions that call for new attitudes and new skill sets.” (Till,2004)

03028. Sjømaktens roller forklares ofte som en trekant der sidene består av militære oppgaver eller krigføring, diplomati og konstabulære/polisiære (maritim sikkerhet).³¹ Krigføringen legges i bunnen av trekanten for å vise at de øvrige funksjonene avhenger av evnen til å føre krig. I siste instans har for eksempel et lett væpnet kystvaktskip autoritet fordi man vet at staten har evne til å sette inn mye kraftigere maktmidler som støtte om nødvendig.

³¹ Se for eksempel Speller, Ian (2014) *Understanding Naval Warfare*, Routledge; London and New York.

03031. Avhengig av profil og kontekst kan maritime styrker bidra til å understreke vilje til å ivareta nasjonale interesser, synliggjøre samarbeid og evne til å bidra internasjonalt. Gjennom bevisst bruk kan maritime styrker i form av enkeltskip eller sammensatte styrker understøtte internasjonalt engasjement og fylle en diplomatisk rolle. I flere relevante dokumenter og av flere aktuelle forfattere brukes rollebegrepet «naval diplomacy» eller marinediplomati istedenfor internasjonalt engasjement. Bidrag til eksempelvis piratbekjempelse utgjør ikke bare en preventiv effekt mot piratene, men kan samtidig bidra til å tydeliggjøre norske interesser. Gjennom tilstedeværelse i seg selv, havnebesøk og internasjonalt samarbeid kan maritime styrker støtte internasjonalt engasjement og innsats.

03032. Selv om krigføring, den diplomatiske og den konstabulære (maritim sikkerhet) rollen er ulike, kan de overlape hverandre. Diplomati handler eksempelvis ofte om kommunikasjon. Deployering av krigsskip er en svært synlig del av en stats «kroppsspråk». Når Forsvaret gjennomfører en stor fellesøvelse (eller operasjon) på kysten av Finnmark er øvelsen i seg selv viktig for å styrke Forsvarets evne til strid, men aktiviteten sender også signaler til andre om at Nord-Norge er viktig for den norske stat og at Norge tar forsvaret av Finnmark alvorlig. På samme måte er deployering av en fregatt til Hawaii viktig både for å øve opp evnen til å arbeide sammen med amerikanske styrker og for å vise at Norge deler vår viktigste alliertes bekymring for utviklingen i Stillehavsområdet. Planlegging og vurdering av maritime, militære aktiviteter må alltid ta hensyn til effekten på alle rollene. Det krever forståelse for norske maritime interesser og prioriteringer til havs.

03033. Vi må kunne anvende alle de tre rollene knyttet til sjømakt i håndteringen av et bredt og uforutsigbart trusselbilde både nasjonalt og internasjonalt. Ikke minst vil det være avgjørende at maritime styrker bidrar i forebygging av episoder og konflikter samt får til å levere bidrag som nødvendig reaksjon for å håndtere eventuelle episoder og konflikter.

3.2.1 Rollen krigføring

03034. Under dette punktet følger teoretiske grunnbegreper og teknologiske utviklingstrekk som grunnlag for de rammer som gis for maritim krigføring i en nasjonal kontekst. Punktet utdyper beskrivelsen av maritime stridskrefter i FFOD, og må også sees i sammenheng med omtalen av moralske, konseptuelle og fysiske virkemidler (stridsevne) i kapittel 4.

(FD - IVB LTP (2013-2016))

Sjøforsvarets dimensjonerende rolle skal være evne til sjøkontroll og sjønektelse i fred, krise og krig.

Sjøforsvaret skal bidra til Forsvarets krigsførebyggende rolle og krisehåndtering gjennom evne til å avgrense et militært angrep, sikre mottak av og samvirke med allierte styrker og gjenopprette territoriell integritet.

03035. Krigføring kan ha ulike formål, men den fysiske beskyttelse av vår territorielle integritet - om nødvendig med voldsomt - vil være hovedformålet. Territoriell integritet er nødvendigvis ikke avgrenset til å hindre en fullskala okkupasjon av Norges fastland. Truslene kan like gjerne manifestere seg som begrensede angrep mot nøkkelinfrastruktur eller områder utenfor fastlandet (f.eks. Svalbard). Det kan også dreie seg om vår økonomiske og politiske kontroll over havområdene. Det er likefullt et angrep på vår territorielle integritet og vår suverenitet.

3.2.1.1 Sjømaktsteoretisk grunnlag³²

03036. Teori om hva sjømakt er og hvordan den bør, eller kan, anvendes har eksistert siden antikken. Frem til slutten av attenhundretallet var slik teori fragmentert og uten en bred fagmiljø forankring. Et virkelig begrepsapparat var heller ikke nedskrevet. Med amerikaneren Alfred Thayer Mahan og briten Sir Julian Corbett sine teoretiske publikasjoner endret dette seg. Mens Mahans historiske betraktninger, med Storbritannia som det fremste eksempelet, bevirket sjømaktsteoriens gjennombrudd i en epoke hvor imperialismen, stormaktrivalisering, rustningskappløp og våpentekniske omveltninger

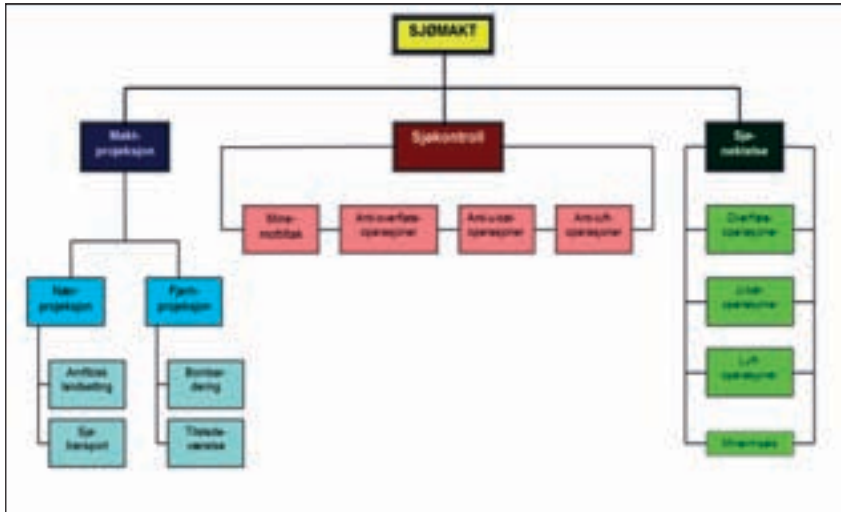
³² Militærteori og sjømaktsteori er mer utdypende drøftet i «Krigens vitenskap-en innføring i militærteori» (Høiback og Ydstebø – Abstrakt forlag).

langt på vei hadde beredt grunnen, var det i første rekke Corbett som stod for utformingen av en systematisk, empirisk basert og strategisk rettet betraktning innenfor en overordnet politisk og fellesoperativ ramme. Deres teorier kan benevnes som klassisk sjømaktsteori, og senere teori utgår i stor grad fra disse. Denne teoretiske retningen befatter seg hovedsakelig med to problemstillinger; hvordan sjømakt kan gjøres gjeldende, og hvordan sjømakt kan anvendes. Fra disse to problemstillingene utgår henholdsvis sjøkontroll og maktprojeksjon som to grunnbegreper.

03037. Den klassiske sjømaktsteorien representerer den overlegne parts ståsted, og den har et spesifikt nasjonalt og anglo-amerikansk tilsnitt. Det oppsto tidlig et behov for alternativ teori som kunne beskrive og definere sjømakt, og særlig hvordan sjømakt kunne motvirkes, fra den underlegne parts ståsted. Opprinnelsen til den alternative sjømaktsteorien finner man særlig i La Jeune École, som oppstod i franske marinekretser på 1880-tallet. På bakgrunn av en mulig krig med Storbritannia og i erkjennelse av at Frankrike ikke ville ha ressurser til å konkurrere på likefot på havet, så forfektet denne skolen uinnskrenket handelskrig (*guerre de course*) som den underlegne parts hovedvirkemiddel. Senere har andre stater og skoler videreutviklet slike teorier i form av ulike teorier for kystforsvar, eksempelvis den ny sovjetiske skolen rundt slutten av 1920-tallet og vårt eget anti-invasjonskonsept under den kalde krigen. Den alternative sjømaktsteorien befatter seg essensielt med én hovedproblemstilling, nemlig hvordan sjømakt kan motvirkes. Fra denne problemstillingen utgår sjønektelse som det tredje grunnbegrepet. Også disse teoriene må forståes i deres spesifikke nasjonale kontekst.

03038. Enkeltvis har maktprojeksjon, sjøkontroll og sjønektelse et spesifikt betydningsinnhold som dekker et hovedaspekt innen maritime operasjoner. Sammenstilt utgjør de en logisk grunnstruktur i maritime operasjoner, hvor et dobbelt asymmetriforhold som kan få vidtrekkende betydning gjør seg gjeldende.

Sjømaktsteoretiske grunnbegreper og sammenhengen mellom disse

Maktprojeksjon

03039. Maktprojeksjon er anvendelse av, eller trussel om anvendelse av, sjømakt i den hensikt å påvirke forhold på land. Dette er et vidtfaende begrep som vi i denne doktrinen har funnet det hensiktsmessig å dele inn i hhv nærprojeksjon og fjernprojeksjon.

Nærprojeksjon

03040. Dette er den tradisjonelle formen for maktprojeksjon som er knyttet til bruken av havet som transportvei. Betegnelsen nærprojeksjon brukes fordi de involverte fartøyene bringer sin last helt frem til et geografisk bestemmelsessted som eksempelvis kan være en landsettingsstrand, en havn eller en base. Nærprojeksjon kjennetegnes også ved at den har en positiv, omfattende og direkte målsetting i det å opprette og opprettholde kontroll over et operasjonsområde på land. Sett mot målsettingen om å påvirke forhold på land representerer nærprojeksjon derfor det høyeste ambisjonsnivået i maktprojeksjon. Nærprojeksjon kan omfatte amfibisk landsetting og sjøtransport.

03041. I en amfibisk landsetting settes militære styrker inn fra sjøen mot land. I sin tradisjonelle form har amfibisk landsetting satt en sjømakt i stand til å åpne en landfront fra sjøen etter eget valg med mulighet til å oppnå overraskelse og manøvervirkning. I dag vil amfibisk landsetting med et mindre omfang også kunne gjennomføres som en sjøbasert luftlandeoperasjon fra avstander over horisonten, der en trenger gjennom kystområdet og går direkte mot mål på land.

03042. Foruten amfibisk landsetting finnes det spesialiserte landsettingsoperasjoner hvor eksempelvis kystjegere eller spesialstyrker er involvert. Slike operasjoner vil skille seg ut fra amfibisk landsetting ved at opprettelse og opprettholdelse av kontroll over et landområde vil være langt mer begrenset i tid og rom, eller ikke eksisterende. En annen viktig forskjell er at slike operasjoner ikke nødvendigvis vil forde sjøkontroll. Et eksempel her er landsetting av spesialstyrker fra en ubåt.

03043. Sjøtransport understøtter i ren militær sammenheng oppbygging og etterforsyning av styrker på land. I forbindelse med større amfibiske landsettingsoperasjoner vil sjøtransport utgjøre den "logistiske halen.» Utover ren styrkeoppbygging gjennom forsterknings- og forsyningstransport, vil denne formen for maktprojeksjon – i vid forstand – omfatte handelstrafikk og ressursutvinning fra havet, og på denne måte kunne utgjøre et økonomisk eksistensgrunnlag. Sjøtransport er derfor ikke bare forbundet med et styrkepotensial, men også med en potensiell kritisk sårbarhet.

Fjernprojeksjon

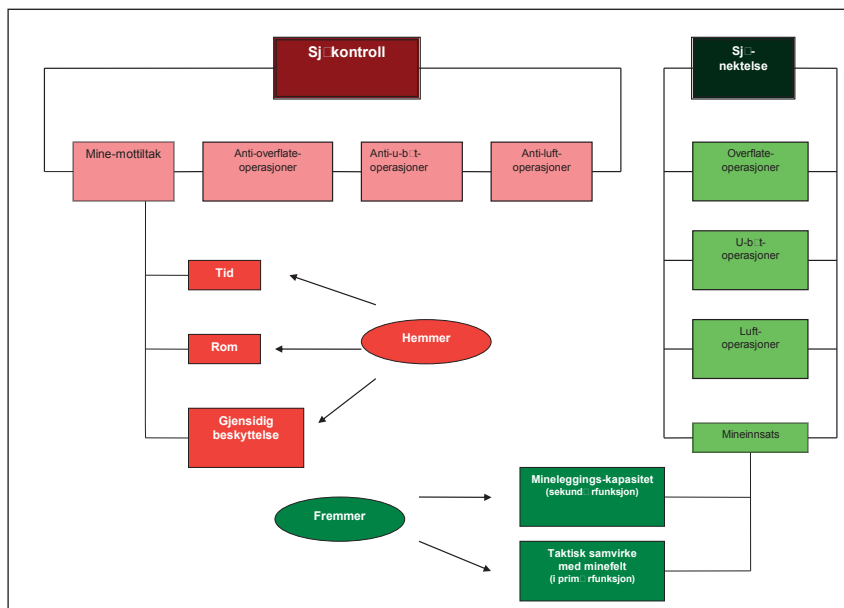
03044. Fjernprojeksjon er i dag mulig fra store avstander, og kan inndeles i bombardering og tilstedeværelse. I begge ligger en negativ, begrenset og indirekte målsetting, idet påvirkning av forhold på land søkes oppnådd gjennom ødeleggelse/skade av landmål eller gjennom avskrekking/styrkebinding. Fjernprojeksjon skiller seg også ut fra nærprojeksjon ved at både bombardering og tilstedeværelse kan gjennomføres i kombinasjon med sjøkontrolloperasjoner.

03045. Bombardering er bruk av fartøybaserte effektorer som artilleri, missiler og fly (bestykt med bomber og missiler), i den hensikt å ødelegge eller skade mål på land. I dag har fartøysbaserte fly og missiler en rekkevidde på opptil flere tusen nautiske mil. Våpnenes rekkevidde, ødeleggelsessevne og presisjon, kombinert med plattformenes mobilitet, gjør det nå mulig for en sjømakt å ramme nær sagt et hvilket som helst mål på land med en slagkraft som dekker hele spekteret fra såkalt kirurgisk punktvirkning til kjernefysisk tilintetgjørelse, og dette fra det åpne hav.

03046. Tilstedeværelse er en indirekte form for maktprojeksjon hvor sjøstridskrefter brukes som et politisk eller militært påvirkningsmiddel, vanligvis i den hensikt å avskrekke en motstander eller redusere hans handlefrihet gjennom styrkebinding.

Forholdet mellom sjønektelse og sjøkontroll

03047. Videre blir begrepene sjøkontroll og sjønektelse utdypet. Figuren i punkt 03038 viser elementer og avhengighetsforhold knyttet

til begrepene. I forholdet mellom sjøkontroll og sjønektelse eksisterer det en strukturell og underliggende asymmetri som fremstår med grunnlag i koblingene mellom nødvendige og tilstrekkelige betingelser. Denne asymmetrien utdypes i den etterfølgende beskrivelsen av sjøkontroll og sjønektelse.

Sjøkontroll

03048. Sjøkontroll er en tilstand som eksisterer når det med en kjent og akseptert risiko, og innenfor gitte begrensninger i grad, tid og rom, foreligger tilstrekkelig handlefrihet til å kunne sikre egen bruk av et område, og – om nødvendig – nekte en motstander dette. Etablering av sjøkontroll er ikke å anse som en erobring i fysisk forstand. Verdien av sjøkontroll ligger i at den muliggjør maktprojeksjon, og da i første rekke nærprojeksjon.

03049. Sjøkontroll kan rangeres fra generell og varig til begrenset og temporær. Generell sjøkontroll innebærer i praksis at ens egne maritime styrker kan operere med svært lav risiko, mens motstanderen i praksis er avskåret fra å operere styrker i det samme området. En ambisjon om generell sjøkontroll innbefatter kontroll i hele operasjonsteatret, og ikke bare der en skal gjennomføre en spesifikk aktivitet. En ønsker da en tilstand hvor man kan projisere makt når og hvor man har behov, med svært lav risiko, og uten å måtte tilkjempe seg kontroll først. En vedvarende generell kontroll forutsetter at motstanderen ikke har noen midler som kan bestride kontrollen. Har denne dette, så vil kontrollen bare være begrenset og temporær. Generell og varig sjøkontroll kan derved i prinsippet kun oppnås ved å nøytralisere en vesentlig del av en motstanders samlede maritime kampevne, enten ved at enhetene nedkjempes, eller ved at enhetene avskjæres fra adkomst til havet fra sine operasjonsbaser, eller ved en kombinasjon av disse.³³ Selv med store sjømilitære ressurser og betydelig sjømilitær overlegenhet, vil generell og varig sjøkontroll være meget vanskelig å oppnå.

³³ *Det nødvendige og oppnåelige nivå av sjøkontroll vil avhenge av trusselen og oppdraget. Å avskjære motstanderens enheter slik her omtalt kan oppnås gjennom blokadé – enten fjernblokadé eller nærblokadé. Slik blokadé må ikke forveksles med handelsblokadé som allikevel kan være en sammenfallende aktivitet.*

03050. Når generell kontroll ikke er mulig å oppnå, vil fokuset være å sikre temporær kontroll i begrensede områder for gjennomføring av enkeltoperasjoner som understøtter operasjonenes overordnede mål. Slik kontroll må da bare etableres og opprettholdes i den tid og i det rom som den planlagte operasjonen krever. Dette vil være betydelig mindre ressurskrevende enn etablering av generell kontroll, men vil også medføre et stadig tilbakevendende behov for å tilkjempe seg og vedlikeholde kontroll over tid. Temporær og begrenset sjøkontroll etableres i prinsippet ved anvendelse av de samme to metodene som nevnt over, men nedskalert til et lavere ambisjonsnivå i omfang, tid og rom. I et slikt tilfelle vil fokus være på å redusere en motstanders kapasitet til sjønektelse i et aktuelt område til et nivå som er innenfor egen akseptert risiko.

03051. Når kontroll er omstridt, vil begge sider operere med høy risiko. Begge vil da ha potensiale til å påføre motstanderen ødeleggende tap. Ofte vil den ene siden kontrollere deler av teatret, mens motstanderen kontrollerer andre. Begge siders kontroll er normalt avgrenset i tid. I tillegg vil store deler av operasjonsområdet ikke være kontrollert, enten fordi partene mangler kapasitet til slik kontroll eller da kontroll i disse områdene ikke har et spesifikt formål. Dette kan dermed føre til unødvendig ressursbruk. Dersom en krigførende part taper eller må oppgi kontroll i et maritimt område, så betyr ikke det at kontrollen automatisk går over til motstanderen. Normaltilstanden er snarere at ingen har kontroll og at kontrollen er omstridd. Formålet med maritim operasjonsplanlegging og egen strategi for utnyttelse av sjøstridskreftene er primært å håndtere denne normaltilstanden av omstridt sjøkontroll.

03052. Ettersom nærprojeksjon gjennomføres av overflatefartøyer, i hovedsak forskjellige typer transportskip, som må kunne beskyttes mot mulige trusler som kan komme fra u-båter, overflatestyrker, landstyrker, fly og miner, kan sjøkontrolloperasjoner inndeles i anti-u-båtoperasjoner, anti-overflateoperasjoner, anti-luftoperasjoner og mineryddingsoperasjoner. I en situasjon med flerdimensjonal trussel må samtlige av de påkrevde operasjonstypene lykkes for å oppnå sjøkontroll. De forskjellige operasjonstypene kan derfor

betraktes som et sett nødvendige betingelser. Da hver enkelt av disse operasjonstypene har sin egenart og derav gitte forutsetninger, kan dette skape situasjoner hvor mer eller mindre motstridende krav må oppfylles. Sjøkontrolloperasjoner i tilknytning til nærprojeksjon medfører derfor stor kompleksitet og stiller store krav til situasjonsoversikt og utførelse av kommando- og kontrollfunksjoner i alle dimensjoner.

03053. Inngår miner i trusselbildet, vil normalt minerydding være påkrevet. Slike operasjoner er av natur meget tidkrevende, og normalt statiske i sin form. Operasjonene krever i dag spesialiserte fartøyer med betydelige begrensninger innen egenbeskyttelse, fart, sjødyktighet, utholdenhet og kommando/kontroll. Samtidig begrenses ofte muligheten for ekstern styrkebeskyttelse av minetrusselen. Når minerydding må inngå som en av flere påkrevde operasjonstyper i sjøkontrolloperasjoner, vil det således lett kunne oppstå dyptgripende motsetninger relatert til tid, rom og gjensidig beskyttelse. Ved bruk av AUVer (Autonomous Underwater Vehicles) som kan operere fremskutt, skjult og samtidig med høy effektivitet, vil det imidlertid langt på vei være mulig å redusere sistnevnte motsetningsforhold.

Sjønektelse

03054. Sjønektelse er en tilstand som eksisterer når en kan nekte en motstander bruk av et område, uten nødvendigvis selv å være i stand til å kontrollere dette. Også her refererer bruken primært til maktprojeksjon i form av nærprojeksjon. Ettersom nærprojeksjon gjennomføres av overflatefartøyer i en transportrolle, vil sjønektelse essensielt gå ut på å ramme slike fartøyer gjennom bruk av u-båter, overflatekampfartøyer, fly eller miner. Sjønektelsesoperasjoner kan derfor inndeles i u-båtoperasjoner, overflateoperasjoner, luftoperasjoner og mineinnsats. Ettersom det i sjønektelse ikke inngår noen kontrollambisjon, vil dette medføre en langt mindre krevende oppgave. De forskjellige operasjonstypene kan gjennomføres enkeltvis eller i kombinasjon, og hvis minst én av dem lykkes, vil sjønektelse kunne oppnås. Her blir følgelig de forskjellige operasjonstypene å betrakte som et sett tilstrekkelige betingelser. Når flere operasjonstyper kombineres, vil hver enkelt gjennom sin egenart

føre til en flerdimensjonal trussel som samlet vil kunne gi seg utslag i omfattende synergivirkninger.

03055. Hvis eksempelvis mineinnsats inngår som et element sammen med andre operasjonstyper, vil dette kunne få en sterkt katalyserende virkning. Dette skyldes to forhold. Det ene er at overflatekampfartøyer, fly og u-båter kan utføre minelegging som en sekundærfunksjon. Det andre er at disse stridskreftene kan utnytte etablerte minefelt som en signifikant styrkemultiplikator i primærfunksjonen. Med minimal egeneksponering vil de taktiske enhetene gjennom å tvinge en motstander til å forholde seg denne trusselen. På denne måten kan man også tvinge gjennom et bevegelses-/handlingsmønster som kan sette et minefelt³⁴ i stand til å påføre motstanderen alvorlige tap, og på den måten føre til et sammenbrudd i eller avbrudd i motstanderens operasjoner.

03056. Sjønektelse har kommet til anvendelse, også historisk, for å hindre maktprojeksjon. Man kan også søke å oppnå sjønektelse ved å ramme styrker involvert i sjøkontrolloperasjoner. Slike operasjoner vil være innrettet mot å svekke en motstanders stridsevne gjennom å påføre ham tap. På denne måten kan man endre maktbalansen som danner grunnlaget for sjøkontroll. Et vesentlig moment her er muligheten til å utnytte asymmetriforholdet mellom sjøkontroll og sjønektelse som en kraftfull styrkemultiplikator. Dette blir omtalt senere.

03057. Fleet-in-being³⁵ inngår som et vesentlig metodisk element i en sjønektelsesambisjon. En troverdig maritim styrke vil gjennom sin blotte eksistens og gjennom fordelaktige manøvrer kunne binde

³⁴ Det siktes her til områdeminefelt hvor en tiltagende trussel bevirkes gjennom målfartøyenes bevegelse. Denne egenskapen muliggjør en meget stor dekningsflate og en meget liten mine-tetthet. Sistnevnte vil langt på vei gjøre det mulig for egne fartøyer i taktisk samvirke å operere innenfor feltet under forutsetning av at mineposisjonene er kjent.

³⁵ Begrepet fleet-in-being har engelsk opphav og stammer tilbake til Lord Torringtons forsvarstale etter nederlaget ved Beachy Head i 1690. I møtet med den overlegne franske marinen tilrådte han å unngå kamp og bevare flåten. Hans overordnede overstyrte dette da de fant tilnærmingen for passiv – og Royal Navy ble som et resultat påført et betydelig nederlag. Lord Torrington forsvarte sitt syn slik: «for I always said, that whilst we had a **fleet-in-being**, they would not dare to make an attempt [too land forces in England]»

store styrker eller avskrekke motstanderen fra aktivitet. For den underlegne part forutsetter dette at styrken opprettholdes over tid ved at en unngår trefninger som kan gi store tap. Samtidig forutsetter avskrekking at egen styrke demonstreres gjennom aktive taktiske motangrep når muligheten byr seg. På denne måten vil en gradvis kunne forskyve styrkebalansen, eller i det minste opprettholde avskrekking. På sikt kan dette åpne for en mulighet til å ta initiativet på operasjonelt nivå og fravriste motstanderen sjøkontrollen eller i det minste avgrense den i tid og rom. Forblir man passiv, vil motstanderens oppfatning av ens kapasitet og styrke endres.

Sjønektelse som utfordring og mulighet

*Innen sjøkontroll inngår de forskjellige operasjonstypene som et sett **nødvendige betingelser**, og kan sammenlignes med en seriekobling. Operasjonstypenes egenart kan i denne sammenheng innebære innbyrdes motsetningsforhold i et betydelig omfang. Integrering av operasjonstypene innen sjøkontroll kjennetegnes derfor av et stort friksjonspotensial. I **sjønektelse** inngår de forskjellige operasjonstypene som et sett **tilstrekkelige betingelser**, og kan sammenlignes med en parallellkobling. Operasjonstypenes egenart kan i denne sammenheng legge til rette for en flerdimensjonalitet som fremgår av det forhold at **fravær av minst én nødvendig betingelse for sjøkontroll vil være en tilstrekkelig betingelse for sjønektelse**. Integrering av operasjonstypene innen sjønektelse er derfor **begunstiget gjennom et stort synergipotensial**.*

03058. Den tradisjonelle og klassiske fortolkning av sjømaktsteorien marginaliserer og tilsidesetter sjønektelse når det gjelder betydningsinnhold og relasjon til de to andre grunnbegrepene. Det omtalte asymmetriforholdet understreker ikke bare betydningen av sjønektelse i sin tradisjonelle form, men åpner også et mulighetsrom for ytterligere økning i effekt. Det foreligger i dag et betydelig potensiale for å utnytte flerdimensjonalitet i sjønektelse gjennom eksempelvis å kombinere bruk av ubåter, langtrekkende våpen levert fra overflatefartøyer og fly, og avanserte miner. På noe sikt vil også langtrekkende autonome undervannsfarkoster som våpenbærere kunne bringe inn et ytterligere element. Klarlegging av mulighetene for utnyttelse av flerdimensjonaliteten i forskjellige kombinasjoner

er i dag et utviklingsområde som kan gi betydelig økt kamp-evne, og derved større strategisk verdi for våre maritime styrker.

03059. Sjønektelsesoperasjoner som støtter seg på usynlighet kan bli ytterligere forsterket ved at de fremstår som uforutsigbare. Dette står markant i motsetning til sjøkontrolloperasjoner som inkluderer overflatekampfartøyer. En sjøkontrolloperasjon er grunnleggende forutsigbar gjennom sitt behov for vedvarende tilstedeværelse og gjennom sitt behov

for kontinuerlig å være forberedt på å bekjempe trusler når de måtte aktualiseres. Dette gir en vesentlig fordel til en aktør som har tid og kapasitet til å avvente mulighetsrom som oppstår som resultat av temporære svakheter i disposisjon og styrkesammensetning hos den som utøver sjøkontroll. Kan sjøkontrolloperasjoner utsettes for skjulte og uforutsigbare trusler, vil det neppe være mulig å opprettholde sjøkontroll over noe tid; i alle fall ikke uten tap i en størrelsesorden som vil rive bort grunnlaget for kontroll og umuliggjøre maktprojisering på lengre sikt.

3.2.1.2 Teknologiske utviklingstrekk og betydning for maritim krigføring

03060. Sjømaktens formål har i sine hovedtrekk vært uendret siden de første mariner ble etablert rundt Middelhavet for 3000 år siden. Admiraler fra antikkens Egypt, Athen, Roma, og Kartago hadde kjent seg igjen i våre tanker rundt sjøkontroll, sjønektelse og maktprojeksjon, om enn i et annet begrepsapparat og med annen teknologi.

03061. Teknologi vil i seg selv ikke endre det overordnede grunnlaget for sjømaktens anvendelse i nevneverdig grad eller maritime styrkers

generelle særtrekk, men har stor betydning for den praktiske utøvelsen av (maritim) krigføring. Teknologeutvikling er en kontinuerlig prosess og påvirker selvsagt de militære operasjonene. Der militærindustri og romfart tidligere drev frem utviklingen ser man i dag at teknologiske nyvinninger og utvikling i større grad drives frem av sivil industri.

03062. Motstandere i senere års operasjoner har vært utrustet med lavteknologiske, konvensjonelle våpen. De har utnyttet gammel teknologi på nye måter blant annet med hjemmelagede/improviserte sprengladninger og selvmordsbomber i kombinasjon med bruk av sivil teknologi, mobiltelefoni og internett inkludert. I fremtidige operasjoner kan Forsvaret imidlertid stå overfor en høyteknologisk statlig/ikke-statlig motstander. Det er svært lav toleranse for skader og tap på eget personell, unødig voldsanvendelse eller ikke-tilsiktete skader (collateral damage). I sum stiller dette krav til teknologiske løsninger, og har bidratt til utviklingen av presisjonsstyrte våpen med lang rekkevidde og satsing på ubemannede plattformer og sensorer samt ikke-dødelige/mindre dødelige våpen. Det pekes også på at det i teknologeutviklingen er et element av systemtvang. I dette ligger at Forsvaret må følge utviklingen i NATO for å kunne operere sammen med allierte. Operasjonsmiljøene er komplekse og evne til koordinering med sivile aktører viktig – både nasjonalt og internasjonalt.

03063. I det etterfølgende drøftes utviklingstrekk og betydning for maritime operasjoner med utgangspunkt i fire hovedtrender. Utnyttelse av økt rekkevidde og presisjon stiller krav til sensorkapasitet samt presis målutvelgelse og målangivelse. Dette kan igjen kreve koordinering mellom flere ledd og fordre deling av informasjon. Fokus på effekt, som evne til å bryte gjennom en motstanders motmidler, vil også kunne kreve koordinert innsats av flere. Bedre presisjon og økt virkning stiller krav til egen beskyttelse. Beskyttelse kan oppnås gjennom evne til billedoppbygging og oppdagelse samt aktive og passive motmidler, inkludert anvendelse av ubemannede farkoster og evne til å operere skjult.

Langtrekkende våpen med våpen med større rekkevidde, bedre presisjon og større virkning og effekt (dødelighet).

Utvikling av mer kapable, billigere og mindre sensorer.

Innen stadig flere områder får vi systemer og plattformer som er ubemannede/ fjernstyrte. Foreløpig har dette i hovedsak vært teknologi som muliggjør informasjonssinnhenting på nye måter, men autonome effektorer blir stadig mer aktuelt.

Intet område innen teknologi utvikler seg så raskt og bredt som teknologi for lagring og formidling av informasjon (IKT).

Langtrekkende våpen og ildkraft

03064. Det åpenbart viktigste teknologiske utviklingstrekket innenfor maritim krigføring er den stadige utviklingen av langtrekkende og målstyrende våpensystemer med stor ildkraft. Denne utviklingen har over tid endret prinsippene for anvendelse av sjømakten ved at skillet mellom landkrig og sjøkrig i økende grad viskes ut. Vi vil i økende grad se direkte strid mellom landstyrker og landbaserte luftstyrker på den ene siden og maritime stridskrefter på den andre siden. Sjømakten er ikke i samme grad som før avhengig av å føre frem landstyrker eller kontrollere handelsfarten for å kunne påvirke situasjonen på land. Denne trenden forventes å fortsette, og forsterkes.

03065. Våpnenes rekkevidde, nøyaktighet og ødeleggelsesevne påvirker også i betydelig grad den praktiske utøvelsen av sjøkrigen på alle operative nivåer. Mål kan engasjeres på større avstander, med stor treffsannsynlighet og med betydelig våpenvirkning. Mot overflatemål vil våpnenes rekkevidde oftest være svært mye lengre enn plattformenes egen sensor kapasitet. Maksimal utnyttelse av våpensystemene forutsetter derfor overføring av måldata fra eksterne, fremskutte sensornoder, og/eller gjennom distribuerte sensornettverk. Fokus rettes derved i større grad mot effekt i målet og i mindre grad mot de skytende plattformene. Dette medfører økte krav til kommunikasjon og evne til billedbygging samt økt behov for kontroll av stridsrommet, mens disponeringens interne geometri får mindre betydning.

03066. I et taktisk perspektiv har den maksimale rekkevidde på et våpensystem mindre relevans. Det er den effektive rekkevidden og samlet ildkraft og effekt i målet som er avgjørende. At våpnene nå er effektive helt ut til sin maksimale rekkevidde er en essensiell teknologisk utvikling som er kombinert med relativ (betydelig) økning i skadepotensialet (virkning) fra ett enkelt treff.

03067. Hovedtrenden i dag er at det er den økende rekkevidde og hastighet på våpnene, samt sensorenes kapasiteter, som definerer manøvrer. Det er ikke lengre den geometriske situasjonen relativt til motstanderen som avgjør om en manøver vil være virkningsfull. I dag er det evnen til å oppdage motstanderen tidlig og konsentrere ildkraft mot denne, som avgjør om en manøver er vellykket eller ikke. Ildkraft konsentreres ikke gjennom styrkesamling av enhetene, men gjennom koordinering av ild og innsatsmidler fra geografisk spredde enheter. Det er effektiv kommando og kontroll som er nøkkelelementet i dette, ikke fartøyenes fart og rekkevidde. Fartøyenes fart og rekkevidde er likevel ikke irrelevant. De gir oss klare rammer for evne til å endre, oppnå og opprettholde fordelaktige relative posisjoneringer.

03068. Tempo i beslutningsprosessen, tiden det tar fra man identifiserer en mulig fremtidig situasjon til man har handlet for å møte og påvirke denne, danner et grunnlag for de manøvrer man foretar. Er beslutningsprosesser og utførelse for trege, så kan man bli utmanøvrert i tid og/eller rom. Man vil da kunne miste en mulighet til fordelaktig relativ posisjonering eller utnyttelse av et mulighetsrom, og vil trolig ikke kunne observere³⁶ og utnytte ildkraft og innsatsmidler mer effektivt enn motstanderen.

03069. Med økt våpenpresisjon og virkning kreves også fokus på beskyttelsestiltak og overlevningsevne. Dette kan omfatte dekning,

³⁶ *Scouting – the observation, either systematic or not, of the surrounding environment executed by all available means in a particular area. Scouting by air and other means is necessary to gain a surface situation picture and provide target information. The aim of tactical scouting is to locate and identify threats and targets at sea, ashore and above the ground/sea. Since the results of ship-borne sensors are limited, locating and identifying threats and targets ashore requires, apart from ship-borne sensors, airborne capabilities that might be provided by organic assets or by supporting air operations (tactical air reconnaissance and surveillance) – jf. xxxxx.*

villedning, spredning og mindre synlighet (skjul). Overlevingsevne handler om å kjøpe tid til å løse sitt oppdrag. Fartøyenes konstruksjon og deres evne til å bekjempe skader spiller derfor fremdeles en vesentlig rolle i denne sammenhengen, men i erkjennelsen av at våpnene man står ovenfor i dag har en helt annen rekkevidde, presisjon og effekt enn hva vi tradisjonelt har sett, blir det å unngå å bli truffet i større grad avgjørende.

03070. Overlevingsevne kan også knyttes til størrelsen på det «taktiske ingenmannsland.» «Ingenmannsland» oppstår fordi forsvar trenger rom for å være effektivt. Rom omsettes i tid til å reagere, men kan også være et resultat av behovet for å forbli utenfor rekkevidde av motstanderens hovedvåpen, eller for å forhindre effektiv målangivelse. I dette «ingenmannsland» vil aktørene i utgangspunktet ikke operere sine primære enheter. Området vil være overlatt til rekognosering og oppklaringsstyrker. Disse enhetene kan selvsagt bli engasjert i intensive begrensede kamper, men opererer primært for å samle informasjon og skape mulighetsrom.

03071. Tradisjonelt har hjemmebaser og havner vært relativt trygge tilholdssteder for så vel overlegne som underlegne maritime styrker. Langtrekkende presisjonsvåpen og luftmakt har gjort at man ikke kan regne med at havner, selv godt beskyttede anlegg, vil gi fullgod beskyttelse for fartøyer i krigstid. Normalt vil det være langt tryggere å være mobil enn fortøyd til kai. Stasjonær logistikkstøtte bør derfor så langt mulig erstattes av mobil og fleksibel støtte som kan holdes skjult. Avgjørende stasjonær struktur vil være et åpenbart og viktig mål for en motstander og det vil neppe kunne bygges inn tilstrekkelig overlevingsevne og forsvarsevne i disse til å sikre deres varige verdi i en lengre operasjon.

03072. Å skjule er ett element i å sikre at egne kapasiteter overlever tilstrekkelig lenge til å kunne anvende ildkraft effektivt. Skjul er et virkemiddel for å forhindre at man blir effektivt engasjert, men er også et virkemiddel for å skape usikkerhet og friksjon hos motstanderen.

*I gamle dager ville de som var dyktige til å krige, først gjøre seg uovervinnelige, for så å vente til motstanderen kunne beseires. Å gjøre seg selv uovervinnelig ligger ved en selv, å kunne beseires ligger ved motstanderen. Følgelig er den som er dyktig til å føre krig, i stand til å gjøre seg uovervinnelig, men han er ikke i stand til å få motstanderen til å gjøre seg overvinnelig. Derfor sies det: Seier kan kjennes men ikke bendes.
Sun Tzu (500 f.Kr.)*

03073. Dette sitatet formidler noe av det mest sentrale i krigskunsten. En langt på vei sikker måte, og kanskje også den enkleste, å gjøre seg uovervinnelig på, er å gjøre seg usynlig. Å skjule noe i en maritim sammenheng er imidlertid et relativt begrep. Skjul kan teoretisk deles i seks signifikante nivå fra fullstendig skjult til kjent og synlig:

- En enhet eller kapasitets eksistens er ukjent for motstanderen.
- Motstanderen vet ikke om fartøyet er til sjøs.
- Motstanderen vet ikke om fartøyet er relativt posisjonert til å kunne påvirke i et spesifikt geografisk område.
- Tilstedeværelse er kjent, men fartøyet er ikke lokalisert eller sporet.
- Man vet grovt hvor fartøyet er (datum), og kan disponere sine styrker ut fra det.
- Det oppnås målløsning (enheten er ikke skjult lenger).

03074. I dag kan man i langt mindre grad enn tidligere oppnå strategisk og/eller operasjonelt skjul, mens vi taktisk ser en utvikling der mottiltak mot etablering og vedlikehold av situasjonsbevissthet får en stadig større og mer sentral rolle ettersom engasjementsavstander øker utover visuell rekkevidde.

03075. Norge har naturgitte fordeler. Vi har en skjærgård som i stor grad tillater oss å operere skjult med våre mindre enheter. Selv om vi er oppdaget og sporet kan skjærgården brukes til å hindre effektiv våpenbruk mot oss ved utnyttning av radarskygger og topografi. Men å skjule seg er i seg selv er ikke tilstrekkelig. Skjul sikrer bare at en overlever. Vi må også kunne levere effekt, primært i form av ildkraft. Skal vi effektivt hindre maktprojisering, bestride sjøkontroll eller etablere egen sjøkontroll ved behov, må vi kunne konsentrere ildkraft der motstanderen er, også når denne opererer/er lokalisert i åpent hav (utenfor kysten). Avventer vi en situasjon der vi kan føre kampen i eller fra skjærgården uten å eksponere oss på det åpne hav,

vil vi i realiteten gi motstanderen de facto sjøherredømme og derved stor operasjonell frihet til å projisere makt i mange former, særlig fjernprojeksjon, der og når denne selv måtte ønske det.

03076. I en høyintensiv militær strid mot en likeverdig eller overlegen motstander vil det være viktig å forbli skjult for å unngå selv å bli engasjert. Trenden forsterker betydningen av skjulte stridsmidler som ubåter, våpenbærende AUVer og miner (evne til å operere skjult). Avhengig av en motstanders sensorkapasitet og de til enhver tid rådende meteorologiske forhold, vil overflatefartøyer i noe varierende grad være eksponert for deteksjon og påfølgende engasjement med langtrekkende våpen. For vår egen del vil våre fregatter åpenbart være mer eksponert enn våre kystkorvetter, som i noen grad vil være beskyttet av sine lavsignaturegenskaper. På den annen side har fregattene mer effektive sensorer og selvforsvarssystemer som muliggjør deteksjon og uskadeliggjøring av innkommende missiler. De har derfor større overlevingssevne dersom de blir utsatt for angrep enn hva våre mindre enheter har.

03077. Generelt kan det slås fast effekten av langtrekkende våpensystemer, både egne og motstanderes, i betydelig grad vil måtte påvirke hvorledes våre sjømilitære maktmidler organiseres og disponeres i en militær konflikt. Effektiv utnyttelse av våpensystemene forutsetter i stor grad tilgang til sensordata fra andre kilder enn skytende plattform, og derved evne til effektiv kommunikasjon og billedbygging. Det er også grunn til å forvente at bruk av denne type våpensystemer i stor grad ønskes styrt direkte fra operasjonelt nivå, og således også vil kunne bidra til at skillet mellom de etablerte operative nivåer viskes ut. Overlevingssevne mot slike våpen henger direkte sammen med evne til å unngå deteksjon. Det ligger implisitt i dette at angrep mot de systemer som inngår i en motstanders sensornettverk kan gi stor effekt. Våre egne sensorer og nettverk må således forventes å være prioriterte mål for en motstander.

Utvikling og anvendelse av sensorer

03078. Overvåkning og rekognosering har som primær hensikt å fremskaffe nødvendig beslutningsgrunnlag og god nok informasjon til å engasjere en motstander effektivt. Trenden er at denne prosessen går stadig raskere og dekker større områder da rekognoserings-, overvåknings- og etterretningsressurser har økt sin rekkevidde, innhentings- og prosesseringskapasitet.

03079. Sensorteknologien utvikles kontinuerlig i retning av økt rekkevidde, høyere oppløsning og høyere resistens mot motmidler, samtidig som systemene blir lettere og mer kompakte. Det siste innebærer at avanserte sensorer i økende grad kan integreres i et bredt spekter av lette sensorbærere, herunder mikrosatellitter og ubemannede systemer, samt i aktive målsøkere i våpensystemer.

03080. For øvrig fremheves utviklingen av sensorsystemer og prosesseringsteknikker i undervannsdometet spesielt. Vannets fysiske karakter og egenskaper gjør deteksjon i dette mediet svært utfordrende. Operasjoner for å møte trusselen fra ubåter og miner har derfor også tradisjonelt vært spesielt tidkrevende og/eller forbundet med betydelig grad av usikkerhet og risiko. Man kan derfor også si at potensialet for å effektivisere innsatsen innenfor disse krigføringsområdene har vært og er fortsatt spesielt stort.

03081. Innenfor antiubåtkrigføring er det grunn til å fremheve utviklingen av metoder for bi- og multistatisk sonarprosessering. Metoden forutsetter et nært koordinert samvirke mellom to eller flere antiubåtplattformer. Ved hjelp av denne metoden kan ubåter detekteres og lokaliseres på betydelig større avstander enn ved tradisjonelle prosesseringsteknikker. Dette innebærer en generell effektivisering av antiubåtoperasjoner.

03082. Innenfor minekrig fremheves spesielt utvikling og innføring av sonarsystemer som anvender syntetisk aperture- (SA) og bredbåndsprosessering. Kombinert med effektive teknikker for automatisert deteksjon og klassifisering av kontakter, står man med disse systemene ovenfor signifikant effektivisering av mineryddingsoperasjoner. Den tradisjonelle ubalansen mellom manøverorienterte og tempodrevne maritime operasjoner og mineryddingsoperasjonenes statiske karakter vil derved kunne reduseres, i lengre perspektiv kanskje i betydelig grad.

03083. Utviklingen av bedre og mer fleksible sensorer er ikke bare et resultat av teknologiske muligheter, men kan også knyttes til økt operativt behov. Langtrekkende våpen er lite kosteffektive dersom de ikke kan brukes effektivt ut mot sin maksimale rekkevidde. Dobler en eksempelvis våpenrekkevidden, så firedobles arealet disse kan dekke. En kan illustrere dette gjennom forskjellen på områdene Penguin og NSM dekker:

Arealet som NSM dekker fra skytende enhet er mer enn 40 ganger så stort som tilsvarende for Penguin missilene. I tillegg var Penguin først og fremst et våpen tenkt brukt i kanaliserende geografiske områder, noe som reduserte området en måtte etablere bilde i ytterligere, mens NSM like gjerne vil brukes i et scenario på det åpne hav, hvor en i mindre grad kan utelukke enkeltområder fra informasjonsbehovet. En ser ved dette enkle eksempelet at økt våpenrekkevidde fordrer betydelig økt billedbyggingsskapasitet dersom en skal kunne utnytte rekkevidden effektivt.

03084. Billedbygging på stor avstand innebærer videre betydelig økt utfordring med hensyn til identifisering og klassifisering. Dette må en også kombinere med generelt lavere aksept for feilengasjement. Situasjonsbildet av hva som foregår under overflaten, i luftrommet og til og med i verdensrommet har i dag en avgjørende betydning på sjømaktens mulighetsrom og operasjonsfrihet. Omfanget av hva billedbyggingen for det enkelte styrkeelement og styrken samlet må dekke er betydelig utvidet.

03085. Konsekvensene av disse utviklingstrekkene er mangfoldige, men primært kan det sies at følgende vil være avgjørende for å lykkes:

Bevissthet rundt hvilken informasjon vi ikke trenger, er viktig. Bruk av ressurser på å samle og prosessere unødvendig informasjon gir ikke økt kampkraft eller effektivitet. Slik ressursbruk vil kunne svekke den essensielle informasjonsinnhentingens substansielt gjennom feilfokusering og eksponering av ressurser. Slik bør man prioritere og avgrense søkeområdene, både absolutt i form av deres geografiske utstrekking, og relativt i form av hva man ser etter.

Sammenkobling av ulike informasjonskilder blir stadig viktigere. De færreste fartøy har i dag tilstrekkelig sensor kapasitet til å utnytte egne våpensystem fullt ut. Informasjoner og taktiske data fra andre vil derfor være avgjørende.

Grunnet avstandene vi må forholde oss til, og de mottiltak som må forventes for å hindre egen informasjonsutveksling og kommando og kontroll, må mulighetene som byr seg utnyttes raskest mulig. Minimalisering av tiden som går fra et mål oppdages til det er effektivt engasjert, er om mulig enda viktigere enn tidligere. Venter man, uansett årsak, så vil man som oftest oppleve en raskt avtagende måldatakvalitet. Man vil dermed raskt risikere at man ikke lengre kan angripe effektivt. I så tilfelle må vi allokere ytterligere kostbare og sårbare ressurser for å etablere tilstrekkelig målløsning på nytt, samt at man vil løpe en betydelig risiko for nedsliting eller tap av egen kampkraft.

Overvåkning og rekognosering har som primært formål å sikre at en kan konsentrere ildkraft og levere denne effektivt, og maritim maktprosjisering blir i stadig større grad levert over stor avstand og direkte fra det åpne hav. Med dette som utgangspunkt må vi, selv i en tradisjonell kystforsvarsrolle, bygge bilde også på det åpne hav. Vedvarende fokus på bildebygging og oppklaring bare i kystsonen og direkte tilstøtende farvann gir ikke tilstrekkelig informasjon for effektiv anvendelse av stridsmidlene.

Ubemannede og autonome systemer

03086. Utviklingen av ubemannede og autonome systemer har på flere områder endret den praktiske utøvelsen av militære operasjoner, i første rekke som sensorbærere i en overvåknings- og rekognoseringsrolle, men også som våpenbærere. Ubemannede systemer er på generelt grunnlag svært interessante fordi de er relativt kompakte, lette og kosteffektive, og derved også tilgjengelige. De er også interessante fordi de kan opereres fremskutt mot en trussel uten risiko for egne tap av menneskeliv. Ubemannede systemer kan opereres autonomt eller fjernkontrollert, eller gjennom en kombinasjon av disse. Autonomi vil være av spesiell betydning i undervannsdomenet, hvor kontrollsystemets rekkevidde vil være meget begrenset. Ytelsen til ubemannede systemer vil alltid være en funksjon av systemets størrelse og tekniske kompleksitet. De største systemene har stor ytelse, men fordrer samtidig en betydelig infrastruktur og et omfattende kommando- og kontrollapparat. Mindre systemer kan på den annen side opereres som modulære systemer med små operatørteam fra fartøyer eller fra posisjoner på land. Disse har få begrensninger ift kontroll av stridsrommet. Den løpende teknologiutvikling innenfor aktuelle teknologiområder gjør at også mindre systemer gradvis får en forbedret ytelse.

03087. I en nasjonal kontekst har Sjøforsvaret de senere år hatt betydelig fokus på utvikling av autonome undervannsfarkoster (AUVer) for farvannskartlegging og minesøksoperasjoner. Gjennom utvikling av HUGIN-systemet disponerer Sjøforsvaret i dag unik internasjonal frontteknologi og kompetanse innenfor maritim minerydding. Med HUGIN-systemer er vi i dag i stand til å gjennomføre

minesøksoperasjoner og farvannskartlegging raskt, fremskutt og skjult. Dette setter oss i stand til å håndtere en minetrussel mer effektivt og med mindre risiko for involvert personell enn med mer tradisjonelle mineryddingsteknikker. Ved å operere skjult unngår vi samtidig at mineryddingsinnsatsen kompromitterer de etterfølgende faser av en maritim operasjon. Det er forventet at økt rekkevidde og autonomi vil bli vektlagt spesielt i den videre utviklingen av AUV-systemene. Med en slik utvikling er også forventet at det militære bruksområdet til AUV kan utvides i retning mot antiubåtoperasjoner og som våpenbærer.

03088. Ubemannede luftsystemer (UAS) opereres i dag i som sensorbærere og benyttes innen etterretning, overvåkning, målfatning og rekognosering (ISTAR). De benyttes også som våpenbærere. I en nasjonal kontekst vil slike systemer være relevant i en maritim ISTAR-rolle, og i første rekke for å frembringe måldata for effektivt engasjement med sjømålsmissiler. Et UAS med en slik ytelse kan i dag ikke opereres organisk fra våre missilbærende plattformer, men teknologien for å frembringe slike systemer anses å være tilgjengelig. Slike systemer vil videre kunne anvendes som informasjonsformidlere («postkasser») for undervannsbåter og AUVer.

03089. Et annet, ikke-teknisk, spørsmål er om en UAV gir den samme tilstedeværelseseffekt som et bemannet fly og om bruk av UAV i krise vil bidra til å senke terskelen for konflikt eller øke den. Det kan argumenteres for at å ha UAV i tillegg til bemannede fartøyer vil bidra til økt eskaleringsrobusthet i og med at en får et ekstra «trinn på eskaleringsstigen.» Terskelen for å skyte på en UAV er også lavere enn for et bemannet fartøy, og slik kan en hendelse bidra til at en krise løftes til et høyere nivå enn ønskelig og nødvendig.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi

03090. En helt sentral trend er den massive teknologiutviklingen man ser innen informasjonsbehandling og kommunikasjon. Teknologi har muliggjort langt raskere og mer omfattende utveksling av informasjon og ordrer, noe som teoretisk burde redusere usikkerheten og lette kommando og kontroll. Dette er ikke nødvendigvis tilfelle.

Samtidig med introduksjonen av informasjonsteknologien har det også vært en svært betydelig endring i våpen og sensorkapasiteter, i informasjonsinnhentingspotensiale og i informasjonsbehov. I tillegg oppleves et stadig økende operasjonstempo og en utvikling hvor aksept og toleranse for feilengasjement er redusert. Krigens tåke (Fog-of-War) forblir derfor en konstant som må håndteres, og den kan best beskrives som avviket mellom ens tilgjengelige informasjon og virkeligheten. Fog-of-War fjernes ikke ved forbedret kommunikasjonsevne, men vil være et vedvarende faktum i operasjoner.

03091. I erkjennelse av dette er det sannsynlig at en sjef også i fremtiden kan komme til å basere de fleste av sine beslutninger på mangelfull eller utilstrekkelig informasjon. Dersom vi baserer oss på å søke stadig mer og bedre informasjon og venter med beslutninger inntil vi kan være sikre på at det vi ser er virkeligheten, og at våre handlinger vil bidra til å endre fremtiden slik vi forutsetter, vil vi kunne bli inaktive og ineffektive. Vi vil alltid operere i uvisshet og informasjonen vi holder vil kunne være beheftet med mangler, være feiltolket eller utdatert.

03092. Det er videre sannsynlig at kommando og kontroll systemene vi bruker i fredstid neppe kan forutsettes å være tilgjengelig i samme grad eller kvalitet i krig. Noe av det første en motstander vil fokusere på er å ta ut nøkkelelement i vår K2 struktur. Kommando- og kontrolløsninger (organisasjon, systemer, prosesser, prosedyrer) bør utformes på en måte som både organisatorisk og materielt er mest mulig uavhengig av enkelte kommunikasjonssystemer eller kommunikasjon i det hele tatt. Vi kan konkludere med at en oppdragsbasert og intensjonsstyrt ledelsesmodell fremdeles fremstår som avgjørende for å sikre utnyttelse av de temporære muligheter som måtte oppstå.

Implementering og utnyttelse av teknologi

03093. En utbredt påstand er at det er kreativitet og nytenkende måter å bruke teknologien på som utgjør forskjellen, ikke teknologien i seg selv. Hvis ny teknologi og nye våpen tilføres, men brukes på samme

måte som de systemene som erstattes eller komplementeres, vil en ikke effektivt utnytte teknologien. Det vil som regel være behov for ny eller endret taktikk før den nye teknologiens fulle potensiale blir utnyttet effektivt.

03094. En vet hva en har og ser ofte en større gevinst av å optimalisere det eksisterende fremfor å innføre noe nytt, uprøvd og ukjent. Eksperimentering med det fungerende for å fremme kapasitet gjennom ny teknologi oppleves som risikofyllt og lite kostnadseffektivt. Innføring av ny teknologi utsettes til teknologien er beviselig effektiv, og til en har utviklet hensiktsmessige doktriner og taktikker for dens bruk.

03095. Organisatorisk konservatisme kan medføre at en overser eller nedtoner to vesentlige faktorer:

Nyutviklet teknologi og nye sammensetninger av eksisterende teknologi vil umiddelbart kunne endre balansen mellom de stridende parter og kanskje selve utfallet av krigen. Dette vil vi se selv om den nye teknologiens bruk ikke er velutviklet eller optimalisert. Et klassisk eksempel finner man i bygging av franske Gloire og engelske HMS Warrior i henholdsvis 1859 og 1860. Disse to fartøyene revolusjonerte byggingen av krigsskip ved at de innførte pansring av skrogene. De kunne hver for seg nedkjempe et hvilket som helst eldre linjeskip og var samtidig nærmest immune mot datidens våpensystemer. Ikke bare førte dette til en massiv teknologiutvikling og eksperimentering, men det tok også desennier før taktikk og doktriner var konvertert til den nye virkeligheten. Hadde man avventet investeringer og innføring av denne teknologien i påvente av ny kunnskap og nye taktikker, hadde man satt seg i en posisjon der en var underlegen i møte med en flåte som tok den nye teknologien bruk. Sjøforsvarets innføring og utvikling i anvendelsesområdet for HUGIN er et eksempel hvor ny teknologi gjennom eksperimentell bruk har gitt økt operativ effekt.

Tiden fra en teknologi blir tilgjengelige til den kan brukes meningsfylt, reduseres stadig. Modnings- og eksperimenteringsfasen er ikke lengre år og tiår, men gjerne bare måneder. En slik kort implementeringssyklus

har alltid vært realiteten i en krigssituasjon, men har tradisjonelt ikke vært fremtredende i fredstid. Tradisjonelt har også krigsindustrien vært teknologidriver; det er den i liten grad nå. I dag er det svært ofte merkantil virksomhet som dominerer teknologiutviklingen. Her gjelder konkurranse; man kan ikke vente på modning, ellers blir man utkonkurrert og fraløpt. Å utsette investeringen i nytt materiell og ny teknologi i påvente av dens modning gir derfor stadig mindre mening.

03096. Nøkkelen til utnyttelse av teknologiens potensiale er å utvikle en organisasjonskultur som aktivt søker å nyttiggjøre seg nye teknologier. En slik kultur innebærer blant annet at offiserer blir skolert i og informert om nyvinninger på kontinuerlig basis. Den innebærer også en fremdyrking av evne og vilje til å tenke nytt og alternativt. En fremtidsrettet kultur innen dette området bør ha et vesentlig innslag av frihet til å eksperimentere på alle nivå. Man må stimulere tanker som våger å utfordre de eksisterende paradigmer mens man finner frem til nye.. I det øyeblikk teknologiinnføring og taktikkutvikling blir sentralisert og paradigmeorientert, vil organisasjonen tendere til å bli konservativ og endringsuvillig.

03097. For å lykkes bør en bevist fremme nytenkere og belønne ideer. Idemyldring bør oppfordres til og fremelskes.. Å bruke tid og ressurser på eksperimenter og testing av teknologi kan potensielt gi svært stor avkastning. Det viktigste er ikke å ensrette og forenkle organisasjonen, men å finne løsninger som kan heve kampevnen. Det er avgjørende er å finne balansen mellom forvaltningsaspektene og behovet for å være fremtidsrettet.

3.2.1.3 Sjøkrigens folkerett³⁷

03098. I kampoperasjoner vil norske styrkers handlingsrom være styrt av militære forhold, politikk og juss. Operasjonsplaner, ordrer og direktiver vil derfor normalt begrense/avgrense styrkenes handlingsrom, slik at ikke alle handlinger som er lovlig etter krigens folkerett nødvendigvis vil være tillatt i enhver operasjon. Inntil utbrudd av krigshandlinger eller væpnet konflikt vil engasjementsregler (ROEs - Rules Of Engagement) autorisere bruk

³⁷ Jf. *Manual i krigens folkerett og SAP-70 Håndbok i sjøkrigens folkerett (SAN REMO-manualen)*

av makt. Etter utbrudd av krigshandlinger eller væpnet konflikt vil engasjementsregler begrense eller forby handlinger som ellers er lovlige i henhold til krigens folkerett (Law Of Armed Conflict - LOAC). For å sikre at handlinger og bruk av makt i internasjonale operasjoner er i samsvar med nasjonal lovgivning, kan det utgis særskilte nasjonale instruksjoner som utfyller engasjementsreglene.

03099. Ved fiendtligheter til sjøs er maritime styrker/krigsfartøy (med tilhørende våpen og sensorer) bundet av de generelle prinsippene i krigens folkerett om distinksjon, proporsjonalitet, militær nødvendighet og humanitet. Enkelte regler og krigføringsmetoder gjelder spesifikt for maritime operasjoner i en væpnet konflikt.

03100. Maritime eksklusjonssoner kan etableres for å begrense det geografiske området for maritime operasjoner, eller for å holde nøytrale fartøyer på avstand fra sjøområder hvor det pågår kamphandlinger. Slike soner er lovlige når de opprettes for å varsle nøytrale fartøyer og fly slik at disse kan holde seg unna farlige områder. Derved reduseres risikoen for å bli utsatt for farene ved pågående kamphandlinger/krigshandlinger. En eksklusjonssone må imidlertid ikke i urimelig grad hindre, eller gå ut over, lovlig nøytral skipstrafikk.

03101. I tillegg til å etablere maritime eksklusjonssoner vil krigførende parter ha rett til å innføre kontrolltiltak i den umiddelbare nærhet av et område for maritime operasjoner. Dette vil være et område hvor faktiske kamphandlinger/fiendtligheter finner sted, og hvor ukjente enheter utsettes for en stor risiko.

03102. Som en del av maritime operasjoner kan det videre være aktuelt å gjennomføre tiltak mot sivil skipstrafikk. Tiltak vil kunne omfatte visitasjon, ransaking og oppbringelse. Særlige vilkår gjelder for slike tiltak i en væpnet konflikt.

3.2.1.4 Maritim krigføring i en nasjonal kontekst

03103. Teori og historie viser at selv om en sjømakt ikke har kapasitet til å sikre sjøkontroll på det åpne hav gjennom fullskala offensive operasjoner, kan det oppnås å nekte en motstander sjøkontroll

gjennom en aktiv tilnærming, også over tid. En slik tilnærming vil ikke «vinne krigen» i seg selv, men den kan over tid hindre eller hemme motstanderen i å utnytte havet til sitt formål. Dette kan «kjøpe oss tid» til å nå våre mål på land med andre midler, eller endre situasjonen radikalt gjennom for eksempel å engasjere allierte. Tilnærmingen kan sees som en videre utvikling av det klassiske kystforsvarskonseptet.

03104. Den foreliggende maritime styrkestrukturen har i en nasjonal kontekst et begrenset virkningspotensiale knyttet til ambisjonen sjøkontroll. Knyttet til sjønektelse er derimot potensialet betydelig større. Mens sjøkontrolloperasjoner kun vil være aktuelle i noen få avgrensede områder i begrenset tid og for helt spesifikke formål, vil sjønektelsesoperasjoner i noe varierende grad også være mulige på det åpne hav. Denne operasjonstypen vil ha sitt største potensial der en motstander fokuserer på å realisere en kontrollambisjon, ettersom det da vil være mulig å utnytte asymmetriforholdet mellom sjøkontroll og sjønektelse som en kraftfull styrkemultiplikator.

03105. Er man i utgangspunktet underlegen, vil en nasjonal ambisjon om sjøkontroll kunne medføre avgjørende eksponering på motstanderens premisser. Med våre begrensede ressurser vil en sjøkontrollambisjon, uansett hvor begrenset den er, innebære innsats med vesentlige deler av våre styrker. Skulle det mislykkes, kan kapasitet og evne til å bestride motstanderens sjøkontroll i andre deler av operasjonsområdet gå tapt. Dette kan forhindre et effektivt maritimt forsvar mot maktprojeksjon. Formålet med sjøkontroll må derfor være av en helt avgjørende karakter for vår strategiske situasjon før en slik ambisjon søkes oppnådd.

03106. I nasjonal kontekst vil våre maritime stridskrefter søke å oppnå en lokal og tidsavgrenset kontroll først og fremst i den hensikt å muliggjøre fremføring av allierte forsterkninger eller særlig viktige forsyninger via sjøaksen. Alternativt kan det kreves sjøkontroll for å føre frem egne styrker i et motangrep, eller for å sikre egen bruk av eksempelvis olje og gassinstallasjoner. Det vil da kunne være avgjørende å nedkjempe de kapasiteter som blir satt inn for å hindre vår sjøkontroll; altså ikke alle kapasiteter som kan utfordre en generell

og varig kontroll, men de som kan utfordre den temporære og lokale kontroll som fremstår nødvendig.

03107. Selv om den strategiske kampanjen har et defensivt preg, innebærer dette ikke at man taktisk ikke skal være fokusert på aktivitet og innsats mot motstanderen i form av offensiv tilnærming, snarere tvert imot. Maritime styrker kan midlertidig trekke seg tilbake til farvann som er vanskelig tilgjengelig, og hvor man bare kan angripes med stor fare for motstanderen. Man kan også trekke seg tilbake til sikre områder hvor en praktisk talt ikke kan angripes. Imidlertid vil slik tilnærming oftest ikke være hensiktsmessig. Grunnen til dette er at en styrke som er inaktiv vil gi motstanderen rom til å utnytte sin (sjø)kontroll til operasjoner som på sikt vil utmatte oss istedenfor motstanderen. En tilnærming som baseres på å gjemme seg i skjærgården og vente på at motstanderen handler, vil innebære risiko og være i strid med grunnleggende prinsipper for suksess i sjøkrigen. Dette betyr selvsagt ikke at de naturgitte fordelene våre indre leder og dype skjærgård gir skal kastes over bord, men skjærgården bør utnyttes som utgangspunkt for offensiv og effektiv innsats mot motstanderens plattformer/styrker.

03108. Å vente på at motstanderen velger tid og sted vil mest trolig svekke oss gradvis og vil kunne hindre effektiv og riktig innsats. Man kjøper ikke tid med slik tilnærming, snarere tillates motstanderen å velge tid og sted og utnytte sine sterke sider. Motstanderen spilles god. En vellykket defensiv sjøkrig innebærer å utfordre motstanderen kontinuerlig. Det er bedre å angripe taktisk offensivt, og mot deler av en motstanders styrke, enn å avvente motstanderens handlinger. Ved offensiv og proaktiv handling, samt utnyttelse av mulighetsrom som måtte oppstå, vil motstanderens vilje og evne kunne svekkes. Motstanderen vil delvis kunne fratas initiativet og tvinges til å reagere. Dette vil både gjøre operasjonene hans vanskeligere gjennom gradvise tap og det vil kunne skape en atmosfære der denne aldri føler at kontrollen er tilstrekkelig. Selv om det ikke lykkes å hindre motstanderens operasjoner fullt og helt, vil reaksjoner kunne fremtvinges. En reagerende motstander er normalt lettere å håndtere enn en agerende. Lykkes denne tilnærmingen i tilstrekkelig grad,

vil det kunne «kjøpe tid» og samtidig svekke motstanderens evne til effektivt å kunne påvirke den strategiske situasjonen. Å oppnå dette henger sammen med vår evne til «å komme på innsiden» av motstanderens beslutningssløyfe/-prosess; med andre ord gjennomføre beslutningssløyfen («OODA-loopen»)³⁸ raskere og bedre enn motstanderen.

03109. For å lykkes med konsentrasjon av maritim slagkraft ved egen kyst i den hensikt å kunne slå mot motstanderens kapasiteter til maktprojisering, må man ha en klar oppfatning om hvor motstanderen ønsker å anvende slik makt. Har man ikke dette, vil det være utfordrende å oppnå konsentrasjon av stridsmidlene i tid og rom. Videre må den angripende parts innsats for å etablere sjøkontroll motstås. Viktigere er det imidlertid at moderne maktprojiseringskapasitet, eksempelvis kryssermissiler og sjøbasert luftmakt, har en så betydelig rekkevidde at en konsentrasjon av nektingspotensiale/-kapasitet i kystnære området ikke er relevant som forsvar mot vesentlige deler av den samlede maktprojiseringskapasiteten. Særlig fjernprojeksjon har en slik karakteristikk, men også nærprojeksjon foregår i dag med betydelig innsats av luftmakt. Et forsvar mot maktprojisering vil derfor ofte innebære en ambisjon om sjønektelse langt utover horisonten. Dette begrenser hvilke virkemidler som er relevante, og det medfører et økt behov for styrkekonsentrasjon av de nasjonale kapasitetene som kan ramme motstanderen på det åpne hav. I tillegg medfører det et økt behov for utnyttelse av kapasitetenes maksimale rekkevidde.

³⁸ OODA-loopen (*Observe-Orient-Decide-Act*) er basert på John Boyds beslutningsteori.

03110. Landbasert forsvar mot maktprojisering kan være ineffektivt og svært ressurskrevende, men er likevel en aktuell tilnærming om man ikke har relevante kapasiteter for å angripe maktprojiseringskapasiteten før denne settes inn. Forsvarerens største utfordring når en utsettes for nærprojeksjon er at angriperen bestemmer tid og sted, noe som sterkt begrenser muligheter for å konsentrere forsvaret med mindre den absolutte geografien dikterer landsetningsområdene tilstrekkelig. Man står da overfor et dilemma mellom hvor og i hvilken grad man eventuelt skal bygge opp et statisk forsvar og tilgjengelighet av mobile reserver som kan respondere fleksibelt, altså kraftsamle når angriperens intensjon er kjent. Dette dilemmaet forsterkes av at sjømakten har overlegen evne til rask styrkeoppbygging/-konsentrasjon sammenlignet med hva landmakt kan oppnå på samme tid. I et land som Norge, med våre få og svært sårbare landkommunikasjonslinjer, er denne utfordringen særlig stor.

03111. Nasjonalt vil vi alene ha kapasitet til å oppnå egen sjøkontroll, men da på temporært og begrenset vis. Det dimensjonerende ambisjonsnivået vil i praksis handle om evne til sjønektelse for å kunne hindre en motstanders maritime maktprojeksjon mot Norge, inkludert å kunne bestride en motstanders sjøkontroll. Videre handler det om egen evne til å etablere og opprettholde sjøkontroll for å sikre fremføring og mottak av forsyninger og allierte støtte. Egen sjøkontroll vil også kunne muliggjøre avgrensede taktiske offensiver.

03112. Som angitt i FFOD er nasjonale maritime styrkers bidrag til fellesoperasjoner³⁹ primært knyttet til operasjoner fokusert på å oppnå en tilstand av sjøkontroll eller sjønektelse. I tilfeller hvor operasjoner gjennomføres i det kystnære området (tett opp til kystlinjen), og knyttes til eksempelvis beskyttelse og sikring av forsterkninger, havner eller annen infrastruktur samt deler av sjøverts kommunikasjonslinjer, må sjøkontroll etableres og opprettholdes helt inn til strandlinjen om nødvendig. Sjøkontroll vil i tillegg til en nødvendig grad av luftkontroll også kreve egen kontroll i et tilknyttet område på land. Ofte vil målsettingen med og resultatet av en komponents operasjoner/

³⁹ Fellesoperasjon: en operasjon der elementer fra minst to forsvarsgrener deltar, og der graden av samhandling er styrt fra fellesoperativt nivå (FFOD).

aktivitet muliggjøre eller understøtte en annen komponents operasjoner/aktivitet. Slike aktiviteter vil være sekvensielle og koordinerte, men krever ikke nødvendigvis direkte samhandling i form av felles eller delt bruk av effektorer, sensorer eller andre ressurser.

03113. Kampevnen er i denne sammenheng primært knyttet til strukturelementene i Marinen (Kysteskadren), og til elementer av luftmakt. Evnen til å etablere en tilstand av kontroll (sjøkontroll) fordrer at vi kan sette sammen en komplementær styrke. Funksjonene og egenskapene til de ulike fartøysklassene er grunnleggende komplementære. En nasjonalt maritim kampstyrke hvor en eller flere av disse kapabilitetene og kapasitetene ikke inngår, vil ha klare begrensninger for hvilke oppdrag og oppgaver styrken samlet kan løse.

03114. Ettersom Norge i en nasjonal kontekst vil gjennomføre maritime stridsoperasjoner i relativ nærhet til kyst eller i kystsonen, vil interaksjonen med andre komponenter også ofte ha en avgjørende komplementær funksjon. Særlig viktig er godt samvirke med Luftforsvarets enheter og deres varsling- og kommando og kontroll organisasjon. Evne til å samvirke med landstyrker i form av ildstøtte og beskyttelse samt deling av informasjon og situasjonsbilde vil også være nødvendig. **I taktisk samvirke**⁴⁰ og støtte til andre komponenter er nasjonale maritime styrker godt egnet til å bidra med kapasiteter som ildstøtte (naval fire support), støtte med maritime helikoptre, kommando- og kontrollfasiliteter, etterretningsinnhenting, logistikkstøtte, sanitet og styrkebeskyttelse.

03115. I et fellesoperativt perspektiv vil sjøbaserte kapasiteter (maritime styrker) bidra til å beskytte landstyrker. Skjerming av egne landoperasjoner mot trusler fra sjøsiden kan oppnås gjennom sjønektelse. Videre kan landoperasjoner bli hindret hvis ikke maritime

⁴⁰ *Taktisk samvirke: sammensetning av flere typer stridsenheter fra en taktisk komponent for gjennom komplementært samvirke å sikre nødvendig kampkraft til å løse et bestemt oppdrag. Dersom flere komponenter skal involveres for å oppnå ønsket sammensetning av komplementære kampkraftmidler, så er dette muliggjort på det fellesoperative nivået og kommer således under begrepet fellesoperasjoner (FFOD). Taktisk samvirke vil være en fellesoperasjon når dette samvirket er planlagt og styrt fra fellesoperativt nivå.*

styrker sikrer mottak av sjøverts forsterkninger og forsyninger – normalt gjennom sjøkontrolloperasjoner. Maritime styrker kan påvirke mål på land ved at sjøen benyttes som fremrykningsakse. For å utnytte alle ressurser i en fellesoperativ ramme må maritime styrker kunne bidra til bekjemping av en fiende som rykker frem over land (kystnært og innenfor sjøbaserte våpens rekkevidde). Fartøyers mobilitet, fleksibilitet og utholdenhet kan utnyttes for å skape synergieffekter på operasjonelt nivå. Tilsvarende kan landstyrker bidra til bekjemping av mål på sjøen når disse er innenfor rekkevidden av landstyrkers våpensystemer.

03116. I samvirke i form av eksempelvis ildstøtte fra maritime styrker, vil tempo i operasjonene forde at land- og sjøbaserte våpensystemer opererer integrert. Dette stiller krav til menneskelig og teknologisk interoperabilitet. Dette fordrer blant annet at landstyrkene har kompetanse og systemer som tillater ledelse av ild fra maritime styrker.

03117. Faktorer som kan påvirke operasjoner i det littorale (kystnære) området vil omfatte menneskelig aktivitet, inkludert næringsaktivitet og andre offentlige etaters aktivitet. Videre kan sensoreffektivitet bli redusert. Evnen til å skille nøytrale enheter fra motstanderen kan bli påvirket av eksempelvis tett handelstrafikk og annen sivil aktivitet. Meteorologiske, oseanografiske og topografiske forhold kan få spesielle lokale effekter og påvirke egne plattformer og sensorer. Nasjonalt vil det være viktig å utnytte egen kunnskap om geografi, topografi, oseanografi og normal aktivitet i operasjonsområdet. Dette innebærer evne til å bygge og vedlikeholde et taktisk gjenkjent situasjonsbilde i alle dimensjoner/domener. Samtidig vil fokus være på effektiv kommando og kontroll, rett-tidig informasjonsdeling og styrkebeskyttelse.

03118. En maritim styrke bestående av ulike fartøysklasser med komplementære kapasiteter som er øvd i samvirke og disponert på en hensiktsmessig måte, vil kunne løse flere og mer komplekse oppdrag under høyere trussel enn det som enkeltfartøy eller typeorganiserte styrker klarer. Dersom styrken eksempelvis ikke har evne til (organisk)

minesøk og mineryddings kapasitet vil en ikke kunne operere i potensielt minelagt farvann uten svært vesentlige begrensinger. På samme måte vil tilstedeværelsen av en fregatt gi en maritim styrke en vesentlig bedre evne til å detektere og motvirke lufttrusler enn en styrke uten slik kapasitet er i stand til. En fregatt vil også, grunnet sin evne til selvforsvar, i langt større grad enn andre overflateenheter kunne operere sine sensorer uten uforholdsmessig eksponering av seg selv. Tilgjengelighet på slike sensorer gir samtidig de resterende enhetene spillerom til å operere skjult. Derved kan man utnytte overraskelse, topografi og iboende egenskaper til egen og styrkens fordel. Særlig i en avskrekingsfase i innledningen til potensielle kamphandlinger, vil en slik kollektiv bruk av styrkene gi større verdi enn de enkelte kapasitetene hver for seg. En potensiell motstander vil da både vite at de blir sett og at vi har en skjult og vesentlig slagkraft i bakhånd.

03119. Overflateoperasjoner og anti-overflateoperasjoner er det enkeltstående viktigste for norske sjøstridskrefter grunnet nøkkeloppgaver i en nasjonal kontekst. Det er bare en robust anti-overflate kapasitet som effektivt vil kunne motvirke og forhindre direkte maktprojisering i.e. hindre en fiende fra å sette kampstyrker inn fra havet. Også mye av den indirekte maktprojiseringen kan i stor grad motvirkes med slike virkemidler.

03120. Den mest effektive anti-overflatevirkning vil man oppnå gjennom å skape et flerdimensjonalt trusselbilde. Grunnen er fordi det kan tvinge eller utfordre motstanderen til å disponere sine styrker på en uhensiktsmessig måte. Eksempelvis vil en styrke som står ovenfor både en ubåttrussel og en sjømålsmissiltrussel måtte operere annerledes enn om de bare måtte være forberedt på å forsvare seg mot en av truslene. Man vil kort sagt bli mer sårbar overfor en eller flere av truslene dersom en må ta hensyn til flere trusler samtidig. Ved å kombinere overflate-, ubåt-, mine- og lufttrussel, kan det skapes en situasjon der motstanderen hindres i å løse sitt primære oppdrag til tross for at den enkelte trussel i seg selv ikke skulle tilsi det. Da etableres effektiv sjønektelse gjennom koordinert anvendelse av ulike kapasiteter.

03121. Anti-luftkrigføring og kapasitet har en selvsagt funksjon i å varsle og eventuelt stoppe bombardering med kryssermissiler, samt å hindre offensive luftoperasjoner. Først og fremst er den imidlertid et krigføringsområde som i en nasjonal kontekst har til hensikt å beskytte egne plattformer mot direkte angrep fra, eller gjennom luften. Den maritime anti-luft kapasiteten må sees i sammenheng med og utvikles i tråd med det overordnede luftforsvarskonseptet.⁴¹

03122. Tilsvarende er anti-ubåt krigføring først og fremst et krigføringsområde som kommer til utnyttelse for å beskytte egne, og da spesielt i forbindelse med fremføring av forsyninger eller forsterkninger. Bare i noen grad vil anti-ubåt krigføring spille en direkte rolle i bekjempelsen av en fiendes kapasitet til maktprojisering gjennom å hindre ubåter å anvende kryssermissiler, eller kapasitet til direkte maktprojisering i form av innsetting av spesialstyrker eller lignende. Dette vil være oppgaver som både er vanskelig å gjennomføre, ressurskrevende og svært risikobetonet.

03123. I en nasjonal kontekst vil amfibisk krigføring i sin offensive formvære knyttet til samvirke med allierte, eller i svært begrenset form som for eksempel innsetting av små enheter på våre arktiske øyer eller som en direkte flankoperasjon for hæren. I den grad amfibiske operasjoner skal gjennomføres, vil en ha behov for en komplementær kampstyrke med kapasiteter innen alle krigføringsområdene. Defensiv amfibisk krigføring er det samme som forsvar mot direkte maktprojisering, og derved noe man først og fremst motvirker/ bekjemper gjennom anti-overflate operasjoner.

03124. Luftmaktens bidrag til fellesoperasjoner er beskrevet i FFOD pkt. 5.4 og omfatter kort luftkontroll, informasjonsinnhenting, presisjonsengasjement og luftmobilitet. I sum vil dette også være de avgjørende bidragene i en maritim kontekst. Maritime operasjoner integrerer i de fleste tilfeller luftmakt som en naturlig og nødvendig bestanddel. Direkte støtte til maritime styrker og maritime operasjoner må være forankret i mål og hensikt med disse operasjonene.

⁴¹ *Utvikling av våpenkapasitet i form av langtrekkende våpen vil styrke den maritime og nasjonale luftforsvarsevnen.*

03125. Evnen til å etablere en fordelaktig luftsituasjon, luftoverlegenhet eller sikre luftherredømme vil som regel være avgjørende for oppnåelsen av sjøkontroll, hvor og når denne ambisjonen anses nødvendig for å lykkes med maritime operasjoner. Gjennom oppnåelse av en grad av luftkontroll vil luftmakt bidra til beskyttelse av maritime styrker. Landbasert luftmakt med evne til presisjonsengasjement på lang avstand vil i samvirke og koordinasjon med sjøbaserte våpen være et effektivt element i en nektelseskontekst og vil bidra til å skape en flerdimensjonal (multi) trussel for en motstander.

03126. Luftbårne sensorer vil utgjøre et avgjørende element i effektiv utnyttelse av sjøbaserte langtrekkende våpen. Det mulige dekningsarealet til langtrekkende våpen nødvendiggjør evne til hurtig og effektiv billedbygging og mållokalisering, og kan bare oppnås ved luftbårne sensorer. På denne måten kan våpnenes rekkevidde og presisjon utnyttes effektivt. Samtidig vil luftbårne sensorer bidra til informasjonsinnhenting og billedbygging, og understøtte en effektiv beslutningsprosess, inkludert taktisk disponering av enheter, og vurdering av effekt av det enkelte våpenengasjement.

03127. NATO (AJP 3.1) beskriver luftmaktens støtte til maritime operasjoner som det å utvide bruk av luftmakt til det åpne hav, kystnære områder og tilstøtende områder. Dette er hovedsakelig operasjoner som flys til støtte for en vennlig maritim styrke som del av en koordinert operasjon eller som en uavhengig operasjon. Eksempler på slike operasjoner er Counter Air, Air Interdiction, Combat Air Support, overvåking og rekognosering, antioverflate- og anti-undervannsbåt operasjoner. Luftenheter – både landbaserte og fartøysbaserte – med relevante våpen, gir en maritim styrke evne til og tillater angrep mot overflate- eller undervannsmål også i situasjoner hvor eget fartøy ønskes holdt utenfor stand-off distanse fra en motstanders våpen.

03128. Maritim anti-luft krigføring (Anti-Air Warfare - AAW) er i stor grad sammenfallende med det som i luftmakt omtales som Defensive Counter Air (DCA). DCA handler om å beskytte seg mot eller

forhindre luftangrep. Dette kan innebære forsvar i dybden, hvor flere systemer har mulighet til å engasjere samme mål - eksempelvis ved bruk av jagerfly, langtrekkende SAM, punktforsvars-missilsystemer, og eventuelt andre systemer eller enheter i luften eller på overflaten.

03129. Landbasert luftstøtte til maritime operasjoner kan kategoriseres innenfor tre former:

Direct support (direkte støtte) som er knyttet til dedikert støtte til, og beskyttelse av, en nærmere angitt maritim styrke. Myndighet i form av taktisk kontroll gis normalt til OTC.

Associated support (tilknyttet støtte) hvor luftenheten(e) opererer uavhengig av maritime styrker, men tildelt oppdrag og oppgaver understøtter en nærmere angitt maritim styrke/enhet. OTC vil normalt ikke få taktisk kontroll over luftenheten(e).

Area operations (områdeoperasjoner/områdestøtte) gjennomføres i et nærmere definert område uten at disse er fokusert på beskyttelse av en spesifikk maritim styrke. Operasjonene gjennomføres i områder hvor man vet eller antar at en motstander vil operere, eller et område hvor man ønsker å nekte en motstander full handlefrihet.

Nasjonalt vil utnyttelse av landbasert luftstøtte til maritime operasjoner kreve presist avklarte kommandoforhold, og god gjensidig koordinering mellom sjefer på taktisk nivå, herunder forståelse for koordineringsprosesser og -prosedyrer.

3.2.1.5 Maritim krigføring i en internasjonal kontekst

03130. Forsvar mot større eksistensielle (militære) trusler er kun mulig i en allianseramme. En NATO-operasjon på alle deler av alliansens territorium vil være NATO-ledet, og organiseres og gjennomføres i samsvar med NATOs krisehåndteringssystem, forsvarsplaner, operasjonsplaner, doktriner, konsepter, taktikker og prosedyrer, slik dette er beskrevet bl.a. i FFOD. Krigføring i en internasjonal kontekst dekker i denne sammenheng primært to forskjellige tilnærminger.

03131. Den ene er forsvar av vår nasjonale suverenitet og integritet innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar med utgangspunkt i vårt eget territorium. I denne tilnærmingen vil operasjonene i utgangspunktet ha sitt utspring i nasjonale operasjoner hvor maritime operasjoner primært gjennomføres som operasjoner på havet i en nektelseskontekst i form av ubåtoperasjoner og overflateoperasjoner, eventuelt støttet av luftmakt, inntil forsterkninger er aktivert og skal mottas. Maritime operasjoner kan da måtte endre fokus fra «operasjoner på havet» og en nektelsesambisjon, til å fokusere på å oppnå nødvendig grad av kontroll i form av anti-overflate-, anti-luft- og anti-undervannsbåtoperasjoner samt minemottiltak, med nødvendig støtte av luftmakt.

03132. Den andre tilnærmingen er kollektivt forsvar av allierte i tråd med aksepterte forpliktelser. I en slik tilnærming vil det være angitte (og tilsagte) deler av den totale styrkestrukturen som basert på politisk beslutning avgis til NATO. I denne konteksten vil som regel avgitte norske maritime styrker bli direkte integrert i (eller allerede være integrert i) en flernasjonalt styrke. Fra et norsk ståsted vil maritime operasjoner i denne sammenheng kunne sees på som «operasjoner fra havet» hvor norske maritime styrker vil kunne bidra til å bekjempe en motstanders kontroll- eller nektelsesoperasjoner gjennom anti-overflate-, anti-luft-, anti-undervannsbåt- og minemottiltaksoperasjoner. Selv om teknologi nå muliggjør projisering av makt fra havet uten nødvendigvis å måtte etablere kontroll i en kystsoner, vil den samme teknologi innebære at trusler i form av landbasert, langtrekkende, presisjonslevert ild, og asymmetriske trusler i kystsonen kan måtte bekjempes for å oppnå operasjonelle og/eller taktiske målsettinger.

03133. En siste tilnærming kan være operasjoner som ikke knyttes til artikkel 5, men gjennomføres som NATO krisehåndteringsoperasjoner. Tilnærmingen kan også omfatte krisehåndteringsoperasjoner og/eller fredsstøttende operasjoner i en annen flernasjonalt ramme (eksempelvis FN eller EU). Et FN-mandat vil kunne sette rammer og begrensninger for utøvelse av voldsmakt, men omfanget av voldsmakt

og de virkemidler som kommer til anvendelse vil kunne relateres til krigføring.

03134. Internasjonale maritime operasjoner som innebærer omfattende anvendelse av voldsmakt (krigsoperasjoner) vil åpenbart ha en helt annen karakter og innretning enn rutinemessige maritime sikkerhetsoperasjoner. Slike operasjoner kan eksempelvis være knyttet opp til amfibisk innsetting og evakuering, eller sikring av sjøveis fremføringer av forsyninger i sjøområder hvor det foreligger en signifikant militær trussel. Denne type operasjoner vil sannsynligvis starte med kort varslings tid og samtidig ha en relativt begrenset varighet. Operasjonene vil deretter kunne gli over i mer lavintensive sikkerhetsoperasjoner (eksempelvis embargooperasjoner). Dette åpner for å kunne levere større og mer komplette bidrag til slike operasjoner (innsatsbidrag), uten at vår evne til utholdenhet nødvendigvis utfordres. Det vil også kunne være nødvendig at slike innsatsbidrag gjøres mer robuste enn bidrag i løpende sikkerhetsoperasjoner, eksempelvis for å ivareta et økt behov for egenbeskyttelse og robust organisk logistikkmessig understøttelse. Operasjonenes kompleksitet tilsier at bidrag i slike operasjoner primært organiseres i en NATO-ramme. Bidrag til denne type operasjoner må kunne gjøres tilgjengelig på meget kort varsel og kandidater vil derfor i praksis være enheter på høy beredskap som er innmeldt gjennom NATOs styrkeregistret for innsatsstyrker (NRF). Enheter som er deployert i stående NATO-styrker inngår samtidig i en NRF-beredskap.

03135. Interoperabilitet er essensielt for å kunne integreres og samvirke effektivt i en NATO-styrke. Betydningen av, og kravet til, interoperabilitet øker betydelig med økende intensitetsnivå og tempo i operasjonen. Norske maritime styrker vil i en slik operasjon normalt bidra som en integrert del av en NATO-styrke. Medvirkning fra norske militære styrker i slike større NATO-operasjoner vil ut fra en ren kvantitativ vurdering ha en relativt sett begrenset militær betydning. Betydningen av våre bidrag øker imidlertid signifikant dersom disse representerer spesielle og relevante nisjekapasiteter som NATO ikke selv besitter, eller har meget begrenset tilgang på. Dette

vil kunne være kapasiteter basert på unik militær teknologi og/eller kompetanse som bl.a. er spesielt utviklet for å virke effektivt under de utfordrende geografiske og metrologiske forhold vi møter langs vår egen kyst. En større NATO-operasjon i Norge vil åpenbart måtte inkludere en betydelig maritim komponent, blant annet fordi geografi og infrastruktur gir klare begrensninger ift landbasert fremføring og forflytning av større hærstyrker. Både slik vi utnytter vår utfordrende kystsoner og gjennom vår evne til å operere her, vil Forsvaret derved kunne gi viktige bidrag ved NATO-operasjoner i Norge. Slike maritime kapasiteter kan åpenbart også utnyttes med en tilsvarende effekt ved operasjoner i andre farvann med en tilsvarende kystsoner som i Norge.

3.2.2 Rollen maritim sikkerhet

03136. Nasjonalt er det ikke gitt en entydig definisjon av maritim sikkerhet. Maritim sikkerhet som begrep er imidlertid behørig omskrevet i internasjonale og nasjonale dokumenter. Som den norske doktrinen legger NATOs maritime doktriner til grunn at maritim sikkerhet vil være en av de tre prinsipielle rollene som kan knyttes til anvendelsen av sjømakt.

03137. NATO har kort definert maritim sikkerhet i MC 0588. Rollen og maritime sikkerhetsoperasjoner er beskrevet i dokumentet. Tilsvarende omtales rollen maritim sikkerhet og tilknyttede oppgaver i AJP 3.1. NATOs definisjon anses dekkende, men fra et nasjonalt ståsted utdypes rollen videre gjennom å gi et generelt grunnlag. Deretter beskrives maritime styrkers bidrag nærmere i denne rollen. Maritime styrkers bidrag må sees i sammenheng med omtalen av fysiske virkemidler i kapittel 4.

Maritim sikkerhet er et vidtrekkende begrep som kan relateres til de engelske termene «security» og «safety». Disse kan oversettes til «sikkerhet» og «trygghet», og doktrinen legger til grunn at Forsvarets maritime kapasiteter vil ha en funksjon innenfor begge områdene, og være relevante plattformer/kapasiteter enten det dreier seg om å bidra til å avverge eller håndtere trusler (security), eller som bidrag til trygghet for sjøfarende (safety). Maritim sikkerhet kan knyttes til beskyttelse av norske interesser, rettigheter og territorium

(suverenitet og integritet). Det kan også knyttes til beskyttelse og fremme av legitim og legal bruk av havet.

«Maritime security is the ongoing condition in the maritime environment where international and national laws are adhered to, the right of navigation is preserved, and citizens, vessels, infrastructure and resources are safe.»

“NATO maritime security operations are those operations conducted in co-operation with national authorities and International Organisations such as appropriate, or by the alliance alone when directed, to counter threats, and mitigate risks, of illegal threatening activities, in order to safeguard Allies’ strategic interest, security and stability by contributing to mitigating the gaps in current national civilian and/or military law enforcement capacity.”

MC 0588 Concept for NATO maritime security operations

03138. Selv om rollen beskrevet som maritim sikkerhet, og operasjoner knyttet til denne, først og fremst kan defineres i en politisk kontekst, vil operasjoner kunne variere i intensitet og omfang. Det kan derfor oppstå situasjoner hvor det oppleves at det ikke er en entydig grense mot krigførsrollen eller den diplomatiske rollen. Snarere vil det kunne erfares at evner knyttet til krigførsrollen også kan være avgjørende i operasjoner definert innenfor en maritim sikkerhetskontekst. Tilsvarende vil ivaretaging av maritim sikkerhet raskt kunne få en internasjonal kobling og derved et diplomatisk aspekt,

03139. Maritime bidrag i internasjonale operasjoner de seneste år har hovedsakelig vært rettet inn mot deltagelse i maritime sikkerhetsoperasjoner.⁴² Slike operasjoner pågår ofte over lang tid og på et lavt militært intensitetsnivå, selv om enkeltepisoder kan oppleves å være av høy intensitet for personell som er direkte involvert. Operasjonene utfordrer derfor i første rekke vår utholdenhet og i liten grad vår militære stridsevne. Bidragene behøver derfor heller ikke å forbeholdes kampeheter. Bidrag i slike langvarige operasjoner organiseres ofte gjennom planlagte rotasjoner med andre nasjoner, på samme måte som ved deltagelse i stående NATO-styrker. På denne måten kan bidragene normalt også forberedes i god tid, og derved

⁴² Eksempler er gitt i tekstboks avslutningsvis i kapittelet.

i stor grad inkorporeres i planprosessene for ordinær drift. For å ivareta at belastningen ved slike oppdrag fordeles mest mulig jevnt, og samtidig ivareta at flest mulig av personellet får erfaring fra slik tjeneste, bør det legges til rette for at hele bredden av den maritime styrkestrukturen, også kystvaktstrukturen, kan utnyttes til slike bidrag.

03140. Som beskrevet i kapittel 2 har Norge som kyststat lagt vekt på fundamentet i en internasjonal rettsorden som grunnlag for fastsettelse av maritime soner og avgrensninger på havet og rettslige rammer for nasjonal jurisdiksjon i de spesifikke sonene, og på kontinentalsokkelen. Havenes frihet og tilgang til havet som arena står

Ivaretaking av maritim sikkerhet har sitt utspring i internasjonale konvensjoner og avtaler som også legger forpliktelser på den enkelte kyststat og flaggstat. I tillegg finnes internasjonale initiativ som berører og omfatter maritim sikkerhet. Som eksempler (ikke uttømmende) nevnes:

- *Havrettskonvensjonen (United Nations Convention on the Law of the Sea - UNCLOS)*
- *SAR-konvensjonen*
- *International convention for the safety of life at sea (SOLAS)*
- *International ship and port facility security code (ISPS)*
- *Konvensjonen om bekjemping av ulovlige handlinger mot sikkerheten ved skipsfart (Suppression of Unlawful Acts against the safety of maritime navigation - SUA-konvensjonen)*
- *Konvensjonen om inngrep på det frie hav i tilfelle oljeforurensningsulykker (Inngrepskonvensjonen)*
- *Konvensjon om forbud mot utvikling, produksjon, lagring og bruk av kjemiske våpen samt ødeleggelse av disse*
- *FN-konvensjonen og Europarådsavtale om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer til sjøs*
- *FN-konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet (tillegg sprotokoller om menneskehandel, menneskesmugling og våpen)*
- *FN-konvensjonen om fiske på det åpne hav*
- *Fiskeriavtaler, og deltakelse i regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner*
- *Internasjonale avtaler om oljevern og oljevernssamarbeid*
- *Schengen-avtalen*
- *Antarktistraktaten og Antarktistraktat-systemet*

Internrettslig finnes grunnlaget i nasjonal lovgivning (se tidligere tekstboks om UNCLOS i kapittel 2).

også sterkt som prinsipp. Det er allikevel blant nasjoner større eller mindre forskjeller i tolkningen av internasjonale konvensjoner, lov og rettspraksis.⁴³ I noen sammenhenger kommer disse forskjellene nå tydeligere til uttrykk enn tidligere mellom de som argumenterer for økt kyststatsjurisdiksjon og de som sterkt hevder opprettholdelse av havenes frihet (freedom of the seas/freedom of navigation).

03141. Havenes frihet er ikke absolutt. Når kyststaten basert på internasjonal lov og rett - herunder konvensjoner - hevder suverenitet, suverene rettigheter og jurisdiksjon, må kyststaten også evne å håndheve innførte reguleringer (lovfestet kyststatsjurisdiksjon) – om nødvendig med makt.⁴⁴ Havene er også en arena for fremføring av trusler i forskjellig form som må møtes nasjonalt og internasjonalt. I stort dreier dette seg i fredstid om former for kriminalitet som på grunn av sin alvorlighetsgrad utgjør en trussel mot kyststaten, eller er av en grenseoverskridende og transnasjonal karakter som Norge har forpliktet seg til å bidra til å bekjempe. Maritime styrker vil være avgjørende som instrument for å ivareta suverenitet og suverene rettigheter, samt for å møte trusler fremført over havet og beskytte norske interesser knyttet til havet.⁴⁵

03142. Maritim sikkerhet innebærer operasjoner i samvirke og koordinering med sivile myndigheter og etater, og har som utgangspunkt at det ikke knyttes til regulære kamperoperasjoner men snarere om håndhevelse av lov og rett på havet, altså utøvelse av tvangsmakt basert på lov. Ivaretagelse av maritim sikkerhet og utøvelse av makt vil som nevnt ha et polisiært utgangspunkt. Slike operasjoner vil foregå innenfor et legalt/rettslig rammeverk som kan omfatte både internasjonal og nasjonal (norsk) lovgivning, mens den rendyrkede krigføring (warfighting) utøves innenfor et eget legalt rammeverk (krigens folkerett med eventuelle avgrensninger

⁴³ Noen stater (eksempelvis USA) har fortsatt ikke ratifisert eller undertegnet sentrale konvensjoner (eks UNCLOS)

⁴⁴ Eksempler er ressurskontroll som et ledd i fiskeriforvaltningen, og håndhevelse av anløpsregler for fremmede ikke-militære og militære fartøyer (inkl. sivile statsfartøyer).

⁴⁵ «Komiteen mener at Sjøforsvaret spiller en helt sentral rolle i å håndtere utfordringer knyttet til Norges betydelige havområder og maritime interesser». (Innst. 388 S – 2011-2012 pkt. 2.2.4)

mot nasjonale bestemmelser og begrensninger). Erkjennelse av forskjellene, omfanget og rekkevidden av rammeverket er avgjørende for sjefers forståelse av deres myndighet og autoritet til å handle i henhold til lov. Rettslig hjemmel til å handle (utøve makt) i et gitt tilfelle betyr ikke i seg selv at tillatelse til å handle er gitt eller at slik handling bør iverksettes.

At det foreligger lovhjemmel til å bruke makt innebærer ikke i seg selv at tillatelse er gitt, eller at makt skal utøves

03143. Nasjonalt er Kystvakten gitt særlige fullmakter og hjemmel i lov (jf. Lov om Kystvakten) knyttet til utøvelse av myndighet og tvangsmakt. Denne myndigheten er allikevel på flere områder komplementær og subsidiær og baseres på at de sivile etatene med primærmyndighet setter rammene for myndighetsutøvelsen. Utover de generelle rammer knyttet til suverenitetshevdelsen (hevdelse og ivaretagelse av statens suverenitet krever generelt ikke lovhjemmel) må Marinen og Heimevernet basere seg på konkret tildeling av hjemmel og autorisasjon for utøvelse av tvangsmakt.

Et unntak til kravet om hjemmel for å handle er forpliktelsen til å yte assistanse til nødstedte til havs.

3.2.2.1 Grenseoverskridende og tverrsektoriell

03144. Selv om anvendelsen av våre maritime styrker i en sikkerhetskontekst kan knyttes til statens og samfunnets sikkerhet og velferd, innebærer globaliseringen og omfang av handel at tilgang på havet og bruken av havet som transportvei for materiell/ressurser og mennesker er helt avgjørende for verdenssamfunnet, og for Norge.

03145. I kapittel 2 beskrives betydningen av havet og de maritime kommunikasjonslinjer som global transportvei.. Maritime kommunikasjonslinjer innebærer i denne sammenheng transportrutene, skipene som benytter disse og viktige havner som utskipnings- og mottakssteder. Trusler mot internasjonale maritime kommunikasjonslinjer har de senere år blant annet materialisert seg i form av piratvirksomhet. Piratvirksomheten pågår hovedsakelig i havområder utenfor destabiliserte kyststater som selv ikke er i stand til å håndheve jurisdiksjon i tråd med internasjonale konvensjoner

og avtaler. Viktige internasjonale streder og havner som utgjør flaskehals i internasjonale transportveier kan også representere potensielle mål for statlige aktører eller terrororganisasjoner som ønsker å ramme det internasjonale samfunn og dets økonomi. De samme nødvendige kommunikasjonslinjene kan samtidig benyttes som transportvei i tilknytning til ulike former for internasjonal kriminell virksomhet og terrorisme, eksempelvis for transport av narkotika og våpen. Vi har de senere år også sett ulovlig innvandring og flyktningestrømmer sjøveien fra Afrika til nærliggende europeiske havner som en tiltagende sikkerhetsmessig og humanitær utfordring. Her har berørte mottagerland etterspurt et økt felles europeisk engasjement for å håndtere denne utfordringen. Grenseoverskridende maritime sikkerhetsutfordringer kan i mange sammenhenger bare møtes effektivt med felles internasjonalt engasjement. For Norge som betydelig maritim aktør og skipsfartsnasjon vil bidrag i internasjonale maritime sikkerhetsoperasjoner for å forebygge og møte slike trusler inngå som en viktig del av Forsvarets løpende virksomhet. Dette kan om nødvendig bety direkte støtte og beskyttelse av norsk og internasjonal skipsfart, og eventuelt annen maritim aktivitet hvor norske interesser er berørt, også utenfor norske jurisdiksjonsområder.

03146. Samtidig er det også slik at anvendelse av maritime styrker og maritim kompetanse rettet mot kapasitetsbygging i regioner uten et fungerende maritimt forvaltnings- og kontrollregime vil kunne være et viktig tiltak mot bedret maritim sikkerhet totalt sett.

03147. Sikkerhet knyttet til det maritime innebærer, både nasjonalt og internasjonalt, kontakt og samarbeid med sivile aktører. For å forstå den militære rolle, dens muligheter og begrensinger, er det også svært viktig å kjenne til hvordan sivile etater og aktører tenker, agerer og responderer. Ofte vil også sivile etater, både nasjonalt og internasjonalt, være primære «problemeiere» og ha en lederrolle med avgjørelsesmyndighet.

Maritime styrker vil støtte og samvirke med andre kontroll- og håndhevelsesorgan, og vil i noen sammenhenger og situasjoner også være den mest aktuelle innsatsressursen.

Den maritime næringen utfører operativ virksomhet i et miljø preget av et varierende og til dels komplekst maritimt trusselbilde, både på havet og i havner. Globaliseringen, økningen i skipsfarten og en revolusjonering av informasjonsteknologien har gjort havene til mer tilgjengelige områder for illegale aktiviteter og potensielle fiendtlige handlinger. Som utgangspunkt kan trusler til sjøs og i havn deles inn i kategoriene statlige trusler, internasjonal kriminalitet inkludert pirateri, terroristvirksomhet, trusler mot miljø samt aktiviteter som illegal innvandring. Sikkerhetsmessige trusler i det maritime domene trenger nødvendigvis ikke å være direkte rettet mot skipsfarten og offshorevirksomheten, de kan også omfatte aktiviteter der hav og havner blir benyttet som transportmedium for illegal virksomhet på land. Eksempler på sistnevnte er narkotikasmugling og potensiell spredning av masseødeleggelsesvåpen. Nesten all kokain som ender opp i Europa kommer inn sjøveien fra Sør-Amerika via Afrika. Spredning av masseødeleggelsesvåpen kan gjennomføres ved å benytte sjøtransport. Miljø sikkerhet har klart en plass i det maritime trusselbilde, men da som en kobling til at noen ønsker med hensikt å true eller skade miljøet, ikke som en konsekvens av ulykker til sjøs.

Norges rederiforbund hjemmeside 2013 (www.rederi.no)

3.2.2.2 Det militære bidrag i nasjonale maritime sikkerhetsoperasjoner

03148. Norske maritime sikkerhetsutfordringer og mulig anvendelse av militær makt/tvangsmakt nasjonalt i fredstid kan knyttes til energi (olje, gass), ressursforvaltning (fornybare ressurser som fisk), miljø og tilgang på havene som transportvei.⁴⁶ Teknologit utviklingen bidrar til å flytte grensene for hvor kommersiell maritim virksomhet kan drives, samtidig som endringer i havtemperatur påvirker fiskens vandringsmønstre. Store mengder uutnyttede olje- og gassressurser finnes i de nordlige havområdene. Utnyttelse av disse krever forsvarlig og troverdig evne til å ivareta sikkerhet og miljø.

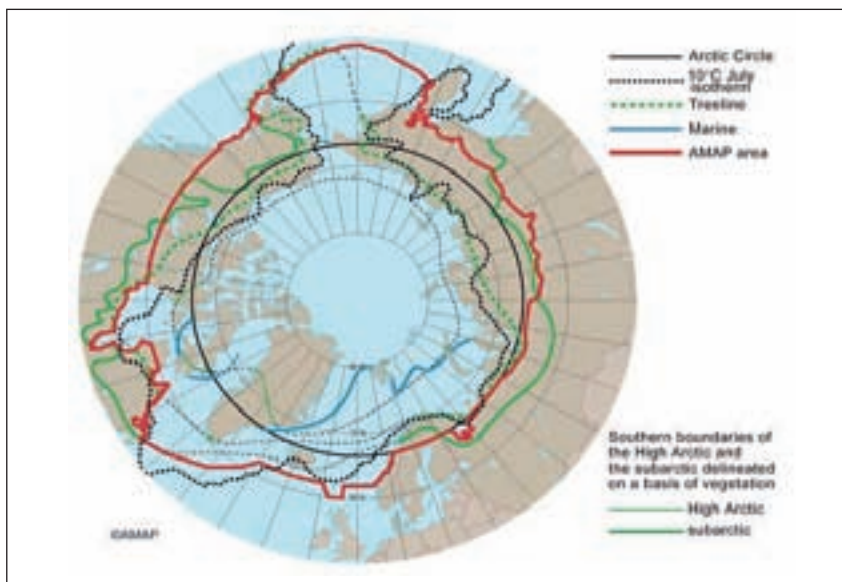
03149. Andre forhold som kan komme til å kreve oppmerksomhet er det faktum at store deler av strømmettet som knytter det europeiske markedet sammen er basert på overføring via sjøkabler og at verdens internettrafikk hovedsakelig også er basert på sjøkabler⁴⁷. Eventuelle drivbare funn av metaller på/i havbunnen kan ytterligere bidra til

⁴⁶ «Evne til innsats – Strategisk konsept for Forsvaret» og Prop 73 S (2011-2012) – Et forsvar for vår tid.

⁴⁷ «Avhengigheten av IKT og internett er i dag en sikkerhetsutfordring» (Prop 73 S 2011-2012 pkt. 8.1.1).

oppmerksomhet. Økt skipstrafikk gjennom den nordlige sjørute, og eventuelt i større deler av et isfritt polhav samt annen maritim aktivitet, vil kunne påvirke nasjonale risikovurderinger knyttet til det maritime miljø og sikkerhet.

03150. Politiske myndigheter har definert nordområdene som det strategiske satsingsområdet. Nordområdene⁴⁸ defineres offisielt som det sirkumpolare Arktis, inkludert Barentsregionen og Barentshavområdet, i samsvar med AMAPs avgrensninger (se figur).

Figur: AMAPs avgrensninger

Dette speiles i betydelig grad gjennom disponeringen av våre maritime styrker. Militær aktivitet knyttet til rutinemessig suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse planlegges blant annet ut fra konkrete strategiske føringer om tilstedeværelse i nord. Imidlertid må våre maritime styrker i bidrag til maritim sikkerhet være forberedt på å operere langs hele kysten, i alle områdene hvor norsk jurisdiksjon og forvaltning gjøres gjeldende, også internasjonalt.

⁴⁸ NOU 2003: 32 MOT NORD.

03151. Ved fokuset på nordområdene og utviklingen der fordrer man at det bygges og opprettholdes særskilt kunnskap og kompetanse på (militære) maritime operasjoner i arktiske strøk. Dette omfatter sivil aktivitet og sivile aktører i disse områdene. Eksempelvis vil kunnskap om klimatologi, meteorologi, oseanografi samt kompetanse på operasjoner knyttet til isforhold og maritime helikopteroperasjoner i disse områdene være disipliner hvor nasjonale maritime styrker må ha særskilte fortrinn.

03152. Samlet kan utfordringer i nord utfordre vår maritime struktur gjennom økte krav til rekkevidde, utholdenhet og tilstedeværelse. Blant annet vil Kystvaktens operasjoner påvirkes av at fiskeriaktivitet flyttes nordover, og av økt annen maritim aktivitet i området.

03153. Avhengig av hvor det geografiske innsatsområdet er, vil en operasjon kunne stille større krav til enheters utholdenhet og logistikk. Meteorologiske og andre forhold vil kunne begrense enheters effektivitet og påvirke gjennomføring. Også anvendelsen av det elektromagnetiske spektrum påvirkes av områdets særpreg og beliggenhet med særlige konsekvenser for kommunikasjon, navigasjon og sensorer.

I det etterfølgende utdypes maritime militære bidrag.

Maritim overvåkning og situasjonsbevissthet

03154. På samme måte som krigføringsoperasjoner fordrer ivaretaging av maritim sikkerhet og sikkerhetsoperasjoner et oppdatert situasjonsbilde og situasjonsforståelse hvor overvåkning og etterretning inngår som grunnleggende forutsetninger for riktig innsats til rett tid. Det vil være avgjørende i bygging av et situasjonsbilde og effektiv utnyttelse av tilgjengelige fartøyer at man har tilgang på eleverte plattformer og sensorer (både organiske og andre) samt informasjon fra disse. Samarbeid med sivile etater og utveksling av informasjon i nettverk understøtter og forsterker situasjonsbevissthet.

03155. Grunnet nordområdenes utstrekning, og relativt begrensede infrastruktur, vil eleverte sensorer og luftplattformer utgjøre et særlig avgjørende bidrag i etableringen av et maritimt situasjonsbilde i dette området.

03156. Naval Cooperation and Guidance for Shipping (NCAGS) som system/konsept, og organisatoriske ledd⁴⁹ i systemet, bidrar til brobygging mellom sivil skipsfart og maritime militære operasjoner. Gjennom tilgang på informasjon og kunnskap om sivil maritim næring og skipsfart kan NCAGS gi svært relevante bidrag til det maritime situasjonsbildet og helhetlig maritim situasjonsforståelse. De kan også understøtte planlegging og gjennomføring av maritime (sikkerhets-) operasjoner.

Søk og redning

03157. Med grunnlag i havretten og internasjonale konvensjoner har Norge etablert en statlig ledet søk- og redningstjeneste (SAR). Det også inngått forpliktende samarbeid mellom de arktiske kyststatene om søk og redning i de nordlige havområdene. Det norske ansvarsområdet for

SAR strekker seg utover de fastsatte grensene for norsk økonomisk sone og Fiskevernsonen ved Svalbard samt avgrensningene for kontinentalsokkelen.⁵⁰

⁴⁹ NATO Shipping Centre er et permanent, integrert NCAGS element ved HQ MARCOM, og forestår den daglige utøvelsen i fredstid innen alliansen.

⁵⁰ I nord strekker SAR-ansvarsområdet seg til polpunktet

03158. Den norske redningstjenesten bygger på samvirkeprinsippet, som stiller krav til at myndighet, virksomhet eller etat har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering. Forsvarets maritime enheter er ikke formelt en organisatorisk del av den statlige redningstjenesten, men inngår som redskap i redningsberedskapen og redningsinnsats til sjøs. Maritime luftressurser vil tilsvarende inngå som en viktig ressurs i tilknytning til SAR.

03159. Forsvarets maritime ressurser kan bli involvert i SAR-operasjoner utenfor fastsatte norske jurisdiksjons- og ansvarsområder til havs, også under ledelse av andre redningsentraler enn norske. Dette vil kunne være aktuelt i nordområdene, men også relevant ved deployeringer i andre operasjonsområder. Ethvert fartøy har selvstendig plikt til å assistere nødstedte til havs med mindre dette ikke utgjør alvorlig fare for eget fartøy og personell.⁵¹ For militære enheter kan konsekvenser for pågående militære operasjoner måtte inngå i en vurdering av innsats.

03160. Maritime enheter har kompetanse, utrustning og egenskaper som er særlig egnet til å understøtte SAR-operasjoner. Med noen unntak skal maritime enheter være forberedt på, og i stand til, å kunne utøve ledelsesfunksjoner i SAR operasjoner, herunder On Scene Coordinator og Air Coordinator (jf IAMSAR - International Aeronautical and Maritime SAR Manual).

03161. Søk og redning knyttet til forulykket undervannsbåt vil innebære operasjoner for å lokalisere undervannsbåten, sikre redningsområdet og gjennomføre en rednings-/bergingsoperasjoner. Disse operasjonene vil være et militært ansvar, og militært ledet⁵², og vil normalt innebære internasjonal/alliert innsats, materiell og koordinering. Relevante nasjonale maritime styrker og ressurser vil delta i en slik operasjon. Utvalgte kystvaktfartøyer er tilpasset som

⁵¹ SAR-konvensjonen og SOLAS

⁵² Nasjonalt er ansvar for UVB redning tillagt SJ FOH (Submarine Search and Rescue Authority).

plattform for redningsfarkoster i tråd med samarbeidet innenfor NSRS (NATO Submarine Rescue System).

Rutinemessig suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse

03162. FFOD pkt 0249 peker på at:

«Konfliktspekteret spenner fra fred via krise til væpnet konflikt. Det er en glidende skala mellom ytterpunktene, og spekteret kan brukes for å beskrive hvordan voldsnivå, intensitet og omfang endres i en konflikt. Manglende eller feilaktig konflikthåndtering kan bidra til at en konflikt bringes opp på et høyere nivå. Tilsvarende kan riktig håndtering dempe voldsnivået og bidra til å løse en konflikt. Partenes oppfatning av hverandres hensikter og kapasiteter har stor betydning for et eventuelt valg om å eskalere konflikten. En part som oppfatter den andre parten som svak eller sårbar, vil kunne se seg tjent med å trappe opp en konflikt til et høyere nivå for å nå sine mål. En robust, tydelig og forutsigbar evne til konflikthåndtering vil tilsvarende kunne ha en forebyggende virkning. Dette forholdet påvirker hvordan Forsvaret skal operere nasjonalt og utenlands.»

03163. «Med begrepet suverenitetshevdelse menes å forsvare, om nødvendig med militærmakt, norske grunnrettigheter som stat mot andre stater som direkte eller indirekte utfordrer norsk suverenitet på norsk territorium, eller norske suverene rettigheter i norske jurisdiksjonsområder utenfor norsk territorium (jf. «Evne til innsats» og FFOD). I de aktuelle maritime områdene vil den praktiske utøvelse av rutinemessig suverenitetshevdelse og ivaretagelse av suverene rettigheter oftest ivaretas parallelt med, og i stor grad, fremstå som sammenfallende med myndighetsutøvelse, gjennom relevant militær tilstedeværelse med kystvakt, marine- og luftenheter. På denne måten demonstrerer vi både evne og vilje til å forsvare våre grunnleggende nasjonale interesser og rettigheter i våre jurisdiksjonsområder. Rutinemessig hevdelse av suverenitet og suverene rettigheter i disse områdene ivaretas hovedsakelig med kystvaktenheter, som gjennom kontinuerlig tilstedeværelse også vil forebygge og til et viss nivå kunne håndtere krenkelser raskt, uten behov for ytterligere styrkeoppbygging og eskalering. Forsvarets kampenheter utfyller Kystvakten i denne rollen, primært gjennom sin eksistens og demonstrerte evne til

troverdig militær innsats. I dette ligger også begrenset periodisk tilstedeværelse med kampheneter for å demonstrere en slik evne, men slik tilstedeværelse bør i første rekke ses i sammenheng med behovet for områdespesifikk øving og trening.

«Suverene rettigheter etter folkeretten vil ofte innebære rett til å innføre reguleringer overfor private rettssubjekter. Dette betyr statlig myndighetsutøvelse utenfor norsk territorium, for eksempel ved fiskebestemmelser og kvoter. Slik myndighetsutøvelse kan imidlertid også få en sikkerhetspolitisk dimensjon, særlig dersom andre stater legger andre vurderinger til grunn for gyldigheten og rekkevidden av Norges rettigheter.»

Evne til innsats – Strategisk konsept for Forsvaret

03164. «Med **myndighetsutøvelse** menes utøvelse av offentlig myndighet med hjemmel i nasjonal rett, for å håndheve offentligrettslige påbud, forbud og vilkår i medhold av lov, forskrifter eller annet gyldig kompetansegrunnlag, rettet mot enkeltpersoner eller andre private rettssubjekter. Myndighetsutøvelse er en nasjonal oppgave som normalt ivaretas av politiet og andre sivile myndigheter, men Forsvaret er tildelt tilsvarende myndighet på visse avgrensede områder (jf. «Evne til innsats» og FFOD)». Myndighetsutøvelse innebærer hovedsakelig utøvelse av ressurskontroll, men kan omfatte håndhevelse av bestemmelser, primært hjemlet i kystvaktloven, i alle farvann underlagt norsk jurisdiksjon. Slik myndighet og håndhevelse til havs utøves i fredstid primært av Kystvakten.

Hevdelse av de suverene rettigheter som Norge har utenfor norsk territorium er i utgangspunktet også å betrakte som myndighetsutøvelse. For å være effektiv og troverdig, må myndighetsutøvelse innebære så hyppige kontroller, og en så rask og konsekvent reaksjon ved brudd på norske lover og regler at det virker preventivt. Gjennom effektiv, forutsigbar og rettferdig myndighetsutøvelse i de maritime områdene vi er tildelt råderett over, ivaretar vi ikke bare våre internasjonale forpliktelser og nasjonale interesser knyttet til forsvarsvarlig ressursforvaltning, men vi underbygger og forsterker samtidig den internasjonale rettsorden som denne råderetten er basert på.

03165. Grensekontroll (innreise-, utreise- og grenseoppsyn) på Schengensområdets yttergrense på sjøen, utføres av Kystvakten i tråd med Schengen «border code», utlendingsloven og andre føringer gitt av politidirektoratet. Dette er regulert gjennom samarbeidsavtaler mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet samt Politidirektoratet og FOH. Forskrift om fremmede ikke-militære fartøyers anløp av og ferdsel i norsk territorialfarvann under fredsforhold gir Forsvaret hjemmel og ansvar for å føre kontroll med fartøyer som omfattes av bestemmelsene i forskriften. Denne kontrollen kan understøtte grenseoppsynet.

03166. Bidrag til ivaretagelse av suverenitet og suverene rettigheter, utøvelse av jurisdiksjon og opprettholdelse av en internasjonal rettsorden oppnås gjennom maritime styrkers daglige operasjoner og aktiv tilstedeværelse. En synlig og troverdig kapabilitet med kapasiteter til å utøve håndhevelse (om nødvendig med makt) bidrar til å avskrekke ulovlig aktivitet i norske jurisdiksjonsområder til havs.

03167. Maritime styrker bidrar til overvåkning i aktuelle havområder (også kystnært og i indre farvann), og kan raskt omdisponeres ved behov. Om nødvendig kan skipstrafikk eller ulovlig maritim aktivitet lokaliseres, identifiseres, følges eller avskjæres.

03168. Tilstedeværelse og reaksjonsevne påvirker både evne til å avdekke trusler, og innsats til rett tid, samtidig som det har en forebyggende effekt. Riktig innsats må samtidig baseres på forståelse av de rammer som til enhver tid gjelder for utøvelse av tvangsmakt i det aktuelle området og den aktuelle situasjonen. Sagt på en annen måte kreves forståelse for hvordan skalere maktbruk, og evne til å skalere maktbruken som nødvendig.

Bekjempelse av terror og kriminalitet inkludert beskyttelse av kritisk infrastruktur.

03169. Bekjempelse av terror (kontraterror) og annen kriminalitet er i fredstid primært et politiansvar, og støtte med Forsvarets maritime ressurser gjennomføres som bistand til politiet.⁵³ Maritime operasjoner i en slik kontekst vil være fokusert på overvåkning av aktivitet og nødvendig kontroll i et nærmere definert område. Operasjoner kan omfatte deltakelse av flere typer enheter, inkludert enheter som tillater skjult innsetting av spesialstyrker.

03170. Sikker tilgang på energi er av avgjørende betydning for Norge og det internasjonale samfunn. Norge er en svært viktig leverandør av særlig gass til Europa, og det legges vekt på å være en troverdig og sikker leverandør. Dette innebærer også nasjonal evne til å beskytte kritisk infrastruktur i tilknytning til olje- og gassnæringen. Det vil være meget ressurskrevende å beskytte slik infrastruktur, og støtte og innsats fra Forsvarets maritime kapasiteter vil være nødvendig.

03171. Som tidligere beskrevet spiller havner en sentral rolle for skipsfart og handel. Havner har viktige samfunnsfunksjoner som knutepunkt mellom transportformer og som terminaler for passasjertrafikk i nasjonal og internasjonal trafikk. Havner vil i seg selv ha direkte sårbarhet mot ytre trusler, og indirekte gjennom å påføre skip en trussel. Terrorangrep kan forårsake store skader på transportsystem, infrastruktur, industri og personer. ISPS-koden setter internasjonale standarder for sikkerhet om bord i sivile skip og i havner, og gir sammen med nasjonale retningslinjer, og vurderinger

⁵³ Instruks om Forsvarets bistand til politiet - jf. endringer i Politiloven som gir det lovmessige grunnlaget for bistand.

av trusselnivå, grunnlag for fastsettelse av sikkerhetsnivå. Nasjonalt fastsettes nivåer av sivile myndigheter. Også i en militær kontekst og i militære operasjoner vil havner være knutepunkt av viktig betydning nasjonalt og internasjonalt. Maritime styrker gir gjennom overvåkning, kontroll og rapportering et indirekte bidrag til sikkerhet, og vil om nødvendig støtte sivile myndigheter med mer direkte sikring.

03172. På generelt grunnlag vil maritime styrker kunne bidra med overvåkning i alle dimensjoner, kontroll i aktuelle sjøområder, innsetting av styrker fra sjøsiden, medisinsk bistand og evakueringskapasitet. Innsats vil kunne innebære behov for å forsterke maritime enheter med spesialiserte kapasiteter fra Sjøforsvarets organisasjon eller andre deler av Forsvaret. Eksempelvis vil det kunne være behov for å forsterke både kystvakt- og marinefartøy med bordingskapasitet, EOD (Explosive Ordnance Disposal) og IEDD (Improvised Explosive Device Disposal) kompetanse/kapasitet og CBRN (Chemical-Biological-Radiologic-Nuclear) ekspertise i forbindelse med kontroll av fartøy eller havner. Andre kapasiteter det kan være aktuelt å inkludere er spesialstyrker, juridisk rådgiver, sanitet og militærpoliti.

03173. I særskilte tilfeller vil Forsvaret ha primær- og utøvende ansvar for å håndtere et terroranslag. Disse er nærmere beskrevet i FFOD pkt. 03031 og 03032. For maritime styrker innebærer disse hovedsakelig en støtterolle.

Rydding av historiske eksplosiver

03174. Ulike typer eksplosiver som er etterlatt fra tidligere kriger befinner seg fortsatt i et meget stort antall langs vår egen kyst og i våre tilstøtende maritime nærområder. Slike eksplosiver utgjør normalt ikke trussel mot maritim virksomhet så lenge de får ligge urørt på større dyp. Imidlertid vil eksplosivene kunne utgjøre en betydelig sikkerhetsrisiko dersom man kommer i fysisk kontakt med dem, eksempelvis ifm utbygging av maritim infrastruktur, fiskeriaktivitet, ankring og dykking. I den maritime styrkestrukturen har vi relevante ressurser og kompetanse til å bistå politietaten, som ikke selv besitter en slik maritim kapasitet, både med kartlegging og fjerning av slike eksplosiver. Maritime styrker (avdelinger i Sjøforsvaret)⁵⁴ gjennomfører rutinemessig slike operasjoner i utstrakt grad, både i en nasjonal og internasjonal kontekst.

Bidrag ved større ulykker og hendelser

03175. Forsvarets maritime styrker har kapabiliteter og kapasiteter innen kommando og kontroll, sanitet, miljøvern inkludert oljevern, slepekapasitet og CBRN 55som er aktuelle innsatsressurser ved større ulykker eller hendelser.

03176. Ved større ulykker og hendelser vil maritime enheter være egnet til å lede operasjoner eller tilrettelegge for ledelse (hvor annen etat utøver denne). Sambands-/kommunikasjonsfasiliteter og planleggings-/koordineringskapasitet underbygger denne egenskapen.

03177. Beskyttelse av miljø er et viktig element i maritim sikkerhet nasjonalt. Forsvarets og maritime ressursers overvåkning og

⁵⁴ Slike operasjoner kan støttes av personell (dykkere) fra HV/SHV

⁵⁵ CBRN-vern er i militær operativ kontekst beskrevet i FFOD. Forsvarets samlede kompetanse og kapasitet innen CBRN-vern inngår i en felles nasjonal CBRN-vern strategi. FSJ CBRN Direktiv gir særskilte føringer til GIS, herunder om KVs kompetanse til oppbringelse av fartøy med farlig last.

tilstedeværelse kan bidra til å oppdage risikofartøy, og muliggjøre inngripen før ulykker inntreffer (eksempelvis forebygging i form av slep). Kystvaktens enheter inngår i den statlige oljevernberedskapen med materiell og kompetanse til å håndtere oljeutslipp, og utgjør en innsatsberedskap når uhellet først er ute (håndtering).

Utvidet ansvar ved beredskap og krig

03178. Iverksetting av tiltak innenfor rammen av beredskapssystemet vil kunne innebære at Forsvaret, normalt begrenset i tid og rom, overtar kommando over deler av sivile tjenester som redningstjeneste, fyr- og merketjeneste og lostjenesten. Dette vil innebære et økt ansvar knyttet til maritim sikkerhet under gjennomføring av militære operasjoner. FOH vil organisatorisk være det ledd som må ivareta det operasjonelle ansvaret, men ved eventuell tilførsel av eksterne ressurser kan det være aktuell å underlegge disse maritime taktiske sjefer.

3.2.3 Rollen diplomati (marinediplomati) og diplomatisk effekt

03179. Både nasjonalt og internasjonalt vil militærmakten sees i sammenheng med/virke sammen med øvrige virkemidler for å oppnå ønsket situasjon/tilstand. I en høyintensitetskonflikt vil militærmakten og militære styrker kunne legge til rette for diplomatisk innsats. I andre situasjoner kan militære styrker i seg selv ha en diplomatisk funksjon.

03180. Det er pekt på at roller og oppgaver kan gli over i hverandre, og at konteksten maritime styrker anvendes innenfor er det viktigste kriteriet for hvilken rolle aktivitet knyttes til. På samme måte kan det sies at hvilke enheter og hvilken profil som velges for aktiviteter, og hvordan aktiviteter utføres uavhengig av rolle, vil kunne ha en diplomatisk effekt. En effekt som underbygger den politiske (og militære) målsettingen enten det er knyttet til avskrekking, forebygging, beroligelse, alliansebygging og ivaretagelse av nasjonal suverenitet, eller sikkerhet nasjonalt og internasjonalt. Den maritime styrkestrukturens egenskaper gjør den til et særlig egnet verktøy som muliggjør raskt skifte av profil samtidig som samme avdeling

(Forsvarsdepartementet, 2009– Evne til innsats-strategisk konsept for Forsvaret)

«Fokus skal rettes mot å sikre og fremme norske interesser, gjennom å kunne håndtere et bredt spekter av utfordringer både nasjonalt og internasjonalt.»

«Forsvarets kompetanse og kapasiteter har direkte betydning og relevans for håndteringen av mange av utfordringene Norge står overfor i nordområdene, og som i dag går langt utover det militære området. Evnen til billedbygging og situasjonsforståelse, robuste kommando- og kontrollsystemer, samt raskt tilgjengelige og deployerbare militære kapasiteter er viktige eksempler.

Tilstedeværelse av norske militære kapasiteter virker stabiliserende og er en forutsetning for å kunne håndtere episoder og kriser raskt.»

«Ikke minst i Norges nærområder har Forsvaret en regionalt stabiliserende og krigsforebyggende rolle. Relevant militær tilstedeværelse i nordområdene og evnen til rask respons og forsterkninger skaper forutsigbarhet og stabilitet både gjennom sin signalfunksjon, og ved å synliggjøre norske militære kapasiteter og signalisere langsiktige nasjonale interesser.»

«Som et land med potensielle sikkerhetsutfordringer som langt overgår egen forsvarsevne, har Norge stor interesse i videreføringen av det transatlantiske sikkerhetsfellesskapet i NATO. Muligheten for å knytte egne utfordringer til en bredere internasjonal samarbeidsramme, gjør alliansen til en grunnstein i norsk sikkerhetspolitikk. Av dette følger også forpliktelser – solidaritet og en kollektiv gjensidig dugnadsånd som blant annet kommer til uttrykk gjennom Norges aktive deltakelse i NATOs krisehåndteringsoperasjoner.»

«Grenseoverskridende trusler og økende gjensidig avhengighet knytter norsk sikkerhet tettere opp til internasjonale og globale forhold.»

«Fordi det tradisjonelle skillet mellom nasjonal og internasjonal sikkerhet langt på vei er visket ut, vil oppdrag i utlandet ofte ha direkte eller indirekte betydning for sikkerheten hjemme. Forsvaret vil som ett av flere sikkerhetspolitiske virkemidler ha en viktig rolle knyttet til internasjonal krisehåndtering.»

eller enhet også kan skifte mellom roller, og sågar ivareta flere roller samtidig.

03181. Tilstedeværelse med maritime kampenheter (inkludert relevante luftressurser) kan være et hensiktsmessig virkemiddel for å synliggjøre militære kapasiteter og en troverdig evne, eller for å håndtere en konkret episode. Samtidig er det ikke ønskelig å fremstå slik at vi kan oppfattes å promotere bruk av militærmakt som et generelt virkemiddel for å løse interessekonflikter i våre havområder, i verste fall på bekostning av en robust internasjonal rettsorden og fredelig diplomatisk dialog. Det kan også være hensiktsmessig å balansere rutinemessig tilstedeværelse slik at vi opprettholder et handlingsrom for å kunne anvende tilstedeværelse med kampenheter som et tydelig diplomatisk signal i seg selv, når behovet for dette oppstår. Dersom militære styrker som er til stede ikke anvendes når våre interesser utfordres, vil dette indirekte kunne bidra til at terskeeffekten av våre styrker marginaliseres.

*I et rent nasjonalt sikkerhetspolitisk perspektiv er det overordnede mål med Norges deltakelse i internasjonale militære operasjoner å demonstrere overfor våre allierte at vi er villig til å ta ansvar og gjøre en solidarisk innsats.
St.meld nr. 38 (1998-1999) – Tilpasning av Forsvaret til deltakelse i internasjonale operasjoner*

03182. Av NATO-medlemskapet følger også forpliktelser – solidaritet og en kollektiv gjensidig støtte. Rutinemessig deltagelse i NATOs stående maritime styrker understøtter NATO generelt, og NATOs evne til hurtig maritim innsats spesielt. De stående styrkene utgjør også en effektiv trenings- og øvingsarena hvor vi utvikler vår evne til å samvirke effektivt med NATO-partnere. Gjennom vårt engasjement i styrkene gis vi også økt mulighet til å presentere våre maritime kapasiteter, og trekke NATO-fokus mot sjømilitære problemstillinger og utfordringer som er spesielt relevant fra et norsk perspektiv. Det vil så langt som mulig tilrettelegges for løpende bidrag i NATOs stående styrker med hele bredden av Kysteskadrens kapasiteter, inkludert både fartøyer og ledelselementer.

03183. Ved deltakelse i trening og øvelser kan våre maritime styrker bidra til å underbygge strategiske allianser. Deployering med

påfølgende trening og øvelser lagt i tilknytning til konfliktområder vil kunne virke avskrekkende og dermed konfliktdempende. Dette vil bidra til å understreke politiske signal i allianse- eller annen flernasjonalt kontekst. Tilsvarende vil også tilbaketrekning (redeployering) eller kansellering av eksempelvis øvingsaktivitet eller havnebesøk ha en signalfunksjon.

03184. Maritime styrker vil være svært egnede og kanskje avgjørende bidrag i en situasjon hvor det enten kreves humanitær assistanse og nødhjelp (HA/DR) – inkludert medisinsk bistand, eller evakuering av sivilt (ikke-militært) personell⁵⁶ (NEO - Non-combattant Evacuation Operations). Våre maritime styrker har mulighet til å operere uten tilgang på havner eller flyplasser. De vil som regel ha tilgang på integrert medisinsk støtte, og i mange tilfeller integrerte luftressurser, samtidig som nødvendig annen logistikk normalt er medbrakt.

03185. En internasjonal operasjon kan foregå innenfor aktuelle flernasjonale rammer som FN, NATO, EU, nordisk eller en akseptert «coalition of the willing.» Et norsk militært bidrag formes utfra nasjonale strategiske vurderinger omkring bidragets ønskede omfang og profil, hva som konkret etterspørres fra det internasjonale samfunn eller koalisjonen, og til sist utfra hvilke relevante militære kapasiteter som til enhver tid er tilgjengelig for deployering.⁵⁷ I de sammenhenger hvor vi har unike og etterspurte kapasiteter tilgjengelig, vil det være hensiktsmessig at slike bidrag løftes frem og prioriteres. Den maritime styrkestrukturen omfatter et stort spekter av kapasiteter, inkludert flere nisjekapasiteter. Disse kan i praksis bidra med alt fra personell i flernasjonale operative staber og mindre deployerbare modulære systemer og avdelinger, til bidrag med enkeltfartøyer eller sammensatte maritime styrkeforband under nasjonal taktisk ledelse. Selv om denne oppgaven ikke skal være direkte dimensjonerende for Forsvarets struktur og innretning,

⁵⁶ *I noen situasjoner (avhengig av intensitet og trussel) kan den faktiske evakueringen (transporten) gjennomføres med sivile fartøyer, mens maritime styrker tilrettelegger og ivaretar sikkerhet (jf evakuering fra Beirut i 2006 gjennomført med Hual Transporter, men støttet av militær kompetanse).*

⁵⁷ *Fra norsk side vil slik deltakelse alltid være basert på utvetydig forankring i FN-pakten – jf forsvarspolitiske mål i Prop 73 S (2011-2012).*

foreligger det relativt konkrete politiske ambisjoner og mål for militær maritim deltagelse. Denne oppgaven vil alltid utgjøre en betydelig og viktig del av den samlede oppgaveportefølje.

Eksempler på anvendelse av maritime styrker i de omtalte rollene.

Både nasjonalt og internasjonalt har operasjonene inneholdt støtte fra luftmakt. Internasjonalt har sågar luftmakt i noen tilfeller vært det valgte nasjonale bidraget til de maritime operasjonene. I sum har disse inneholdt elementer fra alle de beskrevne rollene, og har også synliggjort maritime styrkers fleksibilitet.

NATOs «Operation Active Endeavour» ble initiert som en Art V operasjon i Middelhavet i etterkant av terrorangrepet 11. september 2001, med fokus på krigsføringskapasiteter. Operasjonen har etter hvert fått innslag av elementer knyttet til maritim sikkerhet, mens den hele tiden har vært knyttet til internasjonalt engasjement og diplomatisk effekt. Norsk deltagelse har omfattet undervannsbåter, fregatter, MTBer og maritime patruljefly.

Operasjon Atalanta i 2009-2010 var en maritim sikkerhetsoperasjon med hovedvekt på bekjempelse av piratvirksomhet, og støtte til Verdens Matvareprogram for å sikre forsyninger til Somalia. Operasjonen hadde også et åpenbart fundament i internasjonalt engasjement og diplomati. Norge deltok i operasjonen med en fregatt og tilknyttede nisjekapasiteter fra Sjøforsvarets og Forsvarets organisasjon.

Operasjon «Ocean Shield» har vært NATOs operasjon for å bekjempe piratvirksomhet i Gulf of Aden og Det indiske hav. Også denne operasjonen har vært en maritim sikkerhetsoperasjon, men har på et overordnet nivå også ivaretatt internasjonalt engasjement og bidratt til diplomati. Norsk deltagelse har omfattet fregatter og maritimt patruljefly. Fregatten var også i denne operasjonen forsterket med kapasiteter fra Sjøforsvarets og Forsvarets organisasjon. Norsk deltagelse i operasjonen hadde en klar forankring i å ivareta nasjonale maritime interesser og synliggjøre internasjonalt engasjement og solidaritet. Et viktig aspekt ved operasjonen var at man fra norsk side i en periode også hadde kommando over NATOs stående maritime styrke «Standing NATO Maritime Group 1», og i deler av perioden også ledet Operasjon «Ocean Shield» lokalt.

Operasjon «RECSYR» ble iverksatt som en internasjonal operasjon til støtte for OPCWs (Organisation for the prohibition of Chemical Weapons) innsats for å fjerne kjemiske våpen fra Syria. Også denne operasjonen kan kategoriseres som en maritim sikkerhetsoperasjon, men krevde særskilt innsats fra nisjekapasiteter fra Forsvaret (CBRN- og sikringsstyrker). I tillegg var

det i forberedelser til og gjennomføringen av operasjonen nødvendig med et særlig samarbeid med de involverte sivile fartøyene og sivile organisasjoner. I operasjonen deltok man fra norsk side med en fregatt som etter hvert ble erstattet av et kystvaktfartøy av Nordkapp-klassen. Dette siste viser også fleksibilitet i styrkestrukturen, og mulighet til å tilpasse innsats og virkemidler. Begge fartøyene var som angitt over forsterket med særskilte spesialister innenfor CBRN beskyttelse og vakthold og sikring. Disse kapasitetene var primært fokusert om bord på de sivile fartøyene involvert i frakt av kjemikalier.

Et annet eksempel knytter seg til deployering av NATOs stående minerydderstyrke (Standing NATO Mine Countermeasure Group 1) til Baltikum våren 2014. SNMCMGR 1 var i utgangspunktet fokusert på den årlige innsatsen i Baltikum for å fjerne gjenværende miner fra siste verdenskrig. Deployeringen ble isteden gjennomført som NATOs første svar på situasjonen i Ukraina. Det som ville vært en innsats knyttet til sikkerhet og krigsføringskompetanse – skarp rydding av miner – fikk i stedet en ren diplomatisk tilnærming i form av tilstedeværelse og synlighet. Norge sa seg villig til å ta, og fikk, kommando over denne styrken. Dette er også en markering av vilje til å ta ansvar og vise solidaritet i tråd med NATO-medlemskapet.

Det siste eksempelet er knyttet til deltakelse i øvelse «RIMPAC» i 2014 med en fregatt. Denne deltakelsen hadde flere aspekter ved seg. Militært var dette en treningsarena som gav unike muligheter. I tillegg fikk man demonstrert maritim kampkraft og våpensystem. Sist, men ikke minst, gav deltakelse rom for å synliggjøre og underbygge strategiske allianser og bilateralt partnerskap. For norsk industri var demonstrasjonen av våpensystemer viktig.

Øvelse POMOR (NOR-RUS) og redningssamarbeid i nord bidrar til gjensidig tillit og beroligelse, og understøtter en diplomatisk tilnærming. Kansellering av øvelse og aktivitet har også i seg selv en signaleffekt.

Et viktig aspekt ved de nevnte operasjonene er at de har vært planlagt og gjennomført med fokus på etterretning og etterretningsstøtte.

3.3 Avslutning

03186. I beskrivelsen av maritime styrkers roller etableres et grunnlag for hvordan vår sjømakt kan anvendes. Krigføringsrollen, evnen til å føre strid, fremheves som den avgjørende og styrende rollen, mens de to andre rollene langt på vei hviler på vår evne til å utøve dødelig makt når dette er påkrevd. Det er på basis av dette vi beskriver hvilke virkemidler vi disponerer, og hvordan de kan og bør utnyttes. Særlig viktig er det å forstå sammenhengen og samspillet mellom de ulike virkemidlene som utgjør den militære sjømakten - fartøyene, ulike sensorer og autonome våpen, logistikk, etterretning, bidrag fra luftmakt og samspillet med andre aktører som kan eller vil påvirke sjødimensjonen.

Norske styrker skal løse oppgaver både hjemme og ute. Forsvaret av Norge vil alltid være Forsvarets viktigste oppgave. Samtidig er det i Norges interesse å bidra til internasjonal fred og stabilitet gjennom deltakelse i internasjonale operasjoner. Slike bidrag demonstrerer Norges evne og vilje til å ivareta sine forpliktelser, viser internasjonal solidaritet og bidrar til byrdefordeling. Bidrag til internasjonale operasjoner har også praktiske gevinster som er av stor relevans for norsk sikkerhet. Gjennom internasjonale operasjoner tilføres Forsvaret verdifull kompetanse og erfaring. Blant annet har Forsvaret gjennom internasjonale operasjoner fått økt erfaring i å samvirke med andre i krevende integrerte operasjoner. Operasjoner gir også mulighet til å demonstrere ferdigheter og stridsevne. Alt dette styrker Forsvarets troverdighet, også i en hjemlig kontekst.

Prop. 73 S (2011-2012) Et forsvar for vår tid

4. Virkemidler for utøvelse av sjømakt

04001. Stridsevne er militære styrkers kampdyktighet og evne til å lykkes med operasjoner. Den omfatter moralske, konseptuelle og fysiske virkemidler. Disse er overlappende og utøver gjensidig og forsterkende påvirkning på hverandre.

Moralske virkemidler handler om et felles mentalt og etisk fundament som grunnlag for utøvelse av tvangsmakt og voldsmakt – inkludert evnen til å fungere sammen i kritiske situasjoner og strid. De konseptuelle virkemidlene gir et felles teoretisk og praktisk grunnlag for å planlegge og gjennomføre operasjoner. Fysiske virkemidler er sammensatt av materiell og personell med forskjellig utholdenhet, reaksjonsevne og egenskaper.

4.1 Moralske virkemidler

04002. Moralske virkemidler er nært knyttet til en felles identitet. De omhandler vilje og samhold som er kjernebegreper for å kunne lykkes i strid samt kunne møte stridens utfordringer. I dette ligger det videre å beskrive hva begrepene kampmoral og vilje bygger på, herunder godt lederskap og forhold som avdelings-ånd, motivasjon samt en felles etisk plattform.

4.1.1 Operativt lederskap

04003. Militært lederskap foregår aldri i et vakuum. Militært lederskap skjer sammen med andre. Det er gruppens og ikke individets prestasjoner som står i fokus. I militære sammenhenger er individet underlagt gruppen og gruppen underlagt det større fellesskap. Denne kollektivismen kommer til uttrykk i begrepet kohesjon (samhold/samhørighet). Samhold/samhørighet er det som binder sammen aktiviteten til hvert enkelt medlem i gruppen, gruppens leder og

den større organisasjonen. Samhold/samhørighet er omsorg medlemmene i gruppen har for hverandre samtidig som gruppen er målrettet. Samhold/samhørighet er medlemmenes tillit til hverandre når de er truet, sammen med viljen til å være uenig, diskutere høytlytt og utfordre hverandre når det kreves.

Grunnpilaren i et militært lederskap som vil benytte oppdragsbasert ledelse er tillit. Tillit er nøkkelen til desentralisering, til ikke-planlagt samhandling, til utnyttelse av kompetanse, og til initiativ og handlekraft. Tilliten må eksistere på flere nivåer – den må være personlig mellom de som samhandler, preget av en felles forpliktelse mot hverandre og de oppdrag som skal løses og av den nødvendige vilje til å ta ansvar. Tillit er det som holder offiserer, soldater og samfunnet sammen. At folket stoler på offiserenes moralske integritet og militære kompetanse, skaper grunnlaget for profesjonell autonomi, retten til å anvende skjønn i møte med en kompleks virkelighet. Betydningen av tillit, og hvordan tillit må bygges og kan mistes, er derfor en nødvendig del av bevisstheten til enhver besetning.

Gjennom godt utviklet samhold/samhørighet kan gruppen utholde krigens redsler. En avdeling preget av høy grad av samhold/samhørighet vil ha større kampkraft, kunne opprettholde kampen lenger, holde fokus på gruppens oppdrag, ha evne å være kreativ i møte med krigens utfordringer og ta vare på medlemmenes fysiske og psykiske helse. Et militært lederskap som forstår betydningen av samhold/samhørighet og hvordan dette kan bygges, er derfor nødvendig.

04004. Sjefen har et særlig ansvar for å utvikle og legge til rette for et samarbeid i avdelingen som snur fokus fra snevre egeninteresser til kollektivt engasjement hvor hver enkelt bidrar til å realisere organisasjonens mål og visjoner. Sjefen blir i så måte ”den første beveger” i utviklingen fra et sjefsstyrt ”enevelde” til en kollektivt forankret ledelsesprosess. For å få dette til, må Sjefen fokusere på å være en god rollemodell, han eller hun må makte å motivere, klare å stimulere andres tenkning og ta hensyn til hvert individs behov og evner.

04005. Å beskrive ledelse som en teamprosess, hvor alle har ansvar for god ledelse, bryter kanskje med manges implisitte teorier om ledelse. Tanken om at alle har ansvar kan oppfattes som en uthuling av sjefens ansvar som leder. Dette er ikke riktig forståelse. Sjefen har alltid et overordnet ansvar for at ledelsesprosessen bygges opp og fungerer, og at gruppen utvikles. Erfaring viser imidlertid at avdelinger som oppnår en kollektiv ledelsesprosess – hvor mange bidrar til at gode mål blir satt, at metodevalg er effektive, at hensiktsmessig språk utvikles, at fellesskapet bidrar til motivasjon og mening, og at atferds krav etableres og opprettholdes – har større evne til å mestre omskiftelige og komplekse oppdrag. Dette gjelder spesielt over lengre tid med lite søvn og høyt stressnivå. Videre leder stadig mer avansert teknologi og økt profesjonalisering til at det er umulig for sjefer å være ekspert på alle områder. Undergitte er i dag, i større grad en tidligere, eksperter innen sitt fagfelt. Noe spissformulert kan en hevde at militær ledelse i dag er så komplisert og så viktig at det ikke kan utøves av sjefen alene.

04006. Fartøy opererer ofte alene (selvstendig) over tid. Dette betinger igjen ledere som har evne til å utholde ensomhet. Det fordrer også et lederskap som kobler Sjefen på mannskapet på en måte som bidrar til ivaretagelse også av Sjefen. Et marinefartøy er også preget av lite fysisk rom, med lite rom for privatliv. Denne situasjonen stiller særdeles høye krav til sosial kompetanse. Ivaretagelse av den enkelte i form av empati og respekt blir her avgjørende element for å utvikle et "happy ship." Det handler om å utvikle modne team. I et modent team er hvert enkelt teammedlem i stand til å følge med på og ivareta de grunnleggende behov som omsorg, forpliktelse, oppdragsfokus og kritisk tenkning. I et umodent team vil teammedlemmene forvente at det er lederen som gjør dette.

04007. Maritime plattformer er teknologisk avanserte. Eventuelle svikt i enkeltdetaljer kan fort få alvorlige konsekvenser for enheten, eller styrken. Man må gjennom interne tiltak være i stand til å opprettholde evne til operasjoner og kamp. Den teknologiske kompleksitet innebærer at sjefen i begrenset grad har mulighet til å kontrollere eller styre de enkelte fagområdene i en komplisert

kampsituasjon. Sjefen kan ikke ha fullstendig oversikt og heller ikke "være over alt". Sjefen kan bli satt ut av spill, samtidig som hurtig (re-)aksjon er avgjørende for å mestre de aktuelle utfordringene. Man er svært avhengig av spesialister og særskilt kompetanse innenfor de ulike fagområdene. Dette underbygger viktigheten av å utvikle et lederskap om bord som skaper et robust kollektiv. Flere av besetningen bør kunne utføre ledelsesfunksjoner, ikke minst når situasjonen krever umiddelbar handling. Dette betinger høy gjensidig tillit mellom besetningsmedlemmene – tillit reduserer behovet for tidkrevende kontroll og detaljstyring. Det fordrer videre et høyt modenhetsnivå i forhold til samhandling og teamutvikling. Sjefens og gruppens evne til å utvikle gjensidig forpliktelse og samhold blir avgjørende.

04008. Forpliktelse vokser ut av en opplevelse av tilhørighet og avhengighet. Plikten er grunnleggende for oppdragsbasert ledelse. Oppdragsbasert ledelse vektlegger:

- initiativ (opplevd forpliktelse til å handle)
- ansvar (opplevelse av forpliktelse til å løse oppdraget og mot fellesskapet)
- tillit (å stole på at alle andre har samme opplevelse av forpliktelse som en selv).

04009. Når soldater er villig til å ta liv, og villig til å risikere/miste livet, kan det begrunnes gjennom forpliktelse de føler. Uten opplevelse av fellesskap, uten opplevelse av at fellesskapet er verd å slåss for, vil forpliktelsen føles fjern. Det er derfor en sentral oppgave i all utvikling av besetninger å styrke opplevelsen av fellesskap i det små, tilhørighet til det større fellesskap (Forsvaret) og forankring i det store fellesskapet (nasjonen) – jfr FSJ Grunnsyn på ledelse.

04010. Operativt lederskap kan forstås som samspill knyttet til anvendelse av makt og våpenbruk under stor grad av press. Dette presset kan ha ulike former, eksempelvis i form av fare for tap av eget eller mannskapets liv. Presset kan også relateres til drap eller skading av motstandere, eller i verste fall feilhandlinger der sivilbefolkning blir drept. Presset kan også være svært knappe tidsmarginer. Viktige

beslutninger må ofte fattes uten rom for ettertanke og analyse, nærmest som instinktive reaksjoner på endringer i situasjonen. I tillegg vil det gjerne være begrenset tilgang på relevant informasjon i beslutningssituasjoner. I dette ligger det et potensial for feilhandlinger med alvorlige konsekvenser; moralsk og fysisk oppløsning for den enkelte og feighet. Den operative konteksten stiller derfor store krav til den enkelte offisers karakterstyrke, her forstått som vilje og evne til å handle rett og klokt også under press og i situasjoner preget av stort handlingsrom. Krigshistorien er imidlertid også full av eksempler på karakterfaste og viljesterke offiserer og kampgrupper, som i møte med krigens kompleksitet og usikkerhet, blir utmanøvrert og beseiret. Militær yteevne betinger med andre ord mer enn vilje og individuell karakterstyrke. Evne til å samhandle under stor grad av usikkerhet og mentalt press er en avgjørende operativ kapasitet. Lederskap er limet som binder avdelinger og individer sammen og gir felles kraft, retning og klok handling.

04011. Moral i møte med krig og kamphandlinger er viktig og vanskelig. Moral handler om å realisere det gode. Det gode defineres her som det som er rettferdig og/eller omsorgsfullt. Det moralske subjekt (det som skal "være godt") er ideelt sett en kombinasjon av

intensjoner, handlingen i seg selv, og konsekvenser. Dette er strenge krav. Imidlertid vil effekten av våre handlinger alltid være et viktig moralsk fokus i operasjoner, gitt det store destruksjonspotensialet som ligger i utøvelse av militærmakt. I operativ moral eller kampmoral stilles derfor særlige krav til offiseren i forhold til de konsekvenser, beslutninger og handlinger fører med seg. Evne til moralsk handling under press er derfor avgjørende lederkompetanse. Moralske overtramp fra eksempelvis sjefen kan fort skape svært negative emosjoner, tap av mening og apati. Dette kan igjen skape oppløsning av kampgruppen på en måte som drastisk hemmer handlekraft, evne til rett handling og evne til oppbygging av situasjonsbevissthet. På den andre side vil et rettferdig og omsorgsfullt lederskap bidra til samhold, motivasjon, og forpliktelse.

04012. Moralsk handling kan ses i to perspektiv. Den øyeblikkelige handling, og etterpåklodskapens læring og meningssskaping (etikktutvikling). Den moralske handlingen kan sees som et resultat av fire prosesser, som alle er nødvendige, men i seg selv ikke tilstrekkelige betingelser for moral. Svikt i en av prosessene fører igjen til moralsk svikt.

Moralsk sensitivitet er evne til å oppfatte moralske utfordringer i den operative ledelsesituasjonen. Dette er en forutsetning for å aktivere moralsk tenking og vurdering, og er krevende i en operativ kontekst som rommer en mengde taktiske, tekniske, politiske og ledelsesmessige elementer.

Moralsk vurderingsevne handler om å kunne generere og vurdere ulike handlingsalternativ, og finne det beste moralske alternativet, gjerne som en intuitiv prosess.

Moralsk motivasjon handler om motivering til å velge det moralske, selv om andre alternativ kan romme personlig og egenfokusert vinning. Eksempelvis, la være å varsle om umoralsk praksis, for å unngå "svartelisting" i forhold til videre karriere.

Moralsk implementering: Moralsk handling er ofte krevende, og "koster" gjerne egen risiko og ubehag. Noe som kan resultere i intern motstand. En moralsk leder må ha evnen til å inspirere og motivere for moral, og ha evne til å gjennomføre, selv i møte med motstand. I enkelte tilfeller også ved å nøytralisere eller overkomme opposisjon.

04013. Ivaretaking av moral i militære operasjoner er avgjørende for å opprettholde avdelingens kammoral og opplevelse av mening. Moral er også viktig i forhold til ivaretaking av mental helse, og dermed også stridsevne. Også i psykologiske operasjoner spiller moral en nøkkelrolle, og umoralsk praksis på "bakkenivå" vil ofte få svært negative effekter – også på strategisk nivå. En operativ leder, og en kampgruppe, må derfor være særlig oppmerksom på moralske utkoblingsmekanismer, som gjerne bidrar til (ubevisst) å fordekke umoral.

04014. Den typen press og kompleksitet som her er skissert krever et operativt lederskap som skiller seg fra fredstidsorientert management-lederskap. Management-lederskap baserer seg på en forestilling om at omgivelsene er forutsigbare og mulige å strukturere og kontrollere, eksempelvis gjennom regler og prosedyrer. I et operativt lederskap er disse mulighetene ofte begrensede. Det illustreres gjennom to grunnleggende og krevende operative lederutfordringer. Den ene er å motivere mannskapet til å gå inn i, og bli stående i en operasjon over tid, selv i erkjennelse av at operasjonen medfører livsfare og at den moralske legitimiteten for operasjonen gjerne kritiseres fra mange hold. Den andre er å håndtere uforutsette og farlige hendelser på en effektiv og moralsk forsvarlig måte. Dette krever sjefers som leder "fra front" med gode personlige eksempler over tid. Dette krever også sjefers som evner å bygge opp ledelsesprosessen i styrken sin på en måte som reduserer sjefsavhengigheten til fordel for et robust kollektiv.

04015. Gjennom drill og overlæring utvikles automatiserte handlingsmønstre som består også under stress og utmattelse. På denne måten frigjøres også oppmerksomhetskraft mot omgivelsene på en måte som styrker situasjonsbevissthet. Erfaring viser at ulike former for fysisk og psykisk deprivasjon er normaltstanden i militære operasjoner.

Forhold som søvnmangel og fysisk og mental utmattelse oppstår i deler eller hele operasjonen. Slike mangler påvirker vår mentale og fysiske kapasitet både som enkeltpersoner og som gruppe. Særlig gjelder dette i forhold til oppgaver som krever oppmerksomhet, eller

som krever ny læring, eller som krever generering og vurdering av ulike handlingsalternativer. Mentale forhold som eksempelvis humør og optimisme påvirkes tilsvarende negativt. Et bredt spekter av menneskelig funksjonering reduseres med andre ord kraftig under slike forhold. Vi vet også at innøvde automatiserte ferdigheter har uvanlig sterk slitestyrke i møte med mental og fysisk deprivasjon.

04016. Det er en operativ lederutfordring å utvikle relevante driller. Man bør utvikle en kultur som verdsetter og vektlegger ferdighetstrening, drill og overlæring som en vesentlig del av operativ forberedelse. Gjennom drill og overlæring skapes kapital som øker i verdi proporsjonalt med nedsliting av styrken. Drill og automatiserte ferdigheter kan sees som en god vane. Den strekker seg ut over tekniske ferdigheter. Den strekker seg også inn i det sosiale samspillet, og innbefatter omsorgshandlinger og forebygging av fysiske og mentale skader. En lederutfordring i denne sammenhengen er å motivere for drill i møte med kjedsomhet. En annen er å stimulere til drill på ene siden, og evne til fri kreativ problemløsning på den andre. En avdeling som kun baserer seg på drill og prosedyrer, uten særlig evne til improvisasjon og tilpasning, står i fare for å bli forutsigbare og lette å nedkjempe. Drill må ikke bli et mål i seg selv.

04017. Operativt lederskap retter seg mot mer enn selve gjennomføringen av det som benevnes ”skarpe oppdrag.” Operativt lederskap kan deles i tre faser: (1) Forberedelse, (2) gjennomføring og (3) etter-fasen. Disse fasene inngår alle i den operative lederens ansvar, og rommer dels ulike lederutfordringer.

04018. Forberedelse handler om å samkjøre kampgruppen. Relasjonene i besetningen må bygges og styrkes. Tid til å utvikle kollektive ferdigheter og automatiserte ferdigheter må ha sin nødvendige plass. Det er avgjørende å etablere samhold, tillit, optimisme, pliktfølelse og motivasjon i forhold til oppdraget.

04019. Gjennomføring handler om å opprettholde oppmerksomhet og evne til å handle effektivt i de øyeblikkene som teller. Dette innbefatter klokskap til å handle slik at operasjonens overordnede

målsettinger realiseres. Her stilles det særlige krav til oppmerksomhet, tilpasningsevne, mestring og opprettholdelse av motivasjon og mening. Underveis i operasjonen/gjennomføringen vil det også være behov for gjennomgang/analysering, og forberedelser til nye (strids)handlinger.

04020. Etter-fasen handler om å ivareta personellens mentale og fysiske helse, og bevare og styrke samholdet i kampgruppen som ledd i klargjøring til neste operasjon. Dette innbefatter tilrettelegging og veiledning i forhold til en god "påkobling" mellom den enkelte i stridsgruppen og deres nærmeste familie som har levd i den norske hverdagen mens operasjonen har pågått. Denne "hale-fasen" handler ikke minst om fastholding og systematisering av erfaringer som ledd i kontinuerlig forbedring av operativ yteevne.

Om kampmoral og vilje – KK Jon Ivar Kjellin (SJ KJK 2009-2011, SJ MJV 2012-2015 og SJ SKSK 2015-)

All erfaring vi har fra tiden med deployeringer til Afghanistan i perioden 2005 – 2012, med mange kamphandlinger - noen av dem svært intensive og alvorlige - understøtter betydningen av godt kameratskap og avdelingsånd, gode forberedelser i trening, øving og logistikk. Godt lederskap er også avgjørende og må kunne utøves av alle avhengig av situasjonen. Lederens og den enkeltes valg av handlingsmåte må være preget av moralsk og etisk bevissthet om hva som er rett og galt. Man må evne å se effekten av egne handlinger på lengre sikt, fordi man skal leve med de videre i livet. Videre så må man kunne stå for sine handlinger som representant for det norske og det internasjonale samfunn. I Kystjegerkommandoen hadde vi et bevisst forhold til etisk standard, kunnskap om hver enkelt persons prestasjonsnivå, fokus på basiske soldatferdigheter som skyting og sanitet (og at basisferdighetene måtte kunne utføres under alle tenkelige forhold), klargjøring av eget materiell og helsemessige forberedelser. Gode personlige relasjoner - også kalt kameratskap - ble systematisk og bevisst bygd opp gjennom seleksjon og trening. Uten kameratskap klarer man ikke månedsvis og år med hard trening uten særlig grad av privatliv.

Ledelse vs kampvilje

Lederskap og kampvilje er noe som må trenes opp systematisk over tid. Det handler om kvalitet i seleksjon, utdanning og trening, og kulturen som skapes når alle i avdelingen har en profesjonell og seriøs tilnærming til oppgavene. Alle må være villige, og ha evne, til å ta ledelse der man har best kompetanse og situasjonen krever det. Det krever trygghet på egen ledelse hos formell leder, og kjennskap til underlagt personell for å slippe underlagte til. For en trent og samkjørt avdeling skjer det automatisk. Vi snakker om personlig ansvar og autentisk lederskap.

Kameratskap vs kampvilje

Godt kameratskap er svært viktig for kampvilje og innsats. På slagmarken slås man for hverandre mer enn for saken. Man slås for å overleve og man er gjensidig avhengig av hverandre. Kameratskapet gjør at man ofrer seg for hverandre, og er mer redd for å sviakte de andre enn man er redd for fienden.

Fokus vs kampevne

Utilstrekkelig fokus på oppgavene som skal løses svekkes kampevnen, og man setter eget og andres liv i fare. Alt av forstyrrende elementer må ryddes bort før man drar på oppdrag. Familiære forhold, økonomi etc. Man skriver testamente og et siste brev, og frigjør seg gjennom det for uoppgjorte forhold som kan forstyrre. «Man må skikke sitt bestikk». Man må også vite at man og familien blir ivaretatt om noe skulle skje. Gode forsikringsordninger og støtte fra ledelsen hjemme er en forutsetning for det, slik at man ikke bekymrer seg unødige.

«Train as you fight»

All erfaring tilsier at man gjør det man har trent på. Det er ingen som viser nye evner eller egenskaper. Alle faller tilbake til treningsstandarden. Drill er et slitt begrep, men det funker! Selv de enkleste gjøremål blir vanskelig under stress. Dette må det tas høyde for i all trening uansett om man er på sjøen eller på land. Man må ha et bevisst forhold til hva som skaper stress, hvordan stress påvirker den enkelte og hvordan man skal takle det. Overlæring av handlinger hjelper definitivt. Trening i økende grad av stresspåvirkning er nødvendig for å skape handlingskompetanse i kritiske situasjoner.

4.2 Konseptuelle virkemidler

04021. Konseptuelle virkemidler omfatter erfaringer og tenking om dagens og fremtidens operasjoner, og er nedfelt i doktriner og konsepter som ligger til grunn for en felles forståelse av hvordan striden kan føres. Flexibilitet på dette området betyr blant annet å utvikle operasjonskonsepter og organisasjoner som legger forholdene til rette for situasjonstilpasset opptreden og problemløsning.

4.2.1 Ledelse, planlegging og organisering

04022. Forsvarets ledelsesfilosofi er Oppdragsbasert Ledelse. Filosofien og ledelsesformen innebærer at undergitte tildeles et oppdrag de innenfor rammen av høyere sjefs intensjon selv må finne ut hvordan skal løses. Intensjonen gir hensikten med oppdraget og sjefens tanker om hva som skal oppnås (formulert intensjon inneholder hensikt, metode og slutt-tilstand). Intensjonen gis eksplisitt i forbindelse med et oppdrag og ligger fast. Oppdraget (hvem-hva-hvor-når-hvorfor) angir det konkrete mål den undergitte skal nå.

Hvordan oppdraget detaljert utføres, overlates til den undergittes taktiske skjønn, men kommuniseres til overordnet. Det styrende i oppdragsbasert ledelse er intensjonen. Intensjonen er limet som skal få organisasjonen til å handle koordinert. Derfor er en felles forståelse av intensjonen avgjørende.

04023. Et klart målbilde er en viktig del av relevant situasjonsforståelse. Reflektert forståelse av oppdraget, sjefens intensjon og overordnet hensikt med operasjonen er vesentlige "filter" og "navigasjonspunkt" i den kontinuerlige oppdateringen av situasjonsforståelsen. God situasjonsbevissthet er vanskelig å oppnå, og mange feilkilder påvirker vår oppfattelse. Vi har eksempelvis en tendens til å stole på informasjon som passer med vår initiale oppfatning, og være skeptiske til informasjon som bryter med denne. Kompleksitet innebærer at vi må forvente å oppleve situasjoner der ny informasjon vil bryte med vår oppfatning. Slik informasjon kan være avgjørende for at situasjonsforståelsen i størst mulig grad er i overensstemmelse med virkeligheten. Derfor blir det å kunne invitere til og verdsette ny og gjerne kritisk eller negativ informasjon en viktig

egenskap for offiserer og kampgrupper. Relasjoner basert på tillit er en viktig forutsetning for å få og gi kritisk informasjon.

04024. Det skiller ofte mellom analytisk (normativ) eller intuitiv (dynamisk) beslutningstaking. Operative tidskritiske beslutninger baseres i stor grad på intuitiv tilnærming. Et grunnelement i slik beslutningsmodell er at beslutninger fattes på trekkgjennkjennelse hvor sentrale egenskaper eller trekk ved situasjonen gjenkjennes, og beslutninger tas basert på tidligere erfaringer. Erfaring kan dannes ved konkrete hendelser eller ulik form for trening. Situasjonsbevissthet i dynamisk beslutningstaking kan deles inn i tre nivåer. På det første nivået oppfatter aktøren sine omgivelser i forhold til den relevante informasjon. På neste nivå integreres ulik informasjon fra det første nivået, slik at man får en helhetlig forståelse av omgivelsene som kan sammenlignes med de oppsatte mål. Det tredje og høyeste nivået av situasjonsbevissthet bygger på de foregående og omfatter evnen til å forutse hendelser som kan skje i nær fremtid. Uten god forståelse av situasjonen handler vi gjerne for sent, velger gale strategier, eller forholder oss passive når "windows of opportunity" åpner seg. Intuitiv beslutningsevne fordrer som nevnt erfaring, teamarbeid og evne til å gjenkjenne noe som kjent, eller ukjent i øyeblikket. Gjenkjennelse og beslutninger må ikke komme for tidlig, som innebærer for stor grad av usikkerhet, men heller ikke for sent når det er for få handlingsalternativ igjen. En naturlig reaksjon dersom man ikke mestrer å omstille seg mentalt når situasjonen endrer seg, er å bli handlingslammet.

04025. Oppdragsbasert ledelse utelukker ikke bruk av detaljerte ordrer og kontroll med undergitte. Det vil kunne oppstå situasjoner der kontroll med situasjonen fra høyeste hold er nødvendig, og der forutsigbarhet skal prege vår opptreden. Utstrakt bruk av detaljstyring over tid vil virke undergravende på tillitsrelasjonene i organisasjonen, og dermed være ødeleggende for viljen til å ta ansvar og å handle selvstendig på eget initiativ. Fokus på kontroll og sanksjoner kan skape frykt og uro, og kan bidra til å skape en kultur fokusert på å unngå feil fremfor å oppnå gode resultater.

04026. Normen om selvstendighet, å ta initiativ og i ytterste fall fravike retningslinjer om oppdragsutførelse, betyr ikke at lydighetsprinsippet fjernes, men lydigheten er først og fremst knyttet til sjefens intensjon, og ikke nødvendigvis til den konkrete ordlyden i planen for utførelse. Enhver avvikelse/unnlattelse må formidles til foresatt sjef så hurtig som mulig. Skal tilpasningen være akseptabel, må de undergitte senere kunne begrunne sin handlemåte ved å henvise til intensjonen med oppdraget.

Til tross for grunnsynets (FSJ Grunnsyn på ledelse) fokus på ledelse av operasjoner i en kontekst preget av kompleksitet, kaos, fare og vold er det helt klart egenskaper ved denne form for ledelse som også er anvendelig og effektiv i mer normal fredsdrift. En kultur preget av f.eks. gjensidig tillit, sterkt samhold, desentralisering og kollektivt ansvar for måloppnåelse vil være mer effektiv, mer motiverende å jobbe i og mer kreativ enn en organisasjon preget av overkontroll og "micromanagement". Dette er i seg selv grunn god nok til å drive denne form for ledelse også "i fredstid". Det er også et annet viktig forhold som tilsier at dette ikke er noe man begynner med når "man drar ut" og/eller man beveger seg utover i konfliktspekteret. Kultur endres ikke "over natten" og det vil være svært vanskelig, for ikke å si umulig, for en fredstidsorganisasjon å håndtere overgangen til krisesituasjoner hvis denne måten å tenke ledelse på ikke har preget hverdagen over lang tid.

Nettverksbasert forsvar

04027. Nettverksbasering handler om interaksjon og koblinger mellom mennesker, prosesser og systemer. En helhetlig tilnærming til et nettverksbasert forsvar bygger på tre gjensidige avhengige dimensjoner: prosessdimensjonen, den menneskelige dimensjonen og teknologidimensjonen.⁵⁸ Nettverksbasert forsvar (NbF) er en konseptualisering av nettverkstenkningen og representerer et skifte vekk fra plattformbasert tenkning. Gjennom nettverk muliggjøres koordinert samvirke mellom elementer, og konsentrasjon av effekt uavhengig av plattform. Særlig relevant er dette når plattformer, sensorer og våpen fra flere forsvarsgrener anvendes mot, eller innenfor, samme geografi. Samhandling i nettverk handler også om raskere beslutningstaking/beslutningsprosesser, og stiller krav til automatiserte beslutningsstøttesystemer.

⁵⁸ Jfr FFOD 2014

04028. Målsettingen er "å organisere ressursene mest mulig effektivt for å oppnå en størst mulig effekt av de ressursene som settes inn gjennom system-integrasjon, situasjonsforståelse og forståelse av sjefens intensjon." Den grunnleggende tanken er at enheter i robuste nettverk bidrar til økt informasjonsutveksling og dermed til bedre situasjonsforståelse. Dette forsterker koordinering og samarbeid, noe som igjen muliggjør raskere beslutninger og effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser. NbF handler dermed i stort om å forbedre alle leddene i handlingsløyfen (OODA-loopen). Nettverksorganisering legger opp til at man kan skifte mellom sentralisert og desentralisert ledelse og utførelse ut ifra hva som er mest hensiktsmessig i hvert enkelt tilfelle. Denne fleksibiliteten i valg av ledelsesform og beslutningsnivå er sentral innenfor utviklingen av NbF. Uansett systemer og prosesser vil det imidlertid være menneskene i organisasjonen som beslutter, bemanner og utfører. Evne til å analysere og forstå informasjon og å ta riktige beslutninger fordrer kompetanse hos lederen, men også høyt utviklet teamkompetanse.

04029. Prosessdimensjonen handler om hvordan mengden av informasjon håndteres, inkludert prinsipper for deling som «need to share» og «push vs pull». Moderne teknologi har gjort det mulig for sjefen å detaljstyre operasjoner fra distanse og kan innebære at kontrollbehovet flyttes oppover i systemet. Dette kan innebære en tilnærming til kommando og kontroll som omfatter full distribusjon av informasjon, ubegrenset samhandling og bred distribusjon av beslutningsmyndighet. Fleksibilitet, fokus på nettverket og en maksimal desentralisering vil skape en effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser og oppdøkkende muligheter. I en slik tilnærming blir sjefens rolle på mange måter underordnet. Dette reiser flere prinsipielle spørsmål. Er det mulig å oppnå felles situasjonsforståelse, som grunnlag for selvsynkronisering, uten sentrale (sjefens/beslutningstakers) føringer. Hvem prioriterer tilgjengelige ressurser? Med henvisning til omtale i punktene om moralske faktorer og ledelse kan det reises spørsmål om sjefens rolle, posisjon og betydning med hensyn til moral, motivasjon, ansvar og myndighet har fått redusert betydning i gjennomføringen av

høyteknologiske moderne operasjoner. Doktrinens tilnærming er at sjefen fortsatt spiller en viktig rolle på disse områdene.

04030. Den menneskelige dimensjon vil handle om trening av enkeltmennesker, men også om hvordan mennesker fungerer sammen i organisasjonen, og bidrar til riktig beslutningstaking. Økt tempo i operasjoner fordrer også fokus på hvordan og hvem som beslutter – kommando og kontroll. Kommando handler også om ledelse, og ledelse og lederskap er utvilsomt en sosial aktivitet. Ny teknologi vil utvilsomt skape nye muligheter for å ivareta kommando og kontroll, men samtidig kan det hevdes at noen grunnleggende og prinsipielle faktorer knyttet til kommando og kontroll fortsatt ligger fast. Avveiningen mellom sentralisert og desentralisert kommando og kontroll må kontinuerlig være under sjefens vurdering ettersom begge medfører fordeler og ulemper i forskjellige situasjoner. Kommando handler blant annet om å finne den hensiktsmessige balansen rundt akkurat denne problemstillingen.

04031. Teknologidimensjonen handler prinsipielt om hvordan vi skaper fysiske forutsetninger og legger praktisk til rette for informasjonsflyt (tilgang), beslutningstaking og faktisk ledelse. Den generelle situasjonen vedrørende kommando-kontroll-informasjonssystemer (K2IS) i Marinen og Kystvakten kjennetegnes i dag ved fragmenterte systemer med varierende ytelse og for lav interoperabilitet. Dette påvirker evne til å bidra i og lede militære operasjoner, både nasjonalt og i internasjonal sammenheng. Den løpende utviklingen av K2IS i NATOs kommandostruktur, og blant våre viktigste allierte, innebærer at interoperabilitet mot NATO og NATO-partnere med eksisterende løsninger gradvis degraderes.

04032. Det må ferdigstilles og videreutvikles løsninger som tillater effektiv koordinering og samhandling mellom maritime plattformer, samtidig som dataflyten mellom enhetenes interne sambands-, sensor- og stridstøttesystemer (CMS-Combat Management System) i større grad automatiseres og integreres med et felles K2IS gjennom automatisert prosessering og flyt av informasjon. Teknologiske

løsninger må også sikre den nødvendige grad av funksjonalitet og automatisert informasjonsflyt mot relevante NATO-systemer.

04033. Uavhengig av teknologi bør det vektlegges å se på løsninger innenfor den menneskelige og prosessdimensjonen som understøtter samvirke (i nettverk) og utnyttelse av tilgjengelige kapasiteter (økt operativ effekt) både på kort og lang sikt. Samtidig må det innenfor rammen av de teknologiske muligheter, og prinsippet om å dele informasjon, opprettholdes og fokuseres på evnen til å beskytte egne operasjoner (e.i OPSEC, COMSEC, COMPUTERSEC).

Kommando og kontroll ⁵⁹

04034. En militær sjef som fører kommando må være forberedt på eventuelt å ta liv, beordre sine undergitte til å ta andres liv og til å risikere sitt eget liv.

04035. Den tradisjonelle definisjonen av kommando er knyttet til den myndighet en militær person har til å lede, koordinere og kontrollere militære styrker, og spesifikt fokuseres på den formelle myndighet som tildeles den sjef som blir satt til å utøve kommando. For en helhetlig tilnærming må myndighetsdimensjonen også dekke den personlige autoritet som erverves på det mellommenneskelige plan. En annen dimensjon ved kommando er det ansvar som den som fører kommando påtar seg. Ansvarfølelse går til kjernen for militær etikk, og er nært knyttet til begrep som vilje, plikt og lojalitet.

04036. Begrepet kommando og kontroll knyttes til planlegging, ledelse og gjennomføring av militære operasjoner, og omfatter elementer som er nødvendige for å foreta politiske og militære beslutninger til rett tid, og som gjør sjefen i stand til å lede og kontrollere militære styrker. Kommando og kontroll beskrives som en sammenheng mellom organisatoriske, prosessuelle, prosedyremessige og systemrelaterte forhold som sammen understøtter valgt ledelsesfilosofi og ledelsesform.

⁵⁹ *Kommando og kontroll samt kommandobegreper er nærmere beskrevet i FFOD kapitel 8 (pkt. 8.1 og 8.2)*

04037. Å utøve kommando og kontroll av/i en maritim styrke vil kunne være en svært utfordrende oppgave, men er samtidig avgjørende for å løse oppdrag effektivt og med minst mulig risiko. Utvikling av kommandostrukturen i styrken er kanskje enkeltstående den viktigste oppgaven til en styrkesjef, og må derfor ha fokus i planprosessen. En god og hensiktsmessig kommandostruktur muliggjør fleksibilitet og oppdragsløsning; også i situasjoner der planen ikke lenger er relevant eller gjennomførbar.

Styrkesjefens ledelseskonsept – datert 15. februar 2013.

«Militære enheter underlagt FOH representerer det taktiske nivået i Forsvarets operative struktur. Avdelinger på dette nivået vil i betydelig grad ha ulik størrelse og kompleksitet. Evnen til å utøve taktisk ledelse av operasjoner vil i tilsvarende grad variere. Utpekte taktiske sjefene skal gjennom sine taktiske ledelsesfunksjoner ha evne til å gjennomføre komplekse grenseoperasjoner. De skal ha kapasitet til å underlegge seg andre avdelinger dersom oppdragets art tilsier dette og de skal kunne lede taktiske operasjoner som innebærer innslag av elementer fra andre forsvarsgrener. De utpekte taktiske sjefene skal i tillegg forestå egen (organisk) logistikkunderstøttelse samt kunne utøve slik understøttelse av også andre avdelinger når dette er hensiktsmessig og påkrevet.

Den normale operasjonsmodus er at FOH utøver operasjonell fellesoperativ ledelse over tildelte styrker gjennom utpekte taktiske kommandoer som gjennomfører operasjoner etter ordre og med hjemmel i tildelt taktisk kommandomyndighet. For operasjoner som av særskilte hensyn krever hovedkvarterets direkte håndtering av den taktiske utførelsen, vil taktiske kommandoer bli omgått. Denne praksisen vil være gjennomgående i spekteret fred - krise - krig.»

04038. Når en maritim styrke på taktisk nivå er etablert, ad hoc eller gjennom ordre, utpekes en OTC (Officer in Tactical Command) til å lede den. Er organiseringen ad hoc, tilfaller rollen som OTC den eldste kvalifiserte sjef. Ellers (og normalt) vil overordnet kommando tildele taktisk kommando (TACOM) til en bestemt offiser. OTC har myndighet til å løse gitt oppdrag (mission) ved å tildele oppgaver (tasks) til styrker under egen kommando. Denne bestemmer altså selv HVORDAN han med sine styrker skal løse oppdraget, innenfor de rammer som er gitt. OTC definerer normalt kommando- og kontrollorganisasjonen for egen styrke. Denne må være best mulig tilpasset de oppdrag en skal løse, og samtidig muliggjøre effektivt forsvar av styrken.

Styrkesjefens ledelseskonsept – datert 15. februar 2013.

«Oppdragsorganiseringen vil bli utnyttet fleksibelt både under øvelser og operasjoner. En målsetting er derfor til enhver tid å kunne etablere en situasjonstilpasset K2 struktur, herunder evne til å variere mellom sentralisert og desentralisert ledelse. Det vil bli lagt til rette for integrerte logistikk og støttefunksjoner, utnyttelse av "Best Suited Commander"-prinsippet og tilpasset organisering av operativ informasjonsinfrastruktur.»

04039. På taktisk nivå kan kommando og kontroll utøves og struktureres i tre organiseringsformer. Disse er TASK, TYPE og WARFARE (oppgave, type og krigføring). Alle tre formene kan benyttes for å organisere en styrke, men normalt vil en søke å begrense seg til en kombinasjon av enten TASK og WARFARE, eller TYPE og WARFARE. Ved TASK-organisering organiseres tildelte styrker med utgangspunkt i et gitt oppdrag. Organiseringen gir fleksibilitet til å møte endringer i den operative situasjonen samtidig som en tydelig kommandolinje opprettholdes.

TYPE-organisering er normalt gruppering av samme type enheter (eksempelvis fregatt, UVB, minefartøy) i flotiljer, skvadroner, divisjoner og sub-divisjoner. Denne type organisering og gruppering ivaretar hovedsakelig nasjonale administrative hensyn.

Krigføringsorganisering er en funksjonell organisering av tildelte enheter med utgangspunkt i oppgaver og ansvar knyttet til et spesifikt område av maritim krigføring (antioverflate krigføring-ASUW, antiundervannsbåt krigføring-ASW, antiluft krigføring-AAW). Krigføringsorganisering kan kombineres med enten en TYPE eller TASK organisasjon.

04040. OTC kan delegere myndighet og fullmakt for utføring av ulike aktiviteter og oppgaver til utpekte underordnede krigføringssjefer (eksempelvis AAWC-antiair warfare commander, ASWC-anti submarine warfare commander) og koordinatorene (eksempelvis «helicopter element coordinator-HEC», eller «electronic warfare coordinator-EWC»). De mest sentrale funksjonsområdene er de primære krigføringsområdene. Aktiviteter som luftkoordinering, elektronisk krigføring, overvåking med mer, dekker flere krigføringsområder samtidig. Disse er ekstra utfordrende og helt sentrale når en skal utforme en effektiv og oppgave tilpasset kommandostruktur.

04041. Organisering av maritime styrker i samsvar med retningslinjene gitt i ATP-1 Vol I har sitt utgangspunkt i maritime styrker som opererer på det åpne hav, og gjerne forholdsvis konsentrert. Nasjonalt er dette ikke alltid tilfellet. Det gir oss en del utfordringer. De mest sentrale er:

- Oppgavene kan ha et stort spenn, og samtidig være utfordrende å løse i tid og rom, og vil da vanskelig kunne understøttes av en fast organisering.
- I tilfeller med stor geografisk spredning av styrken vil styrken vanskelig eller ikke i det hele tatt kunne forsvares som et hele. En krigføringsorganisasjon/-organisering vil da kunne ha forholdsvis avgrenset verdi.
- Det vil kunne være (ressurs)konflikter mellom ulike krigføring sområder og aktører i styrken. En fregatt kan for eksempel være avgjørende for både AAW og ASW, samt ha en viktig rolle i ASuW. Utfordringen kan da være at samme plattform har oppgaver som taktisk sett må løses i forskjellige områder, eller ved ulik disponering av styrken.
- Når maritime operasjoner foregår i det kystnære området vil det

i større grad måtte samspille med andre dimensjoner som land makt, luftmakt eller sivile aktører, og koordinering må da i større grad skje opp imot sideordnede avdelinger.

- Langtrekkende våpen som NSM kan være en ressurs for skips-sjef, for styrkesjef (force weapon) og i noen situasjoner en felles operativ ressurs. Koordinering og prioritering av slik våpenbruk er derfor nødvendig.

04042. Valg av ledelsesform vil ha stor betydning for hvor omfattende og hvor detaljert det må planlegges. Det finnes prinsipielt to ulike former; detaljkontroll (detailed control) og oppdragsbasert ledelse (mission command). Hvilken metode eller form en skal benytte vil være avhengig av oppdrag og hva som ønskes oppnådd.

04043. Detaljkontroll gir mindre rom for initiativ og kreativitet hos underlagte sjefer, og derav lite rom for utvikling av egen plan. Detaljkontroll kan derfor være den prioriterte og ønskede metode når tid ikke er en kritisk faktor, og når prosedyrer må følges tett grunnet sikkerhet, eller når restriktive engasjementsregler forlanger nøyaktig rapportering og tett oppfølging av hendelser og situasjoner. Detaljkontroll fungerer normalt dårlig når en har rask utvikling i situasjonen. Slik kontroll fungerer også dårlig når den vertikale informasjonsflyten blir forstyrret eller er vanskelig å gjennomføre. Derfor er denne kontrollmetoden ikke hensiktsmessig når en opererer under forhold med stor grad av uvisshet eller tidsbegrensninger.

04044. Selv om detaljkontroll i enkelte sammenhenger kan være nødvendig, er altså Forsvarets grunnleggende ledelsesfilosofi oppdragsbasert ledelse. Det innebærer at sjefer på de ulike nivåene styrer gjennom å angi hva som skal oppnås, og hvorfor det skal oppnås (sjefens intensjon – mål, hensikt, metode). Innenfor disse rammene gis så den underordnede i utgangspunktet frihet til å løse oppdraget på den måte den underordnede selv finner hensiktsmessig. Derfor må det også gis rom for egen planlegging. Denne ledelsesfilosofien er valgt fordi den erfaringsmessig er mest hensiktsmessig, og gir rom for at initiativ kan tas på alle nivåer. Den virker også inkluderende og skaper delaktighet på alle nivåer. Slik passer den også bra i forhold

til prinsippene om integrert planlegging. Sentralt i filosofien er å gi oppdrag og tildele ressurser, og deretter må undergitte selv planlegge hvordan ressursene utnyttes.

04045. Gjennom å desentralisere beslutningsmyndigheten, øker man tempo i operasjonen og styrkens evne til å håndtere hurtige endringer i situasjonen. Dessuten, ettersom slik styring avhenger av implisitt forståelse av oppdragets hensikt, så er oppdragsbasert ledelse (oppdragstaktikk) langt mindre sårbar for forstyrrelser i informasjonsutvekslingen enn hva detaljkontroll er (jf. Pkt. om teknologiske utviklingstrekk i kapittel 3). Fordelen med oppdragsbasert ledelsesform er evnen til å håndtere usikkerhet og tidsbegrensninger gjennom å skape et system som kan respondere og handle raskt i kamp.

04046. Nasjonal styrkesjef (SJ FOH) vil om nødvendig, og i særskilte situasjoner, håndtere den taktiske utførelsen. I slike situasjoner vil etablerte taktiske kommandoer bli omgått. Det taktiske ledelsesnivået må i disse situasjonene være forberedt på at deler av utførelsen likevel vil kunne kreve oppfølging fra dette nivået. Utfordringen vil være å opprettholde en situasjonsforståelse som bidrar til å unngå forsinkelser i operasjonen. Den maritime kommando- og kontrollstrukturen/-organisasjonen må være fleksibel nok til å kunne tilpasses disse situasjonene.

Planlegging av operasjoner

04047. Målet med bruk av militærmakt, og altså det endelige resultat av det å føre kommando, er alltid påvirkning i en eller annen form. Størst effekt i påvirkningen oppnås dersom man er i stand til å synkronisere virkemidler. Ledelse av militære operasjoner vil derfor ha som høyeste ambisjon å synkronisere militære effekter mot målsettingen om å påvirke en annen aktør. På et lavere samhandlingsnivå handler det om koordinering og samvirke, der koordinering handler om å legge til rette for at handlinger og aktiviteter til forskjellige egne enheter ikke påvirker hverandre negativt (unngå konflikter), mens samvirke innebærer aktiv handling av flere aktører mot et felles mål.

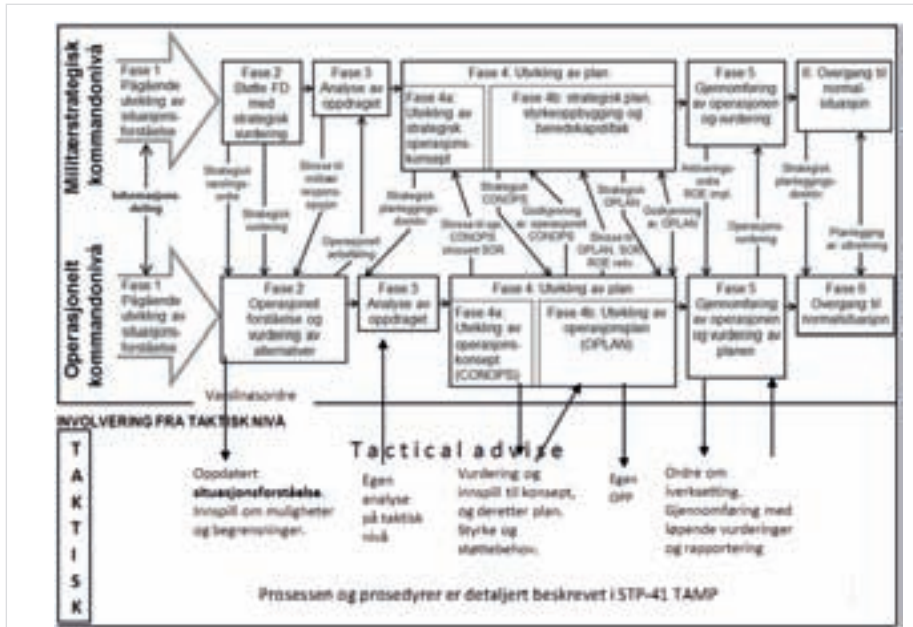
04048. Helhetsforståelse er knyttet til forståelse for det konkrete oppdraget og intensjonen med operasjonen/oppdraget. Dette innebærer forståelse for aktører, enheter, ressurser og kapasiteter på egen side som inngår i gjennomføringen av operasjonen, samt av motstander og tredje parter i innsatsrommet (operasjonsområdet). Helhetsforståelse må dekke operasjonen i tid og rom. Innsatsrommet må ikke bare oppfattes geografisk med topografi, klima, infrastruktur og demografi, men også informasjonsmessige, mentale, kulturelle og moralske forhold.

04049. Hurtighet måles i den tid det tar fra en situasjon som krever handling oppstår, til beslutningen om handling er tatt, forstått av utøvende ledd og omsatt i handling. Dynamisk og hurtig agering krever en rask beslutningsløyfe (OODA-loop). Det overordnet mål er å kunne identifisere og utnytte mulighetsrom som oppstår i operasjonsområdet/stridsrommet.

04050. Høyt tempo i beslutningsprosessen har primært vært knyttet til høyintensitetskrigføring der raske beslutninger og hurtig agering kan være avgjørende. Andre scenarier setter andre krav. For operasjoner i fred vil trolig kravet til beslutningens kvalitet være større enn kravet til hurtig handling. Det at et mulighetsrom lukkes som følge av at beslutningen tar for lang tid, vil i disse tilfellene bety mindre enn konsekvensene av å ta feil beslutning. Viljen til å ta konsekvensene av feil beslutninger er mindre i fredstid enn i et høyintensitetsscenario der nasjonens frihet står på spill. Generelt vil allikevel kravet til hurtighet være avhengig av hvor raskt motstanderen evner å agere, og blir i en slik sammenheng en relativ størrelse.

04051. «Collaborative planning» (jf. FFOD pkt. 07038) kan best oversettes som integrert eller samarbeidende planlegging. Med prinsippet om integrering og samarbeid i fokus skal planprosessen være mer effektiv både i forhold til tidsforbruk, men også i forhold til innholdet i selve planen. En forutsetning for «Collaborative Planning» og parallell planlegging er at undergitte involveres i planprosessen, og blir brukt som rådgivere for best mulig utnyttelse av kapasiteter.

OPERASJONSPLANLEGGINGSPROESSEN MELLOM MILITÆRSTRATEGISK OG OPERASJONELT NIVÅ SAMT INVOLVERING FRA TAKTISK NIVÅ

Et viktig element for tettere å kunne integrere planprosessen, er utveksling av informasjon og produkter.

04052. Prinsippet om «Collaborative Planning» er først og fremst tilpasset og beskrevet for prosessene mellom strategisk og operasjonelt nivå, og tankegangen legger også opp til at eksternt militær og sivil ekspertise skal innlemmes i planleggingen på de forskjellige nivåene, og at det etableres et betydelig tettere samarbeid internt i hovedkvarterene under planprosessen.

04053. Taktiske sjefer må kunne omsette operasjonell sjefs intensjon og målsetting til taktiske handlinger.⁶⁰ Planleggingen er således ikke et mål i seg selv, men et hjelpemiddel som skal bidra til å øke effekten av handlinger. Planleggingsprosessen må som nevnt også sikre bevisste

⁶⁰ STP 41 Stabshåndbok for Sjøforsvaret Taktisk Maritim Planlegging (TAMP) fastsetter prosedyrer og beskriver stabsprosesser for planlegging på taktisk og stridsteknisk nivå, herunder metodisk målbekjempelse (targeting).

valg rundt ledelsesform og kontroll av måloppnåelse. Strategisk involvering på taktisk nivå kan være berettiget i enkelte tilfeller, men i en hel militær organisasjon er det ikke praktisk gjennomførbart. Ved komplekse situasjoner vil man være nødt til å bringe inn flere kommandoledd for å holde kontroll over situasjonen, og totalt sett bør det altså være unntaket snarere enn regelen at man velger å direkte styre enheter fra sentralt nivå. En innstilling hvor man velger å avvente til man får strategiske føringer kan være ødeleggende for operasjonens effekt. Sentrale moment for nasjonalt maritimt taktisk nivå's integrering i prosessen er faktorer som tid tilgjengelig for planlegging samt strategisk og operasjonelt nivå's behov for detaljer underveis i prosessen. I tillegg kommer behov for å koordinere med sideordnede taktiske kommandoer underveis i prosessen.

04054. Fasene angitt i figuren over (figur 7.6 fra FFOD) er generelt beskrevet i pkt. 7.2 i FFOD. I fase 1 vil taktisk nivå eventuelt motta oppdatert informasjon om en oppstått situasjon. Dette vil bidra til at det fra taktisk nivå kan formidles informasjon og kunnskap til operasjonelt nivå som utfyller situasjonsbildet og øker situasjonsbevisstheten. I fase 2 vil taktisk nivå motta varslingsordre. Basert på denne, og oppdatert forståelse av situasjonen, vil maritimt taktisk nivå vurdere egnethet av egne kapasiteter og de muligheter og begrensninger som ligger i de tilgjengelige avdelingene og plattformene. Innspill fra taktisk nivå vil inngå i den totale vurderingen av en skisse til mulige militære responsopsjoner. Fase 3 innebærer for taktisk nivå egen analyse av et mulig oppdrag i tråd med de anbefalte responsopsjonene. Taktisk nivå vil fremme oppdaterte taktiske råd til operasjonelt nivå. Med utgangspunkt i strategisk plandirektiv og responsopsjoner utvikles operasjonskonsepter og plan i fase 4. Taktisk nivå vil gi selvstendige innspill til overordnet konsept og deretter plan. Dette inkluderer vurderinger rundt kommando og kontroll, engasjementsregler, støttebehov og anvendelsen av den fastsatte styrkestrukturen. Basert på godkjent operasjonsplan (OPLAN) kompletteres og ferdigstilles den detaljerte planprosessen på taktisk nivå, og taktisk operasjonskonsept og ordre (OPGEN) utarbeides. I denne fasen vil underlagte stridselementer ha gitt sine bidrag til planprosessen, og ferdigstillelse av OPGEN. I fase 5 gjennomføres

operasjonen med utgangspunkt i OPGEN og taktisk sjefs intensjon og målsettinger. Nødvendige justeringer i planen gjøres basert på vurderinger og rapporter, samt oppdaterte retningslinjer fra operasjonelt nivå.

04055. Det vil være forskjell på planlegging i forkant av en operasjon eller kampanje, og planlegging underveis i en operasjon. Førstnevnte vil være mer omstendelig og tidkrevende, og de beskrevne metodene er ofte beregnet for dette. Her inngår styrkegenerering og deployering og all personell- og logistikkplanlegging rundt dette. Underveis i en operasjon er disse rammene gitt, og fokus er rettet på den operative delen – det å løse deloppdrag og å vinne slagene. Her vil det også være stor forskjell på tiden man har til disposisjon for planlegging.

04056. Nasjonalt opererer vi i en kommandostruktur uten et rendyrket MCC-nivå (komponentnivå). FOH utvikler operasjonsplaner med utgangspunkt i rammer, føringer og tildelte ressurser fra politisk/strategisk nivå. Operasjonsplanen, supplert med løpende oppdaterte intensjoner, direktiver og retningslinjer gir grunnlag for detaljert planlegging og gjennomføring av operasjoner for sjefer på taktisk nivå. Fellesoperativt samvirke, inkludert allokering av prioriterte militære mål, koordineres primært på operasjonelt nivå. FOH tilrettelegger samtidig for effektiv innsats gjennom løpende informasjonsinnhenting, oppbygging og vedlikehold av fellesoperativt situasjonsbilde (Common Operational Picture – COP) og forvaltning av operasjonell geometri for effektivt og sikkert våpenengasjement. FOH styrer i tillegg utviklingen av intensitetsnivået i en konflikt gjennom forvaltning av engasjementsregler.

04057. Maritim taktisk ledelsesnivå (i dag Commander Norwegian Task Group (COMNORTG)/SJMA og SJKV) utvikler detaljerte operasjonsplaner basert på den generelle operasjonsplanen, og videreutvikler disse basert på løpende og oppdaterte intensjoner, direktiver og retningslinjer fra FOH. Underlagte enheter styres direkte gjennom en kombinasjon av stående ordreverk og supplerende ordre, og/eller gjennom utpekte underlagte sjefer i rollen som krigføringsansvarlige og koordinatører. På taktisk nivå samordnes

innsatsen til de enkelte enheter eller grupper av enheter slik at enhetenes komplementære våpenvisse egenskaper utnyttes for maksimal operativ effekt og gjensidig støtte og beskyttelse. Maritime operasjoner på taktisk nivå vil være tempodrevet og effektiv taktisk ledelse fordrer løpende detaljert situasjonsforståelse og kontinuerlig kommunikasjon med undergitt og sideordnede enheter/avdelinger, samt operasjonell sjef. En stor del av innsatsen i en taktisk stab er derfor sentrert rundt lokal billedbygging og situasjonsforståelse. I noen sammenhenger må innsats planlegges og koordineres direkte mellom sjefer på taktisk nivå. Dette fordrer tilstrekkelig grad av fellesoperativ situasjonsforståelse og kommunikasjon på tvers av forsvarsgrener.

04058. Under COMNORTG/SJMA eller SJKV må underlagte sjefer være forberedt på å lede andre enheter eller grupper av enheter, samt kunne planlegge og iverksette operasjoner også når ordre mottas direkte fra FOH (omgåelse av nivåer).

04059. Fellesoperasjoner inkluderer og omfatter styring av fellesfunksjoner som eksempelvis operasjonell manøver og ild, luftvern, CBRN-vern og informasjonsoperasjoner (jf. FFOD 2014 pkt. 5.7). Operasjonelt nivå vil også ha en koordinerende og synkroniserende rolle i utvikling og implementering av engasjementsregler. Knyttet til styring og synkronisering er det etablert koordinerende prosesser rundt målutvelgelse og målbekjempelse (targeting), koordinering i og av stridsrommet (Battle Space Management) og ikke minst JISR⁶¹.

04060. Operasjonelt nivå vil lede JISR-aktiviteter. Prosessen styres med utgangspunkt i informasjons- og etterretningsbehov, som igjen legges til grunn ved utarbeidelse av «sensoroppdrag». Sjøbaserte kapabiliteter bidrar med særlige egenskaper knyttet til observasjon av/i de maritime omgivelsene, og kan gjennomføre informasjonsinnhenting på/fra havoverflaten, i vannsøylen og fra havbunnen.

⁶¹ *Joint Intelligence Surveillance and Reconnaissance – jf Konsept for JISR datert 27. januar 2014.*

04061. Det er avgjørende at maritime styrker og det maritime ledelsesnivå forstår prosessene, og hvordan prosessene og operasjonelt nivå gjennom eksempelvis overvåkning og etterretninger også understøtter maritime operasjoner; samt hvordan maritime styrker kan og må bidra i prosessene.

04062. Informasjonsoperasjoner har fått særlig fokus og relevans. Maritime styrkers særtrekk og egenskaper tilsier at på taktisk nivå vil det kunne gis bidrag og understøtte informasjonsoperasjoner innenfor alle de tre kjerneaktivitetene: Influence Activity, Information Protection Activity og Counter Command Activity. Maritime styrker vil kunne anvende, og bidra til å oppnå ønsket strategisk/operasjonell effekt gjennom, kapasiteter, verktøy og teknikker som: psykologiske operasjoner, presence - posture and profile, operasjonsikkerhet, informasjonssikkerhet, elektronisk krigføring, fysisk ødeleggelse, key leader engagement, datanettverksoperasjoner.

04063. I FFOD (pkt 02122) pekes generelt på at deployerte norske styrkers integritet i samvirke med allierte, aktuelt vertsland og eksterne aktører vil kunne påvirke både evnen til å løse oppdrag, og selve oppdragsløsningen. Videre at samhandling med aktører i operasjonsområder utenlands krever et tydelig etisk rammeverk, samt kultur- og samfunnsforståelse. I oppdrag utenlands vil operasjoner kunne foregå i samvirke med eller i tilknytning til nasjoner og myndigheter med annet verdsett, og i en kontekst med nedsatte samfunnsfunksjoner. Også maritime styrker vil møte utfordringer knyttet til kontraktsinngåelse, bruk av lokalt ansatte og lokale ressurser, kontakt med lokale myndigheter, ressursforvaltning- og kontroll, håndheving av egne styrkers sikkerhet, og samvirke. Kontrakts- og avtaleinngåelse knyttet til eksempelvis levering av drivstoff, andre lokale anskaffelser, samt kjøp av tjenester må foretas etter gjeldende norsk og internasjonalt anerkjent regelverk og praksis. Nasjonal styrkesjef bør utarbeide og implementere retningslinjer (anti-korrupsjonsdirektiv) for operasjonen som støtter ivaretagelse av egne styrkers integritet. Styrkesjef eller avdelingsjef vil være ansvarlig for at personell er trent og innehar nødvendig kompetanse på området, og at undergitte er kjent med og etterlever krav til integritet.

Prinsipper for nasjonal maritim krigføring på taktisk nivå

04064. Generelt kan prinsipper ses som metodiske verktøy som binder praksis og teori sammen, og som rettleder en i valg av handlemåter og i gjennomføring av disse. Et prinsipp vil være kategorisk i sin natur, men samtidig ikke en absolutt sannhet, og må heller ikke brukes og ses som det. De ulike listene over prinsipper inneholder derfor gjerne motstridene påstander og de er ikke innbyrdes prioritert. Prinsipper i konflikt med andre prinsipper - for eksempel kraftsamling versus styrkeøkonomisering, overraskelse og operasjonssikkerhet - skaper et vern mot konformitet, mens mangelen på prioritet tillater oss en større grad av intellektuell frihet til å vektlegge ulike prinsipper utfra den faktiske situasjonen en står overfor. Lister med prinsipper søker å forenkle situasjonen, både vår forståelse av den, og hvordan den skal håndteres. Faren ligger i at brukeren kan erstatte forståelsen og bruk av skjønnet med å følge prinsippene blindt.

04065. Skal prinsipper gi mening, må de utdypes i tilstrekkelig grad til å vise hva som faktisk menes med det enkelte prinsipp, og forståelsen må være rettet mot deres spesifikke bruk.

Prinsippene må fortolkes, altså settes i en kontekst, men på veien fra det generelle til det spesielle er det stort rom for feil. Er man ikke bevisst dette, vil overholdelse av prinsippene fort bli kontraproduktivt. De fellesoperative prinsippene i FFOD er et sett med overliggende

prinsipper og betraktninger som også fungerer godt som generelle retningslinjer i sjøkrig.

Prinsipper

04066. De etterfølgende prinsippene vil kunne danne et hensiktsmessig utgangspunkt for planlegging og gjennomføring av maritime operasjoner. Prinsippene spisser og detaljerer de mer generelle betraktningene om operasjoner. Ikke desto mindre må prinsippene sees i sammenheng med betraktningene og nyanser i disse. Det legges også til grunn at prinsippene har størst gyldighet i en kontekst knyttet til «operasjoner på havet» eller i en kontekst hvor maktprojeksjon skal bestrides i form av sjønektelse.

04067. Prinsippene tar utgangspunkt i to erkjennelser:
Sjømakt er primært knyttet til fartøyene. I en slik sammenheng vil normalt den relative geografi versus motstanderens fartøyer være langt viktigere enn den absolutte geografien.

Da fartøyer og tilhørende våpensystemer er svært begrensede ressurser som ikke lett kan gjenskaffes, er utmattelse oppnåelig og må tillegges stor vekt i vurderinger rundt maritim krigføring.

04068. Offensive operasjoner er avgjørende for å oppnå endringer. Det er offensive operasjoner som skaper endringer, mens defensive operasjoner kan sies å skulle hindre endringer. Når to styrker møtes, så vil den som angriper effektivt først ha best utsikter til å vinne. En overlegen styrke på havet vil vinne dersom forholdene ellers er like. En overlegen styrke vil ha et større potensiale for å levere ildkraft og vil også ha større evne til å motstå innkommende ildkraft og samtidig opprettholde det alt vesentlige av sin egen kampkraft. Skal en underlegen styrke vinne, må denne kunne bringe våpen til virkning før motstanderen kan respondere. Grunnet maritime våpensystem sin natur vil en tidsmessig fordel raskt endre balansen til den som angriper *effektivt* først sin fordel.

04069. En angriper som er villig til «å betale prisen» vil som oftest være i stand til å nedkjempe selv det sterkeste forsvar. En forutsetning for dette er at angriperen, i det minste lokalt og temporært, må ha evne til å konsentrere betydelig større ildkraft enn forsvareren. Den forsvarende parts største fordel er at denne kan etablere terskler ved at det gjøres tydelig at det vil koste ressurser og tid å etablere nødvendig kontroll. En angriper som er villig til å bruke nødvendige ressurser, og løpe risikoen for tap, vil normalt kunne mette forsvaret og derved nå sine mål. Målet til forsvareren må derfor være å etablere en høyest mulig terskel dersom en ønsker å unngå et angrep. Alternativt kan man gi inntrykk av at en disponerer langt mindre kampkraft enn hva en faktisk gjør. Da kan man lokke motstanderen til å angripe med styrker som ikke er tilstrekkelig for å nedkjempe forsvaret og derved oppnå en vesentlig taktisk seier som igjen kan bidra til forskyvning av balansen på et operasjonelt nivå.

04070. Den som kontrollerer tid og rom for kampen, vil ha en vesentlig fordel. Sjøkrig tenderer til å være utmattelsesorientert og knyttet til fartøyer, og havet som operasjonsområde vil i svært liten grad hindre konsentrasjon av slagkraft. Den som kan velge tid og sted for kampen vil derfor ha en vesentlig fordel. Den aktør som handler offensivt vil kunne velge tid og sted for i sine operasjoner. Med mindre det er absolutte geografiske forhold som dikterer hvor en avgjørelse kan oppnås, noe det normalt ikke er, så vil den defensive siden være tvunget til å reagere på motstanderens relative disponeringer. Dette vil vanskeliggjøre effektiv samling av slagkraft. Defensive operasjoner innebærer risiko for gradvis svekking og utmattelse. Selv når geografien dikterer hvor offensive operasjoner må rettes, vil en i liten grad kunne forutse tidspunkt for hendelsen. Velger forsvareren en rent defensiv tilnærming og relaterer sin aktivitet til absolutt geografi og ikke til motstanderens fartøy, må en etablere tilstedeværelse tidlig og opprettholde denne over tid. Dess lengre en må opprettholde en slik disposisjon, dess lengre tid vil motstanderen ha til gradvis undergraving og svekking av den defensive sidens kampkraft. Å være relativt stasjonær og tilstede over tid vil resultere i en viss grad av eksponering. Er man først eksponert, enten direkte eller gjennom sårbare forsyningslinjer, så vil man kunne være et mål

for begrensede offensive handlinger. En har med andre ord lagt til rette for en situasjon der en kan bli gradvis svekket, uten at ens egen ildkraft har en tilsvarende effekt på motstanderen. Å være etablert i et område over tid vil ikke nødvendigvis gi fordeler i form av forbedret sikkerhet, fortifikasjoner eller lignende. Det motsatte vil kunne inntreffe. Uansett hvor skjult man opererer vil egen disposisjon og kapasitet gradvis avdekkes, og derved gjøre motstanderens konsentrasjon av maktmidler mulig der og når disse vil få størst effekt. En offensiv (taktisk) tilnærming vil på denne måten fremstå som sterkere enn en defensiv i sjøkrig.

04071. Formålet med defensiv styrke er hovedsakelig å kjøpe taktisk tid og således muliggjøre effektive angrep eller motangrep. En defensiv tilnærming som å utnytte geografiske fordeler for å styrke ens relative slagkraft, vil gi motstanderen begrensinger i sitt spillerom. En vil med andre ord kunne utsette kamphandlinger til en har oppnådd en fordelaktig situasjon som tilsier at avgjørende taktiske eller operasjonell målsettinger kan nås. Ikke desto mindre er det bare gjennom utnyttelse av muligheten til en offensiv tilnærming og handling at situasjonen kan påvirkes positivt og effektivt (skape endring). En rendyrket og vedvarende defensiv orientering vil, selv om den forsinker motstanderen, i liten grad frata motstanderen initiativet og derved heller ikke motstanderens mulighet for å diktere tid og rom for avgjørelsen.

«Bevar egen kampkraft intakt og avvent muligheten til å angripe effektivt først. Det første ligger i ens egne disposisjoner, det siste i motstanderens». (Sun Tzu).

04072. Initiativ og utnyttelse av muligheter der og når de måtte oppstå har særlig verdi. Grunnet faktorer som manøvrer, utholdenhet, ulik disponering ut ifra hva som er oppfattet som primær trussel etc., vil det åpne og lukke seg taktiske mulighetsrom hele tiden. Den som er i stand til å oppfatte og utnytte slike midlertidige mulighetsrom - situasjoner der man har en taktisk fordel - vil gradvis kunne svekke en motstander uten at denne effektivt og likeverdig kan slå tilbake.

04073. Angrip med så mye slagkraft og effekt som mulig. Konsentrasjon av ildkraft kan redusere egne tap og øke den samlede effekten av egne våpen. Havets geografi vil i liten grad begrense hvor mye slagkraft som kan konsentreres, og det er fartøyene som er det avgjørende for sjømaktens utøvelse. Dess mer kraft en kan konsentrere, dess større er sannsynligheten for at en vil lykkes og kan oppnå en avgjørende effekt. Går en inn i kamphandlingene med redusert kampkraft, øker risikoen for at motstanderen vil kunne ta ut betydelige deler av egen styrke, eller i det minste effektivt forsvare seg mot angrepet.

04074. Angrep fra uventet hold i tid og rom utgjør en fordel, men omringning og operasjoner bak motstanderens linjer har liten relevans i sjøkrig. Grunnet karakteren til moderne maritime våpen- og sensorsystem, vil omringning og flankangrep ha liten taktisk verdi, med mindre disse kan fremføres i en geografisk realitet som hindrer motstanderen i oppdagelse og effektivt motengasjement. Angrep som kommer uventet i tid og rom vil kunne ha stor verdi. Dette vil kunne overraske motstanderen i en ufordelaktig disposisjon eller i en relativ geografisk posisjon som ikke muliggjør et effektivt forsvar eller god evne til raskt motangrep. Vi må søke å forsinke motstanderens oppdagelse av oss, samt treffe tiltak for å utnytte mulighetsrom som oppstår når motstanderen oppdages.

04075. Ildkraft ødelegger, forstyrrer, slår ned og fører til spredning. Selv om det ikke oppnås stor fysisk effekt i målene vil ildkraft og andre innsatsmidler hindre og forstyrre motstanderens operasjoner. Dette kan føre til at motstanderen må endre sine disposisjoner. Det skapes da usikkerhet og friksjon hos motstanderen og hans valgte handlemåter.

04076. Friksjon drar ned tempo og gjør en mindre effektiv enn ventet. Ettersom sjøkrig er orientert rundt fartøy og deres relative posisjoner fremfor absolute posisjoner og terreng, så vil det være færre geografiske og meteorologiske faktorer som skaper friksjon på havet enn på land. I tillegg har man normalt kortere og enklere kommandolinjer og færre enheter/plattformer som skal samvirke på

havet enn på land. Dette kan redusere friksjonen i en maritim styrke/operasjon. Friksjon må like fullt vies tilstrekkelig oppmerksomhet, og da særlig i fellesoperasjoner og samvirkeoperasjoner. Den faktiske friksjon som oppstår vil ha stor innvirkning på gjennomføringen av operasjonsplanene. Derfor vil tiltak som skaper usikkerhet og friksjon hos motstanderen være et positivt aktivum. Samtidig må det treffes tiltak som reduserer effekten av eventuell friksjon for egne aktiviteter.

Gjennom villedning kan man skape friksjon og påvirke en motstanders beslutningsprosess. Villedning krever kreativitet og innsikt i motstanderens vurderingsmetodikk og vil kunne være en vesentlig og billig styrkemultiplikator.

Etterretning

04077. Etterretning omtales ofte som en av seks grunnleggende basisfunksjoner. Begrepet er vidt og rommer produkt, prosess og aktivitet. Det benyttes om det produktet som er resultat av bearbeiding av informasjon og data om andre nasjoner, fiendtlige eller potensielt fiendtlige styrker eller andre aktører, samt områder for faktiske eller potensielle operasjoner. Begrepet brukes også om bearbeidingsprosessen i seg selv, og som betegnelse på selve aktiviteten og organisasjonene som utøver den.

(Etterretningsdoktrinen)

«Forsvarsgrenene har tradisjonelt hatt ulike oppfatninger av etterretningsfunksjonen og betydningen av denne for egne operasjoner. Ulike domener (land, sjø, luft), oppdrag, organisering, terminologi og måter å operere på kan bidra til å forklare noe av dette. Gjennom å utvikle en helhetlig etterretningsarkitektur som omfatter personell, organisasjon og systemer kan etterretningsfunksjonen i forsvarene i større grad ses på som mer helhetlig enn hva som har vært tilfelle frem til nå. Dette vil skape synergier og en effektiv utnyttelse av ressurser, ikke bare mellom de enkelte operasjonsdomenene, men også mellom organisasjonsnivåene.»

04078. Maritime operasjoner er avhengig av oppdatert situasjonsforståelse. Struktur og innretning er i varierende grad innrettet for å understøtte og utnytte etterretningsprosessen slik den er beskrevet i E-doktrinen. Sensorer er knyttet til maritime

plattformer,⁶² og plattformene vil som regel ha en annen hovedoppgave enn informasjonsinnhenting for etterretningsformål. Dette medfører en spenning mellom behovet for informasjon og de taktiske disposisjonene som er nødvendig for å løse primæroppdraget.

04079. Sensorer og prosesser knyttet til maritime plattformer er i stor grad brukt for å fremskaffe et bilde av situasjonen slik den er, og i mindre grad for å predikere hvordan den kan komme til å utvikle seg. Etterretning skiller hovedsakelig fra overvåkning og rekognosering ved aktivitetens intensjon. Overvåkning og rekognosering er en del av kampopplysningsorganisasjonens (KOPPO) normale aktivitet, men etterretningsfunksjonen supplerer dette og støtter den operative planprosessen. Samtidig vil KOPPO være en av de viktigste bidragsyterne med informasjon som grunnlag for produksjon av etterretninger i sjømilitær virksomhet. Etter hvert som kompleksiteten og spennvidden i maritime operasjoner øker, vil også sjefens e-behov øke. Samtidig vil muligheten for støtte fra høyere nivå reduseres.

04080. Sensorer og personell betraktes skal derfor konseptuelt betraktes som potensielle etterretningsressurser. Med dette menes at sensorer og personell som ikke har innhenting for etterretningsformål som primæroppgave kan likevel, under gitte betingelser, kunne fungere som en ressurs. Dette stiller krav til kjennskap til e-prosess, e-behov og rapporteringsmetodikk i de maritime enhetene/avdelingene.

04081. Et etterretningssystem må legge til rette for å utnytte den informasjon som samles inn av fartøy og avdelinger gjennom deres primæroppdrag, spesielt innenfor overvåkning og rekognosering. Dette for å utnytte mulighetene som ligger i fartøyenes sensorer, selv om de normalt bare i noen grad vil ha personell dedikert til etterretningsarbeid.

04082. Den maritime styrkestrukturen vil i mange tilfeller operere i grenseskillet mellom land- og sjødimensjonen – littorale eller

⁶² Maritim luftmakt i form av MPA (i dag P-3C Orion) er en avgjørende ISR plattform, og understøtter både etterretnings- og overvåkningsprosesser. Tilsvarende vil HVs maritime enheter/avdelinger spesielt kunne bidra til kystnær situasjonsforståelse og-bevissthet, og må samtidig kunne utnytte informasjon og data innhentet og tilgjengelig ved andre maritime enheter.

kystnære operasjoner. Det er ikke gitt at slike operasjoner vil foregå i områder hvor en landkomponent allerede opererer og har kontroll, og kan levere nødvendige etterretninger til en maritim styrke. Advance Force Operations (AFO) er et eksempel på dette. Et etterretningssystem må sikre en generell forståelse for landdimensjonen og hvordan dette kan påvirke maritime operasjoner. Dette innbefatter evne til å drive egen innhenting tilknyttet det kystnære området for understøttelse av egne operasjoner, til støtte for landbaserte operasjoner eller til støtte for fellesoperativt (joint) nivå. JISR - samhandling mellom etterretnings-, operasjons-, og planfunksjonen – skal bidra til å optimalisere bruk av tilgjengelig sensor kapasitet og informasjon.

Etterretningsbehov

04083. Behov knyttet til grunnleggende etterretninger, (Basic Intelligence)

Materiellutvikling, taktikkutvikling og doktrineutvikling. Sjøforsvaret som organisasjon gjennomfører på egen hånd, og i samarbeid med NATO, utvikling innen materiell, taktikk og doktrine for alle krigføringsområder vi utøver. For at dette skal kunne gjøres effektivt og relevant er det behov for omfattende og detaljert kunnskap om aktuelle motstandere og aktører i områder vi skal kunne operere. Dette inkluderer, men er ikke begrenset til, motpartens doktriner, taktikker, prosedyrer, egenskaper ved våpen og sensorer, teknisk tilstand på materiell, øvingsnivå på personell og fremtidig utvikling av sensorer, våpen og plattformer.

Grunnlag for operative planprosesser. De samme grunnleggende etterretningene danner også grunnlag i den operative planprosessen som taktiske sjefer må gjennomføre som forberedelser til enhver operasjon. Dette kan være i våre egne nærområder eller operasjoner fjernt fra hjemlige forhold, med andre aktører og varierte oppdrag. Utnyttelse av egne sensorer og våpen. Dette krever til dels omfattende og detaljerte etterretninger blant annet i form av oppdaterte EK-bibliotek og grunnlag for programmering av doktriner for AEGIS-systemet på fregatter. Grunnleggende etterretninger i et krigføringsperspektiv er også avgjørende for å utarbeide relevante og riktige kriterier for klassifisering og identifisering. Grunnleggende

etterretninger om en motpart er også avgjørende for å utvikle måletterretninger.

04084. Løpende etterretninger i operasjoner, herunder måletterretninger (Current Intelligence)

I en operasjon vil planprosessen være iterativ, uavhengig av hvor på konfliktskalaen (Fred – Episode – Krise – Væpnet konflikt) en befinner seg. Operasjoner vil også normalt ha en form for dynamikk som en taktisk sjef vil ha behov for å forstå best mulig. Dette gjelder både i forhold til aktørene rundt seg, men og relatert til mer grunnleggende forhold i operasjonsområdet.

Man vil i mange tilfeller kunne ha som utgangspunkt at oppdraget vil inneholde en komponent som sier noe om hvor på konfliktskalaen en ønsker eller har aksept for å bevege seg. En grunnleggende forståelse og kunnskap om en aktør eller motparts intensjon, vilje og aksept til å bevege seg på den samme skalaen vil i den aktuelle situasjonen være avgjørende for å kunne utvide og utnytte eget handlingsrom, uten å gå på bekostning av oppdraget. Det er her viktig å påpeke at denne dynamikken og denne formen for E-behov kan oppstå i mange andre situasjoner enn en tradisjonell "kald krig"-tankegang og er f.eks. like relevant i en bordingssituasjon.

04085. Effektiv bruk, og valg av egne våpen, inkludert å unngå utilsiktede effekter, vil i mange tilfeller kreve tilgang på måletterretninger.

To eksempler på dette er NSM, hvor skytende enhet kan befinne seg langt utenfor organisk sensorrekkevidde og Hellfire, som har meget høy treffsikkerhet men kortere rekkevidde. Felles for disse er at de kan styres mot et optimalisert treffpunkt som kan ha stor betydning på større mål.

Etterretninger er også en grunnleggende forutsetning for å kunne bidra i en targeting-prosess (målutvelgelse) som gjennomføres på et overordnet hovedkvarter.

Utvikling

04086. Svært mange av behovene som er nevnt ovenfor, spesielt innen grunnleggende etterretning, er ikke noe som taktisk nivå (eller en

maritim styrke) på egen hånd vil være i stand til å besvare fullt ut. En dialog med blant annet FOH og ETJ vil være nødvendig for å definere grenseganger.

Også relatert til løpende etterretninger og måletterretninger vil det være begrensninger i hva taktisk nivå kan være i stand til å løse på egenhånd, nåværende kapabiliteter og struktur tatt i betraktning. Grenseoppgang opp mot over- og sideordnede E-elementer må gjøres for hver enkelt operasjon. På den annen side ligger både en forventning og en mulighet til at taktisk nivå i større grad både må og kan bidra innenfor disse områdene innenfor rammene av enhetlig etterretningsmiljø i Forsvaret (EEF).

04087. Taktisk nivå bør organisatorisk ha evnen til å etablere grunnleggende forståelse for situasjonen både sivilt og militært i de områdene maritime enheter opererer, eller er planlagt til å operere i. Når et nytt område eller tematikk dukker opp, bør organisasjonen også ha en evne til raskt å oppfatte dette og kunne starte strukturering av E-behov og påbegynne innhenting for å understøtte en potensiell orienteringsfase (innledende planprosess).

04088. Etterretningsmiljøet må være tilstrekkelig robust til å kunne generere kompetanse og personell tilgjengelig for operasjoner ut over den normale fredstidsdriften. Det vil være naturlig å tenke seg at taktisk nivå i perioder må kunne etablere et E-ledelseelement (styring og forvaltning av E-behov) og en begrenset evne til produksjon av flerdisiplin-etterretninger til støtte for en operasjon. Dette kan være embarkert eller i form av en reachback-kapabilitet.

04089. I E-doktrinens del IV gjøres det spesielt rede for behovet for en felles profesjonskultur for etterretningspersonell, behovet for en felles tilnærming til etterretningsfeltet mellom forsvarsgrenene, og behovet for felles profesjonsutdanning for etterretningspersonell på tvers av forsvarsgrenene. Knyttet til EEF er det avgjørende å innrette seg på en slik måte at personell, materiell, informasjon, prosedyrer og produkter er interoperable og kan flyte så fritt som mulig mellom forsvarsgrenene, nivåene i den operative søylen og til og fra andre fellesinstitusjoner. Implisitt i dette ligger at E-systemet i Sjøforsvaret,

inklusive personellet, søkes innrettet på en slik måte at andre aktører oppnår den nødvendige tilliten.

04090. I en ideell situasjon skal sjef for et selvstendig styrkebidrag være i stand til å dekke sitt eget etterretningsbehov. Maritime styrkebidrag bør således tilføres et E-element som er innrettet slik at det er i stand til å få tilgang til, og kan utnytte, etterretningsarkitekturen i de operasjonene som skulle bli aktuelle. Dette gjelder også hva angår å være innrettet på en slik måte at man med minst mulig tilpasning kan dra nytte av etterretningstjenestens bidrag når dette er aktuelt.

Environmental support

04091. «Environmental support» kan knyttes til begrepet GEOMETOC. Meteorologi (MET) er gjerne det som tradisjonelt forbindes med værvarsling mens oseanografi (OC) handler om havets bevegelse, dets fysiske egenskaper, havbunnens beskaffenhet og bakgrunnsstøy. Både meteorologi og oseanografi omfatter statistiske og dynamiske data. Statistiske data betegnes gjerne som klimatologi mens de dynamiske data i større grad handler om løpende analyser og varsler. GEO forbindes gjerne med geografisk informasjon, og oppfattes ofte som statiske data. I denne sammenhengen innebærer GEO at data og informasjon er GEO-referert (posisjonsangitt). Denne informasjonen kan, som meteorologiske og oseanografiske data, i høyeste grad også være dynamisk.

04092. *Geografisk informasjon (GEO): Informasjon som stedfester og beskriver naturlige og menneske- skapte objekter. Dette inkluderer blant annet topografiske, hydrografiske, aeronautiske og tematiske produkter, data, informasjon, publikasjoner og materiale.*

04093. *Meteorologisk informasjon (MET): Informasjon vedrørende fysiske, dynamiske og kjemiske prosesser i atmosfæren, herunder prediksjoner, observasjoner, statistiske (klimatologiske) beskrivelser, samt utnyttelse av denne informasjon til militære formål.*

04094. *Oseanografisk informasjon (OC): Informasjon vedrørende fysiske, kjemiske, marinbiologiske, maringeologiske og akustiske prosesser i havet og havbunnen, herunder prediksjoner, observasjoner, statistiske (klimatologiske) beskrivelser, samt utnyttelse av denne informasjon til militære formål.*

04095. *GEOMETOC: Er et samlebegrep for de tre fagfeltene geografi (GEO), meteorologi (MET) og oseanografi (OC) i Forsvaret. Bakgrunnen for at de tre fagområdene sees i sammenheng er at de er beslektede og iht. Bestemmelser for etterretning (BEF) er samlet under SJE's fagmyndighet i Forsvaret.*

04096. Både meteorologiske- og oseanografiske forhold påvirker på ulikt vis kampsystemenes yteevne. Tilgang på mest mulig nøyaktig og oppdatert informasjon om disse forholdene setter oss i stand til å planlegge og gjennomføre operasjoner slik at kampsystemene utnyttes optimalt under de til enhver tid rådende omgivelsesforhold. Dette gjelder spesielt operasjoner i undervannsdimensjonen, og i særlig stor grad i mineryddingsoperasjoner, hvor det fysiske medium og lokale forhold i spesielt stor grad påvirker sensorenes rekkevidder og deteksjonskapasitet. Ved å gjennomføre detaljerte farvannsundersøkelser i prioriterte nasjonale farvann, og utnytte denne informasjonen i påfølgende operasjoner, bla gjennom endringsdeteksjon, legges forholdene til rette for en betydelig effektivisering av mineryddingsinnsats.

04097. I NATO legges to viktige prinsipper til grunn innen både GEO og METOC. Disse er «fighting in the same map» og «one operation one forecast». Målsettingen er at alle aktører i en operasjon har samme informasjonsgrunnlag i både rom og tid. Tilsvarende grunnlag må vektlegges nasjonalt.

04098. I tilknytning til operasjoner kan det være behov for «environmental support» som ligger utenfor vanlige dag til dag produkter og tjenester, enten fordi viktig informasjon ikke er tilgjengelig for det aktuelle operasjonsområdet (out of area), eller fordi det er behov for oppdatert informasjon. Det kan da være behov for å

sette opp forsterkede tjenester, utarbeide nye produkter og samle inn nye data. Denne prosessen benevnes gjerne «Rapid Environmental Assessment» (REA). REA deles i fire kategorier. Kategori 1 omfatter tilgjengelige data i form av klimatologi, bunndata og modeller. Kategori 2 handler om mer nøyaktig kartlegging, gjennom åpen innsamling, av områder som ikke fullgodt dekkes i kategori 1. I kategori 3 foretas innsamling skjult/ved hjelp av skjulte midler. Kategori 1-3 kan sees i naturlig sammenheng med IPB-prosessen (Intelligence Preparation of the Battlefield). Kategori 4 er REA under operasjoner. De fire kategoriene henger sammen, og kategori 1-3 kan også komme til anvendelse etter at en operasjon er igangsatt. Eksempelvis kan man gjennom kategori 1 finne modeller for et gitt område. Under selve operasjonen (kategori 4) kan det avdekkes at tilgjengelige modeller ikke er gode nok, og at nye eller tilpassede modeller er nødvendig. Når nødvendig og ved behov iverksettes spesifikke REA-aktiviteter. Farvannsundersøkelser kan inngå i en slik operasjon. Data som samles inn kan inkludere (ikke begrenset til) meteorologi, oseanografi, hydrografi, sedimenter i operasjonsområdet og bunndata. Data presenteres i kart i form av «Additional Military Layers».

04099. GEOMETOC som fagområde tilhører SJ E som nasjonal fagmyndighet. GIS skal, på vegne av SJ E, ivareta fagansvar METOC i Forsvaret og fagansvar GEO i Sjøforsvaret. Forsvarets behov for meteorologisk, oseanografisk og geografisk informasjon er langt mer enn bare et kart og et værvarsel for et operasjonsområde. Omsetting av GEOMETOC rådata til strategiske, operasjonelle og taktiske beslutningsstøtteprodukter krever kunnskap om miljøets påvirkning på personell, plattformer, sensorer og våpensystemer. Flere avdelinger understøtter operative enheter med denne type data. Fagkontor METOC ved KNM Tordenskjold har et utøvende ansvar for å ivareta METOC-tjenester i Forsvaret. Minekrigsdatakontoret understøtter minevåpenets operative enheter med innsamling, bearbeiding og distribusjon av spesielle farvannsdata. I tillegg arbeides det med å organisere og strukturere denne type data ved analyseavdelingen på UVB-treningssenter.

4.2.2 Erfaringshåndtering og kunnskapsdeling

04100. Når vi ikke har praktisk erfaring fra maritim krigføring, må vi utvikle kunnskap og kompetanse på andre måter. Det er prinsipielt to ulike tilnærminger som kan gi slik erfaringsdanning. Den ene er krigsspill og andre former for simulert testing av teorier og problemstillinger. Den andre er gjennom realistisk trening og øvelser. Skal krigsspill, trening og øvelser gi relevant utbytte må de med andre ord legges tett opptil den virkelighet vi forventer, og de bør tilpasses de oppgavene vi forventer at våre maritime stridskrefter skal løse. Alle tiltak i øvelsessammenheng som gir økt opplevelse av realisme vil bidra til å gi en realistisk erfaringsdanning, og til et godt utgangspunkt for analyse og evaluering.

04101. Praktiske erfaringer som vi tilegner oss i militære operasjoner samt under trening og øving, gir oss et meget viktig grunnlag for løpende revurdering og forbedring av operative konsepter, planer, taktikker og prosedyrer. Slike erfaringer gir også grunnlag for innspill til materiellmessige oppgraderinger, og prioritering av FoU-innsats (forskning og utvikling). Lærdom fra operasjoner og øvelser må videre komme til uttrykk i trening og utdanning på alle nivåer. Den operative avhengigheten og samvirket mellom Forsvarets avdelinger øker. Ny lærdom må derfor deles på en systematisk måte slik at avdelingene kan lære av hverandres erfaringer.

04102. Effektiv erfaringslæring innebærer ikke bare erfaringsutveksling, men fordrer en helhetlig og systematisk prosess som inkluderer innsamling, bearbeiding/analyse, distribusjon og til sist implementering av eventuelle korrektive tiltak som nevnt over. Like viktig som å unngå gjentakelser av feil, er å legge grunnlag for at suksesser kan gjentas, samt dokumentere og bekrefte allerede eksisterende handlemåter som fungerer tilfredsstillende.

04103. Planmessig bruk av tilgjengelige relevante erfaringer bør inngå i øvelsesplanlegging for å utvikle analysebehov og definere analysemaal, noe som i seg selv kan bidra til økt utbytte av aktiviteten. Tilsvarende vil erfaringshåndtering kunne være svært relevant i planlegging av operasjoner, ikke minst knyttet til drøfting av faktorer som vil påvirke

oppdragsløsning og utvikling av handlemåter. Krigsspill (wargaming) av tenkte scenarier og planlagte operasjonskonsept og handlemåter kan være en hensiktsmessig måte å stimulere evne til gjenkjenning og intuitiv beslutningsevne gjennom dette. Ved hjelp av krigsspill vil den enkeltes og teamets erfaringer kunne utnyttes til å utvikle situasjonsforståelse før en operasjon igangsettes.

04104. Krigsspill kan være velegnet til å stimulere en beslutningsprosess drevet av vekselvirkningen mellom menneskelige beslutninger og deres simulerte utfall. Her har krigsspillet et vesentlig fortrinn i det å kunne medvirke til erfaringsbygging gjennom generering og innprenting av hendelsesmønstre som senere – i virkelige situasjoner – vil kunne gjenkjennes og gi ledetråder til valg av handlemåte. Dette vil hovedsakelig gjøre seg gjeldende i de mentale prosessene, hvor deltakerne ikke minst vil kunne utfordres gjennom konfrontasjon med den uvisshet og de tilfeldigheter som gjør seg gjeldende i krig. Den enkelte deltaker (individ, subteam, team, enhet) vil kunne få innsikt i intuisjon, beslutsomhet og karakterstyrke.

04105. Tilgang på mest mulig av den tilgjengelige erfaringsmengden kan ta utgangspunkt i den enkeltes individuelle ståsted. Her er den direkte oppnåelige erfaringen knyttet til hvordan den enkelte selv klarer å utnytte et kortere eller lengre tjenesteforløp. Den indirekte oppnåelige erfaringen er på sin side betinget av hva den enkelte klarer å tilegne seg av erfaringer andre har gjort. Også operative erfaringer som gjøres av organisatoriske ledd som en helhet (eksempelvis team i operasjonsrom, broorganisasjonen, bordingslag) må analyseres, systematiseres og deles.

04106. Tilgjengelig erfaring kan grovt inndeles i fire nivåer, som til en viss grad vil være overlappende. Det første nivået omfatter den daglige kontakten med tjenestemiljøet hvor erfaringer formidles gjennom samtaler, diskusjoner, møter og ulike former for samarbeid. Det andre nivået omfatter forskjellig dokumentasjon knyttet til tjenesten, hvor erfaringer fra operasjoner, øvelser og rutinemessig virksomhet formidles gjennom presentasjoner, notater, skriv, redegjørelser, betenkninger, evalueringer eller analyser. Det tredje nivået omfatter

fagpublikasjoner hvor erfaringer innen et vidt spekter formidles gjennom studier i form av publikasjoner, tidsskrifter eller andre utgivelser. Det fjerde nivået omfatter krigshistorien hvor erfaringer formidles direkte eller indirekte gjennom beretninger, memoarer, biografier eller historiske forskningsarbeider.

04107. Også operativ ledelse kan videreutvikles, først og fremst gjennom realistisk og god erfaring og forbedring av atferdsmønstre. I gjentakelse og gradvis utvidelse av utfordringer, skapes det gode lederskap. Her blir et læringsmiljø som gir rom for "prøving og feiling" avgjørende. Kvaliteten på organisasjonskulturen vil være avgjørende for at offiserer og besetning skal utvikle seg i riktig retning. Mot til å prøve ny atferd og mot til å utfordre egne grenser bør oppmuntres og stimuleres. Feilhandlinger bør ikke sanksjoneres på en måte som hemmer den enkeltes evne og vilje til stadig å utfordre egen kapasitet.

4.2.3 Styrkeproduksjon og styrkeoppbygging

04108. I dette punktet gis en kortfattet beskrivelse av styrkeproduksjon og noen hovedutfordringer knyttet til dette.

Operativ virksomhet (ref. Direktiv for virksomhetsstyring og økonomi-DIVØ)
Omfatter planlegging og ledelse av militære operasjoner i fred, krise, væpnet konflikt og krig i og utenfor Norge, alene eller i allianse. Herunder kommer tilsyn med styrkeoppbygging, beredskap og rustningskontroll. I tillegg inngår planlegging, gjennomføring og ledelse av øvelser i samarbeid med de som har ansvar for styrkeproduksjon og logistikk.

Styrkeproduksjon (ref. DIVØ)

Omfatter alle aktiviteter som bidrar til å stille militære kapasiteter klare til innsats i henhold til operative krav, og som bidrar til at kapasiteten kan løse de oppdragene som pålegges. Dette omfatter utdanning og øvelse, utvikling av taktikk, organisering av styrker og spesifisering av materielle kapasiteter.

Styrkeoppbygging (ref. FSJ Direktiv for styrkeoppbygging)

Styrkeoppbygging er en nasjonal prosess som leder frem til at en enhet eller avdeling blir KLAR for overføring av kommando til operativ sjef. Enheten er ved KLAR, utdannet, øvet, utrustet og oppsatt for å kunne løse sine oppdrag ved hjemmebase eller klar til deployering.

Generalinspektørene er ansvarlig for planlegging av, forberedelser for og gjennomføring av styrkeoppbygging av egen organisasjon/styrkestruktur.

I tillegg tydeliggjøres den praktiske og organisatoriske avgrensningen mellom operasjonsledelse og styrkeproduksjon. Beskrivelsen av styrkeproduksjon, og distinksjonen mellom denne og operasjoner er primært relevant for Kysteskadren, og berører i mindre grad Kystvakten.

04109. Styrkeproduksjon og styrkeoppbygging inkluderer i prinsippet all aktivitet som har som mål å frembringe kampklare enheter i samsvar med de til enhver tid gjeldende krav om kampkraftleveranser og klartider. Styrkeproduksjon handler om å koble alle de tre virkemidlene (moralske, konseptuelle og fysiske) som utgjør stridsevne ved;

- Utdanning, trening og øving å legge til rette for at holdninger, evne til etisk refleksjon og vilje til å gå i strid fokuseres og utvikles
- Utvikling av konsepter, doktriner, taktikker og prosedyrer å legge til rette for effektiv anvendelse av stridsmidlene
- Utvikling av komplette, bemannede kampsystemer og logistikk-løsninger som sammen med evne til å anvende systemene effektivt gir den nødvendige innsatsevne og utholdenhet

04110. Styrkeproduksjon er en kontinuerlig prosess som essensielt handler om å bygge og vedlikeholde komplette fartøysbesetninger. Besetninger som i fellesskap evner å operere et fartøy med dets sensor- og våpensystemer effektivt og sikkert i alle operative sammenhenger og under alle aktuelle omgivelsesforhold. Effektiv styrkeproduksjon dreier seg derfor ikke bare om å utdanne, trene og øve effektivt, men like mye om å utvikle effektive systemer og rutiner for personellforvaltning som ivaretar at besetningenes samlede kompetanse kan konserveres over en gitt tid. Samtidig må planer og beredskap for effektiv teknisk understøttelse også innarbeides som en del av et styrkeproduksjonssystem. For at styrkeproduksjon skal være effektiv, og for at krav om kampkraftleveranser og klartider skal kunne innfris, må alle de elementene som inngår i den løpende styrkeproduksjonsprosessen forvaltes i en helhetlig sammenheng og under en enhetlig ledelse.

04111. Evne til effektiv strid forutsetter også at konsepter, taktikker og prosedyrer etableres, testes og videreutvikles. Dette krever en systematisk og analytisk tilnærming hvor alle kritiske elementer i et kampsystem, inkludert effekten av ulike teknikker og metoder for anvendelse av sensor- og våpensystemer testes og evalueres under ulike aktuelle forhold. Gjennom en slik systematisk tilnærming legger vi til rette for at systemenes teoretiske yteevne utnyttes maksimalt, og vår evne til strid optimaliseres. Slik analyseaktivitet inngår som en viktig del av styrkeproduksjonsprosessene, og det må også settes av nødvendige ressurser til dette.

04112. Ansvar for styrkeproduksjon ligger hos styrkeprodusent, mens militære operasjoner styres av operativ sjef. Hensikten med- og innretning av styrkeproduksjon er oftest ikke sammenfallende med løpende rutinemessige operasjoner. Styrkeproduksjon fokuserer på evne til å føre strid, mens løpende operasjoner i fred har et annet og mer avgrenset fokus, ofte knyttet til maritim sikkerhet. De internasjonale maritime operasjoner vi har deltatt i de senere år har eksempelvis gjennomgående vært knyttet til maritim sikkerhet og liten grad til maritim krigføring. Ved deltagelse i maritime sikkerhetsoperasjoner som varer over tid, må det derfor samtidig opprettholdes et løpende styrkeproduksjonsfokus, slik at evne til strid opprettholdes.

04113. Fartøyenes seilingsprogrammer må tilrettelegge for at det kan skapes hensiktsmessige arenaer for effektiv styrkeproduksjon. Programmet må balansere behovet for basistrening innenfor de respektive krigføringsområder og behovet for trening i TG-forband. Det vil i noen grad også være nødvendig å oppsøke større internasjonale treningsarenaer, både for å få fullverdig krigføringstrening i realistiske scenarier og for å utvikle interoperabilitet mot NATO-partnere. Stående NATO-styrker eller andre flernasjonale styrkedeployeringer, samt internasjonale øvelser kan inngå som slike treningsarenaer. Erfaringer tilsier at vi i våre styrkeproduksjonsprosesser i sterkere grad må rette fokus mot å bygge evne til strid og utvikle krigføringskompetanse.

04114. Styrkeoppbygging kan i prinsippet ses på som en videreføring av styrkeproduksjon i krise og krig, hvor målet er å bringe den del av den operative strukturen som ikke er på høyeste kampkraftnivå fra beredskapsklar til klar til strid (jf. Direktiv for styrkeoppbygging), innenfor de krav til klartider som er satt. Styrkeoppbygging inkluderer oppbemanning, forsert utdanning og trening, samt teknisk klargjøring. Dette er de samme elementene som inngår i styrkeproduksjon, og styrkeoppbygging gjennomføres derfor naturlig også innenfor det samme organisatoriske rammeverk som ordinær styrkeproduksjon.

4.2.4 Flernasjonale løsninger

04115. Flernasjonalt samarbeid er et viktig element i store deler av Forsvarets virksomhet. Siden opprettelsen av NATO har medlemslandene utarbeidet, blitt enige om, og implementert et meget stort antall standarder for materiell, drivstoff o.l.; prosedyrer og konsepter som bestemmer hvordan aktivitet fra teknisk til operasjonelt nivå skal gjennomføres; doktriner både for enkelte krigføringsområder og fellesoperasjoner; og overordnede strategier for hele alliansen. Slik aktivitet regulerer altså aktiviteten i alliansen på alle nivåer og på alle fagområder. Det er dette meget omfattende

arbeidet som ligger til grunn for alliansens operative aktiviteter. Det er også dette som ligger til grunn når medlemslandenes styrker er i stand til å samarbeide effektivt både i NATO-regi, i bilateralt samarbeid og faktisk også i EU-operasjoner. Innen maritime operasjoner er denne delen av samarbeidet spesielt høyt utviklet. Det er en viktig oppgave for Forsvaret å delta i disse prosessene i alliansen, men også å sørge for at avdelingene i Forsvaret er kjent med dem.

04116. Flernasjonalt samarbeid har også blitt svært viktig for utvikling og anskaffelse av materiell. De fleste større materiellprosjekter bygger på samarbeid med allierte i NATO og/eller partnere i Norden når det gjelder utvikling, produksjon og innkjøp. Dette kan også legge grunnlag for videre samarbeid med tanke på vedlikehold, oppdatering og drift av systemene og utdanning av personellet som skal bruke dem. I de senere år har også tanken om felles-eide ressurser blitt en praksis i NATO. Det innebærer at flere stater slår seg sammen for å anskaffe og drifte kapasiteter de ikke ville hatt råd til hver for seg.

04117. I tillegg til politiske og økonomiske synergier må strategisk partnerskap fokuseres på operativ effekt gjennom mer effektive logistikk-løsninger og materielltilgjengelighet, gode og hensiktsmessige «plug and play» løsninger som utvikles gjennom trening og øving, og forsterkes gjennom doktriner og konsepter som legger til rette for integrering av flernasjonale styrker, fellesoperasjoner og taktisk samvirke.

04118. I trening og kompetansebygging benyttes også flernasjonalt samarbeid for å sikre at fartøyer og deres mannskaper er klar for operasjoner. Eksempelvis har Marinen i de senere år brukt britiske Flag Officer Sea Training (FOST) for nettopp kvalitetssjekk og sertifisering av enheter.

04119. Medlemslands styrkers evne til å samarbeide i operasjoner, er kritisk viktig for alliansen. Det konseptuelle og materielle samarbeidet som er nevnt over *legger grunnlaget for* interoperabilitet, men å få det til i praksis krever at man øver sammen jevnlig. Det er derfor av meget

stor betydning at norske fartøyer og andre kapasiteter deltar jevnlig i fellesøvelser og i NATOs flernasjonale styrker.

04120. Også de daglige oppgavene i norske farvann bygger til en viss grad på flernasjonalt samarbeid eller på bilateralt samarbeid med andre land. Kystvakten har for eksempel samarbeid med russisk grensevakt (kystvakt) i nord, og også med andre nasjoner gjennom North Atlantic Coast Guard Forum. Søk- og redningstjenestens internasjonale forpliktelser bygger på SAR-konvensjonen (SAR = Search and Rescue). Arbeidet for å styrke maritim sikkerhet og å hindre kriminalitet til sjøs bygger også på utveksling av informasjon mellom stater og mellom såkalt regionale maritime sikkerhetsregimer.

4.3 Fysiske virkemidler

04121. De maritime ressursene utgjør et komplementært hele og vil inkludere kampfartøyene, kystvaktfartøyene, deler av Heimevernets organisasjon og luftenheter. Særskilte nisjekapasiteter fra Forsvarets organisasjon vil kunne være essensielle i utførelsen av oppgaver. Etterretning er avgjørende i planlegging og gjennomføring av operasjoner. Logistikk og evne til understøttelse er et fundament for utholdenhet og fleksibilitet i operasjoner.

4.3.1 Marinen

Commander Norwegian Task Group (COMNORTG)

04122. I de fleste militære operasjoner vil det i utgangspunktet være behov for et kompetent lederskap på taktisk nivå. I en sjømilitær sammenheng er det taktiske nivået det laveste nivå hvor de ulike kapasitetene blir satt inn i et helhetlig operativt samvirkesystem, og hvor enhetenes komplementære egenskaper utnyttes til effektiv koordinert innsats og gjensidig beskyttelse. I dette ligger det også en viktig rolle ifm integrasjon av støttefunksjoner som f eks etterretning, KKIS, EK, logistikk og ulike stabsstøttefunksjoner som LEGAD (juridisk rådgiver) og POLAD (politisk rådgiver). I noen sammenhenger kan det også være hensiktsmessig at elementer i en fellesoperasjon koordineres på taktisk nivå. Hva som operativt sett tillegges det taktiske ledelsesnivået, vil imidlertid variere med operasjonsscenariet, operasjonens hensikt og de samlede militære ressurser som er tilgjengelig i operasjonen. Det ligger samtidig naturlig implisitt i utøvelsen av operativt taktisk lederskap at et oppdrag gis en avgrensning i tid og rom. I en ren nasjonal kontekst vil det spesielt være i avgrensede sjøkontrolloperasjoner i kystsonen at effektiv taktisk lederskap fremstår som relevant og viktig.

04123. Nasjonalt utøves taktisk maritimt lederskap for Kysteskadrens enheter normalt av SJMA/COMNORTG, som understøttes av en fast oppsatt stab med relevant kompetanse innenfor alle krigføringsområder. SJMA/COMNORTG utøver også løpende taktisk kommando over enheter i kysteskadren når disse deltar i rutinemessige fredsoperativ virksomhet, og i øvings- og treningsvirksomhet. Ved deployering av elementet forutsettes det

at en kapabel ledelsesplattform med dedikert K2IS-utrustning og tilstrekkelig innkvarteringsfasiliteter stilles til disposisjon. I dag er slike fasiliteter etablert om bord på FN-klasse fregatter. Denne funksjonen kan imidlertid også effektivt utøves fra en kommando-kontrollnode på land eller annen plattform.

04124. Øving og trening i integrerte maritime styrkeforband under ledelse av en taktisk sjef inngår som en viktig del av Kysteskadrens helhetlige styrkeproduksjon. Dette er viktig for vår evne til å gjennomføre maritime operasjoner nasjonalt, og for vår evne til å gi troverdige og effektive bidrag i internasjonale operasjoner og stående styrker. Slike bidrag kan omfatte operative enheter og avdelinger enkeltvis eller som en styrke, og stabspersonell enkeltvis eller som et samlet taktisk ledelselement. Personell fra COMNORTG-staben har de senere år gitt vesentlige bidrag i internasjonale maritime operasjoner, også i komplette styrkesjefsoppsetninger for NATOs stående maritime styrke (SNMG1).

Fregatt med NH-90

04125. Fregattene av Fridtjof Nansen - klassen er havgående kampfartøyer med en betydelig multirollekapasitet. Fartøyene er utrustet med avanserte sensor- og våpensystemer som gjør dem i stand til å detektere og bekjempe trusler i alle fysiske domener. Unntaket er manglende evne til å håndtere minetrusselen selvstendig. Fartøyene har også god kapasitet å beskytte seg selv mot de fleste typer angrep, samt beskytte nærliggende fartøyer mot lufttrussel. Fregattene er primært innrettet for operasjoner i åpne farvann, hvor de best kan utnytte rekkevidden på sine sensorsystemer. Dette gjelder spesielt i undervanns- og luftdimensjonen. Fregattenes multirollekapasitet gir fleksibilitet til å anvende fartøyene i den rollen de til enhver tid kan gi størst effekt. De vil imidlertid bare kunne innta en aktiv og offensiv rolle innenfor ett krigføringsområde om gangen. Dvs. at fregatter som er bundet opp i anti-ubåt operasjoner i begrenset grad vil kunne bidra inn mot andre krigføringsområder utover i en selvforsvarsrolle.

04126. Selv om den organiske multirollekapasiteten er betydelig, utnyttes fregattenes sensor- og våpensystemer likevel best i et tett integrert taktisk samvirke med andre enheter og systemer. Eksempelvis kan sjømålsmissilets maksimale rekkevidde kun utnyttes dersom måldata kan overføres fra andre. Samtidig har fartøyets luftvarslingssystem en så stor rekkevidde at det kan utnyttes effektivt som node i et integrert nasjonalt luftovervåkningssystem og/eller i direkte samvirke med andre luftforsvarssystemer, herunder kampfly. I anti-ubåtoperasjoner vil direkte taktisk samvirke mellom fregatter og maritime patruljefly ofte også utgjøre en betydelig styrkemultiplikator, og derved også være en forutsetning for effektiv innsats. Fregattene har et betydelig innebygget vekstpotensial på våpensiden, og kan med begrensede modifikasjoner utrustes med våpensystemer som gir kapasitet til områdeluftvern og levering av langtrekkende presisjonsild mot landmål.

04127. Fregattenes kapasitet til å etablere, vedlikeholde og formidle et gjenkjennbart bilde i alle dimensjoner gjør dem velegnet til å kunne ivareta rollen som kommandoplattform i maritime operasjoner. På denne måten vil fregatter vil også utgjøre en sentral komponent i nasjonale maritime styrkeforband når situasjonen krever at enhetene opereres i et nært taktisk samvirke for koordinert innsats og gjensidig beskyttelse. Dette gjelder for eksempel ved gjennomføring av sjøkontrolloperasjoner i et multitrusselsscenario. Implisitt i dette ligger det også at fregattene inngår som en viktig trenings- og øvingspartner for enheter som naturlig inngår i slike styrkeforband.

04128. Fregattens fremtoning, deployeringsevne og utholdenhet, kombinert med bredden av sensor- og våpenkapasiteter gjør at fartøyene fremstår som relevante og synlige bidragsyttere over hele Forsvarets oppgaveportefølje, både nasjonalt og internasjonalt i fred, krise og krig. Gjennom periodiske deployeringer med fregatter i prioriterte nasjonale maritime interesseområder, spesielt i våre nordområder, forsterkes effekten av den kontinuerlige og rutinemessige tilstedeværelsen med kystvaktfartøyer. Dette tydeliggjør vår demonstrerte vilje og evne til å hevde suverenitet og suverene rettigheter på troverdig måte. Fregattene bidrar også i betydelig

grad i internasjonale operasjoner, stående NATO-styrker, og andre flernasjonale styrkeoppsetninger og deployeringer. Fartøyene bidrar derved i vesentlig grad både til å bygge og vedlikeholde relasjoner med viktige strategiske samarbeidspartnere, og til å synliggjøre Norge som en troverdig global maritim aktør, med globale interesser, rettigheter og plikter.

04129. Kampsystemet fregatt omfatter organiske helikoptre. Disse tilfører kampsystemet vesentlig økt kapasitet innen alle primær krigføringsområdene med unntak av anti-luft krigføring. Særlig viktig er kapasitetsøkningen innen ASW og ASuW, men også innen logistikk, EK og maritime sikkerhetsoperasjoner vil disse gi en vesentlig bedret kapasitet.

Skjold klasse kystkorvett

04130. Med sine sensorer, artilleri og sjømålsmissiler representerer Skjoldklassen en betydelig overflatekampkraft. Kombinert med meget høy fart og god K2IS kapasitet, gjør dette at Skjold-klassen vil være et effektivt virkemiddel for raskt å kunne forsterke militær tilstedeværelse og ivareta operasjonsledelse i en tidlig fase av hendelser og kriser i våre maritime interesseområder. Samtidig gir fartøyene kontinuerlige bidrag til rutinemessig suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse gjennom aktiv tilstedeværelse langs hele vår kyst. Fartøyene er primært utviklet for kystnære operasjoner. De har en spesiell evne til å utnytte en kompleks kysttopografi til å operere skjult og angripe hurtig og effektivt. I en slik sammenheng utgjør Skjold-klassen en viktig komplementær kapasitet for strid i kystsonen ift våre fregatter, som primært er innrettet mot operasjoner på havet. Samtidig har Skjold-klassen demonstrert sjøgående egenskaper som gjør at de også kan bidra meget effektivt i militære operasjoner langt ut fra kysten. Med sin høye fart og lang våpenrekkevidde, i kombinasjon med lavsignatur-egenskaper, vil Skjold-klassen også kunne gi meget relevante bidrag i offensive nektelsesoperasjoner mot en overflatestyrke på åpent hav gjennom sin evne til å skape overraskelse og manøvrerrom.

04131. Skjold-klassen har begrenset utholdenhet, og vil være avhengig av tilgang på logistikkstøtte i et operasjonsområde for å opprettholde stridsevne over tid. Når slik støtte er tilgjengelig, har Skjold-klassen også et potensiale til å kunne gi bidrag i internasjonale operasjoner og i stående NATO-styrker. I en internasjonal sammenheng vil bidrag fra Skjold-klassen være spesielt relevant når operasjonsområdet inkluderer en utfordrende kystsone.

Også i Skjold-klassen er det et potensiale for utvikling av kapasitet for beskyttelse mot lufttrusler.

Undervannsbåt (UVB)

04132. UVBens unike egenskap er at den kombinerer en meget potent antioverflatekapasitet med evne til å operere skjult over lange avstander og i lengre perioder. Mot en overflatestyrke vil UVBen samtidig kunne utnytte fordelene av sensorer som gir vesentlig høyere deteksjonssannsynlighet og lengre deteksjonsavstander enn sin motstander. Dette er egenskaper som gjør at en operativt troverdig ubåtkapasitet - selv i et begrenset volum - gir en betydelig avskrekkende effekt, også ovenfor en i utgangspunktet overlegen maritim styrke. Ubåten gir oss på denne måten en reell og troverdig sjønektelseskapasitet i hele vårt maritime interesseområde. Den bidrar derved også substansielt til at vi nasjonalt alene er i stand til å etablere en terskel mot anvendelse av militær tvangs- eller voldsmakt fra havet. Samtidig kan UVBens kapasiteter utnyttes til effektivt skjult informasjonsinnhenting, og til støtte for gjennomføring av spesialoperasjoner. I sum representerer UVBen således en unik militærstrategisk ressurs, dog primært innrettet for nasjonal krisehåndtering i den del av konfliktskalaen som innbefatter statsaggresjon.

04133. De norske UVBene av Ula-klassen er jevnlig oppgradert de seneste år, og fremstår i dag fortsatt som potente, konvensjonelle undervannsbåter med god og demonstrert evne til å operere effektivt både til havs og langs kysten både i norske og internasjonale farvann. Ula-klassen har også demonstrert at den kan gi substansielle bidrag i internasjonale operasjoner.

04134. Ula-klassen er også viktig som en treningsressurs for andre egne enheter som har deteksjon og bekjempelse av undervannsbåter som en av sine primæroppgaver. Dette gjelder både fregatter, NH-90 (NFH) og maritime patruljefly.

Mineryddingsfartøy

04135. Mineryddingskapasitet inngår som en helt nødvendig funksjon i militære sjøkontrolloperasjoner. Den vil også være nødvendig for å sikre atkomst til havner og baser i ethvert scenario hvor trusselen fra sjøminer, eller hvor andre typer eksplosive innretninger, plassert i vannvolumet, ikke kan utelukkes. Mineryddingsfartøyene vil derved også inngå som et sentralt element i operasjoner for å sikre sjøveis fremføring av NATO-forsterkning og etterforsyning inn til våre mottakshavner. Med sine høyopløselige sensorer representerer mineryddingsfartøyene også en overvåknings- og etterretningsressurs ved andre behov for detaljert avsøking og evt. identifikasjon av objekter i vannvolum og på sjøbunnen. I tillegg anvendes mineryddingsfartøyene kontinuerlig i eksplosivryddeoperasjoner i fredstid for uskadeliggjøring av miner og andre typer eksplosiver som fremdeles finnes i store mengder etter tidligere konflikter både i nasjonale farvann og i nærliggende internasjonale farvann, og som i dag kan utgjøre en potensiell sikkerhetsrisiko ifm utøvelse av kommersiell maritim virksomhet.

04136. Maritim minerydding er en spesialisert funksjon som i dag ikke kan løses ved andre midler enn med dedikerte mineryddingsenheter. For å kunne være effektiv mot ulike typer sjøminer og under varierende topografiske forhold, må vår mineryddingskapasitet inkludere minejakt, minesveip og minedykking. Dagens Oksøy- og Alta-klasse mineryddingsfartøy fremstår i en internasjonal kontekst fremdeles som moderne fartøyer med flere unike og etterspurte og kapasiteter. Avansert sveipe- og AUV-teknologi (Automated Underwater Vehicle) fremheves spesielt i denne sammenheng. Med fullføring av pågående HUGIN-prosjekt, vil alle minejaktfartøyer av Oksøy-klassen være utrustet med AUV-system med kapasitet til å gjennomføre fremskutte og skjulte minesøk. I tillegg vil et modulært

AUV-systemer være tilgjengelig for fleksibel deployering fra andre plattformer.

Våre mineryddingsfartøyer er spesielt utviklet for å kunne operere sikkert og effektivt i minefarlige farvann, både gjennom krav til egensignatur og sjokkmotstandsevne. Dette gir samtidig begrensninger ift å utruste fartøysklassen mot en bredere multirollefunksjon. I dette ligger også at fartøyene i begrenset grad kan bidra i militære operasjoner utenfor sin hovedfunksjon. Imidlertid bidrar de på samme måte som andre militære fartøyer i rutinemessig suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Mineryddingsfartøyene har begrenset utholdenhet, og vil være avhengig tilgang på logistikkstøtte i et operasjonsområde for å opprettholde stridsevne over tid.

04137. Minevåpenet har over lang tid gitt betydelige bidrag i internasjonale operasjoner og stående NATO styrker (SNMCMG1- Standing NATO Mine Counter Measure Group 1), både gjennom kontinuerlige bidrag med mineryddingsfartøyer og periodevis også gjennom komplett styrkesjefsbidrag med stab embarkert på kommando- og støttefartøy. Ved siden av sin primærfunksjon har en stående mineryddingsstyrke en utpreget defensiv profil, som gjør at den kan anvendes fleksibelt for å demonstrere vilje til militært engasjement uten at en situasjon eskaleres i unødvendig grad.

Minedykkerkommandoen(MDK)

04138. MDK utgjør det siste elementet i minemottiltak kapasiteten som er nevnt i beskrivelsen av mineryddingsfartøyene. MDK dekker de grunneste og trangeste delene av farvannene som er utilgjengelig for mineryddingsfartøyene, som strandsoner og de innerste deler av havner og adkomstruter til disse.

04139. MDK har også en viktig fredsoperativ rolle knyttet til alle typer eksplosivrydding, og gjennomfører kontinuerlig EOD/IEDD (Explosive Ordnance Disposal/Improvised Explosive Device Disposal) oppdrag både under vann og på land til støtte for justismyndigheter. Avdelingen inngår i denne rollen som et viktig element i Forsvarets samlede eksplosivryddeberedskap.

04140. Avdelingen opererer i dag normalt utfra et landmobilt basekonsept. Integret i et større maritimt styrkeforband vil avdelingen kunne deployeres på, og operere fra Sjøforsvarets støttefartøyer. I tillegg vil spesielt mineryddingsfartøyer ved behov kunne gi støtte til forflytning og etablering av sjøbase i et operasjonsområde.

04141. Avdelingen har en fleksibel organisasjonsstruktur som gjør at den kan ivareta oppgaver over et vidt oppgavespenn og innenfor ulike organisatoriske rammer. Minedykkekommandoen representerer en kapasitet som er etterspurt både i en nasjonal og internasjonal kontekst. MDK kan deployeres internasjonalt både som et selvstendig enkeltbidrag, og som et styrkeelement i et integret maritimt styrkeforband. Avdelingen har gjennom mange år gitt tunge internasjonale EOD-bidrag, bl.a. som en integret del av PRT-bidragene til Afghanistan.

Kystjegerkommandoen (KJK)

04142. KJK bringer inn unik ISTAR- funksjonalitet og kapasitet i den meget utfordrende og komplekse overgangen mellom den maritime dimensjon og landdimensjonen. I nasjonal krisehåndtering i vår kystzone vil denne kapasitet kunne være en forutsetning for etablering av sjøkontroll. Selv om avdelingens ildkraft er begrenset, vil den kunne engasjere mindre sjømål og spredte landavdelinger, samt bidra til å lede ild levert fra andre plattformer. Avdelingens evne til å operere både i sjø- og landdimensjonen gjør at den i slike operasjoner bringer inn komplementære kapasiteter som ikke kan erstattes av øvrige maritime enheter. KJK vil også kunne virke sammen med og avgi ressurser til ISTAR-avdelingene i Hæren.

04143. Taktisk sjømobilitet i en ISTAR-rolle ivaretas i dag med støtte fra taktisk båtskvadron (TBS), som bidrar med både taktisk forflytning og stridsstøtte for KJK. Avdelingen mangler i dag evne til strategisk deployering og evne til etablering av sjøbase for operasjoner fra sjø mot land. Nytt logistikkfartøy vil bringe inn kapasitet til administrativ forflytning av store deler av avdelingen. For bidrag i NATO-operasjoner hjemme og ute kan løftekapasitet for KJK gjøres tilgjengelig gjennom

forpliktende strategisk samarbeid med andre nasjoner som opererer amfibiske styrker, eksempelvis Nederland.

04144. Med basis i ISTAR-rollen utvikler avdelingen også kapasiteter for maritim styrkebeskyttelse mot asymmetriske trusler, og bordingsoperasjoner (non-compliant). Andre militære fartøyer med komplekse og avanserte sensor- og våpensystemer må i en styrkeproduksjon sammenheng prioritere sine primære krigføringsfunksjoner. Disse vil med eksisterende bemanningsløsninger ikke ha evne til å utvikle denne type kapasiteter som sekundærfunksjoner for besetningene. I dette konseptet ligger det at elementer av KJK ved behov flyttes om bord på aktuelle fartøyer som en komplett modulær innsatspakke som ivaretar slike spesialiserte funksjoner.

04145. I en internasjonal kontekst kan KJK sammen med øvrig maritim struktur bidra med relevante og etterspurte innsatsbidrag inn i en amfibisk styrkeoppsetning.

Maritime logistikkstøtte (Maritime Combat Service and Support-MARCSS)

04146. Kontinuerlig logistikk understøttelse er nødvendig for å opprettholde den maritime strukturens innsatsevne i alle operasjoner som pågår over noe tid. For at slik støtte skal være effektiv, må logistikkstøtteapparatet kunne følge en maritim styrke der denne til enhver tid deployeres og opererer – nasjonalt eller internasjonalt. MARCSS ivaretar denne funksjonen i samvirke med eller underlagt en taktisk sjef.

04147. MARCSS består i dag av en pool av personell med relevant logistikk- og fagmessig kompetanse, understøttet av logistikkfartøyene i vår struktur. Fartøysstrukturen består i dag av KNM Olav Trygvasson. Ved innfasing av KNM Maud tilføres Marinen kapasitet til robust og sjøgående logistikk understøttelse av vår maritime struktur, dog primært når denne deployeres samlet i større styrkeforband. Fartøyet kan i noen grad også bidra med administrativ transportkapasitet for andre maritime avdelinger som ikke er deployerbar.

04148. Ved deployering av en maritim styrke settes det opp materiellsatser og et støtteteam gjennom LOGBASE SJØ som er oppdragstilpasset, bla med personellbidrag fra FLOs vedlikeholdsorganisasjon og FSAN, enten om bord på det støttefartøy eller de fartøyer som følger styrken, eller som et fremskutt landbasert logistikkstøttepunkt dersom dette er nødvendig eller hensiktsmessig. Fagmyndigheten yter teknisk driftsstøtte.

04149. Ved operasjoner i utlandet vil bruk av multinasjonale logistikkbasert tilstribes og MARCSS vil avgi personell for å bemanne disse. I tilfelle hvor den forsterkende logistikken forblir under nasjonal kommando vil MARCSS opprette et Nasjonalt Støtteelement (NSE). Størrelse og sammensetning av NSE vil være skreddersydd mot det enkelte styrkebidraget som skal støttes.

4.3.2 Kystvakten

04150. Kystvakten har sitt primære daglige virke knyttet til maritime sikkerhet. Den er en stående styrke som er dimensjonert i struktur og aktivitet primært med utgangspunkt i fredsoperasjoner. Gjennom sin tilstedeværelse og daglige operasjoner, samt hjemler i Lov om Kystvakten, vil Kystvakten være et håndhevelsesverktøy som utøver norsk jurisdiksjon (håndhever norske bestemmelser) og ivaretar rettigheter og forpliktelser samt bidrar til et helhetlig situasjonsbilde.

04151. Kystvakten utøver i sitt daglige virke myndighet overfor norske og andre nasjoners borgere, som driver virksomhet innenfor norske jurisdiksjonsområder på kysten, til havs, samt i andre ressursforvaltningsområder som NEAFC-området (North East Atlantic Fisheries Commission). Det er avgjørende at denne myndigheten, som utøves på vegne av sivile etater, fremstår og oppfattes troverdig, rettferdig og kompetent. Primærmyndighet for det lovverket som kan håndheves må oppfatte at utøvelse av myndighet og kontroller blir gjennomført på en faglig og forvaltningsmessig forsvarlig måte. Fra et rettssikkerhets perspektiv er det av avgjørende betydning at den begrensede politimyndigheten og etterforskningskompetansen utøves i tråd med straffeprosessuelle prinsipper, og instruksjoner for utøvelsen av Kystvakten politimyndighet.

04152. Som en del av det militære forsvar vil Kystvakten samtidig være en viktig del av den totale evnen til å hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter, og understøttes når nødvendig av andre elementer fra Forsvarets organisasjon. Gjennom troverdig og langsiktig myndighetsutøvelse i hele vårt maritime ansvarsområde, bidrar den til å støtte opp om Norges suverene rettigheter og ansvar som kyststat. Som en del av Forsvarets organisasjon bidrar Kystvakten også til å løse Forsvarets oppgaver med de ressurser og kapasiteter den representerer. Dette har historisk vært en stabiliserende faktor knyttet til de sikkerhetspolitiske utfordringene og utviklingen i nordområdet og i Fiskevernsonen ved Svalbard.

04153. Gjennom samarbeid med aktuelle sivile beredskaps- og kontrolltater utgjør Kystvakten også en relevant respons mot trusler som ikke først og fremst er av militær art eller betydning, men som kan utgjøre en mulig trussel mot samfunnssikkerheten.

04154. Kystvakten skal være forberedt på å håndtere en situasjonsbestemt krise på lavere intensitetsnivå i sitt operasjonsområde, selvstendig og/eller i samvirke med andre deler av Forsvaret. Dette kan, i en sikkerhetspolitisk krisesituasjon, medvirke til å deeskalere eller forhindre en eskalering av konflikten. Selv om det oppstår en situasjon med fare for eskalering, og kamphenheter involveres, vil det kunne være nødvendig og ønskelig å videreføre kystvaktrollen og rene kystvaktfunksjoner som eksempelvis myndighetsutøvelse og støtte til andre statsetater samt ressurskontroll i norske jurisdiksjonsområder.

04155. Gjennom sin kampevne kompletterer Marinens enheter den totale evne til å håndtere maritime utfordringer og trusler. Kysteskadren og Kystvakten kan sies å ha sine primære roller og funksjoner i hver sin ende av konfliktskalaen, men utnyttes komplementært og gjensidig forsterkende for effektiv ivaretagelse av Forsvarets samlede oppgaver i den maritime dimensjonen gjennom hele konfliktskalaen. Den legitimitet Kystvakten har som håndhevingsinstrument suppleres og underbygges gjennom den muligheten som ligger i å kunne understøtte og forsterke dens

kapasitet til å utøve tvangsmakt med regulære kampenheter, spesialstyrker og fly.

04156. I en krise- og krigssituasjon vil Kystvakten, så lenge det er formålstjenlig, fortsette sin rolle gjennom overvåkning av, og kontroll med, norsk interesseområde gjennom tilstedeværelse og myndighetsutøvelse, herunder hevdelse av norsk suverenitet og norske suverene rettigheter. Fokuset vil imidlertid kunne bli dreid bort fra normal ressurskontroll til et overordnet sikkerhetspolitisk mål, og den trussel som eventuelt foreligger. Kystvaktens fartøy kan således være de som først som blir involvert i direkte konfrontasjon, eller innledende kamphandlinger med en fremmed makt. Kystvakten vil i en krise- og krigssituasjon i større grad fokusere på kontroll med territorialfarvannet, og andre områder av stor nasjonal viktighet. Dette kan innbefatte områder som ikke ligger i nær tilknytning til en eventuell krigsskueplass. Behovet for å opprettholde høy beredskap i norske farvann vil være av stor betydning. Kystvaktens fartøy vil bidra til maritim situasjonsforståelse, samt vakt og sikring av viktig samfunnsstruktur i tilknytning til den maritime dimensjon. Dette innebærer blant annet å trygge sikkerheten til sivil skipsfart

gjennom sikring av farleden og havner. Kystvaktens fartøyer kan også bli benyttet til støtte for spesialstyrker og SAR-støtte ifm militære operasjoner.

04157. Når nødvendig og/eller ved beredskapstiltak vil Kystvaktens ressurser bli benyttet til å understøtte, og inngå i, maritime styrker. Med mindre tilpasninger har Kystvaktens fartøy kapasiteter som gjør disse godt egnet som støtte- og logistikkfartøy for Marinens enheter. I tillegg til dette vil kystvaktenheter kunne bli benyttet til styrkebeskyttelse, defensive sjøoperasjoner, samt til å støtte mottak og integrasjon av allierte styrker.

04158. Sjef Kystvakten (SJKV) utøver taktisk kommando over Kystvaktens ressurser. SJKV vil planlegge for, samt disponere egne enheter for å nå taktiske målsetninger basert på overordnede føringer og oppdrag fra operasjonelt nivå. SJKV stab er normalt satt opp for å løse fredstidsoppgavene til Kystvakten, inkludert daglige operasjoner og drift av Kystvaktens fartøyer. Ved en krise- eller krigssituasjon vil staben i tråd med lokal plan for styrkeoppbygging bli forsterket for å støtte opp om den operative planprosessen og ledelsen av underlagte enheter.

Kapasiteter

04159. Kystvaktens fartøystruktur er hovedsakelig tilpasset det spekter av oppgaver som følger av Kystvaktloven, også støtte til sivile etater. Kystvaktens fartøy har generelt gode kapasiteter innen slep, søk og redning, havaribekjempelse og oljevern. Fartøysstrukturen omfatter en havgående fartøyspark bestående av større fartøy, hvorav noen helikopterbærende, vanligvis betegnet som «den ytre Kystvakt». I tillegg kommer en fartøyspark bestående av mindre fartøyer, betegnet som «den indre Kystvakt». Denne vil ha sitt virke i kystnære områder.

04160. **Den ytre Kystvakt.** De helikopterbærende fartøyene er, med bakgrunn i kommando-kontroll og informasjonssystemer, våpenutrustning og bemanning, fartøyer i Kystvaktens struktur som er best egnet til å løse oppdrag der kravet til bruk av våpen, kommando og kontroll og samhandling med militære styrker er større enn i daglig

kystvakttjeneste. De helikopterbærende fartøyene vil både i fredstid og ved en krise- eller krigssituasjon bidra til å støtte opp under forskjellige typer operasjoner, herunder SAR, overvåkning, innsetting av personell og støtte til både sivil og militær virksomhet. Kystvaktens helikoptre er imidlertid ikke oppsatt med våpen eller våpensystemer som gjør dem egnet til å delta i direkte kamphandlinger. Kystvaktens helikopterbærende fartøy vil likevel kunne bidra i koordinering og kontroll av annen luftaktivitet enn eget helikopter, eksempelvis i anti-ubåt operasjoner der luftenheter med anti-ubåt kapasiteter vil kunne ledes/kontrolleres fra kystvaktfartøyet.

04161. Øvrige fartøyer i den ytre kystvakt har i liten grad rene militære egenskaper og kapasiteter. Fartøyene er i hovedsak designet med utgangspunkt i fredstidsvirksomhet med gode sjøegenskaper, og kapasiteter innen oljevern og sleping. Disse fartøyene har også god lagringskapasitet for drivstoff og annet nødvendig forsyningsbehov. Fartøyene kan bidra til å forsyne fartøy med drivstoff og andre forsyninger. Barentshavklassen og KV Harstad er i tillegg tilpasset og testet som plattform for ubåtreddningsfarkost. Fartøyene kan ta om bord NATOs ubåt- redningsutstyr (NATO Submarine Rescue System – NSRS) med en mobiliseringstid på 48 timer.

04162. Fartøy i ytre kystvakt har hatt isgående kapasitet,⁶³ og personell har kunnskap om og kompetanse på operasjoner i et arktisk miljø. Slik kapasitet og kompetanse vil kunne være av stor betydning i en krise/krigs situasjon i arktiske farvann.

04163. **Den indre Kystvakt** består av mindre fartøy som er bygget for å løse oppgaver i kystnære farvann. Fartøyene er i likhet med deler av den ytre Kystvakt utrustet for slep og oljevern. Disse fartøyene har med enkle justeringer kapasitet til å forsyne andre fartøy med drivstoff, dog i begrenset grad. Fartøyene er utrustet med en overbygd hurtiggående patroljebåt (HPB) som selvstendig kan operere ut fra moderfartøyet over relativt store avstander og lengre perioder.

⁶³ Inntil Nordkapp-klassen erstattes av nye fartøy vil KV Svalbard være eneste fartøy med isgående kapasitet.

04164. Som en del av Forsvarets organisasjon, og i samvirke med Marinen og andre deler av Forsvaret, fordres at Kystvaktens (tjenestemenn) innehar en grunnleggende basiskompetanse innenfor planlegging og gjennomføring av militære operasjoner. Kystvaktens kontroll og håndhevelse av bestemmelser gitt i medhold av lov (grunnlag gitt i Lov om Kystvakten) innebærer imidlertid at Kystvaktens tjenestemenn gis særskilt utdanning og kompetanse knyttet til dette. I utdanning og daglige operasjoner fokuseres på å oppsøke aktivitet på havet, og å kunne håndtere utfordrende situasjoner. Dette gjelder både mulige brudd på norsk regelverk og håndtering av nød- og krisesituasjoner, samt i situasjoner der det oppstår et handlingsvakuum opp mot kontroll og beredskap i operasjonsområdet.

Bevæpning og sensorer

04165. Kystvaktens fartøy er bevæpnet for å ivareta fredstidsoppgaver; derav begrenset styrkebeskyttelse og hevdelse av suverenitet og suverene rettigheter når disse utfordres. Fartøyene kan med relativt enkle grep tilføres våpen og personell til å løse situasjonsbestemte skarpere styrkebeskyttende operasjoner, men vil med dagens våpenoppsetning i svært liten grad kunne bidra med egne våpen i ren krigføring/kampoperasjoner. Kystvaktens fartøy har således også svært begrenset evne og kapasitet til (egen)beskyttelse på en moderne krigsskueplass, og vil være avhengig av å operere under beskyttelse av en styrke med relevante kapasiteter.

04166. Flere av fartøyene har sensorer, inkludert helikoptre, som er godt egnet til å bidra i billedbygging både i luft- og overflatedimensjonen. Nornen-klassens patruljebåt med kapasitet til selvstendige operasjoner gir muligheter til billedbygging/informasjonsinnhenting utenfor moderfartøyets egen sensorrekkevidde.

Reaksjonsevne

04167. Fartøyene er med få unntak oppsatt med to besetninger/skift. Dette gjør at de fleste fartøyene patruljerer kontinuerlig og vil således til enhver tid være operativt tilgjengelige innen Kystvaktens

fredtidsoppgaver. Ved behov, for eksempel i en alvorlig krise- eller krigssituasjon, vil fartøyene kunne forsterkes med personell fra begge besetningene, og på den måten styrke operasjonsevnen og utholdenheten til enheten. I tillegg vil deler av besetningene i tråd med lokale styrkeoppbyggingsplaner nyttes til å styrke Sjef Kystvaktens (SjKV) stab for å opprettholde en effektiv og utholdende taktisk kommando. Deler av besetningen på de innleide fartøyene er sivilt ansatt. Dette gjelder spesielt teknisk personell på Barentshavklassen. Ved en alvorlig krise eller krigssituasjon vil bemanningsstrukturen på disse fartøyene basere seg på å bruke teknisk personell ansatt i Kystvakten som er styrkedisponert på fartøyene. Dette vil medføre en oppøvningsperiode og en lengre klartid for disse fartøyene.

Deployerbarhet

04168. Når trusselbildet ikke er knyttet til en annen stats militære kapasiteter og intensjoner vil fartøyene i den ytre Kystvakt være godt egnet til å delta i operasjoner utenfor Kystvaktens normale operasjonsområder. Dette kan være operasjoner som blir iverksatt for å bekjempe kriminalitet, piratvirksomhet, menneskesmugling og annen ulovlig virksomhet på et regionalt nivå.

Interoperabilitet

04169. Kystvaktfartøyene er godt egnet til overvåkning og kontroll av hav og kystområder, men effektiv samhandling på taktisk og stridsteknisk nivå mellom Kystvakten og Marinen samt andre militære styrker fordrer interoperabilitet på et høygradert kommando-kontroll og informasjonssystem/-plattform (K2IS). I dette ligger evne til automatisert prosessering av informasjon og data, samt overføring av situasjonsbildet mellom enheter. For å utvikle kompetanse og erfaring må samvirke trenes og øves.

Operasjoner utenfor dagens nasjonale jurisdiksjonsområder – internasjonale bidrag

04170. Der trusselbildet ikke er knyttet til en annen stats militære kapasiteter og intensjoner vil de større fartøyene være godt egnet til å delta i operasjoner utenfor Kystvaktens normale operasjonsområder. Dette kan være internasjonale maritime sikkerhetsoperasjoner

som blir iverksatt for å bekjempe kriminalitet, piratvirksomhet, menneskesmugling og annen ulovlig virksomhet på et regionalt nivå. Kystvakten vil i slike operasjoner kunne dra nytte av erfaringer og kunnskap som er opparbeidet gjennom daglige operasjoner i det normale operasjonsområde. Anvendelse av Kystvaktens fartøy kan i slike situasjoner være en bedre og mer hensiktsmessig løsning enn å sende en fregatt eller andre mindre kampenheter. Videre kan bruk av kystvaktpersonells kompetanse og kunnskap bidra til å tilføre og komplettere andre militære enheters kompetanse under operasjoner. Kystvaktens kapasiteter og kompetanse på operasjoner i arktiske forhold gjør den også godt egnet til å operere i Antarktis hvis dette fremstår som nødvendig for å hevde norske interesser i disse områdene. Det kan i slike tilfeller være hensiktsmessig å anvende to kystvaktfartøy der det ene fartøyet har en delrolle som logistikkfartøy. På denne måten vil tilstedeværelsen og utholdenheten i operasjonsområdet kunne økes og ivareta etterforsyninger hvis enhetene er avskåret fra å anløpe havner som normalt ville vært naturlige i tilknytning til seilas i antarktiske farvann.

4.3.3 Maritime luftressurser

04171. Maritimt Patruljefly (MPA) er en dedikert plattform med hovedoppgaver rettet mot den maritime dimensjon, med evner til overvåkning og informasjonsinnhenting både på og under havoverflaten, og også over land. Maritimt luftmakt i form av MPA (i dag P-3C Orion) er en avgjørende ISR plattform, og understøtter både etterretnings- og overvåkningsprosesser. MPA har en rekke sensorer mot over- og undervannsaktivitet og utfyller andre maritime enheter i anti-overflate og anti-undervannsbåt operasjoner. I en anti-undervannsbåt rolle vil sågar MPA kunne være avgjørende for å sikre effektivt engasjement, og også tillate fartøyer å operere utenfor stand-off distanse fra motstanderens våpen. Muligheten til analyse om bord bidrar også til å gjøre MPA til en meget anvendelig sensorplattform. Grunnet plattformens utholdenhet og rekkevidde er den spesielt godt egnet til overvåking eller rekognosering over tid, over store områder og lengre akser eller skipsleder. Plattformen kan også bytte rolle og løse ulike oppdrag under samme tokt. Sensorinformasjon kan sendes direkte til et fartøy eller et hovedkvarter på land for

videre analyse. Maritimt luftmakt i form av MPA (i dag P-3C Orion) er en avgjørende ISR plattform, og understøtter både etterretnings- og overvåkningsprosesser.

04172. Maritimt Helikopter (MH) opererer nasjonalt som normalt en integrert del av systemene fregatt med helikopter og kystvaktartøy med helikopter. Som MPA kan også MH (NH 90) gjennomføre operasjoner med utgangspunkt i en lokasjon på land. Hovedoppgavene er maritimt rettet, med evner til overvåkning og informasjonsinnhenting både på og under havoverflaten, men også over land. Fregattkonfigurasjonen har en rekke sensorer mot over- og undervannsaktivitet og utfyller andre maritime enheter i anti-overflate og anti-undervannsbåt operasjoner.

MH i anti-undervannsbåt rolle vil kunne nyttes som en effektiv søke- og angrepsplattform, i tillegg til å understøtte både etterretnings- og overvåkningsprosesser. Som embarkert ressurs, vil MH gi moderfartøyet en økt reaksjonsevne i tillegg til at helikopteret vil øke kampsystemets totale sensorrekkevidde. I en anti-undervannsbåt rolle vil sågar MH også tillate fartøyer å operere utenfor stand-off distanse fra motstanderens våpen. Kombinasjonen av sensorer og utstyr om bord gjør at MH vil kunne løse en rekke ulike oppdrag. Plattformen kan i begrenset grad bytte rolle og løse ulike oppdrag under samme tokt. I kystvaktkonfigurasjon vil det primære være knyttet til overvåkning og informasjonsinnhenting, bidra til håndhevelse gjennom innsetting av personell på fartøy, søk og redning og transport.

4.3.4 Heimevernet/Sjøheimevernet⁶⁴

04173. Heimevernets Sjøheimevern (SHV)-avdelinger er en fellesbetegnelse for SHV-innsatsstyrker og SHV-områder, og inngår som organisatoriske underavdelinger i de territorielle HV-distriktene. Distrikter med SHV-innsatsstyrker har fast tjenestegjørende personell med sjømilitær kompetanse i sine staber. I tillegg har de fast tjenestegjørende kadre med sjømilitær kompetanse i SHV-innsatsstyrke. Distrikter med SHV-områder har som et minimum personell med sjømilitær kompetanse i distriktstabens styrkestruktur.

⁶⁴ *Nærmere beskrivelse av SHVs oppgaver og ressurser er gitt i GIHV's policy for organisering, styrkeproduksjon og anvendelse av SHV.*

04174. Heimevernets distriktssjefer utøver daglig det lokale landterritorielle ansvaret på vegne av Sjef FOH. Gjennom et nært og utstrakt samarbeid med sivile myndigheter og det sivile samfunn vil Heimevernet, etter anmodning, kunne yte bistand til politiet og støtte til andre myndigheter.

04175. Heimevernet har til enhver tid enheter klare for hurtig innsats. Enhetene kan settes inn tidlig i en episode, hendelse eller krise, og vil ha en viktig oppgave med å sikre, forsterke samt legge til rette for forsterkninger også fra andre lands styrker. Alle SHV-avdelingene har evne til å understøtte sikring av objekter med sjøside.

Oppgaver

04176. Sjøheimevernet (SHV) løser normalt sine taktiske oppdrag innenfor grunnlinjen. Den dimensjonerende oppgaven for SHV-avdelingene er objektsikring, hvor de bl.a. bidrar med maritim overvåking og kontroll samt billedbygging. Sekundært kan SHV bidra

Figuren viser fordelingen av SHV områder og innsatsstyrker

med myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse. SHV-avdelingene kan også yte bistand og støtte til sivile myndigheter. I henhold til HV-lovens § 13 vil SHV på kort varsel kunne bidra til å avverge eller begrense naturkatastrofer og andre alvorlige ulykker.

04176. Sjøheimevernet (SHV) løser normalt sine taktiske oppdrag innenfor grunnlinjen. Den dimensjonerende oppgaven for SHV-avdelingene er objektsikring, hvor de bl.a. bidrar med maritim overvåking og kontroll samt billedbygging. Sekundært kan SHV bidra med myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse. SHV-avdelingene kan også yte bistand og støtte til sivile myndigheter. I henhold til HV-lovens § 13 vil SHV på kort varsel kunne bidra til å avverge eller begrense naturkatastrofer og andre alvorlige ulykker.

04177. SHV-innsatstyrker er en ressurs som løser alle typer SHV-oppgaver, primært innenfor egen geografisk region. SHV-områdene løser oppgaver knyttet til objektsikring, inkludert maritim overvåking og kontroll samt at de bidrar til distriktenes billedoppbygging.

04178. Den maritime overvåkingen innebærer å etablere og vedlikeholde et taktisk overflatebilde av maritim aktivitet i et avgrenset område. Overvåkingen omfatter evne til å lokalisere, klassifisere, identifisere, rapportere og vedlikeholde et bilde over tid. Den taktiske bildeoppbyggingen bidrar til situasjonsforståelse, og evne til rettidig inngripen ved illegal, uhjemlet eller annen mistenkelig aktivitet.

04179. Kontrolloppgaven innebærer å kunne gjennomføre en nærmere undersøkelse av fartøy til kai eller i transitt. Dette som del av et økt kontrollbehov i en nasjonal krisesituasjon og/eller som del av de sikringstiltak som må etableres for å forhindre anslag mot objekter med sjøside.

04180. I et maritimt sikkerhetsaspekt kan SHV understøtte operasjoner gjennom sin evne til å overvåke deler av territorialfarvannet. Landbasert med kystmeldeposter (KYP) satt opp for å dekke innløpsakser og viktige sjøområder med sine sensorer, og

fartøysbasert med mulighet til overvåkning, rapportering og kontroll av fartøy ved eget bordingspersonell.

04181. SHV har kapasitet til å utøve kontroll med, og av, skipsfart i prioriterte geografiske områder langs kysten, samt i tilknytning til prioriterte objekter med sjøside. Med dykkerlag i I-styrkene kan SHV kontrollere og klarere ankringsposisjoner, skipsskrog, havnebasseng og kaier under vann. Eventuell fjerning eller destruksjon av eksplosiver må foretas av særskilt utdannet og trent personell fra andre avdelinger som Minedykkerkommandoen.

04182. SHV har begrenset bekjempningsevne i en maritim kontekst, med sikring av prioriterte objekter, overvåkning, rapportering og kontroll som de viktigste oppgavene. Med begrenset ildkraft fokusert på nærsikring og selvforsvar, er det avgjørende med tidlig varsling og god situasjonsforståelse. SHVs fartøyer og båter kan utrustes med avdelingsvåpen for egenbeskyttelse. Heimevernet er innrettet mot territorielle operasjoner, men er ikke organisert, utrustet eller trent for å ta opp avgjørende strid mot større fiendtlige styrker.

04183. SHV vil fokusere på sikring av objekter med sjøfront, og kan beskytte større egne eller allierte fartøyer som er i transitt i kystfarvannet. SHV vil også bidra til å sikre havner for å beskytte mottak og egne eller allierte styrker.

SHV innsatsstyrker

04184. SHV-innsatsstyrker settes opp med følgende kapasiteter: Flerbruksfartøy (FBF) er en avgjørende kapasitet for gjennomføring av objektsikring. FBF er en fartøystype som inngår i innsatsstyrkenes båtskvadron og som kan inneha flere roller innenfor ulike bruksområder herunder:

- Sensorplattform
- Patrulje, investigering, avskjæring og kontroll
- Begrenset K2-plattform
- Bekjempning av småbåter
- Transport og innsetningsplattform for øvrige I-styrke kapasiteter
- Eskorte og beskyttelse av fartøyer.

Hurtiggående småbåter er en kapasitet for nærsikring av objekt, bevoktning, visitasjon, transport og landsetting av personell og materiell samt identifisering og avskjæring av fremmede båter. Småbåter inngår i innsatsstyrkenes båtskvadron.

Kystmeldepost (KYP) er landbaserte, deployerbare enheter med varslingsradar, avansert optisk observasjonsutstyr og radiosamband. KYP har evne til å detektere, eksaminere, identifisere samt rapportere kontakter på sjøen innenfor egne sensorers rekkevidde. De kan også opptre som rele-stasjoner. Rekkevidden for identifisering kan økes i samvirke med egne fartøy og båter. KYP er organisert som lag og inngår i I-styrkens KYP-tropp.

Dykkerlagene er oppsatt med mindre gummibåter som plattform for gjennomføring av dykkeoperasjoner. Dykkerne av søker kaier og havneinstallasjoner, undervannsskrog, sjøbunn og andre objekter. Laget har sensorer og utstyr for å oppdage og dokumentere gjenstander under vann. Dykkerlaget inngår i I-styrkens dykkertropp.

Bordingslagene er avhengig av å operere ut fra FBF for å gjennomføre bordingsoperasjoner. Bordingslaget består av personell og spesialutstyr med evne til å entre skip i fart for kontroll av aktuelle skipspapirer, mannskap, skrog og last. Bordingslaget kan iverksette oppbringelse og /eller utvisning av fartøy. Bordingslaget kan gjennomføre bordinger til og med «Non-cooperative» nivå. Bordingslaget som inngår i I-styrkens bordingstropp.

SHV-områder

04185. SHV-områder settes opp med følgende kapasiteter: Hurtiggående småbåter er en kapasitet for nærsikring av objekt, bevoktning, transport samt identifisering og rapportering av fremmede båter. Småbåter skal også bidra til landsetting av KYP-lag, overføring av visitasjonslag og avskjæring av fremmede båter. Båtene inngår i områdets båtskvadron.

Rekvirerte fartøyer skal sikre SHV-områdene tilstrekkelig utholdenhet og benyttes hovedsakelig til overvåkning, rapportering og kontroll i

værutsatte områder. Fartøyene kan også bidra til transport og logistisk understøttelse av andre HV-styrker. Fartøyene inngår i områdets båtskvadron når oppsatt.

Kystmeldepost har tilsvarende oppgaver som for innsatsstyrken, men er geografisk mer statiske.

Visitasjonslag (VL). Områdene settes opp med VL som består av personell med evne til å borde skip/båter, og kompetanse på kontroll av skipspapirer, mannskap og last. VL kan iverksette oppbringelse og /eller utvisning av fartøy. Ved gjennomføring av visitasjon fra sjøen benytter SHV-områdene normalt småbåter.

Deployerbarhet

04186. SHV-avdelingene er mobile (flyttbare). SHV-områdene operer normalt i eget distrikt, men kan flyttes til nabo-distrikter. SHV-innsatsstyrker vil i tillegg kunne operere i hele kystsonen innenfor egen geografisk region, og kan ved behov også settes inn i (deployeres til) andre regioner.

Kommando og kontroll

04187. Alle SHV-avdelinger kan lede egne taktiske operasjoner fra egen kommandoplass og samvirke med andre SHV-avdelinger og landheimvernet. De vil videre kunne samvirke med maritime styrker (nasjonalt/NATO) mht. prosedyrer. SHV-innsatsstyrker kan i tillegg lede egne taktiske operasjoner både fra statisk og mobil kommandoplass samt motta og lede alle typer SHV-enheter. De er også utrustet for å kunne samvirke med enheter fra Sjøforsvaret.

4.3.5 Elektronisk krigføring (EK)

04188. EK bidrar til å øke en maritim plattform (eller styrkes) overlevelsessevne gjennom raskere og sikrere identifisering av emittere og plattformer. EK styrker også evnen til å gjenkjenne og bekjempe trusler, i et dynamisk operasjonsområde. EK er en avgjørende faktor for å ivareta en operativ enhets evne til å operere i gitte scenarier og enhetens overlevelsessevne. EK må derfor inngå i vurderinger av egen kampkraft. En stadig større del av det elektromagnetiske spekteret

benyttes for kommunikasjon og sensor- og våpen-system, noe som medfører at EK systemer kontinuerlig må oppdateres og videreutvikles for å være ajour med et stadig mer kompleks trusselbilde. Utviklingen av langtrekkende våpen og en økende kompleksitet i operasjoner, tilsier at elektronisk utsendelse for innhenting av data og formidling av informasjon til andre får en mer avgjørende betydning. Med økende bruk av det elektromagnetiske spektrat, og økende behov for elektroniske utsendelser, vil EK spille en stadig viktigere rolle i å lokalisere en motstander, bekjempe eller påvirke dennes kommando og kontroll, sikre egen kommando og kontroll og forhindre oppdagelse av egne styrker grunnet elektronisk utsendelse. EK er også en essensiell del av fartøyssjefens umiddelbare beslutningsgrunnlag og integreres med øvrige krigføringssområder. EK understøtter med sanntids eller nær sanntids informasjon, og gir muligheten til umiddelbart reaksjon på en innkommende trussel. Innsamling, analyse og distribusjon av emitter-data utføres hovedsakelig med den hensikt å sørge for at automatiserte systemer gjenkjenner emittere slik at tidskritiske mottrekk (manøver, narremidler, våpenbruk) kan iverksettes manuelt eller automatisk.

04189. De fleste systemer om bord på moderne fartøy (inkludert luftfartøyer) er avhengig av PNT informasjon (Positioning, Navigation & Timing). Definisjonen på NAVWAR (Navigation Warfare) er å hindre fiendens bruk av PNT informasjon samtidig som en beskytter egne styrkers bruk av dette signalet (STANAG 4621). Mottiltak gjennom NAVWAR er derfor av avgjørende betydning. PNT informasjon er kritisk for navigasjon, våpensystemer (eks. styring av missil, smartbomber), kommunikasjonsutstyr, ubemannete systemer, C5ISR og SAR-operasjoner. NAVWAR er i «NAVWAR Concept of Operations» kategorisert som en del av elektronisk krigføring (EW-Electronic Warfare) med hovedfokus på disiplinene Electronic Defence (ED), Electronic Attack (EA) og Electronic Surveillance (ES). Evne til å iverksette tiltak innenfor alle tre nevnte disipliner vil være avgjørende.

4.3.6 Logistikk

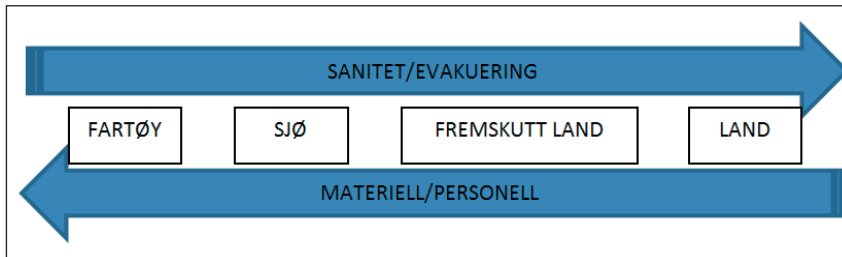
FSJ Direktiv for Logistikkvirksomhet datert 1. juli 2014:

«Logistikk er den virksomheten som planlegger og gjennomfører flytting, støtte og vedlikehold av militære styrker. Logistikk omfatter: planlegging og utvikling, anskaffelse, lagring, distribusjon, vedlikehold, fordeling og avhending av materiell og forsyninger; anskaffelse, konstruksjon, vedlikehold, drift og avhending av bygg og anlegg; anskaffelse eller levering av tjenester; inngåelse av kontrakter med leverandører; sanitets- og veterinærtjeneste herunder evakuering; transport av personell.

Operativ logistikk er en samling av midler, ressurser, organisasjoner og prosesser som deler et felles mål om å vedlikeholde kampanjer og militære operasjoner.»

04190. I kapittel 5 beskriver FFOD de overordnede rammene for planlegging og gjennomføring av logistikk i operasjoner, inkludert i maritime operasjoner. Prinsipielt vil vi også i maritime operasjoner være avhengig av ett eller flere landbaserte «knutepunkt» som utgangspunkt for understøttelse av styrkens organiske logistikk. Et landbasert «knutepunkt» (men ikke nødvendigvis det samme) vil også normalt være mottakssted for taktisk medisinsk evakuering og behandling, før eventuelt videre strategisk evakuering gjennomføres. Understøttelse og logistikk må knyttes til deployerings- og operasjonsplanen. Sentrale faktorer i logistikkplanlegging er «Destination, Distance, Demand and Duration» (4 D) - omsatt til norsk: distanse, bestemmelsessted, behov og varighet.

04191. Logistikk er fundamentalt for utholdenhet i operasjoner. Gitt at det ikke vil være mulig å lagre alt det nødvendige av logistikk fremskutt, kan utholdenhet beskrives innenfor tre kategorier. Den første er organisk utholdenhet – m.a.o. den utholdenheten enheten eller styrken har i form av medbrakt logistikk (organic). Den andre kategorien er utholdenhet innen operasjonsteateret (in-theatre) som kan oppnås gjennom vertslandsstøtte, eller nasjonalt i form av egne fremskutte logistikk-støttepunkt, inkludert felles logistikk-kapasiteter, samt anvendelse av sivile kapasiteter. Den mest krevende kategorien vil være når utholdenheten avhenger av etterforsyning (resupply) fra hovedbase/hjemland hvor forsyningslinjen kan være svært

lang – både i tid og rom. «Just in time» prinsippet må på en fullgod måte kobles til en «just in case» tilnærming. Sivile produksjonslinjer på aktuelt materiell opprettholdes ikke nødvendigvis over tid, og ledetiden på militært materiell kan være lang. Dette betyr at nødvendige reservedelsbeholdninger, beredskapsbeholdninger og etterforsyningsavtaler som bidrar til utholdenheten i strid må tilrettelegges i fredstid

04192. Daglige operasjoner med lav intensitet stiller mindre krav til utholdenhet og tilgjengelighet i form av fremskutt logistikkstøtte. I operasjoner med høy intensitet og tempo vil kravet til tilgjengelighet og utholdenhet både organisk og i operasjonsteateret øke.

04193. Spennvidden i behovet for logistisk understøttelse av operasjoner er stor. Nasjonalt gjennomføres daglige maritime operasjoner langs hele kysten, samtidig som det rutinemessig deployeres avdelinger/enheter til øvelser og operasjoner utenlands. Videre er den maritime styrkestrukturen sammensatt av svært forskjellige typer enheter og teknologi. Nasjonale maritime styrker har videre varierende organisk logistikk-kapasitet, og derav ulikt behov for logistisk understøttelse fra overordnet nivå, støttepunkter på land eller direkte støtte fra andre enheter. Maritime helikoptre (NH 90) omfattes av det overordnede vedlikeholds- og logistikk-konsept som er utviklet for luftstyrker. Når disse inngår som en organisk del av en maritim enhet må helikoptrene kunne understøttes som en integrert del av denne enheten.

04194. Dette krever tilgang på et vidt spekter av kompetanse og ressurser for å kunne understøtte operasjoner på en fleksibel måte. Flexibilitet innebærer at den logistiske understøttelsen planlegges og tilpasses det faktiske operative behovet. Flexibilitet betyr også at sivile løsninger og leverandører inkluderes. Tilgang på sjøbasert og mobil organisk logistikk vil gi flexibilitet i gjennomføring av operasjoner ved at logistikken/understøttelsen flyttes med/til operasjonen(e).

04195. Frembringelse og opprettholdelse av logistisk understøttelse av militære operasjoner krever evne til å beskytte logistikelementene. Dette betyr at egen organisk logistikk må beskyttes. Videre at fremskutte baser/knutepunkt, og om nødvendig forsyningslinjene fra hjemmebase/hjemland, må kunne beskyttes for å kunne opprettholde tilgjengelighet og utholdenhet. Mobil sjøbasert logistikk vil gjennom evne til forflytning og/eller integrerte beskyttelsestiltak i styrken, bidra til å opprettholde tilgjengelighet.

Figur: Basismodell for logistikk i maritime operasjoner

04196. Riktig planlagt og tilrettelagt logistikk bidrar til reaksjonsevne ved at kampanheter kan holdes i et operasjonsområde over tid. Mobil og sjøbasert logistikk vil redusere fotavtrykket på land, og gi bedre sikkerhet. Gjennom tilgjengelige sanitetskapasiteter vil vi øke tryggheten i operasjonen og bidra til å høyne moral og effektivitet.

4.3.7 Sanitet i maritime operasjoner

04197. Den operative sanitetstjenestens hovedmålsetting er å bevare styrkens helse og kampkraft gjennom tiltak før, under og etter

aktiv tjeneste. Konvensjonen om forbedring av såredes, sykes og skipbrudnes kår i de væpnede styrker til sjøs (2. Geneve-konvensjon) pålegger enhver stridende part å sørge for et system for behandling og ivaretagelse av syke og sårede. Norsk helse og arbeidslovgivning beskriver krav til innhold og kvalitet i tjenesten, og er gyldig om bord på alle statsfartøy.

04198. Den viktigste funksjonen er å bidra til å opprettholde stridsevne. Dette oppnås gjennom forebyggende tiltak for å minimalisere tap forårsaket av sykdom og ikke stridende skader (DNBI – Diseases and Non Battle Injuries), samt ulike typer av helsebehandling for syke og sårede for å bringe dem tilbake i tjeneste så snart som mulig. Disse prosesser stiller åpenbare krav til planlegging av ansvarlig og erfarent personell. Sjefer må sikre at det etableres en sanitetsplan som en integrert del av den operative plan. Sanitetsplanen må være fleksibel og gi et sammenhengende behandlingstilbud slik at en sikrer tidsriktig og kvalitativ behandling gjennom alle ledd hvor fartøyenes mobilitet må vurderes (tid/avstand/rekkevidde). Dette stiller også krav til at det utarbeides en plan for evakuering av skadede (MEDEVAC) hvor alle ressurser må planlegges utnyttet (eksempelvis helikopter, fartøy og ambulanser). Manglende evakueringskapasitet vil føre til redusert operativ evne over tid. Dette kompenseres for militære fartøyer ved å styrke kvalitet og utholdenhet i behandlingen om bord.

04199. Den maritime kontekst er spesiell og stiller særskilte krav til sanitet. I internasjonal kontekst vil en styrkes operasjoner ofte dekke store geografiske områder med muligheter for ulike forekomster av endemiske sykdommer på tvers av klimasoner. Personellet oppholder seg på en liten flate, bor tett sammen, noe som øker mulighet for smittespredning, samtidig som det er begrenset mulighet for å isolere og hindre utbredelse. Forebygging og håndtering av sykdom om bord er vesentlig for å sikre operativ evne.

04200. Videre vil lang evakueringsavstand, mulig tap av plattform og derved også tap av medisinsk behandlingsinstallasjon være spesielt i en maritim kontekst. Sanitet i maritime operasjoner krever derfor

at dimensjonering av støtten er fleksibel og robust. En fleksibel og robust sanitet vil være en styrkemultiplikator, og gi økt handlingsrom til sjefen og sanitetsberedskap til avdelingen. Erfaring fra tidligere operasjoner har vist at forsterkning av sanitetsinstallasjoner/-kapasitet på maritime plattformen i pågående operasjoner er vanskelig å gjennomføre underveis. Hensiktsmessig og kvalitativ sanitetsstøtte må derfor være integrert i styrken ved operasjonens start.

04201. Militære enheter skal ha Role 1 sanitet som en integrert del av fartøys- eller landorganisasjonen (jf. FFOD pkt. 05180). Avhengig av oppdrag, varighet og operasjonsområde, vil det være behov for å forsterke fartøyer med Role 2 kapabiliteter. Forsikring om at det finnes en robust behandlings- og evakueringskjede fra skadested til endelig behandling, er en viktig bidragsyter for moral og stridsevne. Forsinkelser i behandlingskjeden er av stor betydning for overlevelse. Forsterkning av saniteten om bord vil kunne øke overlevelsen. Dedikerte evakueringsressurser er ofte ikke tilgjengelig i maritime operasjoner. Det må derfor planlegges med en mer robust sanitetstjeneste om bord. Dette oppnås gjennom å styrke kvalitet ved å tilføre kirurgisk kapasitet og økt intensiv- og pleiekapasitet.

04202. FFOD beskriver sanitetstjenesten etter et nivåprinsipp (Role 1-4). For nasjonale militære fartøyer vil følgende spesifikke kapabilitetsbeskrivelser gjelde:

Role 1, Level 1 – Fartøy uten helsepersonell

Ombord på alle fartøy under kommando og/eller fartøy underlagt «Lov om skipssikkerhet» er det stilt krav til en sanitets minimumssats. Denne baserer seg på minimumskrav i henhold til Skipssikkerhetsloven med forskrifter, med militære tilleggskrav. Dette er materiell som setter fartøyet og skipssjef i stand til å gi medisinsk behandling etter internasjonal standard.

Role 1, Level 2 – Fartøy med helsepersonell

Fartøy med lege og sykepleier(e). Denne kapabiliteten ligner i utrustning på et «feltlegekontor». Denne enhet vil være i stand til å gi en mer omfattende behandling, inkludert diagnostisering, med

større sikkerhet og nøyaktighet så vel som å kunne behandle vanlige medisinske tilstander med en større bredde i behandlingsregimet. Dette vil bli ledsaget av en økt kapasitet som avansert pleie og medisinsk vedlikehold. Normen for R1,L2 besetning er 1 lege og 2 sykepleiere. Enheten skal kunne gi avansert førstehjelp (Damage Control Resuscitation DCR) samt ivareta pasienter i inntil 72 timer.

Role 2, Level 3 – Fremskutt traumeteam

I nasjonal militær maritim kontekst er Level 3 benevnt som Fremskutt Traumeteam. Den er utrustet med kirurgisk tilleggsats Role 1 og kan håndtere 1-2 pasienter, da med begrensning i tid. Kapasiteten representerer en engangs støtte. Dette er laveste nivå for kirurgisk behandling. Minimumsnivå er liv- og ekstremitetreddende behandling på nivå av primærkirurgi, eller Damage Control Surgery. Level 3 vil inkludere et kirurgisk team, et operasjonsbord, basislaboratorium og diagnoseverktøy, begrenset intensivbehandling og en begrenset pleiekapasitet.

Role 2, Level 4 – Primary Casualty Receiving Ship (PCRS)

Level 4 og 5 beskriver krav til sanitet for en maritim styrke. Dette nivået vil gi tilgang til primær kirurgi innen gitt tidslinjal. Den vil kunne inkludere flere (to eller mer) operasjonsbord, to kirurgiske team, fire intensiv senger, mer avansert diagnostisk kapabilitet inkludert røntgen, ultralyd, CT, basislaboratorium, blodbank, apotek, sterilisering, tannklinikk og en moderat pleiekapasitet for pleiepasienter som er knyttet til MEDEVAC støttet av spesialister. Dette er den maritime ekvivalent til Role 2 Enhanced. Når man sammenligner og ser at Level 3 representerer en engangskapasitet, så vil Level 4 være i stand til å opprettholde sin kapasitet og forbli innen styrken. Den vil kunne motta en stadig tilførsel av skadde innenfor sin totale kapabilitet.

Role 3, Level 5.

Denne er sammenlignbar med Level 4, men med tilgang til spesialisert kirurgi innen klinisk tidslinjal. Den vil bli tilpasset oppdraget/operasjonen, men vil eksempelvis kunne inneholde opp til fire operasjonsbord, fire kirurgiske team og åtte intensiv senger. I tillegg

kommer mer avansert diagnostisk kapasitet og en rekke medisinske spesialister for å behandle sykdom og skader påført utenfor strid (DNBI), dedikert MEDEVAC kapabilitet samt en betydelig større holdekapabilitet for pleietrengende. Dette er den maritime ekvivalenten til en Role 3.

4.3.8 NCAGS (Naval Coordination and Guidance for Shipping)

04203. Sivil skipsfart er en internasjonal næring. Flagget et skip fører er ikke lenger et tegn på i hvilken grad et handelsskip er av interesse for NATO eller ei. Sivil skipsfart må i dag betraktes som et internasjonalt transportsystem. Dette transportsystemet er avgjørende for verdenshandelen og derigjennom verdensøkonomien. Anslag mot transportsystemet vil ha direkte innvirkning på allierte nasjoners økonomi, velferd og sikkerhet.

04204. Naval Cooperation And Guidance for Shipping (NCAGS) er et NATO konsept, basert på policy gitt i MC 376/2. Konseptet er ikke basert på tradisjonell militær maktutøvelse, men kan være en styrkemultiplikator når sjømilitære operasjoner gjennomføres sammen med, eller i nærheten av, sivil skipsfart. NCAGS er implementert i Norge og tilpasset nasjonale forhold.

04205. Når satt opp, bemannes NCAGS – enhetene av mobiliseringsdisponert reservepersonell. Konseptet åpner opp for bruk av multinasjonal bemanning, som innebærer at alliert NCAGS – personell er forberedt på å kunne operere i norske NCAGS – enheter.

04206. NCAGS-konseptet vil kunne bli benyttet i hele trussel spekteret, fra krise til en storkonflikt. NCAGS vil støtte en sjømilitær sjef gjennom følgende tre hovedoppgaver:

- bidra til å ivareta sikkerheten til sivil skipsfart
- bidra til å hindre interferens mellom sivil og militær maritim aktivitet
- bidra til å etablere og vedlikeholde handelsskipskomponenten (White Picture) av situasjonsbildet

04207. NCAGS kan ivareta et spekter av oppgaver relatert til samarbeid, rådgivning til og rettleiding av sivil skipsfart i et operasjonsområde. Konseptet er fleksibelt og vil være nyttig i enhver sjømilitær operasjon som gjennomføres sammen med eller i nærheten av sivil skipsfart. Konseptet baserer seg på frivillig samarbeid fra sivil skipsfart.

04208. NCAGS personell vil ved mobilisering inngå ved FOH på operasjonelt nivå, ved KE/NORTG på taktisk nivå, bemanne Deployable NCAGS Elements (DNE), samt kunne bistå som NCAGS Liaison personell ved andre avdelinger som er involvert med handelsskip, f.eks. en Movement Control avdeling. FOH vil beslutte hvor DNE'er skal settes opp. En DNE består av NCAGS personell som etablerer seg i viktige havner/knutepunkter for å være i direkte inngrep med handelsskip og bistå dem. Når oppsatt vil DNE'ene bli underlagt en taktisk maritim kommando (sjømilitære sjef). NCAGS vil samvirke med sivil skipsfart slik at SLOC (Sea Lines of Communication) opprettholdes, samtidig som man bidrar til å hindre interferens mellom sivil maritim aktivitet og militære operasjoner.

04209. NCAGS vil bidra til å etablere og vedlikeholde et maritimt situasjonsbilde, og ut fra gitte operasjonelle og taktiske sjømilitære behov iverksette tiltak som sikrer best mulig samhandling med sivil skipstrafikk.

04210. NCAGS representasjon på operasjonelt og taktisk nivå vil bidra til helhetlig forståelse for sivil maritim aktivitet, samtidig som NCAGS representasjon i utvalgte havner gir militære myndigheter mulighet til å påvirke sivile beslutninger rundt handels-/skipstrafikk.

04211. NCAGS sammen med AWNIS (Allied Worldwide Navigation Information System) utgjør et viktig verktøy for en militær operativ sjef for å få best mulig situasjonsbilde og -forståelse, samhandle med sivil skipsfart, inkludert rute handelsskip unna trusler og øke sikkerheten i operasjonsområdet. Effekten av å involvere NCAGS er mer effektiv bruk av militære ressurser i operasjonsområder med høy skipstetthet.

04212. NATO Shipping Centre (NSC) er et permanent, integrert NCAGS element ved NATOs maritime hovedkvarter (HQ MARCOM). NSC forestår den daglige utøvelsen av NCAGS i fredstid innen alliansen. I fredstid vil NSC kunne ivareta koordinering og samvirke et godt stykke inn i maritime sikkerhetsoperasjoner. NCAGS engasjement må inngå som en del av planprosessen for hvert enkelt tilfelle. I den grad en maritim styrke er deployert inn i operasjonsområde, bør styrkesjefen ha en SME (subject matter expert) NCAGS inkludert som del av staben. Slik kompetanse vil øke stabens evne til å samhandle og koordinere med handelsskip.

04213. NSC har utstrakt kontakt med internasjonale skipsfart gjennom internasjonale skipsfartsorganisasjoner, National Shipping Authorities (f.eks. Norges Rederiforbund) og rederier. NSC hjemmeside omfatter oppdatert informasjon fra aktuelle hotspots for internasjonal skipsfart. Fredstidsaktiviteten bidrar til at NSC og NCAGS raskt vil kunne koordinere med og unngå konflikter med internasjonal skipstrafikk i et militært operasjonsområde ettersom nettverket, informasjonskanalene og dialogen allerede er etablert i fredstid. NSC vil også kunne støtte maritime operasjoner i norske farvann. Bemanningen ved NSC kan ved behov forsterkes med NCAGS personell.

4.3.9 Spesialstyrker - Maritime spesialoperasjoner

04214. Forsvarets spesialstyrker (FS) består av Forsvarets spesialstyrker stab (FSST), Forsvarets Spesialkommando (FSK) og Marinejegerkommandoen (MJK). FSST ivaretar strukturutvikling for spesialstyrker og sjef FS innehar fagmyndighet for spesialoperasjoner. Spesialoperasjoner ledes fra FOH, mens de taktiske avdelingene kan etablere Special Operations Task Group (SOTG) eller Special Operations Task Unit (SOTU) for operasjonsledelse og oppdragsløsning.

04215. *«I NATO defineres spesialoperasjoner som militære aktiviteter utøvd av spesielt utpekte, organiserte, trente og utstyrte styrker ved bruk av operasjonsteknikker og metoder som ikke er vanlige for konvensjonelle styrker. Disse aktivitetene utøves i fred, krise og væpnet konflikt, uavhengig av eller koordinert med konvensjonelle*

styrker. Politiske og militære hensyn kan kreve fordekte, skjulte eller diskrete metoder, og vilje til å akseptere en grad av militær og politisk risiko som ikke er vanlig i konvensjonelle operasjoner (FFOD)».
Spesialoperasjoner bør brukes for å oppnå mål av høy eller kritisk betydning på militærstrategisk eller operasjonelt nivå. Oppdragene gir ofte stor effekt ved vellykket innsats, men kan også innebære høy risiko, noe som gjør at det ofte kreves politisk godkjenning for anvendelse av spesialstyrker. Spesialstyrker er en begrenset ressurs og bør derfor ikke brukes som erstatning for andre styrker. Det utelukker imidlertid ikke at spesialstyrker kan utnyttes på taktisk nivå i en begrenset periode (FFOD).

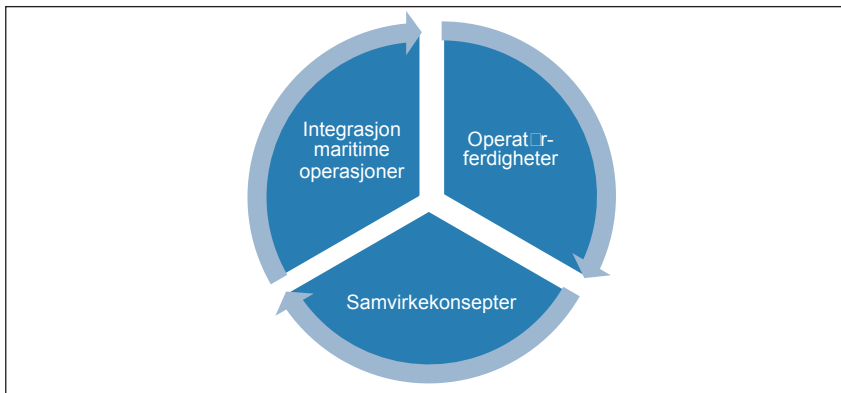
04216. *Maritime spesialoperasjoner* er den delen av spesialoperasjoner som gjennomføres under vann, på eller fra sjøen. Operasjonene kan foregå i rom sjø, i elveområder, langs kysten – eller inn på land med utgangspunkt i en maritim plattform. Maritime spesialoperasjoner vektlegger små, fleksible og mobile enheter.

04217. Maritime spesialoperasjoner kan (i likhet med spesialoperasjoner) kategoriseres på følgende måte:
Offensive operasjoner (Direct action - DA) hvor hensikten kan være å ødelegge, forstyrre, fange eller utnytte en kapasitet hos motparten. Eksempler: sabotasje av fartøyer, havneanlegg o.l., ta kontroll på fartøy (bording) eller andre maritime installasjoner (eks. oljeplattformer). Maritim kontraterror inngår i denne kategorien. Offensive operasjoner vil være hurtige og presise og vil gi en oppdragsgiver evne til å skalere bruken av makt.

Spesiell rekognosering (Special Reconnaissance - SR) hvor hensikten er å innhente informasjon til støtte for strategiske beslutningstakere og/eller operasjonell sjef. SR kan eksemplifiseres med innhenting av informasjon om motparten, kartlegging av havneområder eller installasjoner i sjøen og inn mot land. Spesialstyrker har lang erfaring i og god tradisjon for å jobbe med etterretning, og vil kunne tilføre en maritim styrkesjef både sensor- og analysekapasitet.

Militær assistanse (Military assistance – MA) hvor hensikten er å støtte eller påvirke en vennligsinnet part. MA kan omfatte aktiviteter som opplæring av en annen nasjons militære styrker og rådgivning til beslutningstakere. Spesialstyrkene har en fleksibel struktur som kan tilpasses ulike behov innenfor volum, beskyttelse og koordinering, og er derfor godt egnet til å ivareta oppgaver innenfor militær assistanse som ofte faller utenfor tradisjonelle militære operasjoner.

04218. Evnen til å gjennomføre maritime spesialoperasjoner består av tre komponenter:

Operatørferdigheter: denne komponenten beskriver det settet med ferdigheter som må foreligge på enkeltmanns eller avdelingsnivå for å kunne gjennomføre spesialoperasjoner i et maritimt miljø. Eksempler på disse ferdighetene er undervannssvømming, undervannsnavigasjon, undervannsprengning, slusing fra ubåt, gummibåtkjøring og navigasjon, fallskjermhopping (hoppfelt sjø), overflatesvømming, entring fra vannet, entring fra båt, navigere og kontrollere et overtatt fartøy.

Samvirkekonsepter: denne komponenten beskriver et sett med forberedt samarbeid mellom en spesialstyrke og en maritim enhet. Samvirkekonsepter innebærer både å forberede materiell og prosedyrer for samarbeid. Eksempler på samvirkekonsepter kan være prosedyrer og materiell for slusing inn og ut av ubåt, evne til å operere en special operations task unit (SOTU) fra ulike fartøyer, evne til å

løfte opp og sette ut båter fra et større fartøy, prosedyrer for opposed boarding eller rapportering til ubåt, naval gunfire support, eller evne til å sende måldata fra en spesialstyrkeenhet til ildledningssystemer på fartøyer.

Integrasjon med maritime operasjoner: denne komponenten beskriver evnen til å integrere spesialoperasjoner i maritime operasjoner. En gitt spesialoperasjon kan være til støtte for maritim styrkesjef – eller motsatt. I begge tilfeller forutsettes det at spesialstyrken evner å forstå de maritime operasjonene – og at den maritime styrkesjefen forstår spesialoperasjoner. Behov for slik forståelse kommer fra behovet om å synkronisere effekter og operasjoner, behov for å dekonflikte, behov for kommunikasjon og for kommando/kontroll.

04219. *Operatørferdigheter* er noe som i stor grad kan utvikles av spesialstyrkene alene. *Samvirkekonsepter* og *integrasjon i maritime operasjoner* er derimot noe som må utvikles i tett samarbeid med maritime styrker. Evne til å tilpasse maritime plattformer (fartøyer) krever langsiktig planlegging og påvirker investeringer og vedlikehold. Prosedyrer og planer for samarbeid stiller krav til samvirke og samtrening ifm styrkeproduksjon. Forståelse for henholdsvis maritime operasjoner og spesialoperasjoner betinger systematisk trening og utveksling av liaisoner.

5. Maritim operativ evne – utvikling, konsekvenser og muligheter

05001. På et generelt grunnlag kan det pekes på enkelte sentrale områder hvor vår maritime operative evne kan utvikles. Det dreier seg også om å etablere en organisasjon som sammen med systemer og prosesser muliggjør økt situasjonsbevissthet/-forståelse, beslutningstaking og effektiv kommando og kontroll. Forbedret evne til etterretning og overvåkning samt deling av informasjon også på taktisk og stridsteknisk nivå, og mellom taktiske ledd vil understøtte denne målsettingen.

05002. Som det fremkommer i tidligere kapitler legger den maritime styrkestrukturen, og det uttalte ambisjonsnivået, til rette for å gjennomføre nasjonale operasjoner med sikte på å oppnå en tilstand av sjønektelse – også i områder utenfor kysten. En slik evne kan forsterkes ved å utnytte flerdimensjonalitet i sjønektelse gjennom å kombinere ubåtoperasjoner, langtrekkende våpen fra fartøyer og fly samt avanserte miner. Autonome undervannsfarkoster med våpenbærende kapasitet vil tilføre enda et element. Tilretteleggelse for utvikling og utnyttelse av flerdimensjonaliteten vil kunne gi betydelig økt innsatsevne og kampevne.

05003. Evne til å levere ild med høy presisjon over større avstander vil være et vesentlig element i utvikling av en troverdig nasjonal kampevne, både i en ren maritim- og i en fellesoperativ kontekst. Videre vil utvikling av organisk maritim kapasitet til områdeluftvern gi en vesentlig økt evne til egenbeskyttelse for våre maritime enheter, og et vesentlig bidrag til økt luftvernkapasitet i et fellesoperativt perspektiv.

være en anti-overflate kapasitet. Den defensive siden av minekrig – minerydding - er derimot en sentral kapasitet på selvstendig grunnlag. Uten slik kapasitet vil svært mye av sjøstridskreftenes øvrige kapasitet være særdeles sårbar. Videre vil en slik kapasitet være avgjørende for å opprettholde tilgangen for annen ønsket trafikk som sivil handel og næringsaktivitet, samt fremføring av militære styrker sjøveien. Andre former for trusler mot de maritime kommunikasjonslinjene kan motvirkes på en rekke måter. Miner kan derimot bare motvirkes gjennom å avdekke om et aktuelt område faktisk er minelagt, og eventuelt gjennom å rydde leden.

05007. Utviklingen av ubemannede, fjernstyrte og autonome systemer har på flere områder endret den praktiske utøvelsen av militære operasjoner, i første rekke som sensorbærere i en overvåknings- og rekognoseringsrolle, men også som våpenbærere. Økt batteri-, sensor- og prosessorkapasitet, redusert vekt og størrelse og sterkt økende grad av teknologisk modenhet har gjort ubemannete systemer til en styrkemultiplikator. Operativ anvendelse av ubemannete systemer kan forbedre situasjonsforståelse, redusere menneskelig arbeidsbelastning, og minimere den totale risikoen for både sivilt og militært personell.

05008. Den generelle utvikling av kompakte, fjernstyrte og autonome systemer med stor rekkevidde og nøyaktighet åpner på sikt muligheter for økt grad av modularitet i oppbygging av sensor og våpensystemer. Dette kan videre gi muligheter for fleksible og kosteffektive løsninger hvor både sensorer og effektorer kan deploieres fra flere typer plattformer enn dedikerte kampfartøyer.

05009. Som tidligere påpekt vil en sannsynlig motstander også være i besittelse av både land- og sjøbasert luftmakt, samt maritime kampenheter, med langtrekkende våpen med høy presisjon og virkning. Beskyttelse mot dette vil kreve evne til tidlig oppdagelse, i tillegg til aktive og passive motmidler. Det vil være rimelig å anta at fremtidens motstander vil være en teknologisk sofistisert og kapabel motpart. Da stasjonære og mobile kommunikasjonssystemer trolig vil være noe av det første som blir forsøkt slått ut, vil vi være avhengig av

robuste kommunikasjonssystemer både med tanke på tilgjengelighet (redundans), men også på robusthet i form av motstandsdyktighet mot elektroniske angrep.

05010. Mottiltak må bidra til å sikre maritime styrkers evne til å unngå, og motstå, angrep fra langtrekkende og målstyrende våpensystemer med stor ildkraft, eller angrep som setter egne systemer ut av spill (f.eks. elektromagnetisk puls, jamming, etc.). Mottiltak må bidra til å:

- redusere sannsynlighet for oppdagelse (eksempelvis stealth egenskaper, lav elektromagnetisk signatur)
- redusere sannsynlighet for å bli truffet av effektorer (eksempelvis tidlig varsel, mobilitet, hurtighet, selvforsvar, anti-effektorer)
- redusere sårbarhet ved treff av effektorer (eksempelvis redundans, robuste systemer, tilgang på alternative systemer)

05011. Mengde tilgjengelig informasjon som skal analyseres, om bord eller på hovedkvarter, har økt betydelig. Det er en utfordring for operatører og analytikere å prosessere og utnytte den økte datamengden innenfor ønskelige tidsrammer. Det er identifisert behov for forbedret evne til å dele informasjon med tilstrekkelig detaljeringsnivå i sanntid, og en tilstrekkelig robust organisasjon for analyse og utnyttelse av innsamlet data. Teknologiske løsninger som sørger for en pre-prosessering av sensordata slik at operatør og analytiker presenteres for data som allerede er formattert og prioritert, kan redusere behovet for antall analytikere, samt redusere arbeidsbelastningen.

05012. En sentral grunntanke i prosessene rundt innføring av (ny) teknologi må være at teknologien støtter de tjenestene som til en hver tid blir benyttet, og ikke motsatt. I likhet med NbF-målsettingen om «*å organisere ressursene mest mulig effektivt for å oppnå en størst mulig effekt av de ressursene som settes inn*», må man arbeide mot effektiv utnyttelse av teknologi ved å basere seg på variantbegrensning, og bruk av prinsippene «enhetlig og enkelt» med en felles tankegang. Brukerdefinert utvikling må legges til grunn for å sikre

brukervennlighet og høyest mulig grad av utnyttelse av teknologien som innføres.

05013. Flere av sensor- og våpensystemene som man kan se for seg vil gjøre seg gjeldende i fremtiden, vil medføre et økt behov for båndbredde på sambandsbærere. Overføring av bl.a. høyoppløselig video, bilder og data fra sensorer om bord på ubemannede plattformer som UAV og USV, samt data (i sanntid eller nær sanntid) til og fra bemannede plattformer vil kreve en langt større båndbredde enn det som er tilgjengelig i dag. God båndbredde vil også være en avgjørende faktor for en hurtigst mulig OODA-loop i operasjonen. Det vil bli viktig å vurdere båndbreddebesparende teknologi, herunder økt fokus på utvikling av programvare og systemer som muliggjør styring av båndbreddebehov og prioritering av trafikken som sendes basert på et operasjonelt behov.

05014. Bruk av simulator til utdanning og trening er kosteffektiv utnyttelse av teknologi for å skape mest mulig kampkraft. Dette gjelder fra utdanning av enkeltindivider til trening av team. Teknologien er moden og tilgjengelig, og det er et potensial for å øke tilgjengeligheten av plattformer. Effekten av trening og øvelser på havet øker ved å bygge opp et høyt kompetansenivå i et syntetisk miljø før gjennomføring av slike aktiviteter.

05015. Utnytting av simulator-/simuleringskapasitet vil kunne bidra til evnen til å håndtere utfordringene nasjonalt og internasjonalt ved at vi har enheter og ledelseelement med et høyere kompetansenivå og kampkraftnivå, inkludert en trent evne til å samarbeide og utnytte våre kapasiteter innen alle krigførsområder i sammensatte styrker, nasjonalt og som en del av internasjonalt samarbeid. Utnyttelse av simulator-/simuleringskapasiteten vil gi et positivt bidrag til utvikling av operativ evne. Effektivisert styrkeproduksjon bidrar til økt stridsevne og reduserte kompetansekostnader. Den teknologiske utviklingen er kommet så langt at det kun er snakk om implementering og tilpassing av eksisterende systemer, samt tilstrekkelig sikkerhetsakkreditering av prioriterte systemer som tillater høygradert interoperabilitet med allierte (NATO). Det er viktig

å bemerke at det er anvendelsen av simulatorsystemer som øker stridsevnen, ikke teknologien i seg selv.

05016. Andre forhold av betydning for krigføring, og egen evne til beskyttelse vil være:

Som tidligere beskrevet vil både våpensystemer, plattformer og sensorbærere være avhengig av PNT-informasjon (positioning, navigation, timing). Angrep innen CYBER-dimensjonen vil kunne påvirke slik informasjon, og egne systemers effektivitet og effekt.

Trusler ført frem gjennom luften (eksempelvis ballistiske våpen/missiler) vil ha større hastighet og mindre radarsignatur (radar cross section-RCS). Samtidig videreutvikles smart artilleri ammunisjon med nøyaktig sluttstyring. Denne utviklingen vil gi effektorer (våpen) som vil kreve sofistikerte motmidler.

Det utvikles ubåtsystemer og undervannsvåpen (torpedoer) som blir mer stillegående, og med signatur som gjør oppdagelse vanskeligere. En slik utvikling kan innebære større fokus på å muliggjøre oppdagelse av en undervannsbåt så tidlig som mulig slik at behovet for å måtte nedkjempe en undervannsbåt-trussel reduseres.

«Hardkill» våpen vil fortsatt være nødvendig for egenbeskyttelse. Utvikling innenfor området høyenergivåpen med muligheter for rettet effekt er pågående, og vil introdusere en ny mulighet og trussel.

I kapittel 3 ble det pekt på de muligheter som ligger i ubemannede og fjernstyrte/autonome systemer. Utplassering og anvendelse av nettverk av sensorer i form av UUV og USV (for tidlig oppdagelse), og kobling av ubemannede effektorer og sensornettverk anses som en meget sannsynlig utviklingsretning.

Samlet vil flere av disse momentene kreve økt datakraft for prosessering av informasjon, og effektiv anvendelse av våpen.

Vedlegg A – Forholdet til NATO doktriner og begreper

FFOD definerer i kapittel 8 sentrale begreper, herunder kommandobegreper. Den inneholder også forklaringer på relevante og anvendte forkortelser. Disse begrepene, definisjonene og forkortelsene har generell gyldighet, og gjentas eller defineres således ikke på nytt i den maritime doktrinen.

Den maritime doktrinen fokuserer primært på det som er nasjonalt spesifikt. NATOs maritime doktriner legges til grunn der dette anses naturlig.

AJP 3.1 «Allied Joint Maritime Operations» beskriver grunnleggende prinsipper og retningslinjer for anvendelse av maritime styrker og maritime operasjoner i en alliert (NATO) sammenheng og ramme. AJP 3.1 suppleres av eksempelvis (listen er ikke uttømmende):

- AJP 3.3.3 Air-Maritime Coordination
- AJP 3.3.3.1 Air Maritime Coordination Procedures
- AJP 3.3.5 Allied Joint Doctrine for Airspace Control
- ATP 1 Vol 1 Allied Maritime Tactical Instructions and Procedures
- ATP 1 Vol 2 Allied Maritime Tactical Signal and Maneuvering Book
- ATP 04 Allied Naval Gunfire Support
- ATP 6 Naval Mine Warfare Principles
- ATP 8 Doctrine for Amphibious Operations
- ATP 17 NATO Arctic Manual
- ATP 28 Allied Antisubmarine Warfare Manual
- ATP 31 NATO Above Water Warfare Manual
- ATP 71 Allied Maritime Interdiction Operation
- ATP 74 Allied Maritime Force Protection Against Symmetric Threats in Harbour and Anchorages
- AJP 3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations
- AJP 3.6 Allied Joint Electronic Warfare Doctrine

Nasjonalt anvendes ATP 1 Vol 1, ATP 28, ATP 31 som grunnleggende publikasjoner i undervisning innenfor krigføeringsområdene, og i den praktiske utøvelsen av taktiske og stridstekniske operasjoner. STP 50 «Norwegian Maritime Tactical Instructions» gir utfyllende nasjonale taktiske retningslinjer.

Under utdypes begreper av sentral betydning for maritime operasjoner (krigføeringsbegrepene finnes også utdypet i eksempelvis ATP 1 Vol 1, ATP 28 og ATP 31).

Anti-luft krigføring (Anti-air warfare)

Anti-luft krigføring har til formål å fjerne en luft- eller missiltrussel, eller å redusere den til et akseptabelt nivå. Behovet for kapasiteter innenfor anti-luft krigføring varierer med oppdragets art, trusselvurdering og hvor operasjonen finner sted. Fartøyer kan ha anti-luftsystemer om bord til selvforsvar samt forsvar av egne objekter og andre enheter i en styrkegruppe. I kystnære områder vil landbaserte kampfly forsterke og utvide forsvaret i operasjonsområdet. Ofte vil tilgang på slik støtte være en forutsetning for en vellykket operasjon.

Anti-overflate krigføring (Anti-surface warfare)

Anti-overflate krigføring har til hensikt å bekjempe en motstanders overflatestyrker eller hindre effektiv utnyttelse av disse, og kan være offensiv eller defensiv. Det kan omfatte stridsmidler i alle dimensjoner; altså under, over og på vannet, samt fra land. Viktige kapasiteter som er tilgjengelige fra forskjellige plattformer, er blant annet anti-overflate missiler, torpedoer samt artilleri levert mot sjø- eller landmål. Landbaserte kampfly, eller andre luftplattformer med avstandsleverte anti-overflate missiler, vil kunne forsterke konsentrasjonen av ildkraft og øke den operative sjefens manøvreringsrom. Kampfartøyers våpensystemer kan også brukes mot mål på land for å bidra til fleksibel utnyttelse av begrensede kapasiteter ved operasjoner i kystnære områder.

Anti-ubåt krigføring (Anti-submarine warfare)

Hensikten med ASW er å hindre fienden i å utnytte sine undervannsbåter på en effektiv måte. Anti-ubåt krigføring omfatter

alle midler som kan sette oss i stand til å oppdage, klassifisere, lokalisere, avskrekke, unnvike eller ødelegge en motstanders undervannsfartøyer. Det er svært krevende å bekjempe slike fartøyer/farkoster, blant annet fordi vannmassene og topografien gir god beskyttelse mot å bli oppdaget. Det er derfor viktig å kunne bruke flere virkemidler: passive og aktive lyttesystemer, lette og tyngre våpen som kan leveres fra overflatefartøyer, helikoptre, maritime fly og ubåter.

Minekrigføring

Minekrigføring kan inndeles i hovedområdene *mineinnsats* og *minemottiltak*.

Mineinnsats omfatter planlegging, etablering og taktisk utnyttelse av minefelt. Miner er en samlebetegnelse på ulike sensor/effektor-kombinasjoner som kan virke uavhengig eller kontrollert mot overflatefartøyer og u-båter. Miner kan ramme motstanderen i *kraft* (påføre tap og styrkebinding), *tid* (forsinkelse av operasjoner) og *rom* (forandring av geografien i operasjonsområdet). Miner kjennetegnes gjennom høy grad av usynlighet, utholdenhet og stasjonær virkemåte. Moderne og avanserte miner kjennetegnes i tillegg gjennom omfangsrik fyringsgeometri, bevegelige effektorer og stor dybdedekning. Mineinnsats kan anvendes offensivt eller defensivt på selvstendig grunnlag eller i taktisk samvirke med u-båter, overflatekampforband (inkludert landbasert artilleri) og fly. I samvirke med slike enheter vil mineinnsats kunne virke som en signifikant styrkemultiplikator. Mineinnsats er essensielt et sjønektelsesinstrument. Sekundært kan mineinnsats bidra til sjøkontroll (sjønektelse i en sjøkontrollkontekst).

Minemottiltak har sjøkontroll som hensikt, og kan være av *offensiv* eller *defensiv* art. *Offensive* minemottiltak er av proaktiv natur og har til hensikt å hindre gjennomføring av minelegging ved å ramme utvalgte mål innen motstanderens produksjons-, distribusjons- og styrkestruktur gjennom spesialoperasjoner, luftangrep, mineinnsats eller andre egnede virkemidler. *Defensive* minemottiltak er av reaktiv natur og har til hensikt å redusere en kjent eller antatt minetrussel til et akseptabelt nivå. Disse kan videre inndeles i aktive og passive tiltak. Gjennom aktive minemottiltak søkes en minetrussel å bekjempes

ved å anvende forskjellige mineryddingsteknikker. Gjennom passive minemottiltak søkes en minetrussel å omgås ved å benytte seg av navigasjonsvarsler, omruting, signaturkontroll eller andre egnede virkemidler. Integrering av defensive, aktive minemottiltak i sjøkontrolloperasjoner kan være meget problematisk på grunn av iboende motsetningsforhold til andre operasjonstyper. Offensive vil kunne være langt mer effektive. Derfor følgende regel: Offensive minemottiltak hvor en *kan*, defensive minemottiltak hvor en *må*.

Andre begrep

Anti-Access & Area Denial (A2AD) er ulike konsepter for nektelse brukt i amerikanske konsepter og doktriner. Anti-access handler om å nekte en motstander tilgang til et havområde. Den sovjetiske marinestrategien på 1980-tallet, som handlet om å stenge GIUK-gapet for å nekte amerikanske hangarskipsgrupper adgang, var et slikt konsept. Area-denial handler om å drive sjønektelse i et bestemt område, gjerne nær kysten, for å nekte en motstander å bruke det. Slik områdenektelse oppnås gjerne gjennom en kombinasjon av ulike stridsmidler som sjøminer, landbasert artilleri og missiler, kyststridskrefter og kampfly. Det norske forsvarets system for forsvar av kysten av Troms og det nordlige Nordland i Den kalde krigen var et slikt konsept.

Vedlegg B - Litteraturliste

Akademiske referanser

Clausewitz, Karl von, *Om Krigen*, (Oslo: Gyldendal, 1972)

Edström, Håkan og Ydstebø, Palle (red.) *Militærstrategi på norsk. En innføring* (Oslo: Abstrakt forlag 2011)

Forsvarets forskningsinstitutt, *FFI rapport 2013/02162 «Overordnet konsept for maritim overvåkning»*, (Kjeller: FFI, 2013)

Forsvarets forskningsinstitutt, *FFI Prosjekt Sjømakt 2030 Delrapporter 2011/00759, 2010/01097, 2012/02120, 2011/01413*

Institutt for Forsvarsstudier, *Maritime security 2030 A strategic overview*, (Oslo IFS, 2010)

Forsvarets overkommando, *Forsvarets doktrine for luft operasjoner*, (Oslo: FSTS, 2002)

Forsvarets overkommando, *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner*, (Oslo: FSTS, 2002)

Forsvarets stabsskole, *Innblikk i Fellesoperasjoner*, (Oslo: FHS, 2012)

Forsvarsstaben, *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD)*, (Oslo: Forsvarets stabsskole, 2007) Forsvarsstaben, *Håndbok i stabstjeneste for Forsvaret*, (Oslo: Forsvarets stabsskole, 2010)

Høiback, Harald og Ydstebø, Palle (red), *Krigens Vitenskap – en innføring i militærtori*, (Oslo: Abstrakt forlag, 2012)

Ministry of Defence, United Kingdom, *Joint Doctrine Publication 0-10 – British Maritime Doctrine*, (Shrivenham: DCDC, 2011)

Baylis, John (2000), *Strategy in a Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, Oxford: Oxford University Press.

Bridge, Cyprian (2008:1910), *Sea-power and Other Studies*, Charleston: BiblioBazaar.

Brodie, Bernard (1942), *A Layman's Guide to Naval Strategy*, Princeton: Princeton University Press.

Cable, James (1994), *Gunboat Diplomacy, 1919-1991: Political Applications of Limited Naval Force*, New York: St. Martin's Press.

Castex, Raoul (1994), *Strategic Theories*, Annapolis: Naval Institute Press.

Corbett, Julian S. (1988), *Some Principles of Maritime Strategy*, Annapolis: Naval Institute Press.

Corbett, Julian S. (2004:1911), *Principles of Maritime Strategy*, New York: Dover Publications, Inc.

Eccles, Henry E. (1965), *Military Concepts and Philosophy*, New Brunswick: Rutgers University Press.

Falk, Kevin L. (2000), *Why Nations put to Sea*, London: Garland Publishing, Inc.

Gat, Azar (2001), *A History of Military Thought*, Oxford: Oxford University Press.

Gorsjov, S. G. (1979), *The Sea Power of The State*, Annapolis: Naval Institute Press.

Gray, Colin S. og Barnett, Roger W. (1989), *Seapower and Strategy*, Annapolis: United States Naval Insitute.

Hobson, Rolf og Kristiansen, Tom (2004), *Navies in Northern Waters, 1721-2000*, London: Frank Cass.

Hughes, Wayne P., Jr. (2000), *Fleet Tactics and Coastal Combat*, Annapolis: Naval Institute Press.

KNM Tordenskjold (2004), *Operativt maritimt konsept*, Bergen: KNMT.
Luttwak, Edward N. (2001), *Strategy: the logic of war and peace – Rev. and enl. ed.*, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
Mahan, Alfred Thayer (1987 :1894), *The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*, New York: Dover Publications.

Palmer, Michael A. (2005), *Command at Sea, Naval Command and Control since the Sixteenth Century*, Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.

Till, Geoffrey (2004), *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, London: Frank Cass.

Tritten, James J. (1994), *Doctrine and Fleet Tactics in the Royal Navy*, Norfolk: Naval Doctrine Command.

Vego, Milan (2000), *Naval Strategy and Operations in Narrow Seas*, London: Frank Cass.

Vego, Milan (2009), *Naval Classical Thinkers and Operational Art*, Portland: Naval War College.

Vego, Milan (2009), *Operational Warfare at Sea*, Milton Park: Routledge.

Vego, Milan (2010), *Military History and the Study of Operational Art*, *JFQ*, 2^d quarter 2010.

Westcott, Alan (1999:1941), *Mahan on Naval Warfare: Selections from the Writings of Rear Admiral Alfred T. Mahan*, New York: Dover Publications, Inc.

Widén, Jerker og Ångström, Jan (2005), *Militärteorins grunder*, Stockholm: Försvarsmakten.

George Modelski and William Thompson, *Seapower in Global Politics 1494–1993* (Seattle: Univ. of Washington Press, 1988), pp. 16–17.

Clark G. Reynolds, *Command of the Sea: The History and Strategy of Maritime Empires, vol. 2, Since 1915* (Malabar, Fla.: Robert E. Krieger, 1983), p. 547.

Autoritative referanser (Nasjonale direktiver og NATO doktriner)

Forsvarsstaben, *Forsvarets fellesoperative doktrine*, (Oslo: FOBID, 2014)

Etterretningstjenesten, *Etterretningsdoktrinen*, (Oslo: FOBID, 2013)
Forsvarsdepartementet, *Beredskapssystem for Forsvarssektoren (BFF)*, (Oslo: FOBID, 2011)

Forsvarsdepartementet, «*Et forsvar for vår tid*»: *Iverksettelsesbrev til forsvarssektoren for langtidsperioden 2013-2016*, (Oslo: FOBID, 2013)

Forsvarsdepartementet, «*Evne til innsats – Strategisk konsept for Forsvaret*», (Oslo: FOBID, 2009)

Justisdepartementet, *St.meld 22 (2008-2009) Svalbard*

Utenriksdepartementet, *Meld. St. 7 (2011-2012) Nordområdene – visjon og virkemidler*

Utenriksdepartementet, *St.meld. nr. 15 (2008-2009) Interesser, ansvar og muligheter – hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*

Forsvarssjefen, *Manual i krigens folkerett* (Oslo: Merkur-Trykk AS, 2013)

Forsvarsstaben, *Definisjonsliste over Forsvarets styringsdokumenter*, (Oslo: FOBID, 2009)

Forsvarsstaben, *Direktiv for operativ virksomhet*, (Oslo: FOBID, 2011)

Forsvarsstaben, *Direktiv for styrkeoppbygging*, (Oslo: FOBID, 2012)

Forsvarsstaben, *Forsvarssjefens plan for utvikling av et nettverksbasert forsvar Del I Strategi*, (Oslo: FOBID, 2010)

Forsvarsstaben/Personellavdelingen (FST/P), *Forsvarssjefens grunnsyn på ledelse i Forsvaret*, (Oslo: FOBID, 2012)

Forsvarsstaben/Personellavdelingen (FST/P), *Forsvarets verdigrunnlag*, (Oslo: FOBID, 2011)

Sjef Forsvarets operative hovedkvarter (SJ FOH), *Styrkesjefens ledelseskonsept*, (Bodø, FOBID, 2013)

Senter for integritet i forsvarssektoren
NATO, *AAP-06 Edition 2013 NATO Glossary of Terms and Definitions*,
(Brussel: NSA, 2013)

NATO, *AJP-01(D) Allied Joint Doctrine*, (Brussel: NSA, 2010)

NATO, *AJP-3(B) Allied Joint Doctrine for Operations*, (Brussel: NSA, 2011)

NATO, *AJP-3.1 Allied Joint Doctrine for maritime operations*, (Brussel: NSA, 2004)

NATO, *AJP-3.1 ((B)-Study Draft) Allied Joint Doctrine for maritime operations*, (Brussel, 2014)

